

# STÖLD I BUTIK

**Ur KB:s samlingar**

Digitaliserad år 2013



National Library  
of Sweden

Betänkande av stöldutredningen

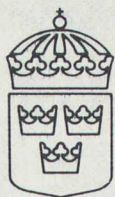
**SOU** 1982:39

# STÖLD I BUTIK

Betänkande av stöldutredningen

SOU<sup>1982:39</sup>





Statens offentliga utredningar

1982:39

Justitiedepartementet

117

# Stöld i butik

Betänkande av stöldutredningen

Stockholm 1982

Omslag Johan Ogden  
Jernström Offsettryck AB

ISBN 91-38-07081-2  
ISSN 0375-250X

Gotab, Stockholm 1982



Stöd i bok

Reklambyrå  
1982

Till statsrådet och chefen  
för justitiedepartementet

Regeringen bemyndigade den 31 januari 1980 chefen för justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att undersöka frågan om åtgärder mot butikstillgrepp m.m. Med stöd av bemyndigandet tillkallade departementschefen den 28 februari 1980 undertecknad Carl G Persson.

Som sakkunnig i utredningen förordnades den 10 mars 1980 polismästaren Åke Magnusson och som sekreterare den 25 april 1980 kammaråklagaren Gunnar Adell.

Utredningen, som antagit namnet stöldutredningen, får härmed överlämna betänkandet Stöld i butik. Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm i juni 1982

Carl G Persson

/Gunnar Adell



## INNEHÅLL

FÖRKORTNINGAR	13	
FÖRFATTNINGSFÖRSLAG	15	
SAMMANFATTNING	21	
1	UTREDNINGENS UPPDRAG OCH ARBETE	31
1.1	Krav på åtgärder mot butikstillgrepp	31
1.2	Frågans behandling i riksdagen	32
1.3	Utredningens direktiv	34
1.4	Utredningens arbete. Betänkandets disposition	35
2	GÄLLANDE RÄTT. UTREDNINGAR MED ANKNYTNING TILL STRAFF- OCH PROCESSRÄTTSLIGA FRÅGOR	37
2.1	Gällande rätt	37
2.1.1	Straffbestämmelser. Fullbordanspunkt vid butikstillgrepp. Gränsdragning mellan snatteri och stöld	37
2.1.2	Förundersökning och tvångsmedel	40
2.1.3	Rapporteftergift	42
2.1.4	Åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken	45
2.1.5	Andra åtalsregler. Lagen om unga lagöverträdare	46
2.1.6	Strafföreläggande	48
2.1.7	Registrering av domar, strafföreläggande och beslut	49
2.2	Förmögenhetsbrottsutredningen	53



2.3	Fängelsestraffkommittén	54
2.4	Rättegångsutredningen	55
3	UTLÄNDSK RÄTT	57
	Strafflagstiftning i Norden	57
	Strafflagstiftning utom Norden	58
	Straffbarhet vid försök och regler vid återfall	60
	Regler om åtal och åtalsunderlåtelse	60
	Envarsgripande och tvångsmedel	62
	Förenklad form för lagföring	63
4	STATISTISKA OCH KRIMINOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR	65
4.1	Offentlig kriminalstatistik	65
4.2	Malmö-undersökningen (Malmö polis- distrikt)	67
4.3	Åklagarmaterialet (Åklagarmyndigheten i Malmö)	69
4.4	Uppgifter från företag	70
	Prefera AB	70
	Annan företagsstatistik	71
4.5	Uppgifter från rikspolisstyrelsen om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse	72
4.6	SCB:s attitydundersökning avseende allmänheten	75
	Straffbarheten vid mindre tillgrepp	75
	Benägenhet att ingripa vid butiks- tillgrepp	76
	Orsaker till butikstillgrepp	77
	Attityder till åtgärder	78
4.7	SCB:s attitydundersökning avseende butikspersonal	80
	Frekvensen tillgrepp. Upptäcktsrisk	80
	Ålders- och könsfördelning	81
	Benägenhet att ingripa vid butiks- tillgrepp	81
	Åtgärder vid upptäckta tillgrepp	82
	Orsaker till butikstillgrepp	83

Attityder till åtgärder	84
4.8 Göteborgsundersökningen 1979	85
Omfattning av snatteri och sociala värderingar	85
Benägenhet att ingripa vid butikstillgrepp	86
Orsaker till snatteri	86
Attityder till åtgärder	87
4.9 Stockholmsundersökningen 1976-77	88
4.10 Dold brottslighet m.m.	90
Dold brottslighet	90
Butikstillgrepp och missbruk av alkohol och narkotika	91
4.11 Sammanfattning	92
5 UNDERSÖKNINGAR AV HANDELNS UTREDNINGS- INSTITUT	95
Sammanfattning	95
5.1 Inledning	98
5.1.1 Bakgrund	98
5.1.2 Syfte och avgränsningar	99
5.1.3 Definitioner	100
5.1.4 Metodik	103
5.1.5 Genomförande	104
5.2 Tidigare undersökningar	105
5.2.1 Elektronisk varuövervakning	105
5.2.2 Sortimentsstudier	106
5.2.3 Allmänna svinnsstudier	109
5.3 Enkäter	110
5.3.1 Större detaljhandelsföretag	110
Svinnredovisning i stora företag	111
Det totala svinnets storlek	112
Andelen stöldsvinn	113
Särskilt utsatta varuslag	113
Upptäckta stölder och snatterier 1980	114
5.3.2 Mindre detaljhandelsföretag	115
5.3.3 Filialföretag	116
5.3.4 Undersökning av svinnsituationen i byggvaruhus	118

	Allmänt om branschen	118
	Metodfrågor	120
	Redovisningsprinciper	123
	Huvudresultaten i sammandrag	124
5.3.5	Bensinstationer	128
	Urval och bortfall	129
	Resultat	130
5.3.6	Företagarenkät	133
	Allmänt	133
	Metodik	133
	Frågeformulär	136
	Undersökningsresultaten i sammandrag	136
5.3.7	Personalenkät	142
	Metodik	142
	Frågeformulär	145
	Undersökningsresultaten i sammandrag	146
5.4	Butiksundersökningen och interna företagsrapporter	151
5.4.1	Syfte	151
5.4.2	Uppläggning och genomförande	152
5.4.3	Analys av svinnkomponenter i butiker	154
	Varuhus	154
	Servicebutik	156
	Medelstor allivsbutik	157
	Storlivsbutik	157
	Herrekipering	159
	Svinnriskbedömning	159
	Resultat	161
	Damekipering	162
	Svinnriskbedömning	162
	Resultat	163
5.4.4	Prisundersökningar	163
	Metodik	164
	Resultat	165
5.4.5	Kassasvinn	165
5.4.6	Inventeringsdifferenser	169
5.4.7	Fysiskt svinn	170
5.5	Slutsatser	178
5.5.1	Delstudier	179

	Benägenheten att polisanmäla	184
5.5.2	Stöldsvinnnet i detaljhandeln	185
6	ÅTGÄRDER MOT BUTIKSTILLGREPP	189
6.1	Inledning	189
6.2	Åtgärder från handeln	191
6.2.1	Allmänna rekommendationer	192
6.2.2	Varuexponering	193
6.2.3	Tekniska hjälpmedel och bevakning	194
6.2.4	Information till allmänhet och personal	196
6.2.5	Åtgärder vid upptäckta tillgrepp	198
6.3	Åtgärder från samhället	199
6.3.1	Principfrågor om sanktionssystemet	200
	Bakgrund till gällande rätt	200
	Civilrättslig eller straffrättslig påföljd	200
	Straff för oaktsamt brott	201
	Straff för försök till snatteri	203
	Påföljd för snatteri	203
6.3.2	Förenklad handläggning av mindre brott	204
	Bakgrund till gällande rätt	204
	Handlägningsformer och tidsåtgång	205
	Behovet av straffprocessuella förändringar	207
	Handläggning vid domstol	208
	Strafföreläggande	209
	Ordningsföreläggande	212
6.3.3	Införande av ordningsföreläggande vid butikssnatteri	213
	Dagsböter vid ordningsföreläggande	214
	Begränsningar för användning av ordningsföreläggande	215
	Förundersökningen	216
	Straffskala vid ordningsföreläggande	217
	Ordningsföreläggande betr. unga lagöverträdare	218
	Vissa tekniska frågor	219
	Sammanfattning	220

6.3.4	Rapporteftergift	221
	Bakgrund till gällande rätt	221
	20-kronorsgränsen. Rapportefter- giften i praxis	222
	Bibehållande av eftergiftsinstitut vid snatteri	224
	Införande av böteseftergift. Förut- sättningar	225
	Sammanfattning	228
6.3.5	Åtalsunderlåtelse jml. 20 kap 7 §	
	1 st 1 p rättegångsbalken	228
	Bakgrund till gällande rätt	228
	Utveckling av praxis	229
	Överväganden och riktlinjer för ändrad tillämpning	231
6.3.6	Registrering	235
	Behovet av registeruppgifter vid butikstillgrepp	236
	Registrering av ordningsföreläggande, böteseftergift och åtalsunderlåtelse	238
7	BEFOGENHETER FÖR BUTIKS- OCH BEVAKNINGS- PERSONAL M.M.	241
7.1	Översikt över gällande rätt	241
	Gripande och återtagande av gods	241
	Befogenheter för bevakningspersonal	244
7.2	Ingripande vid butikstillgrepp	246
7.2.1	Brottmålsutredningens bedömningar	246
7.2.2	Justitiekanslerns bedömningar	247
7.3	Stöldutredningens överväganden	253
8	SPECIALMOTIVERING	259
8.1	Förslag till ändring i rättegångsbalken	259
8.2	Förslag till ändring i polis- instruktionen	261
8.3	Förslag till ändring i polis- registerkungörelsen	263

## BILAGOR

Bilaga A	RÅ:s cirkulär C 67	267
Bilaga B	RÅ:s cirkulär C 70	273
Bilaga C	Offentlig kriminalstatistik	275
Bilaga D	Undersökning av anmälda butikstillgrepp i Malmö polisdistrikt 1980-81	279
Bilaga E	Undersökning av vissa butikstillgrepp handlagda vid åklagarmyndigheten i Malmö 1979	285
Bilaga F	Uppgifter från bevakningsföretag m.m.	289
Bilaga G	RPS:s statistik betr. rapporteftergift och åtalsunderlåtelse	291
Bilaga H	SCB:s attitydundersökning avseende allmänheten	299
Bilaga J	SCB:s attitydundersökning avseende butikspersonal	311
Bilaga K	Svinnanalys på varugruppsnivå	337
Bilaga L	Stora och små företag - frågeformulär	339
Bilaga M	Byggvaruhus - frågeformulär	341
Bilaga N	Byggvaruhus - tabeller	345
Bilaga O	Bensinstationer - frågeformulär	359
Bilaga P	Företagarenkät - frågeformulär	363
Bilaga Q	Företagarenkät - tabeller	369
Bilaga R	Personalenkät - frågeformulär	381
Bilaga S	Personalenkät - tabeller	385
Bilaga T	Butiksstudier - varuhus	397
Bilaga U	Butiksstudier - prisinventering	399
Bilaga Y	Butiksstudier - inventeringsdifferenser	405



## FÖRKORTNINGAR

BrB	brottsbalken
BRÅ	brottsförebyggande rådet
EVS	elektroniska varuövervakningssystem
HD	högsta domstolen
HUI	Handelns utredningsinstitut AB
JK	justitiekanslern
LOB	lag (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m.
LTO	lag (1973:558) om tillfälligt omhändertagande
LUL	lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
NJA	Nytt juridiskt arkiv avd. I
PBR	person- och belastningsregistret
RB	rättegångsbalken
Re	rapporteftergift
RPS	rikspolisstyrelsen
RÅ	riksåklagaren
SCB	statistiska centralbyrån
SF	strafföreläggande
SFS	Svensk författningssamling
SOU	statens offentliga utredningar
Åu	åtalsunderlåtelse





## FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas att 23 kap. 22 § och 48 kap. 13 § rättegångsbalken erhåller ändrad lydelse på sätt nedan angives.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

## 23 kap. 22 §

Förundersökning enligt detta kapitel är, om tillräckliga skäl för åtal ändock föreligga, ej erforderlig beträffande brott, för vilket icke svarare påföljd än böter är stadgad, eller beträffande brott, som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket. Ej heller är förundersökning erforderlig i mål om brott, som avses i 3 kap. 3 § och 7 kap. 4 § andra stycket, med mindre anledning förekommer till ådömande av annan påföljd än böter.

Förundersökning enligt detta kapitel är, om tillräckliga skäl för åtal ändock föreligga, ej erforderlig beträffande brott, för vilket icke svarare påföljd än böter är stadgad, eller beträffande brott som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket eller beträffande sådant brott mot 8 kap. 2 § brottsbalken som avses i 48 kap. 13 §. Ej heller är förundersökning erforderlig i mål om brott, som avses i 3 kap. 3 § och 7 kap. 4 § andra

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

stycket, med mindre anledning förekommer till ådömande av annan påföljd än böter.

Vill åklagaren utvidga väckt åtal, må det ske, utan att förundersökning enligt detta kapitel ägt rum.

## 48 kap. 13 §

Föreläggande av ordningsbot får utfärdas beträffande brott, för vilket ej stadgas annat straff än böter omedelbart i penningar och ej heller normerade böter och för vilket ordningsbot bestämts på sätt föreskrives i 14 §.

Föreläggande av ordningsbot får utfärdas beträffande brott

1. för vilket ej stadgas annat straff än böter omedelbart i penningar och ej heller normerade böter
2. som avses i 8 kap. 2 § brottsbalken och för vilket påföljd bestämts på sätt föreskrives i 14 §.

Bestämmelserna om föreläggande av ordningsbot äro icke tillämpliga, om särskilt villkor är stadgat för allmänt åtal.

---

Denna lag träder i kraft den

Förslag till  
Förordning om ändring i polisinstruktionen (1972:511)

Härigenom förordnas att 12 § tredje stycket polisinstruktionen (1972:511) erhåller ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

När polismannen får kännedom om ett brott som hör under allmänt åtal, skall han lämna en rapport om detta till vederbörande förman så snart det kan ske. Polismannen får lämna rapporteftergift eller låta bli att lämna rapport vidare till åklagaren och nöja sig med ett påpekande eller erinran till den felande om det inte är föreskrivet svårare straff än böter för brottet och brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt. Detsamma gäller i fråga om överträdelser som omfattas av förordnande enligt lagen (1972:206) om felparkeringsavgift.

Den polisman som leder förundersökningen i fråga om snatteri får låta bli att lämna rapport vidare till åklagaren och i stället låta saken bero vid en erinran, om brottet med hänsyn till värdet på det tillgripna och övriga omständigheter är obetydligt.

Föreligger vid brott som avses i 8 kap. 2 § brottsbalken, för vilket polismannen har rätt att utfärda föreläggande om ordningsbot, sådana särskilda omständigheter att lagföring uppenbarligen är opåkallad, får polismannen besluta att låta saken bero vid en skriftlig erinran.

Denna förordning träder i kraft den  
Därvid upphör Cirk (1972:25) till polismyndigheterna om rapporteftergift för vissa snatteribrott att gälla.

Förslag till  
Förordning om ändring i polisregisterkungörelsen  
(1969:38)

Härigenom föreskrivs att 2 § och 14 § polisregisterkungörelsen (1969:38) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

I polisregister får rikspolisstyrelsen, i den omfattning det behövs för ändamål som anges i 2 § första stycket lagen om polisregister m.m., anteckna uppgifter om den som

1. ådömts påföljd eller genom godkänt strafföreläggande bötfällts för brott mot

1. ådömts påföljd eller genom godkänt strafföreläggande eller godkänt föreläggande om ordningsbot bötfällts för brott mot

a) brottsbalken,

b) valutaförordningen den 5 juni 1959 (nr 264), narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704) och narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64),

c) 1 § andra stycket eller 3-5 § lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott eller

d) 1 § första stycket eller 2 § sistnämnda lag eller bestämmelse i annan lag eller författning, om påföljden är dagsböter, lägst tjugofem, eller normerade böter, lägst ettusen kronor, eller om annan påföljd än böter ådömts,

2. blivit med tillämpning av 33 kap. 2 § brottsbalken förklarad fri från påföljd eller dömd till lägre bötesstraff än sådant som får antecknas enligt 1 d,

3. ålagts förvandlingsstraff för böter,

4. på grund av åklagares beslut enligt 20 kap. 7 § första stycket 4 rättegångsbalken, 1 eller 6 §

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 31 § lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall ej åtalats för brott, som enligt åklagarens bedömning skulle ha lett till påföljd som nämns i 2 § lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister,

varvid sistnämnda in-  
skränkning dock inte  
skall gälla brott som  
avses i 8 kap. 2 §  
brottsbalken,  
5. på grund av åklagares  
beslut enligt 20 kap. 7 §  
första stycket 1 rättegångsbalken erhållit  
åtalsunderlåtelse för  
brott som avses i 8 kap.  
2 § brottsbalken eller  
genom beslut av polisman  
enligt 12 § tredje  
stycket polisinstruktionen  
(1972:511) erhållit  
böteseftergift för sådant  
brott,

5. enligt dom eller beslut skall utvisas ur riket eller

6. blivit för brott utlämnad till annan stat.

6. enligt dom eller beslut skall utvisas ur riket eller

7. blivit för brott utlämnad till annan stat.

## 14 §

Uppgift som intagits i polisregister skall utgå ur registret, om det kan ske med hänsyn till registrets tekniska beskaffenhet och om

1. misstanke som antecknats ej längre föreligger

- - - - -

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

7. uppgiften i annat fall ej behövs för registret.

Uppgift om brott som av-  
ses i 8 kap. 2 § brotts-  
balken och som intagits  
i polisregister med stöd  
av bestämmelserna i 2 §  
4 eller 2 § 5 skall utgå  
ur registret när fem år  
förflutit från den dag  
då beslutet om åtals-  
underlåtelse eller bötes-  
eftergift meddelades.

---

Denna förordning träder i kraft den

## SAMMANFATTNING

## Inledning

Stöldutredningens första uppgift har varit att kartlägga svinnet i detaljhandeln på grund av butikstillgrepp. Detta har skett genom undersökningar som utförts av stöldutredningen och statistiska centralbyrån. Vidare har, sedan tillstånd meddelats och medel beviljats av justitiedepartementet, en omfattande ekonomisk undersökning genomförts av Handelns utredningsinstitut AB (HUI). Utredningen har funnit det lämpligt att i direkt anslutning till redovisningen av undersökningarna föreslå åtgärder från handelns och samhällets sida för att komma tillrätta med butikstillgreppen.

## Undersökningarna

Brottsutvecklingen uppvisar under perioden 1970-1980 en kraftig ökning vad gäller tillgreppsbrott. Butikstillgreppen har ökat med mer än 50 %, vilket är ca 20 % mer än ökningen av den totala tillgrepsbrottsligheten. Antalet anmälda butikstillgrepp uppgick 1980 till 35 142.

Vad gäller de kända gärningsmännen är det påfallande att butikstillgrepp förövas av personer i alla åldrar. Vidare är kvinnor väl representerade vid denna brottstyp och de tidigare gjorda antagandena om en fördelning mellan män och kvinnor i förhållandet 60-40 % tycks fortfarande vara riktiga.



Vad gäller tillgreppsobjekt visar undersökningarna att flertalet tillgrepp avser mer än en vara och upp till 20 % mer än fem varor. De varutyper som tycks vara mest utsatta för tillgrepp är bijouteri- och parfymvaror, mat, konfektyrer och kläder. Värdemässigt utgör kapitalvaror och kläder de stora posterna, som svarar för avsevärt mer än hälften av det totala tillgreppsvärdet. Vid en jämförelse med de resultat som redovisades av brottmålsutredningen 1971 har en klar förskjutning skett från matvaror till kläder och övriga varutyper. Modebetonade varor, såväl kläder som kapitalvaror, intar en framskjuten plats.

I den riksomfattande undersökningen av svinnet som företagits av Handels utredningsinstitut AB har en väsentlig svårighet varit att man inom handeln i anmärkningsvärd utsträckning saknat underlag för en noggrann bedömning av svinnet. Undersökningens metod har varit att från det totala redovisade svinnet avgränsa samtliga kända icke brottsbetingade svinnfaktorer och bestämma dessas storlek. Det brottsorsakade svinnet har därefter med ledning av delundersökningar kunnat hänföras till bl.a. butikstillgrepp.

Enligt HUI:s undersökning kan vid en försiktig bedömning av stöldsvinnet detta uppskattas till 0,8 % av omsättningen, drygt 900 miljoner kronor. Härav kan 0,3 % beräknas utgöra oregistrerade företagaruttag och personalstölder samt 0,5 % eller ca 565 miljoner kronor, kundstölder och stölder av leverantörsrepresentanter, bevaknings- och städpersonal samt andra som inte utgör ordinarie personal eller kunder. De erhållna resultaten utgör ett medeltal för hela detaljhandeln. Det är av vikt att beakta att man i utsatta butikstyper har ett svinn på grund av brott som ligger över 5 % av omsättningen. Vidare framgår, liksom av den offentliga statistiken, att tillgreppsproblemen är särskilt framträdande i storstadsregionerna. Det kan också konstateras att förhållandena

växlar starkt mellan olika butiker beroende på typ och geografisk belägenhet.

En försiktig uppskattning av genomsnittsvärdet per tillgrepp kan på grundval av tillgängliga undersökningsresultat vara 2-300 kronor. Detta skulle innebära att antalet butikstillgrepp uppgår till mellan två och tre miljoner årligen, dvs. mellan 6 500 och 10 000 butikstillgrepp varje vardag.

Anmälningfrekvensen från företagen har visat sig låg. Endast få av de upptäckta tillgreppen anmäls. De ertappade som anmäls erhåller i stor omfattning ingen påföljd. Endast omkring hälften av de anmälda butikstillgreppen leder till strafföreläggande eller åtal. Återstoden bortfaller på grund av rapporteftergift, olika slag av åtalsunderlåtelse, preskription m.m. I nära 30 % av fallen meddelas rapporteftergift eller åtalsunderlåtelse jml. RB 20 kap. 7 § 1 st 1 p. Uppskattningsvis 9-10 % av meddelade rapporteftergifter avser belopp som överstiger det i rikspolisstyrelsens anvisningar högsta tillåtna, dvs. omkring 20 kronor. Vad gäller åtalsunderlåtelse avser ungefär hälften av besluten personer i åldern 19-59 år. Tillgreppsvärdena ligger i flertalet fall under 50 kronor. Dock meddelades 1980 28 åtalsunderlåtelse i 17 av landets polisdistrikt för brott som avsåg mer än 100 kronor. Åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken tycks således lämnas även i andra fall än sådana som angivits i riksåklagarens cirkuläranvisningar.

En undersökning av handläggningstiderna för butikstillgrepp visar att dessa minskat sedan 1969. Ca 95 % av de ärenden som avgörs genom strafföreläggande handläggs vid åklagarmyndighet inom sex månader från brottet. Av de ärenden som går till domstol handläggs nu ca 70 % inom sex månader från brottet. Dock kräver fortfarande ca 20 % av ärendena en handläggningstid av sex månader till ett år.

De genomförda attitydundersökningarna visar som mest anmärkningsvärt resultat att en majoritet av allmänheten tror att tillgrepp avseende mindre än 20 kronor är straffritt eller inte vet om det är straffbart eller ej, medan endast fyra av tio tillfrågade känner till att sådant tillgrepp är straffbart. Vidare har attitydundersökningarna givit vid handen att den genomsnittlige kunden har relativt liten benägenhet att ingripa då han ser ett tillgrepp.

Undersökningarna har slutligen också berört frågan om orsakerna till butikstillgrepp. Allmänhetens uppfattning är att varornas lättåtkomlighet och spänningmomentet vid tillgrepp är de främsta orsakerna, medan butikspersonalen anser att uteblivna samhällsreaktioner vid upptäckta tillgrepp är den viktigaste orsaken. I undersökningarna har också framkommit att man anser att brister i attitydbildning och grundläggande moraluppfattning väsentligt bidrar till butikstillgreppens omfattning.

#### Förslag till åtgärder

Vad först avser handeln anser stöldutredningen att betydande åtgärder bör kunna vidtas av företagen för att förbättra kontrollen över det totala svinnet och därmed också över det svinn som orsakas av tillgrepp. En grundförutsättning för verk samma åtgärder mot stöldsvinnet är att företagen själva har en god bild av hela svinnkomplexet. Stöldutredningen är därför av den uppfattningen att det finns skäl för detaljhandeln att väsentligt förbättra redovisningssystem och svinnkontroll. Vidare bör de orsaker till tillgrepp som kan sökas inom handeln själv till stor del kunna åtgärdas. Förbättrade rutiner bör avsevärt kunna försvåra tillgrepp. Handeln får också anses ha ett väsentligt ansvar för saklig information om tillgreppens verkningar.

Till butikstillgreppens omfattning bidrar naturligen varornas lättillgänglighet och exponering. Utredningen anser det angeläget att man försöker begränsa varuexponeringen. Vidare bör enligt utredningens uppfattning dyra och stöldbegärliga artiklar i större utsträckning förvaras mindre åtkomliga för kunderna, varvid begränsad manuell betjäning bör övervägas. Som komplement till sådana åtgärder anser utredningen att de elektroniska stöldskyddssystemen även i fortsättningen måste utnyttjas. Även sådana system kräver dock personal både för att förhindra kringgående av systemen och för att kunna ingripa då larm utlöses.

Utredningen efterlyser också en mera konsekvent attityd från företagets sida då butikstillgrepp upptäckts. De nu rådande kraftiga skillnaderna i anmälningspraxis torde bidra till föreställningen att butikstillgrepp inte är allvarligt och att följder oftast uteblir vid upptäckt. Utredningen bedömer det viktigt att företagen utarbetar bestämda handlingsrutiner för upptäckta butikstillgrepp. I de fall polisanmälan inte görs anser utredningen väsentligt att företagen i stället vidtar annan åtgärd t.ex. underättar föräldrar.

Vad härefter gäller åtgärder från samhällets sida har utredningen diskuterat principiella förändringar vad gäller det straffbara området vid butikstillgrepp och sanktionssystemets utformning. Utredningen finner att en avkriminalisering av butikssnatteri inte kan komma ifråga. Vidare anser utredningen att ett straffbeläggande av oaktsamma tillgrepp av principiella skäl inte heller bör införas. Den praxis som råder vad gäller fullbordanspunkten för snatteri i butik gör att behovet av straff för försök till ringa tillgreppsbrott är litet. Utredningen föreslår därför inte någon ändring i detta avseende. Inte heller finner utredningen skäl att föreslå ändring av straffskalan för snatteri.

Utredningen konstaterar att en förkortning av handläggningstiderna för butikstillgrepp skett. Utredningen anser det emellertid mycket angeläget att finna vägar att ytterligare förkorta tiden mellan gärning och rättslig åtgärd. En snabb handläggning ligger främst i den misstänktes intresse. Stöldutredningen är därutöver av den uppfattningen att snabb och konsekvent lagföring är det kanske mest verksamma sättet att positivt påverka normbildningen och att hålla tillbaka brottsökningen.

Stöldutredningen finner inte att inrättande av någon form av jourdomstol är motiverat. Inte heller anser utredningen att strafföreläggande kan utnyttjas på sådant sätt att handläggningstiderna förkortas. Därvid förkastar utredningen också tanken på att införa möjlighet att utdöma skadestånd genom strafföreläggande.

Utredningen anser emellertid att de goda erfarenheterna av ordningsbotssystemet medför att detta nu bör komma till användning vid okomplicerade snatterier avseende begränsade värden. Utredningen bedömer att användande av ordningsföreläggande i de nämnda fallen skulle innebära ett bättre utnyttjande av de tillgängliga resurserna genom att polisen självständigt får utföra lagföringen. Utredningens förslag innebär att dagsböter skall kunna åläggas genom ordningsföreläggande. Detta föreslås kunna ske i okomplicerade fall av butikstillgrepp där tillgreppsvärdet understiger 200 kronor. I föreläggande skall enligt utredningens förslag 20, 25 eller 30 dagsböter kunna åläggas i enlighet med en mall grundad på tillgreppsvärdet. De av riksåklagaren utfärdade reglerna för uträkning av dagsbotens storlek skall därvid gälla.

Den praktiska skillnaden från nuvarande tillämpning av ordningsbot blir enligt utredningens mening obetydlig. För att förenkla handläggningen genom ord-

ningsföreläggande föreslår utredningen också ändring i 23 kap. rättegångsbalken. Härigenom skall förundersökning inte bli erforderlig vid enkla fall av snatteri. De tillgrepp som avser högre värden eller inte är av enkel art skall som hittills föranleda förundersökning och redovisas till åklagaren för fortsatt handläggning. Den föreslagna handläggningsformen minskar åklagarnas och förenklar polisens arbete med de mindre butikstillgreppen.

Stöldutredningens undersökning av praxis vid meddelande av rapporteftergift visar att bestämmelserna tillämpas extensivt och delvis överträds. Detta finner utredningen allvarligt. En ändring av rådande förhållanden framstår som påkallad. Vid övervägande om polisen överhuvud skall äga rätt att besluta om utebliven lagföring för snatteri anser utredningen att flera skäl talar för bibehållandet av sådana befogenheter. Utredningen finner det naturligt och rationellt att den polisman som äger rätt att utfärda ordningsföreläggande för brottet också skall ha befogenhet att underlåta lagföringsåtgärder. Rätt för polisen att meddela eftergift av bötesstraff medverkar också till den omedelbarhet och snabbhet i förfarandet vid butikssnatterier som utredningen eftersträvar. När det gäller grunden för eftergift ser stöldutredningen den fasta beloppsgränsen som en mycket stor svaghet i det nuvarande systemet med rapporteftergift. Utredningen anser att utgångspunkten för att underlåta lagföring i stället bör vara en helhetsbedömning, varvid det tillgripnas värde inte skall vara avgörande. Förutsättningarna för att underlåta lagföring skall enligt utredningens förslag vara att erkännande föreligger och att den misstänkte inte förut, i vart fall inte under den senaste tiden, gjort sig skyldig till förmögenhetsbrott. Lågt värde hos det tillgripna skall, lika litet som låg eller hög ålder hos den misstänkte, ensamt utgöra tillräcklig grund att underlåta lagföring. Förhållandena

skall sammantagna vara sådana att det framstår som uppenbart att lagföring är opåkallad och att erinran är en tillräcklig åtgärd för att förhindra återfall. Erinran skall alltid ske skriftligen. Stöldutredningen föreslår att institutet benämnes böteseftergift. Med den föreslagna utformningen av bestämmelserna avser utredningen att böteseftergift skall få väsentligt mindre omfattning än den nuvarande rapporteftergiften.

Utredningen finner att åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken kommit att lämnas schablonmässigt på ett sådant sätt att snatteri för mindre än 50 kronor numera kan bedömas vara en gärning som regelmässigt inte leder till påföljd. Stöldutredningen anser att en sådan tillämpning av åtalsunderlåtelse är oacceptabel med hänsyn till normbildning och brottsutveckling och att den på processrättslig väg föregriper en avkriminalisering. Stöldutredningen föreslår därför att butikssnatterier inte skall inta någon särställning vid tillämpning av RB 20 kap. 7 § 1 st 1 p. Presumtionen för lagföring skall således vara stark. Tillämpningen av åtalsunderlåtelse bör enligt utredningens mening bli mera restriktiv och bör lika litet som den föreslagna böteseftergiften grundas enbart på tillgreppsvärdet. Med hänsyn till brottstypens omfattning och ökning anser utredningen att man inte längre kan bibehålla det värdemässiga schablontänkandet.

Införandet av ett centralt polisregister och möjligheten för polisdistrikten att därifrån snabbt få uppgifter har medfört att tidigare lokala anteckningar av beslut och uppgifter kraftigt inskränkts. Betr. butikstillgrepp sker f.n. centralt registrering av dom och godkänt strafföreläggande, men inte av beslut om åtalsunderlåtelse jml. RB 20 kap. 7 § 1 st 1 p eller rapporteftergift. Andra beslut om åtalsunderlåtelse registreras endast i få undantagsfall. Det

förutsattes vid införandet av instituten rapporteftergift och åtalsunderlåtelse jml. RB 20 kap. 7 § 1 st 1 p för snatteri att lagföring inte skulle underlätas om liknande beslut tidigare meddelats. Detta kan f.n. i praktiken inte kontrolleras, vilket medför att rapporteftergift och åtalsunderlåtelse kan komma att meddelas upprepade gånger för samma person.

Stöldutredningen anser de rådande förhållandena klart otillfredsställande. Såväl nuvarande praxis som föreslagna riktlinjer betr. underlåtenhet att lagföra mindre tillgrepp förutsätter att beslutsfattaren har ett tillräckligt underlag för sitt beslut. Ett minskat antal sådana beslut medför inte mindre starka skäl att ändra det nuvarande systemet. Central registrering av beslut om böteseftergift och åtalsunderlåtelse för snatteri är enligt stöldutredningen en nödvändig förutsättning för en likformig och rättssäker tillämpning av underlåtelseinstituten. Utredningen finner motiverat att samtliga beslut jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p och 4 p rättegångsbalken, liksom jml. lagen om unga lagöverträdare och lagen om vård av missbrukare registreras. Stöldutredningen föreslår också att godkänt ordningsföreläggande för snatteri registreras centralt på sätt som nu sker betr. godkänt strafföreläggande.

Formerna för ingripande av butiks- och bevakningspersonal då någon ertappats vid butikstillgrepp har varit föremål för diskussion och ibland föranlett kritik. Stöldutredningen har tagit upp frågorna härom.

Den praxis som f.n. råder innebär att den ertappade uppmanas att följa med till någon avskild del av affären, att lämna ifrån sig tillgripna varor samt uppge och styrka sin identitet. När så skett får den misstänkte lämna affären. Stöldutredningen kan inte finna att detta innebär något otillåtet förfarande och inte heller något frihetsberövande eller gripande



i rättegångsbalkens mening. Utredningen anser att den praxis som utbildats vid ingripanden vid butikstillgrepp väl svarar mot vad som är försvarbart och rimligt i förhållandet mellan butikerna och dem som där ertappas med tillgrepp. Betr. behovet av lagstiftning på området anser utredningen att praxis ter sig så naturlig att särskild reglering i lag är opåkallad. Inte heller ser utredningen skäl att föreslå någon typ av kontrollverksamhet betr. ingripanden i affärer. Med hänsyn till det stora ansvar som i hithörande frågor åvilar butiks- och bevakningspersonal anser utredningen emellertid naturligt att samhället med uppmärksamhet följer den fortsatta utvecklingen betr. ingripanden i affärer.

Vad angår befogenheterna för bevakningspersonal anser utredningen att polisiära befogenheter endast i undantagsfall skall tilläggas annan än polisman. Utredningen finner inte några skäl att utöka de befogenheter som f.n. tillkommer bevakningspersonalen.

## 1 UTREDNINGENS UPPDRAG OCH ARBETE

## 1.1 Krav på åtgärder mot butikstillgrepp

Inom straff- och processrätten har under 1970-talets lagstiftningsarbeten framförts en delvis ny syn på många förmögenhetsbrott. Bl.a. har betonats vikten av att jämföra de traditionella förmögenhetsbrotten med s.k. modern brottslighet som narkotikabrott, miljöbrott och organiserad och ekonomisk brottslighet. Man har härvid ibland framfört uppfattningen att synen på de sedvanliga förmögenhetsbrotten är oproportionerligt sträng. Emellertid har kritik mot sådana förskjutningar i synen på de olika brottstyperna också framförts. Härvid har butikstillgreppen och samhällets reaktion på sådana blivit aktuella.

Sveriges livsmedelshandlareförbund har den 20 december 1978 och den 2 juli 1979 tillskrivit justitieministern, varvid man föreslagit borttagande av 20-kronorsgränsen vid rapporteftergift, påföljdsskärpning samt förstärkning av polisens och åklagarnas resurser att beivra tillgreppen. I det senare brevet protesterade förbundet också mot riksåklagarens uttalande om en övre gräns för åtalsunderlåtelse vid ett tillgreppsvärde av 50 kronor och en gräns mellan snatteri och stöld vid 400 kronor. I båda breven hemställdes om närmare utredning av problemen. Konsumentföreningen Stockholm med omnejd har den 22 november 1979 vänt sig till rikspolisstyrelsen med förslag att registrering av rapporteftergift vid butikstillgrepp införes för att undvika att flergångssnattare erhåller rapport-

eftergift. Föreningen har den 22 februari 1980 vänt sig till justitieministern med hemställan om ändring av gällande författningar, så att rapporteftergift vid butikstillgrepp skall registreras. Den 24 januari 1980 har Stockholms handelskammare tillskrivit justitieministern och handelskammaren uttalade därvid att svinnet nu blivit så stort att kraftiga åtgärder är påkallade från såväl handelns som samhällets sida. Den ökade oron inför brottsutvecklingen betr. butikstillgrepp avspeglas också i att frågan tagits upp i riksdagen.

## 1.2 Frågans behandling i riksdagen

I två motioner (mot. 1978/79:1191 och 1754) av Ingrid Sundberg (m) och Rolf Clarkson (m) resp. Alf Wennerfors (m) hemställde motionärerna om en utredning med uppgift att lägga fram förslag om åtgärder i syfte att minska stöldsvinnet i handeln. I ytterligare en motion (mot. 1979/80:612) av Blenda Littmarck (m) och Margareta Gard (m) har uttryckts oro för utvecklingen. Motionärerna framhöll att företagen tvingas kompensera sig för tillgreppen genom prishöjningar eller nedläggning av alltför olönsamma affärer, vilket drabbar de laglydiga konsumenterna resp. de anställda. Motionärerna såg orsaken till samhällets svaga ingripande ligga i reglerna om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse samt domstolarnas milda syn på de mindre förmögenhetsbrotten, och hemställde om ett riksdagens uttalande om att möjligheterna att meddela rapporteftergift och åtalsunderlåtelse avsevärt skulle inskränkas.

Sedan remissyttranden över motionerna 1978/79:1191 och 1754 inhämtats avgav justitieutskottet den 4 december 1979 betänkandet JuU 1979/80:15. I betänkandet redogjorde utskottet för motionerna, gav en översikt över gällande straff- och processrättsliga bestämmelser rörande butikstillgrepp samt redogjorde för remissyttrandena. Härefter uttalade utskottet bl.a. följande.

Vid ställningstagande till motionsyrkandena får enligt utskottets mening först slås fast att problemet rörande stöldsvinnet inom handeln i sig rymmer ett flertal frågor, något som bl.a. hänger samman med att stöldsvinnet bara är en del av det totala svinnet. Vid sidan av tillgrepp av kunder förekommer nämligen på annat sätt uppkomna förluster, kallade t.ex. "fysiskt svinn" och "administrativt svinn". Härav följer att många av de åtgärder som kan vara påkallade för att minska svinnets omfattning måste ankomma på handeln själv. Samtidigt är det emellertid också klart att det stöldsvinn inom detaljhandeln som beror på tillgrepp av kunder har en oroväckande omfattning. Stor osäkerhet råder dock om hur stor del av de totala svinnförlusterna som orsakas genom tillgrepp av kunder.

Förekomsten av butiksstölder får enligt utskottets mening anses ha samband med självbetjäningssystemet och andra rationaliseringsåtgärder inom handeln. Bl.a. mot denna bakgrund bör också när det gäller tillgrepp av kunder åtgärder för att komma till rätta med problemet i första hand övervägas inom handels och de handelsanställdas egna organisationer.

Emellertid måste åtgärder för att stävja butiksstölderna naturligtvis också ses som en uppgift för samhället. Härvid bör särskilt beaktas att det med hänsyn till den allmänna laglydnaden är viktigt att inte den uppfattningen sprids att tillgrepp av detta slag lämnas utan ingripanden från samhällets sida; det måste stå klart att alla former av varutillgrepp i princip är straffbara. Samtidigt måste beaktas att det också kan finnas starka skäl att i det enskilda fallet underlåta lagföring; exempelvis har gärningsmännen ofta svåra personliga förhållanden och stort behov av hjälpinsatser från det allmänna. Även andra skäl kan tala för begränsningar i lagföringen.

Enligt utskottets mening kan erforderligt underlag för att bedöma vilka åtgärder från samhällets sida som bör sättas in knappast anses föreligga förrän det har skapats en klarare bild rörande omfattningen av stöldsvinnet. Statistiken över polisanmälda stölder ger nämligen inte någon sådan bild; långt ifrån alla stölder polisanmäls och många förblir oupptäckta. Utskottet finner därför att en närmare undersökning är påkallad.

Riksdagen överlämnade den 12 december 1979 justitieutskottets betänkande efter att ha bifallit utskottets hemställan om begäran om en utredning.

### 1.3 Utredningens direktiv

Utredningens direktiv lämnades genom ett anförande av statsrådet Winberg vid regeringssammanträde den 31 januari 1980. Sedan han redogjort för den straffrättsliga utvecklingen, 1968 års brottmålsutredning och bestämmelserna om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse vid butiksnatteri och brottsutvecklingen berörde statsrådet de uppgifter om svinnet i handeln som framförts från olika håll. Det framhölls som betänkligt om det i vissa kretsar och åldersgrupper skulle sprida sig en föreställning att butikstillgrepp inte beivras av samhället och därför utgör en mer eller mindre lovlig verksamhet. Man fick inte bortse från att detta kunde leda till en uppluckring av rättsmoralen. Slutligen redogjordes också för justitieutskottets betänkande JuU 1979/80:15. Härfter anförde statsrådet bl.a. följande.

Den undersökning som riksdagen har begärt bör nu komma till stånd. Det är enligt min mening av vikt att arbetet bedrivs i en sådan form att det redan från början kan inriktas inte bara på en kartläggning på området utan också på förslag till konkreta åtgärder. Jag förordar att en särskild utredare tillkallas för ändamålet.

Utredarens första uppgift bör vara att i enlighet med riksdagens önskemål undersöka omfattningen av svinnet på grund av butikstillgrepp. Därvid bör också de företags- och samhällsekonomiska konsekvenserna av svinnet belysas.

Utredarens uppdrag bör emellertid som jag nyss har antytt inte begränsas till en sådan undersökning. I den mån undersökningen skulle bekräfta att svinnet numera har en sådan omfattning att särskilda insatser behövs, bör utredaren också lämna förslag till åtgärder som kan vara ändamålsenliga för att man skall komma tillrätta med problemet. En väsentlig del av uppdraget blir givetvis därvid att belysa vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas av handeln själv. Eftersom frågor som rör samordning och inriktning av näringslivets brottsförebyggande insatser fortlöpande bevakas av BRÅ, bör utredaren i denna del bedriva sitt arbete i samverkan med rådet.

Lika viktigt är emellertid att utredaren undersöker vad som kan göras från statsmakternas sida. Jag vill i denna del till en början erinra om att regeringen nyligen i en proposition till riksdagen (prop.1979/80:66) har föreslagit skärpt lagstiftning mot häleri-brottsligheten. Genomförs förslagen i denna proposition, torde det vara ägnat att dämpa sådan till-greppsbrottslighet där gärningsmannen inte stjälar för egen konsumtion. Som jag framhållit i propositionen (s. 7) torde det nämligen vara uppenbart att häleri-verksamheten utgör en grundval för en betydande del av den professionella förmögenhetsbrottsligheten, och då särskilt stöldbrottsligheten.

Åtskilliga förslag till andra typer av åtgärder mot butikstillgrepp har emellertid lagts fram från olika håll. I den förut nämnda skrivelsen från Sveriges livsmedelshandlareförbund har t.ex. föreslagits att 1972 års cirkulär till polismyndigheterna upphävs, att straffen för stölder och snatterier skärps samt att polis- och åklagarmyndigheterna får förstärkta personalresurser med särskild inriktning på butikssnatterier och butiksstölder. Kooperativa förbundet har föreslagit att rapporteftergift för snatteri skall registreras (jfr JuU 1979/80:15 s. 11). Bland förslag som har lagts fram i andra sammanhang och som delvis diskuteras i det förut nämnda utskottsbe-tänkandet kan nämnas införandet av en straffavgift för butikssnatteri, som man från handelns sida själv skulle få ta ut, eller av en ny straffbestämmelse som täcker även sådana olovliga tillgrepp som har be-gåtts av oaktsamhet. En annan fråga som kan behöva belysas närmare är befogenheterna för butikskontrol-lanter och annan bevakningspersonal.

#### 1.4 Utredningens arbete. Betänkandets disposition

Utredningens första uppgift har varit att söka få klarhet i stöldsvinnets omfattning. Förutom kontakter med handelns organisationer och inhämtande av mate-rial från flera olika företag har utredningen funnit nödvändigt att mera ingående belysa svinnets storlek och orsaker. Detta har skett genom att utredningen låtit Handelns utredningsinstitut verkställa en om-fattande undersökning av svinnet i detaljhandeln. Den oro för en attitydförändring betr. mindre butikstill-grepp som uttalats i direktiven har kommit till ut-tryck också vid utredningens kontakter med olika rep-resentanter för näringslivet. För att erhålla en grund

för förslag till verkningsfulla åtgärder har utredningen därför låtit statistiska centralbyrån utföra attitydundersökningar ang. butikstillgrepp. På grundval av de gjorda undersökningarna och efter samråd med det aktuella området närliggande utredningar har stöldutredningen föreslagit åtgärder för att komma tillrätta med kundtillgreppen i detaljhandeln. I enlighet med vad som uttalats i direktiven har utredningen särskilt behandlat problemen kring rapporteftergift och åtalsunderlåtelse liksom de processuella problemen kring ingripande vid butikstillgrepp.

Betänkandet har disponerats på följande sätt. I det första kapitlet behandlas utredningens uppdrag och arbete, varvid bl.a. motioner och utredningsdirektiv redovisas. Andra kapitlet upptar en kort översikt över gällande straff- och processrättsliga bestämmelser betr. butikstillgrepp samt redogörelser för andra närliggande utredningars direktiv och arbete. Tredje kapitlet upptar översiktligt vissa förhållanden i utländsk rätt, medan fjärde kapitlet behandlar det statistiska material som utredningen inhämtat och innehåller redogörelser för de gjorda attitydundersökningarna. I detta sammanhang har utredningen också kort tagit upp frågorna om sambandet mellan butikstillgrepp och missbruk av alkohol och narkotika och något belyst frågorna kring den dolda brottsligheten. Det femte kapitlet innehåller slutrapporten från Handels utredningsinstitut avseende de gjorda undersökningarna om svinnets storlek. I sjätte kapitlet avger utredningen förslag till åtgärder från handeln och samhället samt lagändringar i följd därav. Det sjunde kapitlet upptar de processrättsliga problemen vid ingripande vid butikstillgrepp samt frågorna kring bevakningspersonalens befogenheter. Slutligen har i det åttonde kapitlet intagits specialmotivering till de föreslagna lagändringarna. Sist har till betänkandet hörande bilagor redovisats.

2 GÄLLANDE RÄTT. UTREDNINGAR MED ANKNYTNING  
TILL STRAFF- OCH PROCESSRÄTTSLIGA FRÅGOR

2.1 Gällande rätt

2.1.1 Straffbestämmelser. Fullbordanspunkt vid  
butikstillgrepp. Gränsdragning mellan  
snatteri och stöld.

De straffrättsliga bestämmelserna som är tillämpliga  
vid butikstillgrepp återfinns i brottsbalkens 8 kap.  
1 §, 2 § och 4 §.

8 kap. 1 §

Den som olovligen tager vad annan tillhör med uppsåt  
att tillägna sig det, dömes, om tillgreppet innebär  
skada, för stöld till fängelse i högst två år.

2 §

Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till det tillgrip-  
nas värde och övriga omständigheter vid brottet att  
anse som ringa, skall för snatteri dömas till böter  
eller fängelse i högst sex månader.

4 §

Är brott som i 1 § eller 3 § sägs att anse som grovt,  
skall för grov stöld dömas till fängelse, lägst sex  
månader och högst sex år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall sär-  
skilt beaktas, om det avsett sak som någon bar på  
sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen,  
sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om  
gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hän-  
synslös art, avsett betydande värde eller inneburit  
synnerligen kännbar skada.



Försök till stöld och grov stöld är straffbart enligt bestämmelserna i 8 kap. 12 § och 23 kap. 1 § brottsbalken. Däremot är försök till snatteri inte straffbart. Detta medför att frågan om när tillgreppet är fullbordat kan bli avgörande för om brottslig gärning överhuvud föreligger. Den s.k. fullbordanspunkten för snatteri, och då särskilt butikssnatteri, har därför intresse. Först bör påminnas om att, som även berörs i SOU 1971:10, rättspraxis stannat för bedömningen att tillgreppsbrott och inte bedrägeribrott föreligger när någon tar en vara i en självbetjäningsbutik och där efter lämnar butiken utan att betala. Frågan om tidpunkten för tillgreppets fullbordande har kommit att knytas till lämnandet av den plats där betalning rätteligen skulle ha skett. I affärer med kassalinje, där inköpsområdet således är avgränsat, har i praxis tillgrepp ansetts fullbordat först när kassan passerats utan att betalning skett. I butiker med s.k. punktkassor är inköpsområdet oftast inte avgränsat. I dessa fall anses tillgrepp fullbordat när gärningsmannen lämnat avdelningen på ett mera påtagligt sätt, t.ex. genom att förflytta sig till en annan, avlägsen del av butiken. Det uppstår i dessa senare fall ibland svårighet att bedöma när avlägsnandet är tillräckligt för att brott skall föreligga. En tämligen konsekvent praxis har därför utvecklats hos butikskontrollanter och butikspersonal. Denna praxis innebär att man väntar med att ingripa tills gärningsmannen passerat utgången och lämnat butiken. Praxis grundar sig bl.a. på rättsfallet NJA 1972:253 och senast HD:s dom 1981-09-07 DB 33, där fullbordat brott ansågs föreligga först när gärningsmannen lämnade butiken. I motsatt fall föreligger vid ringa värde inte straffbart handlande. I de fall där tillägnelseuppsåtet är klarlagt på ett tidigare stadium och den misstänkte konsumerat godset i affären anses brottet fullbordat trots att gärningsmannen ännu inte passerat någon spärr eller lämnat kassaområdet. Så som frågan om fullbordanspunkten vid snatteri kommit

att bedömas i domstolspraxis blir gränsdragningsproblem sällan aktuella för den personal som ingriper i butikerna.

En annan gräns som har stor betydelse är den mellan snatteri och stöld. Enligt lagtexten i 8 kap. 2 § brottsbalken har man att bedöma dels värdet av det tillgripna, dels övriga omständigheter vid brottet. Före 1942 gällde endast en fixerad värdegräns. I de flesta fall läggs fortfarande värdet ensamt till grund för rubriceringen, eftersom övriga omständigheter vid brottet ofta är ordinära och inte påverkar bedömningen. Värdegränsen mellan snatteri och stöld bedömdes i SOU 1971:10 ligga vid 100 - 125 kronor och i justitieutskottets betänkande 1979/80:15 mellan 200 och 300 kronor. Enligt en enkät hos landets åklagare företagen av riksåklagaren och redovisad i RÅ-nytt 1979 nr 7 svarade drygt hälften av åklagardistriktet att värdegränsen låg vid 300 kronor. Ett fåtal distrikt angav en gräns vid 400 kronor. Riksåklagaren uttalade att tillämpade värdegränser väl borde anpassas efter penningvärdets förändringar, men samtidigt inte alltför ofta ändras. Riksåklagaren ansåg att det som allmän riktlinje för okomplicerade fall kunde tillämpas en gräns vid 400 kronor. Man kan konstatera att värdegränsen följt eller i vart fall påverkats av penningvärdets fall. Det skall dock konstateras att i vissa fall omständigheterna vid brottet kan sätta värdegränsen ur spel, varigenom gärningen istället bedöms som stöld. Typiska sådana fall är då gärningsmannen använt särskilt hjälpmedel vid brottet, såsom specialpreparerade lådor eller väskor i vilka gods kan gömmas eller specialsydda kläder med fickor avsedda för att gömma tillgripet gods.

Slutligen uppkommer också en gränsdragningsfråga mellan snatteri och stöld i de fall då flera brott förövats och varje enskilt brott avser snatterivärde. Sammantagna kan brotten utgöra grund för påstående

att omständigheterna vid dessa inte skall leda till bedömningen att ringa brott föreligger. Rättspraxis tycks i denna fråga vara delad. En uppfattning är att varje gärning skall bedömas för sig och rubriceringen då bli snatteri för varje brottstillfälle. En annan uppfattning är att ett flertal likartade gärningar sammantagna utgör grund för slutsatsen att brottsligheten inte kan bedömas som ringa, varvid gärningarna bedömes som stöld eller stölder. Hovrätten över Skåne och Blekinge har i dom den 21 april 1975, DB 2091 anslutit sig till den senare ståndpunkten.

### 2.1.2 Förundersökning och tvångsmedel

Butikstillgrepp faller oavsett rubriceringen under allmänt åtal. Reglerna om förundersökning i 23 kap. rättegångsbalken och i förundersökningskungörelsen (1947:948) är därvid tillämpliga. Förundersökning skall inledas så snart på grund av angivelse eller eljest anledning förekommer att brott förövats. Förundersökning inleds av polismyndighet eller åklagare. När det gäller enklare fall av butikstillgrepp är polisen i regel förundersökningsledare. Vid förundersökning skall föras protokoll. I mindre mål får istället för protokoll föras anteckningar. Detta förfarande får tillämpas i mål där brottet inte kan antas föranleda annat än böter och förundersökningen är av mindre omfattning. Vid de mindre butikstillgreppen är skillnaden mellan protokoll och anteckningar oftast mera formell än reell. Då ärendet från början kan bedömas som ett bötesfall och förutsättningar för strafföreläggande föreligger blir resultatet av förundersökningen kopia av anmälan, kort förhör med den misstänkte samt personblad med uppgifter om personliga och ekonomiska förhållanden. Enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken föreligger skyldighet att underrätta den misstänkte om innehållet i förundersökningsprotokoll eller anteckningar innan åtal väcks. Det är vanligt vid erkända brott av enkel art att den miss-

tänkte redan från början får sådan kännedom om förundersökningen att han inte önskar ta del av det färdigställda protokollet.

De personella tvångsmedel som kan bli aktuella vid butikstillgrepp kommer att behandlas nedan under avsnittet rörande gripande m.m. Vid butikstillgrepp sker inte sällan beslag, vanligtvis av gods som misstänks vara tillgripet, men vars ägare omedelbart inte kan fastställas. Det mest frekvent använda tvångsmedlet vid tillgrepp i butik torde vara husrannsakan, vilket kan ske dels i form av genomsökning av den misstänktes bagage, dels i form av husrannsakan i bostad vanligen för eftersökande av ytterligare stöldgods. Även kroppsvisitation kan i vissa fall bli aktuell för att eftersöka tillgripna varor som den misstänkte dolt på sig. För husrannsakan och kroppsvisitation krävs förutom brottsmisstanken att brottet skall kunna följas av fängelse. Även misstanke om snatteri medför därför rätt att tillgripa dessa tvångsmedel. Beslut om husrannsakan kan i vissa fall, bl.a. då fara i dröjsmål föreligger, beslutas av polisman, men i de flesta fall torde åklagare besluta om åtgärden liksom betr. kroppsvisitation. Över husrannsakan och kroppsvisitation skall föras protokoll oavsett om något beslag gjorts eller inte. Som en form av tvångsmedel kan också betraktas den under brottsbalkens promulgationslag intagna bestämmelsen att varje besittningsförhållande som någon utan rätt rubbat å färsk gärning må återställas av den vars besittning rubbats eller den som är i hans ställe. Detta innebär vid butikstillgrepp att butikspersonal äger rätt att återta gods från tjuven om denne tas på bar gärning. Dessa regler och gränsdragningen mellan återtagande av gods och gripande skall närmare belysas under kapitel 7.

## 2.1.3 Rapporteftergift

Rapporteftergift regleras genom bestämmelser i 12 §<sup>1)</sup> polisinstruktionen (1972:511) (Senast omtryckt SFS 1981:735).

När polismannen får kännedom om ett brott som hör under allmänt åtal, skall han lämna en rapport om detta till vederbörande förman så snart det kan ske.

Polismannen får lämna rapporteftergift eller låta bli att lämna rapport vidare till åklagaren och nöja sig med ett påpekande eller erinran till den felande om det inte är föreskrivet svårare straff än böter för brottet och brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt. Detsamma gäller i fråga om överträdelser som omfattas av förordnande enligt lagen (1976:206) om felparkeringsavgift.

Den polisman som leder förundersökningen i fråga om snatteri får låta bli att lämna rapport vidare till åklagaren och i stället låta saken bero vid en erinran, om brottet med hänsyn till värdet på det tillgripna och övriga omständigheter är obetydligt.

Som framgår av författningstexten meddelas två typer av rapporteftergift, dels på platsen, dels i efterhand. Den första typen utgör vad benämningen utsäger, nämligen ett underlåtande av rapport. Den andra typen innebär att rapport visserligen inte går till åklagaren, men att ärendet blir lokalt dokumenterat hos polisen. Vid rapporteftergift i efterhand är beslutsfattaren förundersökningsledaren, dvs. en polisman i befälsställning. I samband med att bestämmelserna om rapporteftergift infördes den 1 april 1972 utfärdades Kungl. Maj:ts cirkulär (1972:25) till polismyndigheterna om rapporteftergift för vissa snatteribrott:

Kungl. Maj:t har denna dag utfärdat kungörelse (1972:24) om ändring i polisinstruktionen (1965:686). Ändringen innebär att i ett nytt tredje stycke i 14 § införs en föreskrift att polisman som är förundersökningsledare kan under vissa förutsättningar underlåta att vidarebefordra rapport till åklagare beträffande brott som avses i 8 kap. 2 § brottsbalken. Samtidigt har Kungl. Maj:t genom kungörelse (1972:23) om

<sup>1)</sup>Tidigare 14 §

ändring i åklagarinstruktionen (1964:739) utvidgat behörigheten för åklagare att besluta om åtalsunderlåtelse och att utfärda strafföreläggande för bl.a. sådant brott. Ändringarna, som skall träda i kraft den 1 april 1972, syftar främst till att begränsa det straffrättsliga ingripandet vid s.k. butikssnatterier av obetydlig art och att skapa förutsättningar för en snabbare handläggning av mål om sådana brott.

-----

Kungl. Maj:t ger följande anvisningar för tillämpningen av 14 § tredje stycket polisinstruktionen.

1. Gärningen skall gälla tillgrepp i affärslokal av vara som hålls till salu under sådana former att den är lätt tillgänglig för kunden. Främst avses tillgrepp i snabbköpsbutiker och i varuhus med självbetjäning. Även tillgrepp i andra affärslokaler med liknande försäljningssystem, t.ex. inom bokhandeln, bör bedömas på samma sätt.

Erkännande behöver inte föreligga. Rapporteftergift får således lämnas även om den misstänkte t.ex. förnekar tillägnelseuppsåt. Det måste dock stå klart för polismannen att den misstänkte har begått gärningen och att denna är att bedöma som snatteri, dvs. att han bl.a. haft uppsåt att olovligen tillägna sig varan.

Brottet skall framstå som obetydligt. Värdet av det tillgripna skall vara lågt. I regel bör det åsatta försäljningspriset inte vara högre än omkring 20 kronor. Framgår det av utredningen att det finns försvårande omständigheter får rapporteftergift inte lämnas, även om värdet av det tillgripna är lågt. Rapport skall avges när tillgängliga uppgifter visar att tillvägagångssättet har varit särskilt förslaget, t.ex. om den misstänkte använt hjälpmedel eller samarbetat med andra personer. Även när andra försvårande omständigheter framkommer kan dessa utgöra skäl att avge rapport.

En mera ingripande åtgärd får inte framstå som påkallad. Rapporteftergift skall inte lämnas, när omständigheterna i det särskilda fallet tyder på att beslut om rapporteftergift och den erinran som lämnas i samband därmed inte har en tillräckligt avhållande verkan. Vid bedömningen härav bör den misstänktes personliga förhållanden beaktas. Ger tillgängliga uppgifter eller omständigheterna i övrigt vid handen att den misstänkte förut har gjort sig skyldig till förmögenhetsbrott av liknande eller allvarligare slag, bör rapport avges. Hänsyn skall dock inte tas till förhållanden som ligger långt tillbaka i tiden.

Det skall vara utrett att den som lidit skada av tillgreppet har fått ersättning eller avstår från att rikta ersättningsanspråk mot den misstänkte.

2. Hinder föreligger inte att lämna rapporteftergift enligt 14 § tredje stycket polisinstruktionen även för annat snatteribrott än butikssnatteri. De under 1 givna anvisningarna gäller i tillämpliga delar även i sådant fall. Brottet skall vara bagatellartat och ett straffrättsligt ingripande bedömas som uppenbart överflödigt med hänsyn till omständigheterna.

3. Framstår det redan vid brottsanmälan som sannolikt att rapporteftergift kan komma att meddelas, bör i stället för protokoll föras kortfattade anteckningar enligt 23 kap. 21 § tredje stycket rättegångsbalken.

I fråga om handläggningen av ärende om rapporteftergift för snatteri iakttages vad rikspolisstyrelsen föreskriver i fråga om s.k. rapporteftergift i efterhand.

I rikspolisstyrelsens anvisningar regleras vissa tekniska frågor. Skriftlig underrättelse om rapporteftergiften skall lämnas till den misstänkte. Beslut om rapporteftergift redovisas till rikspolisstyrelsen genom användande av kopia av anmälan på vilken anteckning om beslutet gjorts.

Tillämpningen av ovan upptagna regler för rapporteftergift vid butikssnatteri har föranlett rikspolisstyrelsen att i Allmänna meddelanden från rikspolisstyrelsen 1977:22, 184 göra påpekande betr. de aktuella bestämmelserna.

#### Rapporteftergift för vissa snatteribrott

I AM 6/1972 har intagits regler och anvisningar för tillämpning och handläggning av ärenden om rapporteftergift för snatteribrott.

Enligt Kungl. Maj:ts anvisningar kan rapporteftergift meddelas om brottet framstår som obetydligt och värdet av det tillgripna är lågt. Som värdegräns har Kungl. Maj:t angivit, att det åsatta försäljningspriset " i regel inte bör vara högre än omkring 20 kronor".

Rikspolisstyrelsen får på förekommen anledning erinra om att angivna värdegräns - omkring 20 kronor - fortfarande gäller. Polisman, som är förundersökningsledare, äger sålunda inte rätt att med åberopande av

inträffad inflation eller av andra skäl generellt frångå (höja) angivna värdegräns.

2.1.4 Åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken

Åklagaren har i egenskap av förundersökningsledare befoget att underlåta lagföring. Åtalsunderlåtelse kan meddelas på flera olika grunder, av vilka betr. butikstillgrepp tillämpning främst sker av möjligheten att underlåta åtal vid s.k. bagatellbrott. Bestämmelsen härom finns i 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken:

Åklagare får besluta att underlåta åtal för brott (åtalsunderlåtelse):

1. om det kan antas att i händelse av lagföring någon annan påföljd än böter icke skulle komma att ådömas och den misstänktes lagföring ej krävs ur allmän synpunkt;

En ändring av lagrummet skedde den 1 juli 1971. Därvid vidgades ramen för åtalsunderlåtelse något genom att åklagaren fick rätt att underlåta åtal även då påföljden vid lagföring skulle ha blivit höga böter. Grunden för lagändringen var att man ansåg det nödvändigt att utnyttja tillgängliga resurser för brottsbekämpning på bästa möjliga sätt. En ytterligare grund var den kriminalpolitiska synpunkten att man såg det önskvärt att undvika att personer genom åtal och dom stämplades som tillhörande en viss brottskategori. I anledning av lagändringen utfärdade riksåklagaren den 15 juni 1971 cirkulär C 67. (Cirkuläret infört i bilaga A) Riksåklagaren framhöll i cirkuläret att det dock måste föreligga särskilda omständigheter i det enskilda fallet för att åtal skulle underlåtas. Åtalsunderlåtelse fick inte bli så vanligt för vissa kategorier av gärningar att allmänheten kunde räkna med att undgå påföljd första gången man upptäcktes. Än mindre fick stadgandet tillämpas på sådant sätt att



en hel brottstyp inte beivrades. Om lagföring för visst slags gärning regelmässigt framstod som opåkallad fick enligt riksåklagaren lagändring övervägas. Det var inte åklagarens sak att föregripa en sådan utveckling. Riksåklagaren uttalade slutligen att en huvudregel vid tillämpningen av 20 kap. 7 § första stycket 1 RB som inte fick tappas ur sikte var att brott föranleder lagföring och att presumtionen således är för åtal.

Brottmålsutredningens betänkande SOU 1971:10 ledde även till ändringar i åklagarinstruktionen. För åklagarnas del medförde ändringarna behörighetsmässigt att distriktsåklagare fick rätt att besluta enligt RB 20:7 1 st 1 p. vid snatteri och vissa andra mindre brott. I cirkulär C 70 den 21 februari 1972 uttalade sig riksåklagaren angående tillämpningen av lagrummet, varvid delvis innehållet i Kungl. Maj:ts cirkulär 1972:25 upprepades. Betr. den fortsatta tillämpningen av åtalsunderlåtelse vid snatteri uttalade riksåklagaren bl.a. att syftet med de nya bestämmelserna var att begränsa de straffrättsliga ingripandena vid mindre förmögenhetsbrott. Främst avsågs därvid butiksnatterier. Meningen var att underlåtelse för snatteri skulle förekomma i större utsträckning än hittills varit fallet. Åtal borde enligt riksåklagaren i många fall kunna underlåtas även då värdet av det tillgripna låg över gränsen för att rapporteftergift skulle kunna meddelas (dvs. omkring 20 kronor). Sammanfattningsvis borde åtal underlåtas om brottet vid en samlad bedömning kunde anses ha ringa straffvärde. (Se bilaga B)

#### 2.1.5 Andra åtalsregler. Lagen om unga lagöverträdare

Förutom det ovan behandlade 1 st 1 p. i 20 kap. 7 § rättegångsbalken upptar samma paragraf också andra möjligheter till åtalsunderlåtelse. Punkten 2 avser åtalsunderlåtelse i de fall den misstänkte förövat

brottet innan han dömts för annat brott eller innan han undergått påföljd för sådant brott och det är uppenbart att det nya brottet är utan nämndvärd betydelse med hänsyn till påföljden. Punkten 3 får tillämpas endast av riksåklagaren och avser fall där det av särskilda skäl är uppenbart att påföljd inte erfordras för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och det med hänsyn till omständigheterna inte heller eljest är påkallat att väcka åtal. Punkten 4 avser slutligen åtalsunderlåtelse betr. den som begått brott under inflytande av själslig abnormitet och som erhåller vård härför.

För lagöverträdare som vid brottet är mellan 15 och 18 år finns särskilda åtalsregler i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Utöver reglerna i 20 kap. 7 § rättegångsbalken föreligger enligt lagen om unga lagöverträdare möjlighet att meddela åtalsunderlåtelse dels om den underåriga utan lagföring blir föremål för åtgärder som kan antas lämpligast för hans tillrättaförande, exempelvis övervakning, omhändertagande eller annan hjälp- eller stödåtgärd, dels om brottet uppenbarligen skett av okynne eller förhastande. Någon begränsning i fråga om typen av brott vid vilka åtalsunderlåtelse kan ske föreligger formellt inte. Beslut enligt lagen om unga lagöverträdare fattas fr.o.m. 1.9.1980 av distriktsåklagare. Även betr. lagen om unga lagöverträdare uttalade sig riksåklagaren i cirkulär C 67 i anledning av lagändring år 1971. Han anförde däri att det måste sägas vara lagstiftarens mening att åtal normalt inte skall anställas mot den som vid brottets begående inte fyllt 18 år. Riksåklagaren ansåg detta kunna förenas med de alltmer ökande resurserna och de större möjligheterna till nyanserade åtgärder inom barnavårdens område. 1971 års lagändring innebar att hjälp- och stödåtgärder, som inte tidigare kunnat utgöra grund för underlåtenhet att åtala nu skulle jämföras med övriga åtgärder från barnavårdsmyndig-

heternas sida. Lagändringen påverkade inte möjligheten att underlåta åtal vid okynnesbrott.

De vidsträckta möjligheter till åtalsunderlåtelse som lämnas genom lagen om unga lagöverträdare begränsas av regeln att åtal skall väckas om det ur allmän synpunkt är påkallat med lagföring. Exempel på brott där åtal sker av denna anledning är misshandel och rattonykterhet/rattfylleri. Det är att märka att vid bötesbrott de unga inte intar någon särställning. Vid sådana brott sker regelmässigt lagföring, främst genom ordningsbot och strafföreläggande. Enligt KK (1964: 740) med föreskrifter för åklagare i vissa brottmål föreligger skyldighet för åklagare att upprätta särskilt protokoll vid åtalsprövning jml lagen om unga lagöverträdare om svårare straff än böter är stadgat för brottet.

#### 2.1.6 Strafföreläggande

Strafföreläggandeinstitutet regleras i 48 kap. rättegångsbalken och i strafföreläggandekungörelsen (1970: 60). Föreläggande innebär att den misstänkte skriftligen föreläggs ett bötesstraff, vilket kan förenas med förverkande eller annan sådan rättsverkan av brott. Godkänt föreläggande gäller som dom vilken vunnit laga kraft. Godkänt strafföreläggande kan enligt reglerna i 59 kap. 5 § rättegångsbalken efter besvär undanröjas om godkännandet inte kan anses som en giltig viljeförklaring, om vid ärendets behandling förekommit sådant fel att föreläggandet bör anses ogiltigt eller om föreläggandet eljest inte överensstämmer med lag. Besvärsrätten är tidsbegränsad till ett år sedan åtgärd för verkställighet vidtogs hos den bötfällde.

Enligt bestämmelserna i 48 kap. 4 § rättegångsbalken får strafföreläggande utfärdas betr. brott för vilket är stadgat enbart böter och betr. brott för vilket

är stadgat böter eller fängelse i högst sex månader. Strafföreläggande får utfärdas endast om brottet ensamt eller med andra brott finnes förskylla högst 60 dagsböter. För att föreläggande skall få utfärdas krävs enligt 5 § att förutsättningar för allmänt åtal föreligger, att alla brott av den misstänkte som åklagaren har kännedom om tas upp i föreläggandet och att målsäganden förklarar att han inte har ersättningsanspråk och heller inte begär att åtal skall väckas. Strafföreläggande godkänns av den misstänkte skriftligen eller genom att förelagt belopp helt betalas.

Strafföreläggande utfärdas enligt riksåklagarens särskilda regler därom. Härvid användes dels en särskild blankett för strafföreläggande, dels en av riksåklagaren utarbetad katalog innehållande gärningsbeskrivningar för ett stort antal brott och förseelser. Meddelande om godkännande, bestridande eller bristande delgivning sker således i allmänhet automatiskt genom databehandlingen. En utförlig beskrivning av systemets principer finns intagen i SOU 1974:27 s. 52 ff.

#### 2.1.7 Registrering av domar, strafföreläggande och beslut

Bestämmelserna om registrering av domar m.m. utgör ett omfattande rättsområde. Beskrivningen av gällande rätt begränsas till de områden som kan bedömas ha intresse för stöldutredningen och är av betydelse för utredningens överväganden om lagändringar.

Registrering i polisregister regleras av lagen (1965:94) om polisregister, polisregisterkungörelsen (1969:38) och rapporteringsrutiner m.m. av kungörelsen (1970:517) om rättsväsendets informationssystem. För tillämpning av polisregisterkungörelsen har rikspolisstyrelsen utfärdat omfattande anvisningar. Kriminal-

registret regleras av lag (1963:197) om allmänt kriminalregister och kriminalregisterkungörelsen (1973:58).

Vid tillkomsten av polisregisterlagen skedde registrering av domar, beslut m.m. såväl centralt som lokalt. De lokala registren varierade i omfattning. I de lokala registren upptogs förutom domar ett stort antal olika uppgifter bl.a. om misstänkta brott, negativa åtalsbeslut, åtalsunderlåtelse och vissa typer av ingripanden. Efter tillkomsten av rättsväsendets informationssystem (RI) och sedan utvecklingen av ADB-system successivt genomförts har de lokala registren från praktisk synpunkt i det närmaste spelat ut sin roll. På lokal nivå finns f.n. samordningsregister för intern samordning av utredningar inom resp. polisdistrikt. Registret får också användas för registerslagning i särskilda fall då starka krav på aktualitet finns. Uppgifterna i registret borttas så snart den aktuella utredningen har färdigställts. Vidare finns lokalt samling av personblad samt vissa primärrapporter, minnesanteckningar och personuppgifter, allt kallat personbladssamling. Betr. personblad och dess funktion skall nedan lämnas en kort redogörelse härför. Personbladssamlingen är främst avsedd att underlätta sökningen efter utredningshandlingar. Det har också bedömts värdefullt att uppgifter i tidigare upprättade personblad etc. kan sökas fram på ett enkelt sätt. Slutligen får lokalt föras spaningsregister i särskilt föreskriven ordning för verksamhet vid spaningsrotel.

Den centrala registreringen är uppbyggd på uppgiftslämnande till person- och belastningsregister (PBR) från skilda håll, främst domstolar, åklagarmyndigheter och polismyndigheter. Betr. de avgöranden av olika slag som är av intresse för stöldutredningen lämnas uppgift om dom från domstol, om strafföreläggande från åklagarmyndighet och betr. olika typer

av beslut från åklagar- eller polismyndighet. Uppgifterna från åklagare och polis lämnas förutom betr. strafföreläggande genom den s.k. personbladsrutinen. Av polis och i vissa fall åklagare upprättas i ärende som rör brott där annat än böter kan följa personblad enligt rutiner som utfärdats genom anvisningar från rikspolisstyrelsen. F.n. skall betr. butikstillgrepp, även snatterier, upprättas personblad hos polisen så snart någon skäligen misstänks för brottet. Personblad upprättas genom utskrift av ett blankettset, vilket innehåller personblad numrerade 1 - 5. Omedelbart efter utskrift skall personblad 1 översändas till rikspolisstyrelsen för registrering. Personblad 2 sänds till RPS sedan åklagare/undersökningsledare hos polisen fattat beslut i ärendet. Personblad 3 är arkivexemplar och följer med förundersökningsprotokollet, personblad 4 förvaras i den lokala personbladssamlingen sedan åklagaren/undersökningsledaren fattat beslut i ärendet och personblad 5 överlämnas till åklagaren då sådan inträder som undersökningsledare eller då utredning överlämnas till åklagaren.

Förutom ovan nämnda register och rapporteringsrutiner finns betr. ordningsbot lokalt register över ordningsföreläggande. Registrering sker genom att originalföreläggandet sätts in i ett namnregister för att användas vid uppföljning av ordningsbotsärenden. Detta register skall uteslutande användas för kamerala ändamål och är därför inte att beteckna som polisregister. Registret är således inte avsett för registerslagning. Betr. de övriga delarna av ordningsföreläggandet lämnas ett exemplar (ex. 2) och inbetalningsblanketten (ex. 4) till den misstänkte. Ex. 3 kallas bevakningskort och sänds efter kontroll till RPS.

Registrering i person- och belastningsregistret vid butikstillgrepp sker enligt gällande rätt bl.a. i följande fall: Vid fällande dom av domstol, vid godkänt strafföreläggande, beslut av åklagare att under-

låta åtal jml 20 kap. 7 § 1 st 4 p. rättegångsbalken (själslig abnormitet) och 1 § lagen om unga lagöverträdare. För registrering av de nämnda åtalsunderlåtelsebesluten erfordras dock att brotten enligt åklagaren vid åtal skulle ha lett till sådan påföljd som skulle intagits i kriminalregister, dvs. annan påföljd än böter. Flertalet åtalsunderlåtelser för butikssnatteri enligt ovanstående lagrum redovisas emellertid till RPS utan att registrering sker. På samma sätt redovisas andra typer av åtalsunderlåtelser, exempelvis jml 20 kap. 7 § 1 st 1 p. (bagatellbrott) till RPS, varvid registrering inte får ske. Betr. rapporteftergift redovisas sådan antingen genom att anmälan med uppgift om beslutet insändes till RPS eller genom att personblad, om sådant upprättats, redovisas. Registrering får inte heller i dessa fall ske.

Då undersökning av eventuella registeruppgifter sker kan flera olika typer av utdrag erhållas. Detta är en följd av att PBR innehåller en stor mängd uppgifter vilka lämnas ut i olika omfattning beroende på rekvisitens behörighet och önskemål. PBR innehåller således det allmänna kriminalregistret och polisregister av olika omfattning. De utdrag som vanligen är aktuella vid butikstillgrepp är kriminalregisterutdrag och polisregisterutdrag. Kriminalregisterutdraget är begränsat och innehåller endast domstols dom betr. allvarligare påföljd samt vissa verkställighets- och personutredningsuppgifter. Polisregisterutdrag kan i motsats till kriminalregisterutdrag inte rekvireras av domstol, men väl av förundersökningsledaren. Detta utdrag innehåller även ev. lagföringar, domar eller godkända strafförelägganden som resulterat i böter samt de ovan nämnda registreringsbara typerna av åtalsunderlåtelser. Utöver de två behandlade typerna av utdrag kan polismyndighet för brottsutredning och spaning erhålla registerbesked från polisregistret. Sådant utdrag omfattar bl.a. utöver uppgifterna i

polisregisterutdrag domar under polisregisternivå, utredningsuppgifter (tvångsmedel) och utförliga personuppgifter (farlighet, missbruk m.m.). Registerbesked är inte aktuellt att inhämta vid normalfall av butikstillgrepp.

## 2.2 Förmögenhetsbrottsutredningen

Utredningen (Ju 1976:04) för översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott erhöll sina direktiv 1976-03-25 och därefter tilläggsdirektiv 1977-01-27. I de första direktiven anfördes bl.a. att förmögenhetsbrotten till stor del tillkommit genom straffrättskommitténs arbete under 1930-talet och att den följande utvecklingen socialt och ekonomiskt medfört ändrade levnadsbetingelser för de flesta människor och därmed också förändringar beträffande arten och omfattningen av skilda förmögenhetsbrott. Som exempel härpå nämndes tillgrepp i snabbköpsbutiker, brottslighet genom spridning av checkkonton och kreditkort samt brottslighet i samband med automat- och datamissbruk. Vidare anfördes att utvecklingen medfört förändringar i den allmänna synen på förmögenhetsbrotten. Vid en samlad översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott betraktades det som betydelsefullt att sätta in de straffrättsliga åtgärderna mot dessa brott i ett vidare kriminalpolitiskt sammanhang och jämföra straffvärdet hos dessa brott med det som gäller andra brottskategorier, särskilt de s.k. moderna brotten. Utredningen borde inrikta sig på att anpassa förmögenhetsbrottslagstiftningen till det moderna samhällets värderingar. Härvid angavs såväl möjligheten till en allmän sänkning av straffnivån som en höjning av en nedre gräns för straffbarhet. Tillämpningsområdet för medelsvåra och ringa brott borde vidgas, varvid straffskalan för ringa brott borde vara böter. I tilläggsdirektiven uttalades att behov förelåg av en samlad översyn av förmögenhetsbrotten. Emellertid framhölls att det rådde delade meningar om lämpligheten



av en reform i enlighet med de närmare riktlinjer som angivits i de första direktiven. Mot bakgrund därav och med hänsyn till den vikt som skyddet för den enskildes integritet och egendom måste tillmätas uttalades nu att kommittén inte borde vara bunden av de metoder och lösningar som angivits i de ursprungliga direktiven. Kommittén borde sålunda mera allsidigt och förutsättningslöst kunna pröva de straffbarhetsgrunder och straffvärdegränser som bör gälla för för-mögenhetsbrotten.

Utredningens arbete torde leda fram till ett stöldbrott med delvis annat innehåll än för närvarande. Besittningstagandet synes inte bli av avgörande betydelse, utan tyngdpunkten torde komma att läggas vid den olovliga tillägnelsen, dvs. införlivandet av godset med den egna egendomen genom att det behålles. Förändringen av rekvisiten kan komma att medföra att fullbordanspunkten för t.ex. butikssnatteri uppnås tidigare än enligt nuvarande praxis. Genom ett färre antal brottsbestämmelser kan gränsdragningsproblemen komma att minska. Däremot synes det straffbara området i huvudsak behållas oförändrat då några avkriminaliseringar inte torde vara aktuella. I enlighet med direktiven kan utredningen förväntas föreslå en justering uppåt av gränserna mellan ringa brott och normalbrott, resp. normalbrott och grovt brott.

### 2.3 Fängelsestraffkommittén

Kommittén erhöll sina direktiv den 15 mars 1979. Först redogjordes däri för de reformer på straffrättens och kriminalvårdens område som genomförts efter brottsbalkens ikraftträdande samt för de förslag till förändringar av påföljdssystemet och kriminalvårdsorganisationen som presenterats under senare år. Enligt direktiven har kommittén fem huvudsakliga frågor att överväga. Dessa är minimitiden för fängelsestraff, reglerna för villkorlig frigivning, en

allmän översyn av straffskalorna, frågan om införande av allmänna regler för påföljdsval och straffmätning samt frågan om medborgarnas insyn och inflytande i kriminalvården. Utredningen erhöll i februari 1981 tilläggsdirektiv ang. avskaffande av övervakningsnämnderna.

Kommittén har i november 1979 avgivit betänkandet "14 dagars fängelse" (SOU 1980:1). I betänkandet framlades förslag om sänkning av minimitiden för fängelsestraff till 14 dagar. Särskilda bestämmelser om verkställigheten av fängelsestraff understigande en månad föreslogs inte. Vidare påpekades att den föreslagna förändringen inte var avsedd att leda till ökad användning av fängelsepåföljd. Avsikten var istället att i vissa av de fall där nu ådömes fängelse en månad i framtiden domstolarna skulle utdöma fängelse 14 eller 21 dagar. Lagstiftning i enlighet med kommitténs förslag skedde genom ändring i brottsbalken 26 kap. 1 § och 28 kap. 3 §, vilken ändring trätt i kraft den 1 juli 1981.

Kommittén har därefter i oktober 1981 avgivit delbetänkandet "Villkorlig frigivning samt nämnder och lekmanamedverkan inom kriminalvården" (SOU 1981:92) ang. bl.a. villkorlig frigivning och övervakningsnämnderna.

Utredningen har därefter påbörjat arbetet med översyn av straffskalorna m.m. Kommittén kan beräknas framlägga betänkande i denna del tidigast år 1983.

#### 2.4 Rättegångsutredningen

Rättegångsutredningen erhöll sina direktiv den 3 februari 1977 och tilläggsdirektiv den 30 juni 1977. I direktiven framhölls att rättegången enligt rättegångsbalken visat sig vara förenad med vissa olägenheter i form av höga rättegångskostnader och långa

tidsutdräkter. Utredningens uppgift var att ta sikte på avsnitt där en revision av reglerna kunde bidra till att göra förfarandet mera flexibelt samt såvitt möjligt snabbare och billigare utan att befogade rättssäkerhetskrav sattes åt sidan. Betr. brottmålen utsades i direktiven att utrymmet för förenkling av handläggningen vid domstol inte längre var så stort med hänsyn till att lagföring av mindre brott i stor utsträckning överflyttats till åklagare och polis. Förenklingar skulle dock vara tänkbara i vissa fall och övervägandena borde därvid i första hand inriktas på mål där annan påföljd än böter inte kommer ifråga. I tilläggsdirektiven erhöll utredningen i uppgift att pröva frågan om inrättande av jourdomstolar, med syfte att åstadkomma ett snabbare, enklare och mera flexibelt brottmålsförfarande.

Den del av rättegångsutredningens arbete som närmast kan bli av betydelse för stöldutredningen rör översynen av reglerna betr. huvudförhandling i mindre brottmål och avgörande av sådana mål i den tilltalades frånvaro. Det kan förväntas att utredningen kommer att föreslå vissa ändringar vad gäller huvudförhandling vid mindre brott. Därvid torde möjligheter att vid erkända brott avgöra målet utan muntlig förhandling komma att föreslås. Vidare lär utredningen, som redan har behandlat denna fråga särskilt, föreslå ökade möjligheter att avgöra mål utan hinder av den tilltalades frånvaro. Båda de angivna inriktningarna hos rättegångsutredningens förslag kan, om de leder till lagstiftning, medföra att de butikstillgrepp som inte kan lagföras genom förenklat förfarande istället snabbare än f.n. kan avgöras vid domstol. Det måste dock påpekas att vid förnekade brott och i fall där muntlig bevisning erfordras utrymmet för förenklad och snabbare handläggning vid domstol av rättssäkerhetsskäl torde vara begränsat.

Utländsk rätt betr. mindre förmögenhetsbrott har tidigare behandlats i brottmålsutredningens betänkande SOU 1971:10, s. 137 ff. I stora delar gäller fortfarande vad som där beskrivits. Här skall därför endast belysas vissa grundläggande förhållanden, samt nämnas något om åtalsregler och tvångsmedel i samband med butikstillgrepp.

#### Strafflagstiftning i Norden

De nordiska ländernas straffbestämmelser betr. butikstillgrepp är i flera avseenden lika de svenska. Dansk rätt skiljer mellan stöld (tyveri) och mindre straffvärd stöld (tyveriforhold). Det senare brottet skall anses föreligga om det är "af mindre strafvaerdighet på grund af de omstaendigheter, hvorunder handlingen er begået, de tillvendte genstandes eller det lidte formuetabs ringe betydning eller af andre grunde". Värdegränsen, vilken vart tredje år regleras av Rigsadvokaten, är f.n. 2.000 DKr. De minsta butikstillgreppen kan beivras på särskilt sätt. Dessa brott benämnes rapseri, varvid värdet f.n. är högst 150 DKr. Vanlig stöld kan medföra fängelse i högst ett år och sex månader, vid förmildrande omständigheter (dvs. tyveriforhold) böter eller haefte. Rapseri bestraffas med böter. Då butikstillgrepp följes av böter brukar det utdömda beloppet motsvara det dubbla värdet av det tillgripna, minst 200 DKr.

Norsk rätt skiljer mellan stöld (tyveri) och snatteri (naskeri), vilka brott skiljs åt genom en helhetsbedömning av gärningen ungefärligen som i svensk rätt. Straffet för stöld är fängelse i högst tre år och för snatteri böter eller fängelse i högst sex månader. I den mån det tillgripnas värde avgör rubriceringen av brottet tillämpas f.n. en värdegräns strax under 1.000 NKr. Böterna svarar vanligen till minst värdet av det tillgripna.

Finsk rätt skiljer mellan stöld och snatteri genom lagtext som är i det närmaste identisk med brottsbalkens. Påföljden för stöld är böter eller fängelse i högst två år och för snatteri böter. Flertalet butikstillgrepp i Finland avser låga värden, oftast under 50 mark. Genom att betala till målsäganden genom ett inofficiellt skadeståndsavtal undgår en stor del av de upptäckta butikstjuvarna polisanmälan och lagföring. Målsägandena motiverar den extra "förlikningsavgiften" som uttas med att butikstjuven är skyldig att delta i betalning av övervakningskostnaderna.

#### Strafflagstiftning utom Norden

Tysk rätt skiljer mellan stöld och stöld rörande ringa värde. Stöld kan följas av böter eller fängelse i högst fem år. Vid stöld av ringa värde blir påföljden vanligtvis böter. Gränsen för vad som bedömes som ringa värde ligger f.n. vid 30 - 40 DM.

Strafflagstiftningen i Frankrike, Nederländerna, Storbritannien, Schweiz och Österrike innehåller inte något särskilt strafflagrum för stöld av mindre allvarlig art motsvarande det svenska snatteribrottet. På normalfallet av stöld kan i Frankrike följa böter eller fängelse i högst fem år, i Nederländerna böter eller fängelse i högst fyra år, i Storbritannien böter eller fängelse i högst tio år, i Schweiz tukt-

hus i högst fem år eller fängelse och i Österrike böter eller fängelse i högst sex månader (om beloppet inte överstiger 5.000 ÖS). Praxis sätter gränsen för vad som är normalbrott. Någon uppgift om vad som är normalstraff vid butikstillgrepp av okomplicerad art har inte kunnat erhållas från de nämnda staterna.

Schweiz och Österrike har liksom Frankrike, Nederländerna och Storbritannien endast strafflagrum för normal stöld, inte för ringa brott, men har särskilda bestämmelser om möjlighet till strafflindring i särskilda fall. De omständigheter som då skall beaktas är såväl av subjektiv som objektiv art. Brottet skall ha skett av nöd, lättsinne eller för att tillfredsställa en åtrå, och brottet skall avse sak av ringa värde. Gränsen för ringa värde bedömdes 1970 ligga ungefär vid 50 Fr. I Österrike bedömes f.n. gränsen ligga vid omkring 500 ÖS. I Schweiz torde mängden av mindre tillgrepp i storstadsdistrikten ha lett till en presumtion att det föreligger förmildrande omständigheter, varvid tendensen är att man bortser från de subjektiva förhållandena och lägger vikten nästan helt vid tillgreppsvärdet. En sådan schablonmässig bedömning gör att ett avsevärt antal tillgrepp avseende värden under 50 Fr inte beivras i storstäderna, medan man i landsortsdistrikten alltjämt ser de förmildrande omständigheterna som en undantagssituation. Vid lagföring utdöms böter motsvarande 3 - 4 ggr det tillgripnas värde. Det kan här anmärkas att en inte obetydlig privatjustis förekommer inom den schweiziska handeln och att affärerna också upprättar kartotek över de ertappade butikstjuvarna. Även i Österrike förekommer att man i detaljhandeln själv tar itu med butikstjuvarna, vilket leder till att många mindre butikstillgrepp aldrig blir föremål för rättsligt förfarande. Tillgrepp är nämligen inte straffbart om skadan gottgöres innan brottet kommer till myndigheternas kännedom eller om gärningsmannen själv anmäler brottet till polisen och ersätter skadan.

Butiker i Österrike tillämpar ofta denna regel då butikstillgrepp upptäcks. Förutom återlämnande av godset måste vanligtvis tjuven också ersätta en del av butikens kostnader för brottspreventiva åtgärder. De beskrivna förfarandena är dock omtvistade och det har ifrågasatts om de överensstämmer med österrikisk rätt.

#### Straffbarhet vid försök och regler vid återfall

I de stater där särskild straffbestämmelse för ringa fall av stöld inte förekommer är försök till stöld och därigenom också försök till stöld i ringa fall straffbart. Ett undantag utgör Schweiz där i strafflagen gjorts ett särskilt undantag för brott där förmildrande omständigheter föreligger. Försök till sådant brott är uttryckligen inte straffbart.

Norsk rätt äger ingen straffbestämmelse för försök till snatteri. Oaktat att särskild brottstyp vid ringa fall föreligger enligt dansk rätt är försök straffbart i Danmark, liksom i Finland och Tyskland.

I flera länder bedöms återfall i likartat brott från allmänna grunder och konstituerar normalt en skärpning av påföljden. Återfall bedöms vanligen på detta sätt i Danmark, Frankrike, Schweiz och Storbritannien. I Norge, Finland, Nederländerna, Tyskland och Österrike finns särskilda regler om höjning av straffmaximum och i vissa fall av straffminimum vid återfall. Enligt norsk och österrikisk rätt höjs således straffmaximum vid återfall med hälften.

#### Regler om åtal och åtalsunderlåtelse

Frankrike, Nederländerna och Storbritannien har relativ åtalsplikt och något krav på angivelse från målsäganden vid butikstillgrepp krävs formellt inte. I övriga nämnda stater, där åtalsplikten är absolut,

utgör i Norge och Tyskland angivelse från målsäganden förutsättning för åtal vid ringa fall av butikstillgrepp. I tysk rätt krävs också att åtal är påkallat ur allmän synpunkt. I övriga stater med absolut åtalsplikt krävs inte angivelse för åtal. Det är dock uppenbart att anmälan till polisen normalt utgör utgångspunkt och förutsättning för samhällets ingripande. Härigenom torde målsägandena - butikerna i detaljhandeln - i mycket stor utsträckning disponera över åtal och lagföring. Förhållandet understryks av att detaljhandeln i flera av de aktuella staterna ofta själv reglerar sina mellanhavanden med de ertappade butikstjuvarna. Detta medför en lägre belastning på de rättsvårdande myndigheterna, men utgör samtidigt en privatjustis som knappast kan kontrolleras. Som ovan nämnts är dessa förhållanden inte allmänt godtagna utan föremål för diskussion och kritik.

Möjligheterna för polis/åklagare att underlåta rapport eller åtal är synnerligen skiftande i den europeiska processrätten. Bestämmelserna är nära knutna till straffbestämmelserna, varför det är svårt att göra en rättvisande jämförelse med svensk rätt.

Det kan konstateras att finsk och tysk rätt har vidsträckta möjligheter för åklagare att underlåta åtal vid bagatellartade förseelser. Som ovan nämnts ingår en åklagarprövning redan i förutsättningarna i strafflagrummet enligt tysk rätt vid stöld av mindre värden.

Såväl Danmark som Norge har bestämmelser som medger åtalsunderlåtelse för lagöverträdare under 18 år. I Danmark finns särskild möjlighet för polisman och polismyndighet att i efterhand resp. på platsen (bellopp under 150 resp. 50 DKr) lämna advarsel (varning) under förutsättning att den misstänkte inte gjort sig skyldig till förmögenhetsbrott inom en 5-årsperiod. I Norge underlåtes åtal i få fall. Med hänsyn till



att butikstillgrepp i Danmark ofta uppges förövas av alkohol- eller narkotikamissbrukare är advarsel mindre vanligt.

Enligt schweizisk rätt finns endast möjligheter till påföljdseftergift vid domstols dom och österrikisk rätt lämnar inte något utrymme för åtalsunderlåtelse. Det måste därvid dock anmärkas att butikernas egen verksamhet som lagförande organ sannolikt medför att behovet av åtalsunderlåtelse blir litet. I de flesta fall sköter detaljhandeln själv de ringa fallen.

Slutligen kan betr. Frankrike, Nederländerna och Storbritannien, i vilka länder relativ åtalsplikt råder, anmärkas att det i Storbritannien är tämligen vanligt med "formal caution" vid ringa fall av butikstillgrepp, medan man i Frankrike tillämpar en låg gräns för tillgrepp som lämnas utan åtal. I Nederländerna åtalas butikstillgrepp på grund av polisens arbetsbörda endast sällan och då efter klagomål från målsäganden eller i de fall målsäganden genom egen personal helt förberett ärendet.

#### Envarsgripande och tvångsmedel

Envarsgripande och gripande genom butikspersonal och butikskontrollanter regleras i de aktuella staterna på sätt som är mycket likartat svensk rätt. Mindre skillnader kan noteras betr. sättet för överlämnande av den misstänkte till polis. I Storbritannien saknas det skyndsamhetsrekvisit som i övrigt finns och endast en 24-timmarsfrist, inom vilken den gripne skall ställas inför domare tillämpas. Det måste dock samtidigt framhållas att den gripnes ställning är tämligen väl garanterad genom hans möjlighet att stämma för olaga frihetsberövande m.m. Även i Storbritannien torde det därför ligga i målsägandens intresse att snarast överlämna den gripne till polisen.

Inte i någon av de aktuella staterna tilläggs butikspersonal eller butikskontrollanter i princip annan rätt till tvångsmedel än som tillkommer envar som griper en tjuv på bar gärning. Således saknas rätt till förhör, rätt att företa husrannsakan i medfört bagage och rätt att kroppsvisitera den misstänkte. Dansk och norsk rätt gör därvid undantag för de fall där den misstänkte samtycker till åtgärden. Enligt nederländsk rätt har den som griper gärningsmannen på bar gärning rätt att göra husrannsakan i bagage, men måste övelämna beslagtaget gods till polis, som skall tillkallas. I de länder där man i butiker själv sluter "skadeståndsavtal" eller på liknande sätt internt reglerar tillgreppet kan det misstänkas att den ertappade tjuven frivilligt låter sig underkastas visst tvång för att undgå polisanmälan och lagföring.

#### Förenklad form för lagföring

Förenklad handläggning vid domstol och bötesföreläggande samt mellanformer av dessa institut förekommer i flertalet nu aktuella stater. I Danmark och Norge utfärdas bötesföreläggande av polisen vid mindre butikstillgrepp, i Finland används det något mera komplicerade strafforderförfarandet och ett liknande system med "Strafbefehl" finns i Schweiz och Tyskland. Skriftliga bötesförelägganden saknas i Frankrike och Storbritannien. Engelsk rätt har dock möjligheter till summarisk process vid Magistrates Courts. I Österrike saknas möjligheter till strafföreläggande, men man har en skriftlig domstolsprocess, som liknar det svenska förfarandet vid treskodom i civilmål.

Vid förfrågan har uppgivits att normal tidsåtgång för för det rättsliga förfarandet från brott till påföljd i de nämnda staterna brukar uppgå till 2 - 6 månader, dvs. ungefär vad som är normalt i Sverige. Ett undantag är Norge där man vid bötesföreläggande i vissa

fall kan åstadkomma lagföring inom några timmar från brottet.

Summariska processformer m.m. i utländsk rätt har vidare behandlats i professor P-O Boldings redogörelse i SOU 1974:27, s. 57 ff.

#### 4 STATISTISKA OCH KRIMINOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR

I kapitlet redovisas översiktligt uppgifter från den officiella kriminalstatistiken avseende bl.a. brottsutvecklingen. Vid Malmö polisdistrikt och vid åklagarmyndigheten i Malmö har företagits undersökningar av butikstillgrepp vad gäller bl.a. gärningsmännens ålder och kön, tillgreppsobjekt, tillgreppsvärden och handläggningstider. Vissa statistiska uppgifter har inhämtats från olika företag. Rikspolisstyrelsen har lämnat omfattande uppgifter om i landet meddelade rapporteftergifter och åtalsunderlåtelser. Sedan medel beviljats av justitiedepartementet har stöldutredningen låtit statistiska centralbyrån företa två attitydundersökningar avseende allmänheten och butikspersonal. Två tidigare undersökningar ang. butikssnatteri från Göteborg 1979 och Stockholm 1976-77 berörs också. Slutligen behandlar utredningen något frågorna kring dold brottslighet och sambandet mellan butikstillgrepp och missbruk av alkohol och narkotika.

##### 4.1 Offentlig kriminalstatistik

Antalet anmälda brott som kan följas av fängelse har under tiden 1950-1980 ökat från 195.261 till 928.277. Brotten mot 8 kap. brottsbalken (tillgreppsbrotten) har under denna tid ökat i ungefär samma takt. Tillgreppsbrotten har under hela perioden utgjort drygt 60 % av totalbrottsligheten. (Se bilaga C:1). Antalet anmälda butikstillgrepp, vari inbegripes både stölder och snatterier, har under perioden 1970-

1980 ökat från 23.174 till 35.142. De anmälda butikstillgreppen har ökat betydligt snabbare än både totalbrottsligheten och tillgreppsbrotsligheten. (Bilaga C:2)

Under perioden 1975-1980 har Stor-Stockholm och Stor-Göteborg ökat betydligt mer än övriga riket vad gäller både brott mot brottsbalken och tillgreppsbrott. Stor-Malmö har betr. de anmälda brottsbalksbrodden varken ökat eller minskat och uppvisar en minskning vad gäller tillgreppsbrodden. (Bilaga C:3-5) De anmälda butikstillgreppen uppvisar en mera samlad bild genom att dessa brott generellt ökat. Ökningen är för hela landet under perioden ca 30 %. Stockholm har ungefär samma ökning, Göteborg en något lägre och Malmö en betydligt större ökning. De tre storstadsregionerna har tillsammans ungefär hälften av de anmälda butikstillgreppen i landet.

I den offentliga statistiken redovisas påföljderna sammantaget för alla typer av snatteri. Butikssnat- terier torde dock utgöra en majoritet av de aktuella brodden. Domar avseende flera brott av vilka något varit svårare än snatteri ingår inte i denna redovisning. Påföljderna för snatteri har under åren 1974-1979 fördelat sig på följande sätt.

	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Fängelse	7	2	4	0	2	8
Öppen psyk v	4	1	0	1	2	0
Sluten psyk v	3	1	2	0	0	1
Skyddstills	20	9	8	10	9	9
Villk dom	5	5	6	3	3	2
Vård enl BvL	4	2	2	0	1	2
Vård enl NvL	28	31	22	13	8	9
Böter	4 321	4 190	4 112	4 472	5 728	5 658
Påf eftergift	0	0	1	3	3	2

Andelen för annan påföljd än böter har sjunkit under den redovisade perioden och är för 1979 endast 0,58 %. Ett ensamt snatteri leder således mycket sällan till annan påföljd än böter.

#### 4.2 Malmö-undersökningen (Malmö polisdistrikt)

Stöldutredningens undersökning avser anmälda butikstillgrepp i Malmö polisdistrikt under tiden från den 1 oktober 1980 t.o.m. den 30 september 1981. Materialet kan inte omedelbart jämföras med den offentliga statistiken, där Stor-Malmö omfattar flera ytterligare polisdistrikt. Undersökningen omfattar samtliga anmälningar om butikstillgrepp som inkommit till stöldroteln i Malmö polisdistrikt under den aktuella tiden. Anmälningarna upptar 2.093 misstänkta personer och 2.648 brott. Vid undersökningen har, förutom att uppgifter om gärningsmännens ålder och kön framtagits, en detaljerad uppdelning gjorts vad gäller typ av tillgripet gods. (Se bilaga D)

I Malmö-undersökningen är åldersgruppen 15-19 år endast en tredjedel av samma åldersgrupp vid samtliga tillgreppsbrott enligt den offentliga statistiken. (Bilaga D:1) I undersökningen är över 16 % av de misstänkta 60 år eller däröver, vilket är nästan tre gånger mer än motsvarande andel i den offentliga statistiken. (Bilaga C:6)

Fördelningen män-kvinnor bland de misstänkta för butikstillgrepp kan inte utläsas av den offentliga statistiken, men är betr. samtliga tillgreppsbrott 80-20 %. (Bilaga C:7) I Malmö-undersökningen är fördelningen 60 % män och 40 % kvinnor. Vad gäller åldersfördelningen kan i undersökningen konstateras att denna i de lägre åldrarna är likartad betr. män och kvinnor. Från 50 år och däröver föreligger dock en överrepresentation av kvinnor. Gruppen miss-

tänkta över 60 år omfattar ca 20 % av kvinnorna och ca 14 % av männen. (Bilaga D:1)

I Malmö-undersökningen gäller ca 40 % av tillgreppen en vara. Över 20 % av tillgreppen avser fem eller flera varor. En värdemässig fördelning visar att mer än hälften av tillgreppen gäller varor värda mindre än 100 kronor och omkring 15 % varor värda över 400 kronor. Männen står för större delen av de låga tillgreppsvärdena, medan kvinnorna har en större andel av värdena över 400 kronor. (Bilaga D:4) Med en schablonmässig rubricering efter tillgreppsvärdet utgör i Malmöundersökningen 2/3 av tillgreppen snatterier och 1/3 stölder. Snatterierna har ett genomsnittligt tillgreppsvärde av omkring 96 kronor och stölderna omkring 1.350 kronor.

I undersökningen har tillgreppsobjekten indelats i ett flertal olika varugrupper. (Bilaga D:5) Härigenom kan göras en bedömning av vilka typer av varor som oftast tillgrips och vilka som representerar de högsta tillgreppsvärdena. Vissa varutyper med hög tillgreppsfrekvens eller med höga tillgreppsvärden har också redovisats med hänsyn till gärningsmännens kön. (Bilaga D:6)

För såväl män som kvinnor är antalet tillgrepp störst betr. varugruppen fisk/kött. Vad gäller kvinnorna är även kläder en stor grupp. Vid en översikt över de värdemässigt mest utsatta grupperna är bilden en annan. För männen utgörs dessa grupper av guld/silver, kläder och kapitalvaror och för kvinnorna är olika klädesgrupper de dominerande.

En samlad uppställning över samtliga varugrupper (Bilaga D:5, D:8) visar att bijouterier, vissa matvaror och böcker är antalsmässigt mest utsatta för tillgrepp. När det gäller värdet dominerar kapital-

varor och olika typer av kläder. Ca 27 % av tillgreppen avser mat, ca 21 % kläder och ca 52 % andra varor. (Bilaga D:7) Betr. de minderårigas tillgrepp avser dessa nästan enbart kläder.

#### 4.3 Åklagarmaterialet (Åklagarmyndigheten i Malmö)

Undersökningen omfattar samtliga ärenden vid åklagarmyndigheten i Malmö avseende butikstillgrepp vilka år 1979 resulterat i dom, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken. Ärenden i vilka fattats andra typer av beslut har inte medtagits. (Bilaga E) Materialet omfattar totalt 868 tillgrepp. Förutom uppgifter om gärningsmännens ålder och kön har handläggningstider hos polis, åklagare och domstol kunnat redovisas. Betr. tillgreppsobjekt har endast en schematisk uppdelning kunnat ske.

Materialet uppvisar betr. butikssnatterier en åldersfördelning som nära följer den offentliga statistiken. Liksom i Malmö-undersökningen är dock åldersgruppen 15-19 år förhållandevis liten och antalet misstänkta över 60 år stort. (Bilaga E:1) Fördelningen mellan män och kvinnor är 60-40 %. Liksom i Malmö-undersökningen är skillnaden betr. män och kvinnor i åldersgruppen över 60 år markant. I åklagarmaterialet tillhör 20,3 % av kvinnorna denna grupp jämfört med 10,3 % av männen. (Bilaga E:2)

Vad gäller tillgreppsobjekt har en allmän bedömning av det värdemässigt mest betydelsefulla godset gjorts. Betr. snatterierna avser ca 35 % mat, ca 30 % kläder, ca 26 % andra varor och 10 % okänd varutyp. (Bilaga E:3)

I åklagarmaterialet kan utläsas handläggningstiden vid polis- och åklagarmyndighet och domstol. Vad



först angår polisen hade 1979 ca 90 % av ärendena slutligt handlagts inom tre månader från brottet. (Bilaga E:4) Vid åklagarmyndigheten hade ca 70 % av ärendena handlagts inom tre och ca 95 % inom sex månader från brottet. (Bilaga E:5) De ärenden som föranledde åtal handlades av underrätten i ca 70 % av fallen inom sex månader från brottet. Ca 40 % krävde längre handläggningstid än ett år. En sammanställning av handläggningstiderna från samtliga myndigheter visar att ca 85 % av de undersökta ärendena slutligt handlagts inom sex månader genom dom, strafföreläggande eller beslut om åtalsunderlåtelse.

#### 4.4 Uppgifter från företag

##### Prefera AB

Prefera AB är ett bevakningsföretag som specialiserat sig på butiksövervakning. Företaget betjänar ett stort antal företag i hela landet. Personal från företaget ingriper årligen vid ca 12.000 misstänkta butikstillgrepp.

Prefera redovisar i sin statistik över åren 1976-79 nära 30 % av de misstänkta i åldersgruppen minderåriga och upp till 19 år. Gruppen över 60 år utgör över 20 %. (Bilaga F:2) Liksom i Malmö-undersökningen och i åklagarmaterialet är fördelningen män-kvinnor 60-40 %. Prefera redovisar i genomsnitt omkring tre varor per tillgreppstillfälle och medelvärdet av det tillgripna uppgår 1979 till drygt 50 kronor. Enligt Preferas uppgifter har polisanmälan skett i följande utsträckning.

1976	44 %
1977	52 %
1978	59 %
1979	62 %
1980	68 %
1981	71 %

Anmälan till barnavårdsnämnd eller skola har gjorts endast i några få fall. Föräldrar till unga har kontaktats i ca 10 % av fallen, medan i ca 17 % inga åtgärder vidtagits. I ytterligare 17 % saknas uppgift om åtgärd.

#### Annan företagsstatistik

En större varuhuskedja har lämnat statistik betr. sina varuhus och butiker i Stockholmsområdet. Statistiken avser dels detaljuppgifter rörande första kvartalet 1980, dels översiktliga uppgifter rörande åren 1973-79. Materialet från 1980 avser totalt 640 personer (tillgrepp), varav 561 misstänkta är över 15 år. Åldersgruppen 15-19 år utgör omkring 20 % och gruppen över 60 år nästan lika mycket. Kvinnorna är klart överrepresenterade i den höga åldersgruppen. (Bilaga F:1)

Det genomsnittliga tillgreppsvärdet vid de upptäckta brotten i företaget har under tiden 1973-1980 stigit från ca 60 kronor till ca 120 kronor.

År 1980 har polisanmälan skett i 76 % av fallen. I övriga ärenden har ingen åtgärd vidtagits. Under tidsperioden 1973-1979 har företaget i Stockholmsregionen polisanmält tillgreppen i följande omfattning.

1973	56 %
1974	66 %
1975	60 %
1976	66 %
1977	87 %
1978	81 %
1979	80 %

#### 4.5 Uppgifter från rikspolisstyrelsen om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse

Stöldutredningen har från RPS inhämtat uppgifter om meddelade rapporteftergifter och åtalsunderlåtelser jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken i hela landet under tiden 1975-1980. Materialet innehåller också uppgifter om antalet strafförelägganden och åtal samt s.k. övriga brottsupplärande beslut. Dessa utgörs bl.a. av åtalsunderlåtelse på andra grunder än den nyssnämnda, preskription och avskrivning på grund av att den misstänkte varit minderårig eller avlidit. De inbördes förhållandena mellan de olika typerna av brottsupplärande beslut framgår inte. Betr. rapporteftergifterna har tillgreppsvärdet angivits. Vad gäller åtalsunderlåtelserna innehåller materialet dessutom uppgift om gärningsmännens ålder och kön. Materialet, som årsvis redovisats för varje polisdistrikt, avser samtliga butikstillgrepp, dvs. både stölder och snatterier.

Av besluten år 1980 avser drygt 28 % rapporteftergift eller åtalsunderlåtelse jml. RB 20 kap. 7 § 1 st 1 p. (Bilaga G:1) Materialet innehåller alla typer av butikstillgrepp, även sådana som rubricerats som stöld eller grov stöld och som inte kan bli föremål för rapporteftergift eller åtalsunderlåtelse som nämnts. Om man ser till besluten betr. endast butikssnatterier kan man därför anta att åtminstone en tredjedel av dessa leder till rapporteftergift eller åtalsunderlåtelse. Det kan vidare antas att ca

hälften av besluten betr. samtliga butikstillgrepp och följaktligen en något större del av butikssnaterierna innebär att lagföring inte sker.

En sammanställning har också gjorts betr. Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt. Vid en jämförelse med hela riket har Stockholm och Malmö procentuellt något färre och Göteborg något fler beslut om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse. (Bilaga G:3)

Redan uppgifterna från storstäderna visar att tilllämpningen av rapporteftergift och åtalsunderlåtelse skiljer sig mellan olika polisdistrikt. Vad först gäller rapporteftergift kan konstateras att en majoritet av landets polisdistrikt har få sådana beslut. (Bilaga G:4) För att belysa tillämpningen har i undersökningen det tillgripnas värde förlagts över resp. under gränsen 20 kronor. Okänt belopp har tills vidare betraktats som belopp under 20 kronor.

En översikt (Bilaga G:5) visar för hela landet 1980 att 12,8 % av tillgreppsbeloppen ligger över 20 kronor. 12,4 % avser okänt belopp. En jämförelse mellan de tre storstäderna (Bilaga G:7) visar att Stockholm och Göteborg ligger över genomsnittet vad gäller rapporteftergift för tillgrepp avseende över 20 kronor med vardera en procentuell andel av omkring 20 %. Malmö har här en låg siffra med 3,5-4,7 %.

För att ge en bättre bild av hur mycket 20-kronorsgränsen överskrids har också satts ett beloppsintervall vid 30 kronor. Sammanställningen av detta material avseende 1979 och 1980 (Bilaga G:6) visar att 3-4,5 % av besluten gäller tillgrepp avseende mer än 30 kronor. Härtill bör kunna läggas en del av eftergifterna med okänt tillgreppsbelopp. Sammantaget bör kunna antas att 1980 9-10 % av de meddelade rapporteftergifterna avser belopp som överstiger

det i rikspolisstyrelsens anvisningar högsta till-  
låtna, "omkring 20 kronor".

Vad därefter gäller åtalsunderlåtelse jml. RB 20 kap. 7 § 1 st 1 p är det i än högre grad än betr. rapport-  
eftergift ett fåtal distrikt som har ett stort antal  
beslut. (Bilaga G:8) Ang. åtalsunderlåtelse föreligger uppgift om gärningsmännens ålder och kön. Av sammanställningen av dessa uppgifter (Bilaga G:9) framgår att män och kvinnor erhåller åtalsunderlåtelse i ungefär samma procentuella förhållande som de enligt tillgängliga uppgifter förövar tillgrepp, dvs. 60 % män och 40 % kvinnor.

Annorlunda förhåller det sig med åldersfördelningen. Med hänsyn till de anvisningar som lämnats av riksåklagaren (se ovan avsnitt 2.1.4) kunde man ha förväntat sig att åtalsunderlåtelse skulle domineras av de lägsta och högsta åldrarna. En jämförelse med åklagarmaterialet 1979 och Malmöundersökningen 1980-81 (Bilaga G:11) visar som väntat en kraftig representation av misstänkta över 60 år, motsvarande ungefär hälften av antalet beslut. Åldersgruppen 15-18 år är emellertid obetydlig, medan 48,2 % av besluten avser grupperna mellan 19 och 59 år.

För åtalsunderlåtelse finns som ovan beskrivits inte någon värdegräns föreskriven. Riksåklagarens anvisningar i cirkulär C 70 gör dock klart att tillgreppsvärdet väl kan överstiga 20 kronor. Vidare har riksåklagaren i RÅ-nytt 7/79 uttalat att en värdegräns vid 50 kronor kan godtagas. Värdefördelningen vid åtalsunderlåtelse redovisas i bilaga G:10. 1980 rör något över 70 % av underlåtelsebesluten tillgrepp av värde understigande 50 kronor. Säkert över 50 kronor är 9,4 % av besluten.

Vidare kan enligt bilaga G:10 noteras att könsfördelningen varierar i de olika värdeområdena. I området 0-20 kronor har männen stark övervikt och i området 21-50 kronor en något mindre. I gruppen över 100 kronor är skillnaden mellan män och kvinnor i det närmaste utjämnad.

#### 4.6 SCB:s attitydundersökning avseende allmänheten

Attitydundersökningen riktad till allmänheten omfattade 810 slumpvis utvalda personer, vilka skulle besvara sju frågor. Dessa var främst inriktade på kännedomen om straffbarheten hos mindre tillgrepp, benägenheten att ingripa, orsakerna till snatteri och attityderna till åtgärder mot snatteri. Undersökningen genomfördes med ett bortfall av endast 156 tillfrågade. (Betr. frågeformulär, undersökningsmetoder m.m. se bilaga H.) Svaren har indelats betr. ålder och kön och bearbetning av svarsresultaten har också gjorts med hänsyn till boenderegion. Endast då några anmärkningsvärda resultat framkommit har materialet i dessa delar medtagits.

#### Straffbarheten vid mindre tillgrepp

Den inledande frågan i undersökningen av allmänhetens attityder gällde kännedomen om straffbarheten vid mindre tillgrepp. Utredningen har ansett det viktigt att undersöka denna fråga, sedan det vid kontakterna med företrädare för detaljhandeln uppgivits att allmänheten ansåg det straffritt att ta varor för mindre belopp. Denna uppfattning skulle vara knuten till de värdegränser som satts upp vid rapporteftergift och åtalsunderlåtelse, dvs. 20 resp. 50 kronor. Utredningen har gjort bedömningen att 20-kronors-gränsen är den som under längst tid varit i kraft och att frågan i undersökningen därför borde avse kännedom om innebörden av denna gräns.

Frågan: "Tror Du det är straffbart att snatta en vara som kostar mindre än 20 kr? Med straffbart menar vi att snattaren kan åtalas." besvarades så:

Ja	41,0 %
Nej	38,6 %
Vet ej	20,4 %

Vid en fördelning mellan män och kvinnor blev resultatet följande:

	Män	Kvinnor
Ja	43,9 %	37,7 %
Nej	39,7 %	37,4 %
Vet ej	16,4 %	24,9 %

59 % av de tillfrågade antingen tror sig veta att snatteri under 20 kronor är straffritt eller vet inte hur det förhåller sig, medan endast 41 % vet att gärningen är straffbar. Även vid gynnsammaste beräkning inom felmarginalerna är det med säkerhet mer än hälften av allmänheten som tror att snatteri under 20 kronor är straffritt eller är okunniga om vad som gäller. Siffrorna betr. mäns och kvinnors svar tyder på att kvinnor är mer osäkra. För både män och kvinnor är förhållandet sådant att ungefär lika många svarar Ja som Nej på den ställda frågan. Materialet visar en mycket jämn fördelning inom resp. svarsalternativ jämfört med åldersgrupperna hos de tillfrågade.

#### Benägenhet att ingripa vid butikstillgrepp

Frågan om kunders benägenhet att ingripa ställdes genom frågan: "Skulle Du ingripa om Du ser någon snatta i en butik och ingen annan har sett det? Med ingripa menar vi till exempel att Du säger till butikspersonalen eller snattaren."

Allmänheten svarade på följande sätt:

Ja	33,3 %
Ja, kanske	41,1 %
Nej, det tror jag inte	17,9 %
Nej	7,7 %

Betr. män och kvinnor föreligger ingen skillnad i sättet att svara. Vad gäller åldersgrupperna kan endast mycket stora tendenser betraktas som säkra. Det kan emellertid med säkerhet sägas att åldersgruppen 16-24 år i lägre utsträckning än åldersgrupperna 25-54 och 55-74 svarar rent "Ja" på frågan. Sammanlagt har nära 75 % av de tillfrågade uppgivit att de skulle eller sannolikt skulle ingripa vid butikstillgrepp.

#### Orsaker till butikstillgrepp

De tillfrågade har fått välja mellan olika förklaringar till butikstillgrepp. Därutöver har de fått tillfälle att själva ange om någon förut inte nämnd orsak bör framhållas.

Alternativen upptog:

1. Folk snattar för att de har dåligt med pengar
2. Folk snattar för att de inte räknar med någon påföljd om de blir upptäckta
3. Folk snattar för att varorna är lätta att ta
4. Folk snattar för att de tycker det är spännande
5. Vet inte/inget uppräknat skäl viktigast

Finns det något viktigt skäl till att folk snattar som vi glömt att räkna upp?

1. Nej
2. Ja. Vilket....."



Frågan besvarades på följande sätt.

1. 12,0 %
2. 12,6 %
3. 47,8 %
4. 17,0 %
5. 10,5 %

Det är tydligt att varornas lättåtkomlighet är den orsak till butikstillgrepp som anses viktigast av allmänheten. Några säkra skillnader kan inte påvisas i mäns och kvinnors sätt att välja alternativ. Betr. de olika åldersgruppernas svar kan konstateras att gruppen 55-74 år i större omfattning än gruppen 25-34 år anser att den huvudsakliga snatteriorsaken är att varorna är lätta att ta. Mellan de övriga grupperna kan några skillnader inte säkerställas. Betr. alternativ 4 (snatteriet orsakas av spänningssökande) är åldersgruppen 55-74 år med sannolikhet mindre än de övriga och med säkerhet mindre än åldersgruppen 16-24 år. Följdfrågan besvarades så att 67 % inte ansett att något ytterligare skäl bort räknas upp, medan 33 % haft ytterligare orsaker till butikstillgrepp att påtala. 150 svar på frågan har indelats i huvudgrupper, nämligen

1. Sjukdom	19 svar
2. Moral, uppfostran	82 svar
3. Sociala orsaker	23 svar
4. Affärernas försäljningssystem	9 svar
5. Samhällets reaktioner och regler	12 svar
Därtill har vissa svar inte kunnat klassificeras	<u>5 svar</u>
	150 svar

#### Attityder till åtgärder

Allmänhetens syn på åtgärder mot snatteri efterfrågades dels i fråga om vad man ansåg om samhällets åtgärder, dels i fråga om vilken åtgärd

man ansåg väsentligast om insatserna mot tillgrepp skulle ökas. Frågorna ställdes på följande sätt.

"Anser Du att samhället bör göra mer eller mindre är. man gör nu för att hindra snatteri?"

1. Samhället borde öka insatserna mot butikstillgrepp
2. Det är bra som det är nu
3. Samhället borde minska insatserna mot butikstillgrepp
4. Vet ej/kan inte ta ställning"

Som följdfråga fanns: "Vilken åtgärd tycker Du borde vidtas i första hand?"

Den första frågan fick följande svar:

1. 52,9 %
2. 10,2 %
3. 0,8 %
4. 36,0 %

En majoritet anser således att samhället bör öka insatserna mot snatteri. En tredjedel av de tillfrågade kan inte ta ställning i frågan. Betr. de tillfrågades synpunkter på de åtgärder som borde vidtas avgavs 348 svar (av 654 medverkande). Svaren kan indelas på följande sätt.

1. Samhällsåtgärder
2. Åtgärder av handeln
3. Förändring av sociala faktorer
4. Övrigt
5. Vet inte, indekvata svar

Svaren fördelade sig på följande sätt.

1. 147 svar
  2. 164 svar
  3. 8 svar
  4. 10 svar
  5. 19 svar
- 348 svar

Betr. svaren under alternativ 1, samhällsåtgärder, anger 33 åtgärder betr. moral och attityder och 28 information och upplysning. I 86 svar anses ökad lagföring och strängare straff viktigast. Vad gäller åtgärder från handeln avser 105 svar ökad kontroll, stödmärkning och fler vakter. 35 svar innebär att varuexponeringen bör minskas. 11 resp. 13 svar avser förslag till mera butikspersonal resp. manuell betjäning.

#### 4.7 SCB:s attitydundersökning avseende butikspersonal

Vid denna attitydundersökning ställdes 13 frågor till något mer än 250 butiksanställda och lika många i arbetsledande ställning vid ca 300 arbetsställen. Bortfallet uppgick endast till 41 tillfrågade. (Betr. omfattning, urval m.m. se inledning till bilaga J.) Frågorna omfattade de tillfrågades erfarenhet av butikstillgrepp, ålders- och könsfördelning hos snattare, kundernas och personalens benägenhet att ingripa vid tillgrepp och vilka åtgärder som vanligen vidtas då någon ertappas. Liksom till allmänheten ställdes frågor om orsakerna till snatteri och attityderna till åtgärder. (Se bilaga J).

#### Frekvensen tillgrepp. Upptäcktsrisk

Över 60 % av de tillfrågade svarar att de ibland eller ofta iakttagit kundtillgrepp på sitt arbetsställe. Vad gäller risken för upptäckt visar branscherna stor likformighet vid de olika svarsalternativen. En majoritet av arbetsledningen och en stor del av de anställda anser att 10 % eller färre av snatterna upptäcks. Antalet anställda som är osäkra är dock tämligen stort.

Ålders- och könsfördelning

Vad gäller åldersfördelningen hos snattarna har osäkerheten varit relativt stor hos de tillfrågade. 131 svar har lämnats på frågan om någon särskild åldersgrupp är vanlig bland snattarna. Hälften av svaren anger minderåriga eller ungdomar. Åldersgrupperna 18-40 år och "gamla" har fått vardera ca en fjärdedel av svaren. Fråga 4 i undersökningen avsåg de tillfrågades uppfattning om fördelningen mellan män och kvinnor bland snattarna. Ungefär hälften av svaren innebär att män och kvinnor är lika vanliga som snattare. Undantag tycks utgöra butikskategorin "Övrig bransch" där män anses vanligare och "Konfektion" där kvinnor anses vanligare som snattare. I storstadsdistrikt tror man enligt undersökningen att det är vanligare med manliga än kvinnliga snattare. (Bilaga J)

Benägenhet att ingripa vid butikstillgrepp

Butikspersonalen har tillfrågats om både kundernas och den egna benägenheten att ingripa vid tillgrepp. För butikspersonalen löd den första frågan: "Ingriper kunder när de ser någon snatta?"

Svaren fördelade sig på följande sätt:

	Arb.ledn.	Anst.
Aldrig eller nästan aldrig	42,8 %	33,6 %
Ibland	40,3 %	47,1 %
Ofta	0,3 %	1,4 %
Alltid eller nästan alltid	3,6 %	2,1 %
Vet inte	12,9 %	15,8 %

Alternativet Aldrig eller nästan aldrig har erhållit ca 40 % medan alternativet Vet inte har fått ca 15 %. Det är tydligt att man från butikspersonalens sida endast sällan ser kunder ingripa vid tillgrepp.

Till butikspersonalen ställdes också frågan om den egna viljan att ingripa: "Ingriper butikspersonalen när de ser någon snatta?"

	Arb.ledn.	Anst.
Aldrig eller nästan aldrig	6,2 %	2,3 %
Ibland	25,9 %	19,2 %
Ofta	16,3 %	14,1 %
Alltid eller nästan alltid	38,9 %	56,9 %
Vet inte	12,8 %	7,5 %

Det föreligger en viss skillnad i valet av alternativ mellan arbetsledning och anställda. Arbetsledningen är något mindre företrädd vid svarsalternativen för hög ingripandebenenägenhet. De två första svarsalternativen (Aldrig och Ibland) har erhållit ca 20 % av de anställdas och ca 30 % av arbetsledningens svar. Man hade möjligen kunnat vänta sig att dessa alternativ endast undantagsvis skulle väljas.

#### Åtgärder vid upptäckta tillgrepp

Frågan ang. åtgärder ställdes på följande sätt. "Vad gör man oftast i Din affär med en snattare som upptäcks?"

1. Snattaren får endast en tillsägelse
2. Snattaren antecknas
3. Snattaren polisanmäls
4. Vet inte

Vill Du tillägga något till Ditt svar på fråga 8?"

Svarsresultat:

	Arbetsledn.	Anställda
1.	53,3 %	27,1 %
2.	9,8 %	23,8 %
3.	15,9 %	16,7 %
4.	21,0 %	32,5 %

Arbetsledningen har en låg siffra för anteckning och hög för tillsägelse, medan de anställda har ungefär samma svarsandel för de båda åtgärderna. Skillnaden kan möjligen bero på att arbetsledningen tvekat betr. det tillåtna i anteckning och därför hellre uppger tillsägelse. Anteckning och tillsägelse har uppgivits i 50-60 % av svaren, medan drygt 15 % avser polisanmälan. Antalet osäkra är högt, särskilt bland de anställda. Den övervägande delen av de tillfrågade har således uppgivit andra åtgärder än polisanmälan som vanligast, vilket torde innebära att ett avsevärt antal upptäckta brott inte kommer till polisens kännedom. Den öppna delen av frågan har inte givit några ytterligare uppgifter av intresse.

#### Orsaker till butikstillgrepp

De butiksanställda har erhållit samma fråga som allmänheten vad avser orsakerna till butikstillgrepp. Frågealternativen upptog

1. Folk snattar för att de har dåligt med pengar
2. Folk snattar för att de inte räknar med någon påföljd om de blir upptäckta
3. Folk snattar för att varorna är lätta att ta
4. Folk snattar för att de tycker det är spännande
5. Vet inte/inget uppräknat skäl viktigast

Finns det något viktigt skäl till att folk snattar som vi glömt att räkna upp?

1. Nej
2. Ja. Vilket....?

Svarsresultat:

	Arbetsledn.	Anställda
1.	7,7 %	9,8 %
2.	31,1 %	16,6 %
3.	17,8 %	21,7 %
4.	24,6 %	10,8 %
5.	18,8 %	41,1 %

Liten risk för påföljd är enligt butikspersonalen den viktigaste orsaken till butikstillgrepp. Varornas lättillgänglighet och spänningsmomentet har också ansetts som tämligen viktiga orsaker, medan penningbrist fått en låg svarsandel. Antalet osäkra bland de tillfrågade är dock stort. Ca 20 % (126 st) av de svarande har pekat på ytterligare orsaker till tillgrepp. Svaren fördelar sig ungefär på samma sätt som betr. allmänheten. Orsaken "moral, uppfostran o.dyl." har angivits i de flesta fallen. Därtill har också framhållits sociala orsaker, främst alkohol- och narkotikamissbruk.

#### Attityder till åtgärder

Butikspersonalen har fått samma frågor som allmänheten ang. synpunkter på åtgärder mot butikstillgrepp. Butikspersonalens svar är i det närmaste identiska med allmänhetens. Betr. de tillfrågades synpunkter på de åtgärder som borde vidtas har erhållits 342 svar (av 524 medverkande). Svaren har fördelat sig på följande sätt:

1. Samhällsåtgärder
2. Åtgärder av handeln
3. Förändring av sociala förhållanden
4. Övrigt
5. Vet inte eller inadekvata svar

Fördelning:	1.	268 svar
	2.	58 svar
	3.	7 svar
	4.	9 svar
	5.	<u>0 svar</u>
		342 svar

Betr. svaren under alternativ 1 anger 100 åtgärder betr. moral och attityder, 72 mera regelmässiga lagföring och 96 strängare påföljd. Av dem som angivit regelmässig lagföring har 49 särskilt

påtalat att beloppsgränserna (för rapporteftergift och åtalsunderlåtelse) borde avskaffas. Flera av de butiksanställda har inte kunnat skilja beloppsgränserna från avkriminalisering. Vad gäller åtgärder från handeln avser 42 svar ökad kontroll o. likn. och 11 minskad varuexponering.

#### 4.8 Göteborgsundersökningen 1979

I en psykologexamensuppsats från Göteborgs universitet ht 1979 har Hans Ryberg redovisat svenska konsumenters attityder till snatteri. Undersökningen skedde under maj 1979 i tre butiker av olika typ i Göteborg, Angered och Tvååker. Kunder fick besvara ett större antal frågor anonymt. Sammanlagt besvarade 180 personer formuläret. Bortfallet var 30 %.

#### Omfattning av snatteri och sociala värderingar

På direkt fråga uppger en majoritet av de tillfrågade att de ökade snatterierna beror på att man i allmänhet inte längre betraktar det som ett brott. Vidare tror en klar majoritet att alla människor snattat någon gång i sitt liv. Starkast markeras detta av dem som själva har snattat och av dem som på annat sätt haft personlig erfarenhet av snatteri. Vidare anser en klar majoritet att få av det totala antalet snatterier i en butik upptäcks. När det gäller de sociala värderingarna har de tillfrågade haft tre frågor att ta ställning till, i vilka det påståtts att folk som snattar är parasiter på samhället, att folk som snattar i andra sammanhang är lika ärliga som "vanliga" människor samt att det är svårare att umgås med någon om man vet att denne snattat. Majoriteten har besvarat frågorna så att man anser snattarna vara lika ärliga som vanliga människor i andra sammanhang och att det inte är svårare att umgås med någon som snattat. Det råder



delade meningar om snattare är parasiter på samhället. Ju äldre de svarande är, desto oftare tycker man att de som snattar är parasiter på samhället och att det är svårare att umgås med snattare.

#### Benägenhet att ingripa vid butikstillgrepp

En majoritet av de tillfrågade tror inte att folk i allmänhet skulle avslöja en annan kund som de sett snatta en vara av mindre värde. Man anser således att folk i allmänhet har en "låt-gå-mentalitet" till snatteri. Särskilt påtaglig är denna uppfattning hos dem som själva snattat, hos dem som känner sig frestade och hos ungdomar. Vid fråga om den egna benägenheten att ingripa visade det sig att majoriteten anser att man som kund har ett mycket litet intresse av att sätta fast en annan kund som snattar. Det är därvid dock inte av rädsla för hämnd som man underlåter att ingripa.

#### Orsaker till snatteri

I fråga om orsakerna till snatteri har svarsalternativen varit låg moral, dålig ekonomi, psykisk obalans, frestelsestrycket och spänningsmomentet. Majoriteten anser att folk snattar därför att

1. De har låg moral
2. Det är spännande
3. Varorna ligger framme och frestar

I Göteborgsundersökningen anser majoriteten att folk inte snattar på grund av dålig ekonomi eller psykisk obalans. Den enda grupp som anser att folk snattar på grund av dålig ekonomi är de som själva snattat. Denna grupp poängterar ännu mer än majoriteten att psykisk obalans inte är en orsak till snatteri. De enda som inte anser att varufrestelse är en orsak till snatteri är den grupp som anser att straffet för snatteri borde höjas. Äldre människor

anser oftare än yngre att frestelsen av varor är orsak till snatteri.

### Attityder till åtgärder

Av de tillfrågade anser en majoritet att nuvarande lagstiftning om snatteri gynnar snatteribrott. Vad gäller påföljden tycker emellertid majoriteten att man bör försöka tala engångssnattaren tillrätta i större utsträckning istället för att döma till straff. De flesta tror också att det vore bättre att införa en straffavgift istället för straff. Attityden till att höja eller sänka straffet för snatteri liksom inställningen till rapporteftergift är dock jämnt fördelad. Speciellt unga människor anser att det är bättre att tala snattare tillrätta och att straffavgift är att föredra.

Undersökningen gav sammanfattningsvis resultatet att snatteri tycks vara ett "folkbrott", men att man ändå inte accepterar det. Hela 42 % av de 180 intervjuade konsumenterna uppger sig ha personlig erfarenhet av snatteri, dvs. att de själva, deras anhöriga eller vänner snattat. En klart uttalad uppfattning är att inställningen till snatteri bör förändras. Den bästa metoden att stoppa barnsnatteriet anses vara massiv upplysning och information, företrädesvis i skolor och massmedia. Beträffande vuxna snattare anses de effektivaste metoderna vara mera bevakning och strängare påföljder. Undersökningens resultaten ger enligt Ryberg stöd åt antagandet att snatteri sällan inträffar av en slump även om det kan utlösas av en impuls i köpsituationen. "Snatteri är en kompromiss mellan egna behov och affärens möjligheter att locka och bevaka."

## 4.9 Stockholmsundersökningen 1976-77

Per-Anders Lindén och Matti Similä, som är forskare vid sociologiska institutionen vid Stockholms universitet, har i attitydundersökningar sökt klarlägga vilken inverkan påföljd kan tänkas ha, vilka brott som anses allvarliga resp. lindriga och vilken påföljd man anser lämpligen skall följa på resp. brottstyp. Författarna har också ställt frågan om varför man följer lagen. Undersökningen ägde rum hösten 1976-våren 1977, varvid 2.865 personer intervjuades. Bortfallet varierade mellan 22 och 42 %.

Vad först angår inverkan av påföljd ställdes i undersökningen frågan om vad man skulle anse som mest obehagligt om man blev gripen för en brottslig gärning. Förstahandsvalet blev:

Bli ställd inför domstol och dömd för brottet	36,7 %
Bli tagen av polisen	24,2 %
Att vänner och bekanta får kännedom om brottet	20,1 %
Att avtjäna straffet	18,6 %

Det är tydligt att själva lagföringen och gripandet är det som inger det starkaste obehaget hos de tillfrågade.

Vid en bedömning av olika brotts gravhet fanns 20 gärningar, varav flertalet brott, vilka skulle graderas. Snatteri (25 kr) anses näst hembränning vara det minst allvarliga brottet. "Svartbygge", hastighetsöverträdelse och strejkbryteri bedöms exempelvis allvarligare än snatteri. Spridningen i uppfattningen om snatteri är dock tämligen stor. Betr. lämplig påföljd för snatteri anser ca 20 % att inget straff bör utgå (snatteri 25 kr), ca 75 % att böter är adekvat påföljd, medan ca 5 % anser

fängelse adekvat. Vid fråga om några brott borde avkriminaliseras nämner 18 % värnpliktsvägran och 17 % hembränning. I övrigt nämns inget brott av mer än någon procent. Vid frågan:

Varför följer man lagen erhöill de tillfrågade sex alternativ.

Förstahansvalet utföll därvid:

Man är rädd att åka fast	29,8 %
Man vill undvika att bli bestraffad	24,1 %
Man vill inte ha dåligt samvete	20,1 %
Man är rädd att förlora sitt anseende	11,8 %
Man vill undvika polisutredning och bli dragen inför domstol	10,3 %
Man är rädd för vad vänner och bekanta skulle tycka	3,3 %

Vanligast är således att framhålla de mera direkta konsekvenserna - att bli gripen och bestraffad - än de mera indirekta konsekvenserna. Det finns en svag tendens att de yngre i större utsträckning väljer "yttre" skäl som att "åka fast", medan de äldre väljer "inre" skäl som att ha dåligt samvete.

Slutligen har de tillfrågade ställts inför fyra typbrott och tillfrågats om de kan tänka sig att begå dessa.

Brotten utgjorde snatteri i en butik av ett par strumpor, att köra bil onykter, hastighetsöverträdelse och avtal om "svart" utfört arbete. Svarsalternativen "Ja" och "Ja, troligen" erhöill 0,9, 4,0, 16,6 resp. 54,2 %. Av detta svar kunde synas att genomsnittspersonen praktiskt taget aldrig skulle kunna tänka sig att begå snatteri. Detta resultat, som inte närmare kommenteras av författarna, strider dock mot såväl stöldutredningens som Rybergs attitydundersökningar.

## 4.10 Dold brottslighet m.m.

Dold brottslighet

Redan i stöldutredningens direktiv framhålls att eftersom långt ifrån alla butikstillgrepp anmäls och många förblir oupptäckta måste den officiella statistiken över anmälda brott bedömas med stor försiktighet. I Göteborgsundersökningen (Se avsnitt 4.8) ansåg en majoritet av de tillfrågade att de flesta snattare förblir oupptäckta. De som hade personlig erfarenhet av snatteri trodde i större utsträckning än andra att de flesta snatterier inte upptäcks. I stöldutredningens attitydundersökningar ansåg över hälften av allmänheten att butikssnatteri var mycket vanligt och ytterligare nära 40 % att det var ganska vanligt. En majoritet av arbetsledningen och omkring 40 % av de anställda som tillfrågats trodde att 10 % eller mindre upptäcks. Antalet osäkra var tämligen stort. Övriga alternativ, "Kring 20 %" resp. 30, 40, 50, mer än 50 %, har fått mycket låga svarsandelar. Uppfattningen hos de tillfrågade var synbarligen att den dolda brottsligheten är mycket stor. Att brott i många fall inte kommer till myndigheternas kännedom beror också på att upptäckta brott endast i begränsad omfattning anmäls till polisen. Vid attitydundersökningen avseende butikspersonalen framgick att man i stor utsträckning underlåter att polisanmäla upptäckta snattare.

De företag som i bevakningshänseende anlitar Prefera AB låter enligt företagets statistik 71 % av de upptäckta tillgreppen gå till polisanmälan. De ovan under kapitel 5 redovisade företagsundersökningarna utvisar att benägenheten att anmäla upptäckta butikstillgrepp varierar kraftigt. Frånsett varuhus och stora butikskedjor får anmälningsbenägenheten bedömas som tämligen liten.

### Butikstillgrepp och missbruk av alkohol och narkotika

Att bestämma vilka misstänkta för butikstillgrepp som skall anses vara missbrukare av alkohol eller narkotika är utomordentligt svårt. Att försöka bedöma vilken del missbrukarna har i denna typ av tillgrepsbrott är därför också vanskligt och får stanna vid en uppskattning. Stöldutredningen har i sina attitydundersökningar inte tagit upp någon fråga om missbrukares andel i tillgreppen, främst eftersom det för butikspersonal och allmänhet måste vara i det närmaste omöjligt att få ett begrepp om vilka personer som faller in under kategorin.

I den ovan nämnda Göteborgsundersökningen tillfrågades konsumenterna om de instämde i påståendet att det är vanligare med snatteri bland narkotikapåverkade personer än bland övriga kunder. Svaret utföll så att de tillfrågade visade sig tro att narkotikapåverkade personer är den grupp i samhället som snattar mest. Däremot ansåg man inte att alkoholpåverkade personer snattar mer än övriga kunder. Undersökningen ger endast en mycket trubbig avspegling av den vanliga konsumentens uppfattning. Tydligt är dock att man uppfattar narkotikapåverkade personer - möjligen likställda med narkotikamissbrukare överhuvud - som en brottsaktiv grupp. När det gäller att göra åtskillnad mellan alkohol- och narkotikamissbrukare kan detta dock lätt bli missledande, eftersom blandmissbruk och täta växlingar mellan olika berusningsmedel är vanligt. Även om sambandet drogmissbruk och brottslighet inte i alla avseenden är klarlagt måste det hållas för visst att missbruk leder till ett stort antal förmögenhetsbrott. Enligt en beräkning skulle enbart i Stockholm missbrukspopulationen 1980 kunna tänkas svara för en stöldkriminalitet av ca 45 miljoner kronor (Enroth och Lenke, Sthlm 1980). Det kan vidare hållas för sannolikt att

narkomanernas kriminalitet, förutom narkotikabrott och varusmuggling, främst avser egendomsbrott. Enligt den nämnda undersökningen skulle 10-15 % av butikstillgreppen i Stockholm vara förövade av narkotikamissbrukare. Då storstadsregionerna står för den stora andelen narkotikamissbrukare medför detta att missbrukarna också kan förmodas ha en stor del i det totala antalet butikstillgrepp i landet, med hänsyn till att de tre storstadsregionerna svarar för ca hälften av samtliga anmälda butikstillgrepp. Det kan vidare inte uteslutas att den icke anmälda brottsligheten i många fall kan avse brott av missbrukare, som antingen genom sin skicklighet eller på grund av att de inte kan identifieras undgår att sätta spår i den offentliga kriminalstatistiken. Betr. missbrukarna bör också beaktas att risken för någon form av mera ingripande åtgärd vid upptäckt möjligen kan vara avhållande, men att denna risk för missbrukaren måste vara mycket påtaglig för att påverka hans handlande.

#### 4.11 Sammanfattning

Brottsutvecklingen enligt den offentliga statistiken utvisar en ökning av butikstillgreppen som är betydligt större än den för tillgreppsbrott i allmänhet. Under perioden 1975-1980 ökade butikstillgreppen i landet med över 30 % och antalet anmälda tillgrepp uppgick år 1980 till 35.142. I attitydundersökningarna har uttalats uppfattningen att endast en liten del av tillgreppen upptäcks. Det är uppenbart att den dolda brottsligheten är mycket stor.

I de olika undersökningarna som utredningen företagit framkommer att antalet anmälda misstänkta i åldern 15-19 år är betydligt lägre vid butikstillgrepp än vid tillgreppsbrott i allmänhet. Andelen misstänkta över 60 år är däremot procentuellt sett mycket stor. Denna grupp utgör i undersökningarna

15-20 % av de misstänkta. Butikstillgrepp är synbarligen en brottstyp med stor spridning i åldersgrupperna. Det förhållandevis låga antalet unga lagöverträdare kan förmodas bero främst på en restriktiv anmälningspraxis från företagen. Detta bekräftas av uppgifterna i attitydundersökningen avseende butikspersonal.

Fördelningen mellan män och kvinnor bland de misstänkta är enligt samtliga undersökningar omkring 60-40 %. Kvinnorna är således procentuellt betydligt fler än vid tillgreppsbrott i allmänhet. Betr. åldersfördelningen är det påtagligt att kvinnorna är överrepresenterade i åldersgruppen över 60 år.

Vad gäller tillgreppsobjekten kan först konstateras att tillgreppen oftast avser mer än en vara. De antalsmässigt mest utsatta varorna i Malmö-undersökningen är bijouterier och vissa typer av matvaror. Värdemässigt utgör kapitalvaror och kläder de mest utsatta grupperna. 1968 års brottmålsutredning gjorde betr. snatterier en uppdelning av det tillgripna i mat, kläder och övrigt. (SOU 1971:10, s. 86) Motsvarande uppdelningen i Malmö-undersökningen och åklagarmaterialet visar en tydlig förskjutning från mat till kläder och övriga varor. Butikstillgreppens art har förändrats och tillgreppen tycks numera inte sällan ha karaktären av lyxtillgrepp. Tillgrepp för livets nödtorft återfinns endast i liten utsträckning, medan dyra kläder och kapital- och lyxvaror utgör ett väsentligt inslag. Drygt 15 % av tillgreppen i Malmö-undersökningen avser värden över 400 kronor, medan ca 60 % avser värden under 100 kronor.

De företag som anlitar bevakningsföretaget Prefera AB och vissa storföretag polisanmäler 70-80 % av de upptäckta butikstillgreppen. Attitydundersökningen avseende butikspersonalen ger emellertid



starkt stöd för antagandet att anmälan i allmänhet sker tämligen sällan. Endast i ca 15 % av svaren har polisanmälan angivits som vanligaste åtgärd vid butikstillgrepp.

Undersökningen betr. rapporteftergift och åtalsunderlåtelse visar att ungefär hälften av butikstillgreppen inte leder till åtal eller strafföreläggande. För enbart butikssnatteri är andelen ännu högre. 1980 utgör rapporteftergifterna nära en fjärdedel av besluten. I betydande omfattning iakttas inte värdegränsen vid rapporteftergift. För år 1980 kan med ledning av det tillgängliga materialet beräknas att 9-10 % av rapporteftergifterna avser tillgrepp rörande värden som överstiger "omkring 20 kronor".

Åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken har 1980 meddelats i ca 6 % av ärendena. Ungefär hälften av besluten avser misstänkta i åldern 19-59 år. Ca 20 % av alla beslut rör tillgrepp avseende värden under 20 kronor, drygt 50 % värden mellan 21 och 50 kronor och ca 10 % värden över 50 kronor. Antalet beslut avseende okända belegg är dock så stort som 17,5 %. Det förefaller av undersökningen som om åtalsunderlåtelse meddelas även i andra fall än i de typsituationer som riksåklagaren angivit i sina anvisningar.

5                   UNDERSÖKNINGAR AV HANDELNS UTREDNINGS-  
                      INSTITUT

På uppdrag av stöldutredningen har Handels utredningsinstitut (HUI) genomfört undersökningen "Svinnet i detaljhandeln. En studie för den statliga stöldutredningen". Rapporten över undersökningen har överlämnats till stöldutredningen i februari 1982. Undersökningens syfte har varit att undersöka svinnets storlek och omfattning i detaljhandeln. För att nå åsyftat resultat har HUI genomfört egna enkäter och studier samt även utnyttjat andra undersökningar inom handeln. Undersökningarna har genomförts av Barbro Johansson, Per Nelledad, Anders Schlyter och Jan Sundström.

Detta kapitel innehåller HUI:s slutrapport. Bilagorna till rapporten är intagna som bilaga K - Y i betänkandet.

#### SAMMANFATTNING

##### Inledning

Medvetenheten om ökningen av antalet butiksstöder utgör bakgrunden till tillsättandet av den s.k. stöldutredningen. Denna uppdrog åt Handels Utredningsinstitut (HUI) att genomföra en svinnundersökning.

Huvudsyftet med studien har varit att kartlägga stöldsvinnets karaktär och omfattning. Undersökningen har begränsats till detaljistledet. En enkät

på byggvaruhusen berör dock i viss mån partihandeln.

För att lösa våra uppgifter har vi använt oss av uteslutningsmetoden, innebärande att vi minskat totalt redovisat svinn med svinn av icke brottslig karaktär.

#### Tidigare undersökningar

Ett par noggranna sortimentsstudier visar att variationen i svinntalen för olika varugrupper är stor; för enskilda artiklar är den mycket stor.

Det totala svinnet varierar mellan 1,9 och 2,7 % i ett par större allmänna svinnstudier.

#### Enkäter

Storföretag: En dryg tredjedel av de företag som svarat på enkäten tillämpar bruttokontroll. Svinnets storlek varierar i synnerligen hög grad. Benägenheten att polisanmäla upptäckta stölder uppgår till ca 60 % av fallen.

Småföretag: Svarsprocenten är låg. De svarande vet ytterst litet om svinnets storlek. Benägenheten att polisanmäla upptäckta stölder är så låg som 9 %.

Filialföretag: Materialet tyder på att svinnet och stölderna ökar i takt med storleken på handelscentrum.

Bensinstationer: Svinnet på livsmedel och kioskvaror avviker inte från dagligvaruhandeln i övrigt. För drivmedel är svinnet lägre. Smitningar dominerar drivmedelssvinnet. 19 % av antalet upptäckta stölder anmäls.

Byggvaruhus: Det totala svinnet är mindre än väntat.

Företagare: Det sanna värdet vad gäller oregistrerade företagaruttag bör ligga i intervallet 75-360 milj. kronor. Utredningen har försiktigtvis stannat närmare den undre gränsen.

Personal: Enkäten har tyvärr en låg svarsprocent - 18,4 %. Detta förhållande bl.a. gör att vi lägger oss i den nedre delen i intervallet 200-700 milj. kronor vad gäller personalstölderna.

### Butiksundersökningar

Undersökningarna resulterade i följande "oförklarade" förlustposter eller stöldsvinn

varuhus	2,4 %
servicebutik	5,4 %
allivsbutik	1,8 %
storlivsbutik	1,6 %
herrekipering	3,0 %
damekipering	2,9 %

De relativt höga talen beror på läget i eller nära storstad. Särskilt servicebutiken har ett utsatt läge i centrala Stockholm.

Prisundersökningar: Eftersom man inte följer upp prishöjningar bl.a., uppstår ett svinn på mellan 0,2 och 0,8 %.

Kassafel utgör en negligerad svinnkälla som enligt olika studier varierar mellan 0,1 % och 0,7 %.

Inventeringsdifferenser: Fel förekommer ofta. Felen tar ofta ut varandra, då de verkar i såväl positiv som negativ riktning.

Fysiskt svinn: Delvis kan denna svinntyp aldrig undvikas. Variationen mellan olika varugrupper är stor.

### Stöldsvinnets omfattning

Det totala stöldsvinnet i detaljhandeln skulle enligt HUI:s beräkningar idag uppgå till 0,8-1,3 % av totalomsättningen eller 900-1400 milj. kronor per år. Mycket stora variationer förekommer dock mellan olika regioner och mellan olika branscher.

#### 5.1 Inledning

##### 5.1.1 Bakgrund

Under senare år har det från många håll rapporterats om tilltagande snatterier eller stölder. Så t.ex. ökade antalet snatterier till 32 997 eller med 11 % 1980 jämfört med 1979. Nu avser dessa siffror antalet anmälda brott, och säger ingenting om det reella antalet. Det s.k. mörkertalet är mycket stort vid den här typen av brottslighet.

Medvetenheten om det ökade antalet butiksstölder samt den bristande kunskapen om stöldsvinnets verkliga omfattning utgör bakgrunden till den s.k. stöldutredningen, som regeringen tillsatte 1980 på begäran av riksdagen. Utredningens huvuduppgift är att kartlägga butikstillgreppen inom detaljhandeln, belysa de ekonomiska följderna för företagen och samhället samt föreslå åtgärder som kan behöva vidtas från samhällets och handelns sida.

Efter framställan av utredningen ställde justitiedepartementet medel till förfogande för en detaljerad undersökning av svinnets omfattning. Stöldutredningen uppdrog därför åt Handelns Utredningsinstitut (HUI) att genomföra denna undersökning.

## 5.1.2 Syfte och avgränsningar

Huvudsyftet är att kartlägga stöldsvinnets nuvarande karaktär och storlek, för att därigenom skapa en bas för framtida bedömningar och åtgärder.

I nedanstående figur redovisas de väsentligaste svinnkällorna (-typerna). Det är svinnkomponenter under rubriken "stölder/- oärlighet" som är huvudmålet för denna utredning. Det bör även observeras att fältens storlek ej är proportionella till svinnkällornas betydelse.

## Stölder/oärlighet

Kunder	Omedvetna kassafel
Butik Lager Adm. Ledn.	Omedvetna prisle
	Varumottagningsdiff
Leveran- Utomstå- törsrepr. ende per- Hantver- sonal kare	Inventeringsdifferenser
	Adm. fel, t.ex. ej bok- förda noterade retur- ersättningar
Företagare	Fysiskt svinn

Figur 1. Svinnetts komponenter.

Några kanske vill invända mot att företagare står uppsatta under stölder/oärlighet ("man kan ju inte stjäla från sig själv"). Dock kan oregistrerade uttag åtminstone ur företagets synpunkt (särskilt aktiebolag) ses som stölder. Dessutom är det stöld från samhällets synpunkt (skattesmitning).

En annan avgränsning görs genom att vi enbart håller oss till detaljistledet. "Från kaj till entrédörr" skulle kunna vara ett lämpligt arbetsnamn på denna utredning. Av figuren på nästa sida framgår denna avgränsning klart (området mellan de streckade linjerna). Av figuren framgår också den mängd olika svinnkällor som finns på varans väg från producent till konsument.

Utredningen omfattar alltså detaljistledet och inom detta den egentliga detaljhandeln med undantag av torg-, tillfällig och ambulerande handel samt hemförsäljning. Ej heller ingår offentlig detaljhandel (apotek och systembutiker). Utanför den egentliga detaljhandeln har byggvaruhus och bensinstationer också undersökts. Att byggvaruhusen till närmare 90 % ligger utanför beror på att en så stor del av deras försäljning är av partihandelskaraktär.

Till sist ska påpekas, att där inte annat utsägs, så avser uppgifterna 1980.

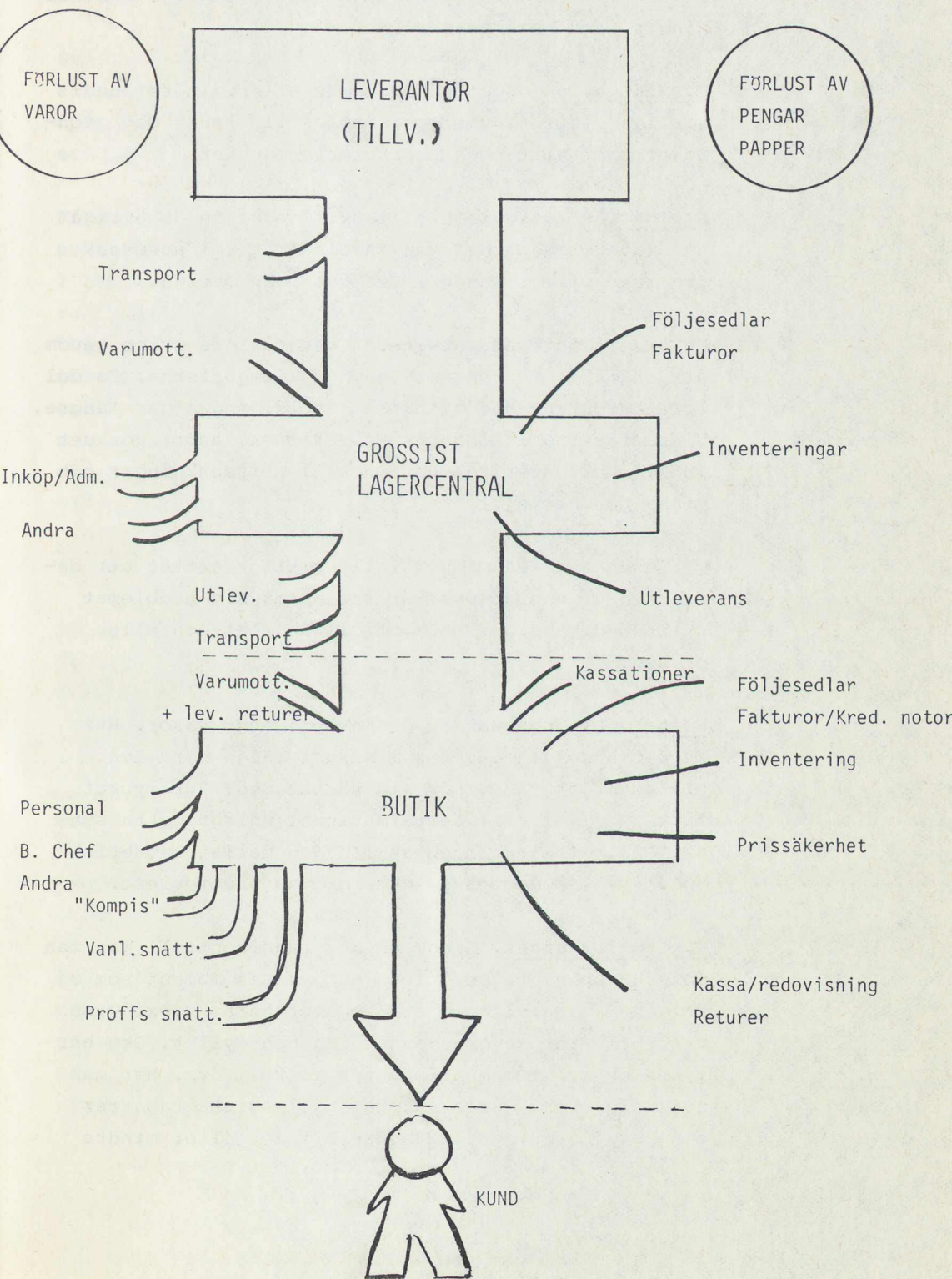
### 5.1.3 Definitioner

Vad är svinn? Till att börja med ska slås fast att svinn icke är lika med kriminalitet men att svinnet delvis orsakas av brottsliga handlingar. Svinnet är alltså såväl ett företagsekonomiskt som samhällsekonomiskt problem.

Efter genomgång av litteratur och diskussioner med fackfolk m.m. tycker vi oss kunna urskilja tre huvudmoment i svinnbegreppet:

1. Administrativt svinn
2. Fysiskt svinn
3. Stölder

# SVINNKÄLLOR I DISTRIBUTIONSKEDJAN





Administrativt svinn framkommer genom felaktigheter i bokföringen, faktura- och följesedelskontrollen, vidare prismärkningsfel, kassafel, felaktiga beställningar samt inventeringsfel.

Fysiskt svinn uppstår genom mer eller mindre oundvikliga viktförluster på framförallt frukt och grönsaker samt kött- och charkuteriprodukter.

Stölder är avsiktliga till skillnad från de övriga två kategorierna och kan indelas efter i huvudsak tre kategorier: kunder, personal och övriga.

Nu är det inte så enkelt att kvantifiera svinn genom att räkna samman de nyss nämnda kategorierna. En del företag definierar svinn som stöld; andra går längre. Vissa företag inkluderar kassationer, andra gör det inte; andra åter tar hänsyn till prissänkningar och vissa gör det ej.

Vi anser att det principiellt riktiga sättet att definiera svinnbegreppet är att närma sig problemet utifrån dimensionerna kontrollerbarhet och/eller planer.

Planer. Utgångspunkten är inköpt mängd varor. Hur mycket hade jag tänkt (planerat) sälja för? Dvs. vilken bruttovinst har jag räknat med? Hur mycket fick jag in i realiteten? Svinnet enligt detta synsätt blir följaktligen skillnaden mellan teoretisk (planerad, budgeterad) och faktisk bruttovinst.

Kontrollerbarhet. Genom en noggrann kontroll kan man påverka svinnet. Det finns dock vissa moment som ej är påverkbara eller nästan opåverkbara, t.ex. vissa viktförluster genom avdunstning och dylikt. Den här typen av svinn känner man ganska väl, dvs. har man kontroll över. Samma sak kan gälla vissa rabatter och prisjusteringar. Man kan bli mer eller mindre

tvingad att göra vissa saker. Det är vår åsikt att dylika mer eller mindre opåverkbara faktorer inte bör klassificeras som svinn.

Svinn kan alltså definieras på olika sätt. I dess allra vidaste bemärkelse ingår både påverkbara och opåverkbara faktorer; i dess snävaste kanske enbart stölder.

Eftersom vårt huvudsyfte är att komma åt stöldsvinnet räcker det med att detta är entydigt definierat. I regel torde det heller inte råda något tvivel om vad detta är, varför några speciella definitioner inte behövs. Dessutom torde det innebära nära nog oöverstigliga svårigheter att få alla företag att enas om en definition. Stöldsvinnet torde i denna utredning bäst kunna beskrivas som ett underskott eller brist som inte kan förklaras på något annat sätt.

#### 5.1.4 Metodik

Först ska slås fast att det är nära nog omöjligt att få fram en exakt siffra om stöldsvinnets storlek i den svenska detaljhandeln. Det kan sägas ligga i sakens natur, eftersom det här är fråga om en brottslig verksamhet. Vad man däremot kan komma fram till är mer eller mindre väl underbyggda hypoteser och rimliga uppskattningar om stöldsvinnets storlek. Åtminstone bör man stå på en fastare mark än hittills när man uttalar som om stöldernas omfattning i den svenska detaljhandeln.

Det angreppssätt vi fastnat för bygger på uteslutningsmetoden. Utgångspunkten har varit svinnets komponenter som de visats i figur 1. Utifrån totalt redovisat svinn har vi dragit ifrån komponenter av icke brottslig karaktär och får på detta sätt fram

ett svinn som är att hänföra till stölder och oärlighet. Dvs. vi kan inte förklara det på annat sätt.

För att få fram informationen måste vi också gå fram efter olika vägar.

1. För det första (och naturligen) har vi utnyttjat tidigare undersökningar i ämnet.
2. Enkäter av olika slag och till skilda kategorier har genomförts. De har varit helt nödvändiga bl.a. för att kunna spåra upp tidigare undersökningar.
3. Egna butiksundersökningar har också befunnits nödvändiga för att djupare belysa vissa svinnkällor.

#### 5.1.5 Genomförande

Under ledning av stöldutredningen har Handelns Utredningsinstitut under 1981 genomfört en serie undersökningar för denna utredning. Vid projekteringen beslöts även att bilda en s.k. referensgrupp (benämnda tekniska gruppen). Orsaken härtill var att vissa frågor aktualiserat många tidigare ej studerade faktorer och att det därför bedömdes värdefullt att på ett tidigt stadium diskutera uppdykande problem. Förutom utredare från HUI har följande personer ingått i denna grupp

- Bengt Sundewall, Sveriges Köpmannaförbund (SKBF)
- Jan Jerlén, Handelsanställdas Förbund (HAF)
- Lars Nerenius, Handelstjänstemannaförbundet (HTF)
- Gunnar Andersson, ICA
- Helmer Falk, J S SABA
- Arne Eriksson, KF

Undersökningen har genomförts enligt de riktlinjer som redovisats i föregående avsnitt. Ett stort basmaterial har samlats in både i form av egna och andras undersökningar. Det är detta som är grunden för denna rapport.

Den slutliga utvärderingen av HUI:s undersökning åvilar stöldutredningen.

## 5.2 Tidigare undersökningar

Under denna rubrik kommer i korthet att refereras några undersökningar som varit väsentliga för denna utredning eller som eljest bedöms som varande av stort allmänt intresse.

### 5.2.1 Elektronisk varuövervakning

En hel del av företagen som deltagit i HUI:s enkäter har lämnat synpunkter på de moderna elektroniska varuövervakningssystemen. Dessa uppgifter refereras i korthet nedan.

Under senare år har många butiker installerat olika former av elektroniska varuövervakningssystem (EVS). De innebär att vissa eller alla varor märks med skyddsetikett som avlägsnas eller nollställs vid kassan. Om detta ej har skett utlöses ett larm när man passerar utgången. Dessa system har framför allt installerats i textil-, bok-, livsmedels- och verktygsaffärer.

Vissa av systemen har utsatts för bedrägerier genom att man avlägsnat skyddsetiketten eller täckt varan så att larmet ej utlösts.

Den statistik som kommit HUI tillhanda pekar på en snabb nedgång av svinnet det första året efter installation av EVS. Därefter sker en utplaning och

ännu senare föreligger en tendens till en svag uppgång av stölderna.

En allmän erfarenhet är att installationen av EVS har en preventiv effekt så till vida att personal och kunder blir uppmärksamma på att i detta företag följer man upp stöldförsök noggrannare. Systemen sätts ofta in i särskilt stöldutsatta butiker vilket gör att dessa ej torde vara representativa. I dessa särskilt utsatta butiker har stöldsvinnet legat över 2 % av omsättningen.

Enligt den statistik som framtagits har sänkningar av svinnet med mellan 0,3 % och 1,0 % inträffat efter installation av EVS, men erfarenheterna är ännu ej tillräckligt omfattande för att man skall kunna säga något om långtidseffekterna.

Till sist ska blott pekas på en omdebatterad fråga. Är det förstagångssnattaren - tillfällighetstjuven - eller proffsen som hindras?

#### 5.2.2 Sortimentstudier

Nedan refereras två större studier som genomförts i ICA-Hallen, Bäckby Centrum, Västerås 1979 och 1980<sup>1)</sup>. Denna butik var en av de första i landet som satsade på en butiksdator, vilket förhållande är det som möjliggjort den här typen (framför allt omfattningen) av studier.

Eftersom butiksdatorer och datakassor kommer att få en allt större och så småningom en dominerande betydelse kan det vara lämpligt att peka på vad man får ut av en dataanläggning. Den förbättrade svinnkontrollen är en av de väsentligaste konsekvenserna.

---

1) Svinnet i butik, ICA-Hakon Aktiebolag, Detaljhandelsekonomi, 721 84 VÄSTERÅS.

1. Fasta rutiner vid varumottagning och prismärkning vilket är en förutsättning för att "systemet", skall fungera.
2. Bättre lagerkontroll. Man kan snabbt avläsa vilka varor, som säljs och därmed snabbare kunna angripa s.k. hyllvärmare.
3. Med kontrollen enligt punkt 2 så kan man öka omsättningshastigheten.
4. Rätt pris på alla varor genom den automatiska registreringen.
5. Snabba och lättarbetade prisändringar upp och ner på aktivitetsvaror.
6. Svinnkontroll - man får en klar indikation på vilka varor som försvunnit utan att bli betalda.

Totalt har butiken ett sortiment på omkring 5 000 artiklar. Av dessa har man undersökt 3 200 artiklar som är inlagda i datorn. Övriga 1 800 artiklar består av:

- Tidningar och tidskrifter
- Kött och chark
- Frukt och grönt
- Ost, kg-vara
- Bröd
- Specialvaror (70 %)

Utfallet för de analyserade artiklarna framgår av nedanstående tabell (st).

Tabell 1 Analyserade artiklar fördelade på svinnklasser

Svinn	1979	1980
mer än 3 %	361	374
0 - 3 %	1 295	1 307
inget svinn	1 526	1 480
SUMMA	3 182	3 161

Den totala svinnprocent som mätts upp respektive år framgår av nedanstående tabell

Tabell 2 Omsättning (tkr) och svinnprocent för olika svinnklasser och år

	OMSÄTTNING		SVINN		SVINNPROCENT	
	1979	1980	1979	1980	1979	1980
0-3 % svinn	8 826	12 564	24	32	0,27	0,25
Mer än 3 %	489	292	20	17	4,14	5,56
Analysen totalt	9 314	12 829	44	49	0,48	0,38
Utanför analysen	9 596	9 099	210	222	2,10	2,39
TOTALT	18 911	21 928	246	271	1,30	1,22

Det mest värdefulla med dessa undersökningar är att man får en uppfattning av svinnets på artikel- eller varugruppernivå. Resultatet redovisas i bilaga K. Variationerna på artikelnivå är ännu mycket större.

Till sist ges exempel på några åtgärder som vidtagits för att minska svinnets. Dessa har alltså initierats av dessa studier.

1. Omplacering av särskilt stöldbegärliga varor till manuella delikatessavdelningen
2. Kosmetika har tagits bort ur sortimentet.

## 5.2.3 Allmänna svinnstudier

Två studier ska redovisas i korthet - en från KF och en från ICA.

Rent allmänt kan konstateras att Kooperationen har den bästa kännedomen om det totala svinnet, eftersom man sedan gammalt och av tradition har en brutto-redovisning. Man har följaktligen ett tämligen omfattande material. Sedan början av 50-talet till slutet av 70-talet har det totala svinnet ökat från ca 1 % till knappt 2 %. Det bör noteras att alla pris-höjningar inte är utrensade.

1979 redovisar man följande svinnsiffror fördelade på några större poster

- administration (t.ex. fakturafel och prismärkningsfel)	0,2 %
- ankomstkontroll (t.ex. felaktiga retur)	0,2 %
- kassavinn (t.ex. felregistreringar)	0,4 %
- fysisk förstörelse	0,4 %
- snatterier, stölder	0,7 %
<hr/> TOTALT	<hr/> 1,9 %

Inom ICA Essve har man gjort en "förnuftsmässig" sammanställning på basis av ett stort antal delstudier och konstruerat en typbutik. Vad gäller svinn-situationen ser denna ut på följande sätt i tabell 3 nedan

Tabell 3 Svinnets fördelning på produktgrupper

<u>Varuavdelning</u>	<u>Svinn, %</u>
Kött/chark	4,0
Frukt/grönt	8,0
Mejeri/ost	2,0
Djupfryst	1,0
Bröd	3,0



Drycker	1,0
DELTOTAL FÄRSKVAROR	3,38
Kolonial	1,5
Special	1,5
Tobak/tidningar	2,0
DELTOTAL ÖVRIGT	1,55
TOTALT	2,67

I studierna har man tagit hänsyn till

- marginaler
- bonuspåverkan
- kvantitetsrabatter
- aktivitetspåverkan
- konjunkturvinster (prisökningar)

### 5.3 ENKÄTER

#### 5.3.1 Större detaljhandelsföretag

I syfte att fastställa främst det totala svinnet storlek samt omfattningen av stölder och snatterier genomfördes under våren och försommaren 1981 undersökningar inom olika detaljhandelsbranscher avseende dels de cirka 120 största företagen dels ett urval av mindre företag (under 10 års-anställda). Båda undersökningarna utfördes i form av postala enkäter med identiska frågor (beträffande frågeblankett, se bilaga L).

Hur de största företagen som tillskrivits fördelar sig branschvis framgår nedan

<u>Bransch</u>	<u>Antal tillskrivna</u>
Varuhus	3
Livsmedel	6
Färg, tapet, och parfym	4
Blommor	1
Bok och papper	10

Beklädnad exkl. skor	39
Skor	10
Möbler	12
Radio/TV	13
Hushållsapparater, belysning	4
Cykel och sport	2
Ur, optik och guld	3
Foto	9
Musik och leksaker	7

### Svinnredovisning i stora företag

Av enkäten till de största detaljhandelsföretagen framgår att endast genomsnittligt drygt en tredjedel av företagen som deltar i undersökningen har en redovisning som möjliggör en beräkning av det totala svinnets storlek. Nedan redovisas antalet svarande företag inom respektive bransch samt hur stor andel av dessa som kan redovisa svinnets omfattning.

Bransch	Antal företag	
	som svarat	varav med svinnredovisning
Varuhus	3	3
Livsmedel	6	3
Färg, tapet och parfym	1	0
Blommor	1	1
Bok och papper	9	0
Beklädnad exkl. skor	32	20
Skor	7	3
Möbler	6	0
Radio/TV	7	1
Hushållsapparater, belysning	3	0
Cykel och sport	1	0
Ur, optik och guld	1	0
Foto	4	0

Musik och leksaker	5	0
SAMTLIGA	86	31

Till och med i de största detaljhandelsföretagen är svinnredovisning hittills relativt ovanlig. Vid sidan av Kooperationen, som sedan lång tid tillbaka tillämpar s.k. bruttokontroll med svinnredovisning, är det endast större företag inom branscherna varuhus, livsmedel, textil beklädnad och skor som har redovisningssystem, där svinnetts storlek kan fastställas. Inom blomsterhandeln finns ett enda stort företag, vilket också kan redovisa svinnetts omfattning.

#### Det totala svinnetts storlek

Svinnet uttryckt i procent av omsättningen 1980 anges nedan per företag och bransch (för textilhandeln anges lägsta värde, mittvärde samt högsta redovisade värde för de 20 företagen).

<u>Bransch</u>	<u>Svinnprocent per företag</u>		
Varuhus (avs. 1979)	2,9		
Livsmedel	0,9	0,9	1,8
Skor	0,3	1,1	1,5
		<u>Lägsta, mitt- och högsta värde</u>	
Beklädnad exkl. skor (20 företag)	0,1	1,9	4,0

På grundval av de uppgifter som kommit fram i enkäten till de största företagen om svinnetts totala storlek, kan endast de för varuhus- och textilhandeln (beklädnad exkl. skor) anses spegla svinnetts omfattning inom branschen.

Det redovisade svinnettsprocenttalet för varuhusen avser de tre privata kedjorna NK, B&W samt Ähléns-Tempo

sammantaget. Uppgifterna för 1980 omfattar en längre tidsperiod än 12 månader varför 1979 års uppgifter redovisats som mer jämförbara med övrigt material. Beträffande beklädnad exkl. skor dvs. i huvudsak konfektion och ekipering uppvisar företagen inom branschen ytterst varierande svinnproucenttal (mellan 0,1 och 4,0 procent). Mittvärdet eller medianen ligger på 1,9 procent medan det vägda genomsnittet (med hänsyn tagen till omsättningens storlek) utgör 2,1 procent. En fjärdedel av företagen redovisar en svinnproucent lägre än 1,1 och en fjärdedel högre än 2,5 procent.

Svinnet inom livsmedelshandeln har tidigare undersökts av Kooperativa Förbundet avseende samtliga livsmedelbutiker och hallar tillhörande konsumentföreningar 1979. KF:s material ger vid handen att det totala svinnet i de kooperativa livsmedelsbutikerna uppgick till 1,9 procent 1979.

#### Andelen stöldsvinn

Av de företag som kunnat redovisa svinnets storlek är det endast ett fåtal inom konfektions- och ekiperingsbranschen som uppskattat andelen svinn som förorsakats av stöld och snatterier. För dessa sex företag ligger stöld- och snatteriandelen mellan 30 och 100 procent av det totala svinnet. Genomsnittligt uppgår andelen till 40 procent.

#### Särskilt utsatta varuslag

Knappt hälften av de större företagen som besvarat enkäten har noterat ett eller flera varuslag som de anser vara särskilt stöldbegärliga. Svaren redovisas i det följande branschvis med angivande inom parentes efter varje varuslag hur många företag som nämnt detta. Varuslag som angivits av endast ett företag

har ej medtagits, vilket inneburit att några branscher utgått ur denna redovisning.

<u>Bransch</u>	<u>Stöldbegärliga varuslag</u>
Livsmedel - 3 svar	Konfektyrer (3), kött/chark (3), drycker/öl (2), tobaksvaror (2)
Bok och papper - 6 svar	Böcker (6), elektronräknare (2), pennor (2), presentartiklar (2)
Beklädnad exkl. skor - 13 svar	Päls- och skinnvaror (8), ekiperingsartiklar typ jackor, kjolar, byxor, jumpers, skjortor, blusar (9)
Möbler - 3 svar	Presentartiklar (2)
Radio/TV - 6 svar	Radio (3), video (4), bandspelare (2), skivor och band (5)
Hushållsapparater, belysning - 2 svar	Mindre elapparater och verktyg (2)

#### Upptäckta stölder och snatterier 1980

Uppgifter om upptäckta stölder och snatterier 1980 kan redovisas för företag i de sex nedanstående branscherna. Beträffande övriga branscher finns uppgifter endast för enstaka företag. Enligt uppgift har företagen i allmänhet inte fört någon statistik över antalet tillgrepp och dess storlek.

Tabell 4 Upptäckta stölder 1980 fördelade på olika branscher

Bransch	Antal före- tag	Stölder och snatterier				
		Antal till- fäl- len	Varav polis- anmäl- da	Antal polis- anmäl- da i % av tot	Värde to- talt, tkr	Värde per stöld- tillf., kro- nor
Varu- hus <sup>1)</sup>	2	7 766	5 187	67	1 012	130
Bok och papper	4	167	91	54	45	269
Beklädnad exkl. skor	6	142	41	29	47	332
Skor	3	20	7	35	14	675
Radio/TV	5	54	35	65	62	1 146
Foto	3	30	28	93	96	3 200

### 5.3.2 Mindre detaljhandelsföretag

För att komplettera bilden av detaljhandelns svin-  
information genomfördes under våren en undersökning  
även bland mindre fackhandelsföretag (under 10 års-  
anställda). Från Centrala Företagsregistret (CFR) på  
Statistiska Centralbyrån gjordes ett slumpmässigt  
urval på 330 mindre företag, vilka erhöll en likadan  
blankett som de större företagen (se bilaga L).  
Svarsprocenten på denna enkät blev så låg som 22  
procent. Förklaringen torde vara att man i mindre  
företag dels saknar uppgifter om svinnets omfattning  
- inte något enda av de svarande företagen kan redo-  
visa svinnets storlek - dels i allmänhet har mindre  
problem vad gäller stölder och snatterier än stora  
företag.

De bearbetningsbara svaren i enkäten till mindre  
företag hänför sig endast till frågan om upptäckta

1) NK, Åhléns-Tempo avser 1979.

stölder och snatterier. I redovisningen nedan har samtliga mindre företag lagts samman, eftersom svaren per bransch är så få.

Antal företag		Stölder och snatterier			
Utan upp- täckta stölder	Med upp- täckta stölder	Antal till- fäl- len	Varav polis- anmäl- da	Värde totalt, (kr)	Värde per stöld- tillf. (kr)
22	17	86	8	36 800	428

39 företag har besvarat frågan om upptäckta stölder. Av dessa företag är det 22 st (56 %) som meddelat att man ej upptäckt några stölder i företaget, medan 17 st (44 %) upptäckt stölder vid sammanlagt 86 tillfällen. Detta innebär 5 tillfällen per företag i genomsnitt. Endast 9 % av antalet stölder har polisanmälts.

Det sammanlagda värdet av de stulna varorna i 17 företag uppgick till 36 800 kronor. Stöldvärdet utgjorde i genomsnitt 2 165 kronor per företag och 428 kronor per stöldtillfälle.

### 5.3.3 Filialföretag

I enkäten till de största företagen ingick två frågor som endast berörde företag med filialer. Den ena frågan gällde om svinredovisning fanns per butik och den andra frågan var de butiker var belägna som ansågs mest utsatta för stöld och snatterier. Av svaren på den sista frågan framkom att de mest utsatta lägena var köpmannavaruhus, fackhandelshus och inomhuscentra, men även lägen såsom öppna köpcentra, torg och affärsgator medför i allmänhet ökade stölder och snatterier jämfört med bostadsområden.

De större filialföretag som angivit att de hade uppgift om svinnets storlek per butik, ombads därför att redovisa dessa uppgifter och dessutom för varje enhet meddela belägenhetstyp enligt följande

- a. köpmannavaruhus/fackhandelshus/inomhuscentrum
- b. "öppet" köpcentrum (affärsgata, torg o.dyl.)
- c. annat läge (bostadsområde, externläge o.dyl.)

Av de allra största filialföretagen med minst 30 butiker och jämförbara svinnuppgifter per butik har tre stycken lämnat material för lägesjämförelser. I sammanställningen nedan redovisas per företag medelvärde (mittvärde = median och aritmetiskt medelvärde) för svinnprocenten i dels "täckta" köpcentra (köpmannavaruhus/fackhandelshus/inomhuscentrum) dels "öppna" köpcentra (affärsgator, torg o.dyl.). I övriga lägen är antalet redovisade enheter alltför få för en statistisk mätning.

		Svinnprocent	
		mitt- värde	aritm. medium
Företag A:	Täckt köpcentrum	1,7	2,2
31 butiker	Öppet "	0,9	1,3
Företag B:	Täckt köpcentrum	2,8	2,6
33 butiker	Öppet "	2,4	2,5
Företag C:	Täckt köpcentrum	4,4	5,7
64 butiker	Öppet "	4,0	4,6

Företag A och B representerar beklädnadsbranschen medan företag C tillhör en dagligvarubransch. Skillnaden mellan svinnprocent i "täckta" och "öppna" affärslägen är relativt stor i företag A - närmare 1 procentenhet beträffande båda medelvärdena. I företag C är differensen lika stor avseende det aritmetiska medelvärdet men endast hälften beträffande mittvärdet. Företag B slutligen uppvisar ungefär samma aritmetiska medelvärde i båda lägestyperna men



ett något lägre mittvärde för "öppna" köpcentrum jämfört med "täckta". Det redovisade materialet tyder på att svinprocenten ligger högre i lägen av typ köpmannavaruhus och inomhuscentrum jämfört med andra lägen. En statistiskt tillförlitlig mätning är dock ej möjlig, eftersom de stora filialföretagen i vissa fall ej kan redovisa svinnets storlek per butik och i andra fall har en butiksredovisning som är missvisande på grund av t.ex. internleveranser.

#### 5.3.4 Undersökning av svinnsituationen i byggvaruhus

##### Allmänt om branschen

Någon officiell operationell definition av begreppet byggvaruhus finns inte. I nominella termer kan man säga att det är fråga om ett försäljningsställe för järn- och byggvaror, ofta men långt ifrån alltid externt lokaliserat och som vänder sig till såväl privathushåll som yrkesfolk inom byggbranschen. Sortimentet i ett byggvaruhus är ofta mycket sammanfattat. Alltifrån avancerade elektriska handverktyg till gipsskivor, spånplattor och golvfoder erbjuds kunderna.

Avgränsningen mellan byggvaruhus och järnfackhandel (som i Svenska näringsgrensindelningen har SNI-kod 623220) är ofta svår att göra. Definitionsmässigt skall ett byggvaruhus som till mer än 50 % säljer till privathushåll klassas som järnfackhandel och därmed tillhöra detaljhandeln. I annat fall - om mer än 50 % av försäljningen går till andra än privathushåll - klassificeras byggvaruhuset som ett partihandelsföretag. Många av dagens byggvaruhus har sitt ursprung i trävarufirmor som fungerat som underleverantörer till byggmästare. Som underleverantör var de partihandlare. Som försäljnings-

ställe till framför allt hushållssektorn betraktas dessa som detaljhandelsföretag.

Järnfackhandeln omsätter idag (1981) ca 3 miljarder kronor vad gäller detaljhandelsvaror. Till detta skall läggas mellan 1,5 och 2,5 miljarder i partihandelsförsäljning. Järnfackhandelns totalförsäljning uppgår m.a.o. till ca 5 miljarder kronor. Enligt det s.k. Centrala Företagsregistret utgörs järnfackhandeln av 765 företag med 5 293 anställda vid 825 arbetsställen.

Byggvaruhusen är organiserade i Sveriges Bygg- och Trävaruhandelsförbund (SBT). Förbundet har totalt 760 medlemmar, vilka 1980 omsatte 6,7 miljarder av såväl detalj- som partihandelsvaror. Enligt den utredning som här är genomförd har ca 13 % av byggvaruhusen en detaljhandelsomsättning som överstiger 50 % av totalomsättningen. Dessa ca 100 byggvaruhus, som för övrigt också är organiserade i Sveriges Järnhandlareförbund, är i den officiella statistiken klassificerade som detaljhandelsföretag.

Att byggvaruhusen har tillägnats en speciell undersökning beror på att det sätt på vilket varor säljs i denna försäljningsform - stora svårbevakade ytor - gör branschen speciellt stöldsatt. Till detta skall läggas att sortimentet till stora delar består av dyra men inte alltid speciellt skrymmande varor, vilka är speciellt stöldbegärliga.

Byggvarumarknaden har till skillnad mot järnfackhandelsmarknaden haft ett inte oväsentligt uppsving under 70-talet. Denna framgång kan förklaras av den "gör-det-själv--våg" som svept genom marknaden under de senaste tio åren. Om man ser till bostadsbyggnadsstatistiken under 70-talet förstår man att kundkretsen sannolikt till stor del kan härledas till det äldre bostadsbeståndet. Att den låga eko-

nomiska tillväxten under 70-talet har bidragit till att lägenhetsinnehavare och villaägare hellre köper material och själva försöker reparera än anlitar yrkesfolk är klart.

	1970	1980
Antal färdigställda lägenheter	109 843	51 438
Antal rumsenheter i färdigställda lägenheter	423 600	262 827

#### Metodfrågor

Som urvalsram för den byggvaruhusundersökning som genomfördes inom ramen för 1981 års svinutredning har använts medlemmarna i Sveriges Bygg- och Trävaruhandelsförbund (SBT). Som tidigare framhållits uppgår dessa till ca 760 st.

Urvalets storlek har satts till 112. Urvalet har dragits som ett s.k. systematiskt urval med slumpmässig start, en teknik som ofta är tillämpad inom samplingsmetodiken.

För att få med såväl ägare som anställda i de utvalda byggvaruhusen bestämdes att man förutom ägaren i var och en av de 112 utvalda undersökningsobjekten även skulle tillställa tre anställda per utvalt byggvaruhus frågeformuläret (bilaga M). Vilka av de anställda som skulle ombedjas att fylla i formuläret uppdrogs åt ägaren att bestämma. Kriteriet för detta val var att dessa skulle ha en relativt god inblick i företaget och dess skötsel.

Populationens och urvalets storlek kan åskådliggöras på följande sätt:

N = Population  
(antal företag)  

---

760

n = Urval  
(antal företag)  

---

112

N' = Population  
(antal ägare  
och anställda)  

---

3 040

n' = Urval  
(antal ägare  
och anställda)  

---

448

I ett fall har det visat sig att ett byggvaruhus varit under avveckling, varför denna enhet utgått från det s.k. bruttourvalet. Med hänsyn tagen till detta ser en tablå över svarsfrekvensen ut på följande sätt:

	<u>Nettourval</u>	<u>Antal sva-</u> <u>rande</u>	<u>Svarspro-</u> <u>cent %</u>
Ägare	111	94	84,7
Anställda	333	156	46,9
Totalt	444	250	56,3

Som framgår är svarsfrekvensen mycket bra vad beträffar "ägarurvalet". Andelen anställda som av en eller annan anledning valt att ej delta i undersökningen uppgår till 53,1 %.

Trots att såväl det första formulärutskicket (sen vintern 1981) som de två påminnelserna har administrerats och skickats ut av SBT:s kansli belastas byggvaruenkäten av ett totalt bortfall (ägare + anställda) uppgående till 43,7 %. Den redovisning som ges avseende huvudresultaten i sammandrag ovan emanerar dels från den sammanslagning som gjorts av de två personalkategorierna dels från ägarenkäten.

### Bortfallsanalys

En fråga som man alltid ställer sig när det gäller bortfallet är i vilken utsträckning som detta kan anses menligt ha påverkat resultaten. I föreliggande undersökning kan en geografisk bortfallsanalys göras.

I tabellen nedan anges dels hur bruttourvalets 112 företag fördelar sig över de sex belägenhetstyper som använts (fråga 3), dels de svarandes fördelning.

Tabell 5 Urvalets fördelning

Företagets belägenhet %-fördelning	Brutto- urval	Svarande (ägare + anställda)
1. Stockholmsregionen	12,5	5,6
2. Göteborgsregionen	6,3	6,0
3. Malmö/Lund/ Trelleborgs- regionen	5,3	4,0
4. Kommun med fler än 75 000 invånare (Ej Sthlm, Gbg, Malmö)	24,1	23,6
5. Kommun med mellan 25 000 och 75 000 invånare	30,4	44,4
6. Övriga kommuner	21,4	16,4
TOTALT	100,0	100,0

Som framgår av sammanställningen är överensstämmelsen mycket god för Göteborgsregionen, Malmö/Lund/Trelleborgsregionen och för kommuner med fler än 75 000 invånare. En viss underrepresentation framkommer för framför allt Stockholmsregionen, men även för s.k. "Övriga kommuner". Kommuner med mellan 25 000 och 75 000 invånare har uppenbart blivit överrepresenterade i undersökningen.

Vilken effekt får då detta för slutresultaten? Om vi utan att alltför mycket föregå avsnittet om huvudresultaten ser på hur det totala svinnet i procent fördelar sig efter företagets belägenhet kan följande omräkning göras.

Tabell 6 Sammanvägd svinnprocent

Totala svinnet i %	Brutto- urvalet		Svarande (ägare) <sup>1)</sup>	
	Belägenhet	Vikt	Svinn- procent	Vikt
1. Stockholms- regionen	12,5	2,00	7,4	2,00
2. Göteborgs- regionen	6,3	1,00	6,4	1,00
3. Malmö/Lund/ Trelleborgs- regionen	5,3	1,00	3,2	1,00
4. Kommun med fler än 75 000 in- vånare	24,1	1,44	18,1	1,44
5. Kommun med mellan 25 000 och 75 000 invånare	30,4	1,59	42,6	1,59
6. Övriga	21,4	0,80	22,3	0,80
TOTALT	100,0	1,37	100,0	1,36

Den slutsats vi kan dra av detta är att bortfallet (i detta fall bland ägarna) sannolikt inte påverkar resultaten vid beräkning av en sammanvägd svinnprocent. Att detta blir effekten beror naturligtvis på att skillnaderna i svinnprocent mellan regionerna är förhållandevis små.

#### Redovisningsprinciper

Som framgår av formuläret i bilaga M består frågorna 5, 6, 7 och 8 av s.k. rangordningsfrågor. Respon-

1) Endast ägarna svarade på fråga 9 - svinnet  
storlek.

denterna har här haft till uppgift attt rangordna

- vilka varor som de anser är mest utsatta för snatterier
- vilka svinnkällor de tror är vanligast
- vilka kategorier (kunder, personal etc.) som förorsakar flest stölder
- vilka tillvägagångssätt som vanligen används vid stölder

Frågorna 1, 2, 3 och 4 är av karaktären bakgrundsfrågor (typ av företag, företagets försäljningsform, företagets belägenhet, företagets storlek). I fråga 9 har respondenterna uppmanats att uppskatta svinnets storlek under 1980 dels i procent av omsättningen, dels i antal stölder/snatterier.

Fråga 9 kan med fog anses vara den viktigaste frågan eftersom vi via svaret på denna får en bedömning av det totala svinnet bland byggvaruhusen.

Respondenternas svar har stansats och bearbetats med automatisk databehandling. Vid bearbetning har ägare och anställd skilts åt. En total har dessutom beräknats för samtliga svarande.

Frågorna 1-4 är var och en korstabulerade med frågorna 5-8. Resultaten vad gäller rangordningsfrågorna ges i form av genomsnittsranger för varje svarsalternativ.

#### Huvudresultaten i sammandrag

#### Kommentarer till tabellerna 1-8 i bilaga\_N

- Samtliga tillfrågade personer (ägare och anställda) anser att framför allt verktyg men även fästdon, beslag och elverktyg är speciellt utsatta för snatterier

- Bland de minst utsatta varorna finns snickerier och isoleringsmaterial, vilket naturligtvis beror på att dessa varor är mycket skrymmande
- Verktyg anses vara mer stöldutsatta i renodlade byggvaruhus/shopar och i byggvaruhus som även har brädgård och hämtlager än i övriga typer av företag.
- Några markanta geografiska skillnader i respondenternas rangordning av de mest snatterutsatta varorna föreligger inte. Följande framgår dock:
  1. Järnvaror anses vara mer stöldutsatta i Stockholmsregionen än i övriga landet
  2. Fästdon och beslag snattas mer frekvent i Göteborgsregionen än i andra delar av landet
  3. I mindre och medelstora kommuner anses verktyg vara speciellt föremål för stölder
  4. Benägenheten att stjäla färg och målningstillbehör i Stockholmsregionen synes avsevärt mindre än i resten av landet.
- Kundstölderna anses utgöra den i särklass viktigaste svinnkällan. På andra och tredje plats anses förstörda varor och omedveten felmätning/felräkning/felregistrering komma.
- Interna stölder och felaktiga kassaregistreringar anses tillhöra gruppen mindre vanliga svinnkällor.
- Privatkunder anses av de tillfrågade orsaka flest stölder. Några större skillnader beroende av typ av företag föreligger ej.



- Även s.k. fasta storkunder svarar för en stor del av byggvaruhusens snatterier
- Proffsligor, missbrukare, den egna personalen och leverantörer anses orsaka ungefär lika många stölder
- Vid en geografisk differentiering av snattarna finns det en antydning dels till att privatkunder skulle orsaka fler stölder, dels till att de fasta storkunderna i Göteborgsregionen resp. Malmö/Lund/Trelleborgsregionen skulle orsaka fler stölder än sina kollegor på andra platser i landet
- Bland tillvägagångssätten vid snatterier anses det vanligast att man stoppar på sig varor. Att gömma varor i sin bil samt att undanhålla varor vid passerandet av kassan anses också mycket vanliga. Tillvägagångssätt av typen "intern medhjälp", "ändringar i följesedel" och att omedvetet skada varor för att få rabatt anses vara ovanliga sätt att tillgripa varor.

#### Kommentarer till tabellerna 9-11 i bilaga N

Som tidigare framhållits har 94 av 111 ägare till byggvaruhus besvarat byggenkäten. Av tabellerna 9-11 framgår svinnet omfattning i relation till totalomsättningen, antalet stölder och värdet av stölder/snatterier. Vid tolkningen av dessa tabeller är det viktigt att komma ihåg att de angivna siffrorna utgör genomsnittstal för de respondenter (ägare) som besvarat just dessa frågor.

- Av tabell 9 framgår att det genomsnittliga svinnet (68 av 94 respondenter har besvarat den frågan) uppgår till ca 1,4 % av omsättningen. Om vi utgår ifrån att de 16 tillfrågade som av en

eller annan anledning valt att inte besvara frågan, har samma genomsnittliga svinnsprocent som de 68 som svarat, är talet 1,4 en god approximation för svinnsituationen bland de 760 företag som är organiserade i Sveriges Bygg- och Trävaruhandelsförbund.

Som ytterligare kommentar kan nämnas att 1,4 % anses vara en låg siffra mot bakgrund av allmänt tal om svinnet i denna bransch. Det bör dock i detta sammanhang framhållas att fysiskt svinn av typen spillvirke och sågspån inte ingår. Om även denna "svinnkälla" skulle medräknas torde det totala svinnet ligga upp emot 2 %.

- Variationsbredden - i svinnsprocenten - mellan olika typer av företag är förhållandevis liten, 1,1 % till 1,7 %.
- Belägenhet framstår som den faktor som har det största förklaringsvärdet vad svinnet beträffar.
- Byggvaruhus vars försäljning till större del går till privatkunder har en högre svinnsprocent än andra byggvaruhus. Även här är förklaringsvärdet stort.
- Svinnet i procent av omsättningen är relativt stabilt oavsett företagets storlek.
- Antalet stölder under 1980 uppgick till i genomsnitt 217 stycken bland de 75 som besvarat denna fråga. De största resp. minsta företagen redovisar flest antal snatterier (445 resp. 216).
- Av tabell 11 framgår det uppskattade värdet av stölder/snatterier i de 58 företag som besvarat frågan. En enkel beräkning visar att detta tal

129 181 kr. inte kan anses representera det genomsnittliga värdet av snattade varor inom byggvaruhussektorn.

Antal medlemmar i SBT = 760

$760 \times 129\,181 \text{ kr.} = 98,2 \text{ milj. kronor i stöldsvinn}$

Beräknad svinnprocent = 1,4 %

SBT:s medlemsföretag omsatte 1980 6,7 miljarder

$0,014 \times 6,7 \text{ miljarder} = 93,8 \text{ milj. kr. i totalt svinn}$

Stöldsvinnet skulle m.a.o. överstiga det totala svinnet.

Ett alternativ vore att antaga att de 26 företag som ej besvarat frågan har noll i stöldsvinn. Med detta antagande skulle det uppräknade stöldsvinnet bli 60,6 milj. kronor. En hypotes är att det sanna stöldsvinnet bland SBT:s 760 byggvaruhus ligger någonstans i intervallet 60-95 milj. kronor.

Till sist kan också konstateras att om svinnsiffrorna i byggvaruhusen ingått i redovisningen för den egentliga detaljhandeln, så hade detta inte påverkat totalresultatet.

#### 5.3.5 Bensinstationer

Bensinstationer som försäljningskanal har under det senaste decenniet fått allt större betydelse även för dagligvaruförsörjningen. Totalt uppgick omsätt-

ningen 1980 till ca 14,5 miljarder varav driv- och smörjmedel uppgick till ca 11 miljarder kr. Vidare omsattes dagligvaror för ca 800 milj. kr. och tillbehör för ca 1,3 miljarder. Det finns ca 4 000 bensinstationer.

I takt med de kraftigt stigande bensinpriserna under 70-talet har bensinstölder (s.k. smitningar) blivit ett allt större problem. Eftersom ökningen av smitningar och butiksstölder inom bensinstationshandeln under senare år är dåligt klarlagd i sitt totala sammanhang fann man det angeläget att få frågan bättre belyst så att lämpliga motåtgärder kan sättas in.

I september 1981 beslöt därför Petroleumbranschens Riksförbund (PRF) och oljebolagen att under året undersöka svinnproblematiken vid bensinstationerna. Parterna tog därför kontakt med denna utredning för att dra nytta och erfarenheter härav.

#### Urval och bortfall

I samarbete med oljebolagen har en enkätundersökning bland bensinstationerna genomförts. Frågeformulären redovisas i bilaga O. Utgångspunkten var ett slumpmässigt urval utifrån deras register. För att få ett så informativt urval som möjligt ansågs följande faktorer böra beaktas. Dvs. urvalet borde grupperas så att hänsyn togs till

- a) Organisationsform. Både bolagsdrivna och återförsäljardrivna stationer borde komma med.
- b) Storlek. Väsentliga skillnader föreligger mellan stora och små stationer.

Som en restriktion bestämdes, att stationer med en drivmedelsförsäljning som understeg 1000 m<sup>3</sup> per år inte skulle ingå i urvalet.

- c) Verkstad. Antalet anställda, bruttovinst m.fl. faktorer påverkas i hög grad om anläggningen har verkstad eller ej.
- d) Lokalisering. Den geografiska belägenheten torde inverka på svinnet, varför spridning i detta hänseende är önskvärt.

Följande svarsfördelning har erhållits

Tabell 7 Svarsfördelning

<u>Oljebolag</u>	<u>Brutto- urval</u>	<u>Netto-<sup>1)</sup> urval</u>	<u>Svaran- de</u>	<u>Svars- procent</u>
BP	77	76	30	39,5
Esso	75	72	35	48,6
Gulf	50	50	15	30,0
Mobil	25	24	8	33,3
Nynäs	20	20	5	25,0
OK	100	100	63	63,0
Shell	83	83	38	45,8
Texaco	48	45	12	26,7
Uno-X	25	25	6	24,0
TOTALT	503	495	212	42,8

### Resultat

Svinnstudien kan med avseende på svinnets relativa betydelse sammanfattas i nedanstående tabell (%).

1) Vissa urvalsenheter bortfaller alltid på grund av t.ex. avflyttning, nedläggning eller obefintlighet.

Tabell 8 Svinnets relativa betydelse

Svinnets andel av omsättningen	Alla <sup>1)</sup>	Uppgifts- lämnare <sup>2)</sup>
Drivmedel	0,23	0,24
kioskvaror		1,39
livsmedel	1,14	1,87
tillbehör		2,12
Övrigt		2,90
Totalt	0,42	0,44

Drivmedelssvinnet framstår som anmärkningsvärt litet. Svinntalen för övriga produkter verkar mera "normala".

I drivmedelssvinnet ingår förutom smitningar även

- felleveranser
- avdunstning (viktlättnad)
- felmätningar (som kan slå åt olika håll)

Det är ur denna utrednings synpunkt särskilt intressant att fånga upp smitningarnas andel av drivmedelssvinnet.

Från enkätsvaren kan nedanstående sammanställning göras.

- smitningar per vecka: 372,4 st
- smitningar per station: 2,12 st
- genomsnittsbelopp per smitning: 127,57

1) Häri ingår samtliga 212 svarande

2) Häri ingår endast de företag som lämnat uppgifter om svinnet, dvs. antalet är mindre än 212

Härav följer att

- smitningar per år: 19 364,8 st<sup>1)</sup>
- smitningssvinnet: 2 470 tkr<sup>2)</sup>

Totalt uppgick drivmedelssvinnet i de svarande företagen till 3 634 tkr. Det betyder att smitningsandelen uppgick till 68 %<sup>3)</sup>.

Med hjälp av enkätsvaren kan man även rangordna tillvägagångssättet vid snatterier.

	<u>Poäng</u>	<u>Rang</u>
Gömma i kläder	1,12	1
Övrigt: fel rabatt, felprismärkning, glömska etc.	2,01	2
Byte av förpackning	2,52	3
Byte av prislappar	2,54	4
Intern medhjälp ("kompiskörning")	2,90	5

Till sist kan följande förhållanden vara värda att noteras

Upptäckta stölder per år	1 771
"- och station	11,88
Polisanmälda stölder per år	335
"- och station	2,75
Upptäckta och polisanmälda smitningar per år	716
"- och station	4,94

Av 1771 upptäckta stölder per år polisanmäls alltså 335 eller 19 %.

1)  $372,4 \times 52$

2)  $19\,364,8 \times 127,57$

3)  $\frac{2\,470}{3\,634}$

### 5.3.6 Företagarenkät

#### Allmänt

Som framhållits i inledningskapitlet kan det totala svinnet delas upp i en mängd komponenter, varav en del har en "naturlig" förklaring. Exempel på "naturligt svinn" är sådant som beror på

- kassafel
- fel i samband med varumottagningen
- inventeringsfel
- felaktiga administrativa rutiner
- fysiskt svinn (viktsvinn)

De resterande svinnkomponenterna utgörs av stölder/snatterier begångna av kunder, leverantörsrepresentanter, personal m.m. Utredningsledningen och den tekniska gruppen (bestående av representanter för de större varuhandelsföretagen, Handels, Handeltjänstemannaförbundet och HUI) har tillsammans utarbetat de undersökningar vars resultat redovisas i detta och nästa kapitel. Att företagare och personal tillägnats speciella studier beror på ett önskemål att försöka dela in och kvantifiera den del av "svinnboxen" som utgörs av stölder/snatterier begångna av kunder, företagare, personal och andra grupper som vistas i butik, exempelvis leverantörsrepresentanter, städpersonal och bevakningspersonal.

#### Metodik

Urvalet till företagarenkäten är draget från HUI:s s.k. storföretagarregister. Detta register, som funnits sedan början av 70-talet, innehåller f.n. 1 030 detaljhandelsföretag (ej bil- och drivmedels-handel samt apoteks- och systemvaruhandel).



Uppgifter om totalförsäljning och butiksantal har hämtats från flera källor, bl.a. HUI:s årliga rapporter "Varuhusen 1980/81" och "Omsättning och butiksantal inom olika distributionsformer 1980/81". Vad gäller registreringen av de största detaljhandelsföretagen har det ibland förelegat svårigheter, dels att identifiera alla dessa företag, dels att avgöra vad som är detaljhandelsomsättning. Den undre gränsen för redovisningen har satts vid en årsomsättning av 12 miljoner i livsmedelshandeln och 6 miljoner i fackhandelsbranscherna.

Genom ett s.k. systematiskt urval (urvalsfraktion 1:5) med slumpmässig start har 207 "storföretag" valts ut för att ingå i företagarenkäten. Då det inom den tekniska gruppen framkom ett förslag om att göra en komplettering av urvalet för att även få med mindre företag, har till de 207 utlottade storföretagen lagts 42 mindre företag. 7 av de 207 storföretagen visade sig endera ha lagts ned eller fusionerats med andra företag, varför antalet undersökta företag har uppgått till 242.

Bruttourval	249
./. nedlagda, fusionerade	<u>7</u>
Nettourval	242
Antal svarande	155
Svarsfrekvens	64 %

155 företag besvarade den enkät som ställdes till företagaren (= ägaren). I bilaga P återges formuläret i sin helhet. I de fall som de utlottade företagen bestod av fler än en butik har frågorna gällt huvudbutiken.

Svarsdeltagandet bland de "stora" företagen har varit avsevärt bättre än bland de små företagen. Av de 200 (207 minus 7 nedlagda eller fusionerade

företag) utlottade företagen har 143 eller 71,5 % inkommit med svar.

Samtliga branscher, med undantag för varuhushandeln, omfattas av företagarenkäten. En specificering av branscherna görs i sammanställningen nedan.

Livsmedelsdetaljhandel (exkl. KF)  
Färg/tapethandel  
Parfym/sjukvårdshandel  
Tobak/tidningshandel  
Bok/pappershandel  
Blomsterhandel  
Konfektion/ekiperingshandel  
Skohandel  
Övrig beklädnadshandel  
Möbelhandel  
Järnhandel  
Radio/TV-handel  
Detalj. med belysningsartiklar och hushålls-  
apparater  
Detalj. med övrig hemutrustning  
Ur/optik/guldsmedsvaruhandel  
Fotohandel  
Cykel/sporthandel  
Musik leksakshandel

Av redovisningstekniska skäl har en sammanslagning till fem branschgrupper gjorts:

- Livsmedelshandel
- Beklädnadshandel
- Radio/Tv-handel
- Järnvaruhandel
- Övriga branscher

### Frågeformulär

Som framgår av bilaga P är formuläret uppbyggt i tre avsnitt

- Allmänna frågor
- Frågor om personalköp
- Frågor om s.k. egna uttag

Med egna uttag avses ägarens uttag av varor ur rörelsen. Inom livsmedelshandeln sköntaxeras ägaren och hans familj med en summa uppgående till 6 500 kronor per vuxen person 1981 och ett mindre belopp per barn vare sig uttag görs eller ej. Någon motsvarande sköntaxering förekommer inte i andra branscher.

Frågorna 14, 15 och 16 kan sägas utgöra de väsentligaste i formuläret. Med ledning av svaren på dessa skall en kvantifiering göras av det totala oregistrerade uttaget av varor i detaljhandeln gjorda av företagare.

### Undersökningsresultaten i sammandrag

Frågorna 1-3 utgör bakgrundsvariabler, vilka var och en har tabulerats mot frågorna 4-16, förklaringsvariablerna. I detta avsnitt kommenteras de viktigaste resultaten, som i tabellarisk form återfinns i bilaga Q.

### Strukturdata

- Av 155 svarande företag tillhör 49 % livsmedelshandeln, 16,1 % beklädnadshandeln, 4,5 % radio/TV-handeln och 3,2 % järnvaruhandeln. Resterande 27,1 % eller 42 företag tillhör dels andra hemutrustningsbranscher än radio/TV-handeln, dels fritidssektorn i vid bemärkelse.
- 9 av 10 företag är organiserade som aktieföretag.

- 84 % har en omsättning på mellan 5 och 50 miljoner kronor
- 3 av 10 företag är belägna i någon av de tre storstadsregionerna. 2 av 10 ligger i kommuner med färre än 25 000 invånare.

### Svinnkällornas relativa betydelse

Butikssvinnet kan indelas i ett flertal olika slag. I fråga 5 ombads företagen att rangordna de olika svinnkällorna efter deras storlek. I tabellerna 3-6 redovisas resultaten i form av procentfördelningar som summerar till hundra för varje enskild svinnkälla. Ett högt procenttal för en rangsiffra indikerar att - relativt sätt - många företagare har ansett svinnkällan i fråga ha denna rangordning. Med rangsiffran 1 menas att svinnkällan anses vara störst, 2 näst störst osv.

För att få en totalsammanställning av svinnkällornas storlek - så som företagen uppfattar det - har i tabeln nedan var och en av de tio svinnkällorna åsatts den rangsiffra som erhålles om en genomsnittlig rangsiffra räknas fram för varje svinnkälla.

### Rangordning av svinnkällorna efter deras storlek (1 = störst betydelse osv.)

- 1 Kundstöder
- 2 Dålig varumottagningskontroll
- 3 Fysiskt svinn
- 4 Prissättningsvinn
- 5-6 Personalstöder och kassavinn
- 7 Stöder begångna av andra än personal och förelagare (leverantörer, städpersonal m.m.)
- 8 Oregistrerade företagaruttag
- 9 Dåliga fakturakontrollrutiner
- 10 Inventeringssvinn

Regler för behandling av skadade varor

8 av 10 företagare uppger att det finns fastslagna regler för hur skadade varor skall behandlas.

Av de som har regler visar det sig att i 7 fall av 10 förs de skadade varorna in i en svinjournal innan de går i retur, säljs eller kastas. Allra vanligast är det att varorna utan inskränkning går i retur till leverantören. I relativt många företag är det uppenbart att man från gång till gång bestämmer huruvida varorna skall gå i retur, prisned-sättas och säljas till kunder eller kastas.

Personalköp - rabattsatser, personalköpen omfattning, information om inköpsregler, tillvägagångssätt samt förekomst av granskning av utnyttjandet av inköpsmöjligheten

Praktiskt taget samtliga företagare uppger att deras personal har möjlighet att inköpa varor inom företagets sortiment. På frågan om enhetliga rabattsatser tillämpas svarar 74 % att så är fallet. Medelvärdet för de rabattsatser som tillämpas ligger i dessa företag på 13 %. Spridningen runt detta värde är emellertid ganska stort. 24 % av företagen tillämpade inte enhetliga rabattsatser. Även här var spridningen mycket stor.

På frågan hur stor omfattning som personalinköpen har i företagen uppger 63 % av de tillfrågade att samtliga anställda utnyttjar möjligheten att köpa varor billigare genom personalinköp. Ytterligare 27 % av företagarna anger att åtminstone 75 % utnyttjar denna möjlighet. Sammantaget uppger 94 % av företagarna att minst hälften av de anställda gör personalinköp.

3 av 4 företag tillämpar en enhetlig personalrabatt bland såväl tillsvidareanställd som visstidsanställd personal. I de företag som tillämpar en differentierad personalrabatt är det vanligt att de tillsvidareanställda erhåller en högre rabatt. Som exempel kan nämnas att de tillsvidareanställda i 26 % av företagen med en differentierad rabattskala får en rabatt på mer än 20 %. Endast 3 % av företagen ger de visstidsanställda en sådan rabatt.

Tillfrågade på vilket sätt personalinköpen sker, uppger 70 % att betalning sker i kassan endera med omedelbart rabattavdrag eller med avdrag senare. 17 % uppger att särskilt kontokort används och att avdraget görs på lönen med köpet specificerat. Personalinköp vid särskild tidpunkt förekommer hos 14 % av företagen. Granskning av huruvida personalen utnyttjar sina möjligheter till rabatterade inköp görs av hälften av företagen.

Företagarens uttag ur den egna rörelsen - uttags-  
sätt, omfattning, registrerade kontra oregistrerade  
uttag

61 % av de företagare som inkommit med svar uppger att ägarens uttag av varor sker enligt samma regler som gäller för personalinköp.

För de företagare som uppgivit varuuttag under 1980 (101 stycken) uppgår värdet av detta uttag till ca 16 000 kronor per företagare. Variationsbredden, dvs. differensen mellan det största resp. minsta varuuttaget, är mycket stor.

-	Max-värdet	55 000 kronor
-	Min-värdet	2 000 "

32 av de 155 uppgiftslämnande företagarna redovisade helt eller delvis oregistrerade varuuttagen till

ett genomsnittsvärde av ca 9 000 kronor. Även här är variationsbredden mycket stor.

-	Max-värde	27 500 kronor
-	Min-värde	100 "

De oregistrerade varuuttagen varierar kraftigt mellan olika branscher och olika organisationsformer. I livsmedelshandeln registreras de största uttagen (14 000 kronor) och i radio/TV-handeln de minsta uttagen (500 kronor).

Oregistrerade företagaruttag är enligt denna utredning i genomsnitt tre gånger större i kommandit- och handelsbolag än i aktiebolag (24 000 resp. 8 000 kronor).

Av de företagare som uppgivit att de gjort helt eller delvis oregistrerade varuuttag, svarar 80 % att samtliga dessa varor är avsedda för eget bruk. Endast 11 % av företagarna tror att det är vanligt eller mycket vanligt förekommande att företagare byter varor med varandra för eget bruk.

Som framhållits uppgår de oregistrerade företagaruttagen till ca 9 000 kronor (9 025 kronor) i genomsnitt för de 32 företag som uppger sådana uttag.

En uppräknig till den egentliga detaljhandelns totala oregistrerade företagaruttag exkl. varuhus och KF kan göras på åtminstone två sätt:

Alt 1 Företagare som enligt uppgift ej gjort några oregistrerade uttag, vägs vid en genomsnittsberäkning in med värdet noll. De genomsnittliga företagaruttagen för undersökningens 155 respondenter uppgår då till

$$\frac{9\ 025 \times 32}{155} = 1\ 863 \text{ kronor}$$

Enligt Centrala Företagsregistret finns i egentlig detaljhandel cirka 40 000 företag. Med ett genomsnittligt uttag av oregistrerade varor på 1 863 kronor per företag, skulle totaluttaget enligt detta alternativ bli ca 75 miljoner kronor.

Alt 2 I detta alternativ tillåts de 32 företagare som uppgivit att oregistrerade uttag förekommer, att även representera de företagare som inte gjort någon notering för denna typ av uttag.

Med ett genomsnittligt uttag av oregistrerade varor på 9 025 kronor per företag, skulle totaluttaget per företag enligt detta alternativ bli

$9\,025 \times 40\,000$  företag = 361,0 miljoner kronor.

Det sanna värdet vad gäller oregistrerade företagars uttag bör enligt denna ansats ligga i intervallet

75 - 360 miljoner kronor

Man kan även tänka sig ett alternativ 3, varvid man förutsätter att de icke uppgiftslämnande företagen har högre oregistrerade uttag än de svarande. I det sistnämnda fallet skulle man hamna på belopp som överstiger 360 miljoner kronor.

Till sist ska konstateras att här redovisade resultat får anses gälla för större företag. Visserligen har frågorna även riktat sig till små företag, men för denna grupp är bortfallet väsentligt mycket större. Om de oregistrerade uttagen är större eller



mindre i småföretag i förhållande till de större företagen är omöjligt att uttala sig om.

### 5.3.7 Personalenkät

#### Metodik

Den tidigare omnämnda tekniska gruppen har diskuterat alternativa tillvägagångssätt för att mäta och utvärdera personalstölder. De metoder som varit föremål för diskussion är

- personalenkäter
- seminarier
- delfistudier
- informationsmetoden

#### Delfistudier

En grupp personer som förväntas ha stora kunskaper om interna stölder (säkerhetschefer, personalchefer, bevakningspersonal m.m.) skulle enligt denna metod få svara på en rad frågor som har till syfte att ringa in och kvantifiera personalstölderna. Genom att låta frågorna (med "utjämnade" svar) gå "ett antal varv" bland den utvalda respondentgruppen når man slutligen fram till svar som alla kan acceptera. Denna sista uppsättning svar antas då utgöra en approximation av det sanna värdet - i detta fall en kvantifiering av personalstölderna.

#### Informationsmetoden

Ett alternativt sätt att mäta personalstölderna vore att jämföra det totala svinnet under två "likartade" perioder. Under den första perioden - jämförelseperioden - tillåts butiksarbetet fortlöpa på sedvanligt sätt. Under den andra perioden - försöksperioden - ges information till personalen om att rigorös kontroll kommer att ske av in-

terna varu- och penningtillgrepp. Denna information förväntas reducera personalstölderna till noll. Skillnaden i det totala svinnnet under jämförelseperioden resp. försöksperioden antas ge en approximation av personalstölderna, förutsatt att alla andra svinnpåverkande faktorer är konstanta.

### Seminarier

Meningen med seminarierna skulle vara att låta resultatet av personalenkäten ligga till grund för diskussioner bland framförallt säkerhetschefer i detaljhandeln för att få en utvärdering av det insamlade materialet.

### Personalenkäter

Metoden innebär att man helt öppet vänder sig till olika personalgrupper i detaljhandeln och ställer frågor rörande tillgrepp av varor och pengar i den butik den tillfrågade arbetar. Tekniska gruppens medlemmar har varit överens om att lägga upp personalundersökningen efter dessa linjer. Enligt HAF:s och HTF:s representanter skulle denna metod innebära en framkomlig väg att bedöma omfattningen av personalstölderna.

Vid tekniska gruppens diskussioner av personalenkäten har framförts hypotesen att de ertappade bland personalen sannolikt är mindre representativa än de ertappade bland kunderna. Man har menat att när någon bland personalen ertappas är det ofta effekten av en serie händelser som fått övrig butikspersonal att reagera.

Samma företag (med tillägg för varuhus och kooperativa företag) som uttogs i företagarenkäten har också tagits ut i personalenkäten.

Av praktiska (distributionstekniska) skäl har endast de företag av de 207 utlottade som har fackliga ombud, ingått i personalundersökningen. Av tablån nedan framgår hur många företag som ingått i undersökningen.

Antal utlottade företag, brutto	207
./.. nedlagda, fusionerade	7
Nettourval	200 företag

#### Varav

med fackligt ombud	123
--------------------	-----

Till dessa 123 storföretag har lagts 4 varuhus (2 KF, 2 J S SABA) samt 2 konsumhallar.

Via de lokala fackliga ombuden (nästan utan undantag HAF-ombud) har formulär distribuerats till samtliga anställda i de utvalda företagens huvudbutiker (om företagen var s.k. mångfilialföretag). Totalt har 3 410 formulär distribuerats. Det sätt på vilket formulären har delats ut har lämnats till fackombuden att avgöra.

På ett tidigt stadium underströks i den tekniska gruppen vikten av en adekvat utformning av såväl formulär som aviseringsbrev. Vidare framhölls att både svarskuvert och formulär måste vara helt anonyma. För att en personalenkät med syfte att ge en uppfattning om de interna stöldernas omfattning skulle leda till acceptabelt resultat, var det självklart att undersökningsresultaten skulle vara konfidentiella ned på individnivå.

För att undersökningen skulle upplevas som neutral och för att misstankar inte skulle uppkomma att de avlämnade svaren skulle komma att användas mot uppgiftslämnaren, har de ifyllda formulären insänts

till Notarius Publicus, vilken haft till uppgift att omedelbart makulera kuverten. Efter sammanställning av resultaten har även formulären makulerats.

Då varken namn eller kontrollnummer har funnits på blanketterna har det inte varit möjligt att påminna enskilda personer. Samtliga utvalda butiksanställda har påmint vid två tillfällen av de fackliga ombuden.

Trots att Handelsanställdas Förbund helhjärtat har ställt upp och hjälpt Handels Utredningsinstitut i samband med informationsgivning till de fackliga ombuden, har bortfallet blivit mycket stort. Som underlag för resultaten, varav delar redovisas nedan, ligger svar från 582 butiksanställda. Räknat i relativa tal har svar inkommit från 17,0 % av de tillfrågade.

Efter att de 582 svaren bearbetats och kommenterats kom till HUI:s kännedom att ytterligare 47 svar inkommit till Notarius Publicus. Härmed skulle svarsprocenten uppgå till 18,4 %.

### Frågeformulär

Som framgår av bilaga R är formuläret uppbyggt i tre avsnitt:

- Bakgrundsfrågor (arbetsuppgift, typ av anställning, antal arbetstimmar, butikstyp, butiksläge, kön och ålder).
- Allmänna frågor om butikssvinnet och då speciellt personalstölderna.
- Kvantifiering av tillgrepp gjorda av arbetskamrater i den butik uppgiftslämnaren arbetar.

Fråga 11 "Hur pass omfattande tror Du att tillgrepp gjorda av kamrater på Din arbetsplats är under ett år (1980)?" kan sägas utgöra den viktigaste frågan i formuläret. Med ledning av de sammanvägda svaren på denna fråga skall en kvantifiering av de totala personalstölderna göras.

### Undersökningresultaten i sammandrag

Bakgrundsvariablerna (frågorna 1-6) har tabulerats mot 7-12. I detta avsnitt ges ett kortfattat sammandrag av de viktigaste resultaten. De resultat som kommenteras återfinns i tabellarisk form i bilaga S.

### Strukturdata

- Av 582 svarande butiksanställda har
  - 25 % kassaarbete
  - 17 % arbete som innebär att sälja över disk
  - 10 % arbetsledande uppgifter
  - 9 % arbete som innebär ordersammanställning och beställning
- Drygt 8 av 10 butiksanställda är tillsvidareanställda.
- Andelen anställda som arbetar s.k. kort deltid, dvs. 20-34 tim./vecka, uppgår till 48,5 %. Andelen heltidsanställda är 45,2 %.
- Knappt hälften av de som besvarat enkäten arbetar i en livsmedelsbutik, en tredjedel i ett varuhus, ca 8 % av de svarande arbetar i någon fackhandelsbransch.

- 23 % av de tillfrågade arbetar i butiker som ligger i någon av de tre storstadsregionerna. 8 av 10 återfinns i kommuner med högst 75 000 invånare.
- 7 av 10 svarande är kvinnor.
- 6 av 10 är i åldern 21-50 år.

#### På vilket sätt upptäcks vanligtvis personalstölder?

En överväldigande del - 46,2 % - av de som besvarat formuläret, anser att personalstölder vanligtvis upptäcks av arbetskamrater. Ca 20 % menar att sådana stölder oftast upptäcks av någon i butiksledningen.

Lika vanligt anses det vara att stölder upptäcks av bevakningspersonal eller i samband med hemgångskontroll.

Den av oss använda metoden (innebärande att man frågar arbetskamraterna om de totala personalstölderna i deras butik) tycks mot bakgrund av ovanstående fråga vara en framkomlig väg att mäta personalstöldernas omfattning.

#### Svinnkällornas relativa betydelse

Svinnkällorna kan indelas i ett flertal olika slag. I fråga 8 ombads de anställda att rangordna dessa efter deras storlek. I tabellerna 4-6 i bilaga S redovisas resultaten i form av procentfördelning som summerar till hundra för varje enskild svinnkälla. Ett högt procenttal för en rangsiffra indikerar att - relativt sett - många anställda har ansett svinnkällan i fråga ha denna rangordning. Med rangsiffran 1 menas att svinnkällan anses vara störst, 2 näst störst osv.

För att få en totalsammanställning av svinnkällorna - så som de anställda uppfattar dessa - har i tablån nedan var och en av de tio svinnkällorna åsatts den rangsiffra som erhålles om en genomsnittlig rangsiffra räknas fram för varje svinnkälla.

Rangordning av svinnkällorna efter deras storlek  
(1 = störst betydelse osv.)

1. Kundstöder
2. Dålig varumottagningskontroll
3. Prisnedsättningssvinn
4. Stöder begångna av andra än personal och företagare (leverantörer, städpersonal, bevakningspersonal)
5. Kassasvinn
6. Inventeringssvinn (viktsvinn, kassationer m.m.)
7. Dåliga fakturakontrollrutiner
8. Personalstöder
9. Företagarstöder

Såväl personal som företagare placerar kundstöder och dålig varumottagningskontroll i toppen på listan över svinnkällor. Även prisnedsättningssvinn intar en framträdande plats. Svinn som beror på dåliga fakturakontrollrutiner anser personalen har en relativt liten betydelse för svinnets totala storlek. Detsamma gäller svinn förorsakat av personal- resp. företagarstöder (oregistrerade uttag av varor).

Exempel på åtgärder som personalen vill föreslå för att minska personalstölderna

Över hälften av de tillfrågade har endera ingen åtgärd att föreslå eller menar att inga åtgärder bör vidtagas. Var femte svarande anger hemgångskontrollen som en åtgärd för att minska personalstölderna. Som vi kunde utläsa av tabell 13 i bilaga S är det -

enligt personalens åsikt - endast 13 % av personalstölderna som idag avslöjas i samband med hemgångskontrollen, vilket skulle kunna tolkas som att metoden antingen är relativt verkningslös eller används för sällan.

Exempel på situationer där arbetskamrater kan ingripa för att avvärja personalstölder

7 av 10 anställda har inte kunnat ge exempel på en sådan situation. 15 % av de anställda menar att man som kamrat bör ingripa om man blir vittne till en intern stöld.

Exempel på åtgärder Du kan vidta för att hjälpa en kamrat som inte handlar ärligt?

45 % av de tillfrågade uppger att man bör söka tala sin arbetskamrat tillrätta. Endast några få procent menar att man i första hand bör kontakt butiksledningen.

Omfattningen av tillgrepp gjorda av intern personal

I fråga 11 har de tillfrågade ombetts att uppge omfattningen (antal tillgrepp resp. tillgreppens genomsnittliga storlek) av personalstölder i de butiker de arbetar. I tabellerna 8 och 9 i bilaga S återges svaren. Genom en sammanvägning av antalet tillgrepp och tillgreppens genomsnittliga värden har en beräkning av totalvärdet av personalstölderna i större företag kunnat göras. För att kunna bestämma personalstölderna i hela den egentliga detaljhandeln, har en omräkning gjorts som tar hänsyn till det faktum att de undersökta butikerna har betydligt fler anställda jämfört med den genomsnittliga detaljhandelsbutiken.



Alt 1 Butiksanställda som ej uppgivit några interna tillgrepp i den butik de arbetar, vägs vid en genomsnittsberäkning in med värdet noll.

De totala personalstölderna (upptäckta såväl som oupptäckta) uppgår enligt detta alternativ till ca 250 miljoner kronor.

Alt 2 I detta alternativ tillåts de anställda som lämnat uppgifter om personaltillgrepp, att även representera den del av de svarande som inte noterat att de känner till att tillgrepp gjorts av arbetskamrater.

De totala personalstölderna (upptäckta såväl som oupptäckta) uppgår enligt detta alternativ till ca 900 miljoner kronor.

Om vi antar att 20 % av personalstölderna upptäcks och följaktligen inte ger upphov till något svinn, är det rimligt att antaga att de oupptäckta personalstölderna i egentlig detaljhandel (varuhushandel, dagligvaruhandel och fackhandel) ligger i intervallet

200-700 miljoner kronor

Detta antagande om ett så lågt mörkertal som 80 % (100 % - 20 %), ger ett uttryck för en stor försiktighet vid dessa bedömningar.

Vid en utvärdering av resultatet bör man också hålla i minnet att endast 17 % av de ca 3 400 tillfrågade inkommit med svar. Även om man tar hänsyn till de 47 i efterhand inkomna svaren så förändras bilden på intet vis; åtminstone inte i riktning mot lägre svinnsiffror. Den analys som gjorts hit-

tills för de 582 svarande får därför representera även de 629.

På vilket sätt sker interna tillgrepp av varor och/eller pengar

I fråga 12 räknas alternativa tillvägagångssätt att tillgripa varor och/eller pengar upp. De tillfrågades uppgift har varit att rangordna dessa sätt efter hur pass vanligt förekommande de tror att de är.

En etta betyder att tillvägagångssättet anses som det vanligast förekommande, en tvåa näst vanligast osv.

I tabellerna 10 och 11 i bilaga 3 redovisas hur de svarande har fördelat sin rangsiffror för vart och ett av tillvägagångssätten. I tablånen nedan har en omräkning gjorts för att möjliggöra en direkt jämförelse av de sex specificerade tillvägagångssättens inbördes rangordning.

Rangordning av tillvägagångssätt

1. Utan hjälp
2. Tillsammans med arbetskamrat
3. Tillsammans med kund
4. Tillsammans med någon leverantörsrepresentant (extern försäljare o.dyl.)
5. Tillsammans med annan person som utför arbete i butiken (t.ex. städare)
6. Tillsammans med någon i butiksledningen

5.4 Butiksundersökningen och interna företagsrapporter

5.4.1 Syfte

För att få fram generella uppgifter om svinnetts totala storlek är enkäter av olika slag huvudinstru-

ment. Att utifrån ett fåtal butiksundersökningar dra generella slutsatser om svinnets omfattning i detaljhandeln är självfallet omöjligt. Syftet med butiksundersökningarna har i stället varit

- att beskriva och kartlägga förekommande svinnfaktorer
- att djupare belysa olika svinnkällor, särskilt sådana som normalt inte undersöks
- att anvisa mätmetoder för hur man kan ange omfattningen av denna typ av svinn
- att utgöra en kontroll på resultaten från enkäterna
- att för de undersökta butikerna ange svinnets totala storlek samt förklara så stor del som möjligt härav, dvs. att ange vad svinnet består av.

#### 5.4.2 Uppläggning och genomförande

Arbetet har genomförts efter tre huvudlinjer

1. Butikens egna mätningar Först ska slås fast att den här typen av undersökningar är nära nog omöjliga att utföra utan en positiv medverkan från det berörda företaget och personalens sida. Av praktiska och ekonomiska skäl är det dessutom nära nog omöjligt att utföra mätningar med annan personal än butikens egen.
2. Specialstudier av HUI-personal. Mätningar som inte är gängse och av delvis nytt slag har utförts och lagts upp av HUI-personal. Personliga intervjuer har också kommit till användning.

3. Tidigare butiksstudier bör självfallet också utnyttjas för att komma verkligheten så nära som möjligt. Dessutom bör man undvika dubbelarbete.

För specialstudierna har alltså mätningarna tillgått så att under undersökningsperioden har den egna butikspersonalen efter anvisningar från HUI gjort extra noggranna kontroller. Härvidlag har hänsyn måst tagas till butikens egna rutiner.

I samarbete med de stora varuhandelsföretagen har ett antal "typföretag" valts ut varvid följande faktorer beaktats:

- sortiment (dagligvaror, fackhandel)
- storlek (stora och små företag)
- blocktillhörighet (ICA, KF osv.)
- läge (city, förort osv.)

Undersökningsperioden har begränsats till i regel en tvåveckorsperiod. Följande företag ingår i undersökningen

- ett varuhus (V1) i en förort till Stockholm med en omsättning om ca 60 milj. kr.
- ett varuhus (V2) i Storstockholmsområdet i en kranskommun till Stockholm som omsätter ca 40 milj. kr.
- en stor allivsbutik (A1) i en större mellansvensk stad. Omsättning ca 30 milj. kr.
- en medelstor allivsbutik (A2) med en omsättning på ca 8 milj. kr.

- en s.k. servicebutik (A3) i centrala Stockholm med en omsättning på ca 3 milj. kr.
- en konfektions-/ekiperingsbutik (herr, T1) belägen i en större landsortsstad. Butiken ingår i ett mindre kedjeföretag
- en damekiperingsbutik (T2) centralt i Stockholm

#### 5.4.3 Analys av svinnkomponenter i butiker

Nedan ges en sammanfattande redogörelse för hur HUI:s butiksstudier bidragit till att förklara det totala svinnet.

#### Varuhus

Rent allmänt kan konstateras att det undersökta varuhuset (beteckning V2 i föregående avsnitt), har ett tämligen högt svinntal. Det höga talet, 2,43 % (se bilaga T) består förmodligen till största delen av stölder. Ett skäl för denna slutsats är den tämligen goda kontroll och ordning som rådde. Observera att kassationerna (2,54 %) inte ingår i vad företaget kallar svinn. En orsak härtill är att man anser sig ha kontroll över denna post.

I övrigt kunde följande reflektioner rent allmänt göras.

1. Inleveransavvikelser under 90 kronor får ej krediteras. Ej heller får nya varor rekvireras. Varuhuset för statistik över dessa avvikelser, vilket medför att man kan förklara en viss del av svinnet.
2. Samtliga kassationer noteras som avskrivning. I de fall kassationerna ej bokförs kommer detta att ingå i totala svinnet, vilket är vanligt.

Troligtvis är kassationerna större än vad som redovisas beroende på att det är svårt att sätta rätt pris och få med alla varor. Detta gäller särskilt vid grönsaker.

3. Hanteringen av prisändringarna är problematisk. Vid vår kontroll såg vi dels prisändringsbesked som ej var åtgärdade vid rätt datum, dels prisändringsbesked som åtgärdades i februari men insändes tillsammans med övrigt bokföringsunderlag i samband med redovisningen av april månad.
4. Tomglashanteringen är bra enligt vår bedömning. Differenserna är marginella.
5. Personalförsäljningen är hög.
6. Personalen får inte köpa några defekta varor. Någon positiv svinnpåverkan i detta hänseende får man alltså ej.
7. I samband med större helger och skollov tenderar svinnet att öka, enligt företagsledningen.

Vad gäller varumottagningen har följande reflektioner gjorts

1. Följesedlarna förvaras vid porten, vilket gör det för enkelt att ändra dessa efter leverans.
2. Generellt är inleveranskontrollen bra.
3. Samma varor med olika priser lägges i lagret, och det framgår ej vilka priser som ska gälla vid en inventering.

Servicebutik

Denna butik (beteckning A3 i avsnitt 5.4.2) saknar bruttokontroll till skillnad från övriga undersökningsobjekt. Det har medfört att vi fått genomföra fullständiga inventeringar både före och efter studieperioden.

Vi har mätt svinnet på följande sätt

Ingående lager enligt inventering 1	120.642
+ inköp under perioden (1/4-15/4)	133.677
- Utgående lager enligt inventering 2	144.435
= Teoretisk varuförbrukning	109.884
- registrerad försäljning	98.514
= SVINN	11.370

	<u>Kr.</u>	<u>% av oms.</u>
Svinn i vidaste bemärkelse	11.370	11,54
- rabatter från leverantörer	- 87	0,09
- ersättning för vacsläpp	- 12	0,01
- ersättning för viktminskning	- 118	0,12
- returer (egna reklamationer vid varukontroll)	- 1.146	1,16
- ej krediterade felaktigheter	- 375	0,38
- ägaruttag	- 1.465	1,49
- personalköp	- 286	0,29
- prisnedsättningar (egna)	- 274	0,28
- kassationer	- 2.152	2,18
- prisle (enligt spec.-studie)	-	0,19
Återstår oförklarad		5,35

Som en kommentar till ovanstående mycket höga oförklarade siffra ska blott nämnas att butiken ligger i ett synnerligen stöldutsatt läge, varför

det oförklarade svinnet till största delen troligen är kundstöld.

#### Medelstor allivsbutik

I denna enhet (A2 enligt avsnitt 5.4.2) har svinnet uppmätts vid två tillfällen genom inventeringar 30/7 och 30/9. Det totala svinnet uppgick härvidlag till 5,30 % resp. 5,51 %. Ett försök till "förklaring" av detta totala svinn skulle se ut enligt nedan.

	<u>% av moms.</u>
Totalt svinn	5,50
- kassationer (fysisk förstörelse)	- 2,0
- ankomstkontroll (returer och reklamationer)	- 0,8
- inventeringsfel (enligt gjord kontroll)	- 0,20
- prislest (enligt specialstudie)	- 0,70
<hr/>	
Återstår oförklarad	1,80

Denna oförklarade siffra är lägre än för V2 och A3. Detta torde vara i överensstämmelse med läget - dvs. A2 har med all sannolikhet ett mindre stöldutsatt läge.

#### Storlivsbutik

Denna butik (A1) redovisar ett s.k. positivt svinn. Detta är orsakat av framför allt följande faktorer, vilka torde vara generella i dylika fall

1. Prisökningar på inneliggande lager
2. Icke redovisade aktivitetsrabatter av olika slag
3. Egen produktion i någon form där avräkning inte gjorts för det härav förorsakade högre förädlingsvärdet.



Följande poster har använts för att få fram svinnet

	<u>Tkr</u>
ingående bruttolager inkl. kundfordringar	2.127
+ inköp under perioden brutto	+13.816
+ utgående leverantörsskulder vid bokslut brutto	+ 447
- ingående leverantörsskulder vid bokslut brutto	- 563
- utgående leverantörsfordringar vid bokslut brutto	- 15
- omsättning under perioden brutto	<u>-13.849</u>
lagersaldo	= 1.963
+ inventerat lager vid bokslut	
- brutto inkl. kundfordringar	<u>- 2.087</u>
svinn under perioden inkl. moms.	= 124

I procent av omsättningen uppgick alltså svinnet till 0,8 %. För att få fram en mera rättvisande siffra görs följande justeringar

Ej redovisade aktivitetsrabatter under mätperioden - 3,1 %

Egen produktion (marginaljustering) - 0,6 %

Svinnpåverkan på grund av prisökningen ca - 1,0 %

Justerat svinn - 3,9 %

Härav kan förklaras genom

personalköp, kundrabatter	0,6 %
kassationer (speciellt uppmätta)	0,9 %
prisle (specialundersökning)	0,84%
<hr/>	
Återstår att förklara	1,56 %

Drygt 1,5 % skulle alltså kunna bestå av stölder av olika slag.

Sammanfattningsvis gäller hittills, att ju längre bort man kommer från Stockholms Centrum, desto lägre har det oförklarade svinnet blivit.

### Herrekipering

Den undersökta butiken ligger i ett köpcentrum i ett ytterområde till en landsortsstad. Butiken ingår i ett kedjeföretag med eget centrallager. Lagerredovisningen sker centralt.

Utredningen har genomförts i följande etapper:

- 1) Teoretisk genomgång och sammanställning av olika typer av svinnkällor.
- 2) Kartläggning av arbetsrutiner med avseende på sannolik svinnrisk i de teoretiska svinnkällorna.
- 3) Uppföljning och analys av rapporter mellan butik och huvudkontor.

Svinnets storlek redovisas i företaget som skillnaden mellan teoretiskt lager och inventerat lager och uttrycks både i antal artiklar och penningvärde. Inventering görs 1 gång per år.

### Svinnriskbedömning

#### Varumottagning - ankomstkontroll

Ankomstkontrollsrutinerna var noggranna. Leveransbrister torde därför inte utgöra någon stor del av svinnet.

Varumottagning - retursedelsrutiner

Svinrisken i denna rutin ligger i att retursedeln försvinner - i butiken, på väg till eller i huvudkontoret.

Inmatning i datorn

Stora stansfel bör kunna upptäckas och justeras då de antingen påverkar varugruppens antal eller påverkar genomsnittsvärdet per vara på ett orimligt sätt.

Pris- och varugruppsmärkning

Felaktigt pris eller varugrupsnummer utgjorde en mycket liten andel av svinnet i den undersökta butiken.

Kassaregistrering

På grund av det ringa antalet poster vid varje köp och kundens kunskap om varans pris, torde antalet oavsiktliga felslag i kassan vara lågt.

Rapportering till huvudkontoret av prisnedsättningar och andra svinn- och bruttovinstpåverkande faktorer

Hit hörde följande faktorer:

- internleveranser
- prisnedsättningar
- varupriser över 999 kr.
- kassationer
- varugrupsbyten
- personalköp
- kreditförsäljning
- kundreturer

Interna rapporter vid sidan av ordinarie redovisningssystem (kassarutiner) är alltid en källa till fel.

Av de interna rapporterna anser vi att internleveransrapporterna, prisnedsättningsrapporterna och retursedelsrutinerna vara de som innehåller de största svinnriskerna.

### Inventering/lagerredovisning

Av de inventerade 49 varugrupperna hade 32 negativt och 17 positivt kronsvinn. Tre varugrupper hade positivt antal och negativt krontal medan två hade negativt antal och positivt krontal.

Efter genomgång av inventeringsrapporten kan vi konstatera att den innehåller ett flertal fel, några delvis oförklarliga. Detta gör svinnsiffran tämligen osäker.

### Resultat

	<u>Antal</u>	<u>Kronor</u>	<u>% av oms</u>
Totalt redovisat svinn	2.734	212.712	3,83

<u>Svinnkällor</u>	<u>Grad av förekomst</u>
Varumottagning	Fel förekommer i liten utsträckning
Inmatning i datorn	Förekommer; osäker förekomst
Pris- och varugrups- märkning	Mycket liten
Kassaregistrering	Liten
Rapportering till HK	Förekommer; osäker förekomst
Inventering och lager- redovisning	Större än 0,80

---

Återstår att förklara Mindre än 3,03  
(troligen till stor del stölder)

### Damekipering

Den undersökta butiken ligger i Stockholms centrum och ingår i ett kedjeföretag i dammodebranschen. Man har ett centrallager som endast distribuerar en liten del av varuleveranserna. Det mesta går direkt från leverantörerna till butiken. Metodik och uppläggning är samma som i föregående avsnitt.

### Svinnriskbedömning

#### Varu- och ankomstkontroll

Ankomstkontrollrutinerna var noggranna och följs alltid. Leveransbrister utgör därför en mycket liten del av svinnnet.

#### Inmatning i datorn

De indatarutiner som företaget har ger inte anledning att anta att här finns någon större svinnrisk.

#### Pris- och varugruppsmärkning

Pris- och varugruppsnummerfel utgör i denna butik ingen eller mycket liten svinnrisk.

#### Kassaregistrering

I likhet med vad fallet var vid herrekiperingen i föregående avsnitt är det fråga om ett ringa antal poster vid varje köp. Svinnrisken vad gäller oavsiktliga fel är därför ganska liten.

Rapportering till huvudkontoren av prisnedsättningar och andra svinn- och bruttovinstpåverkande faktorer

Genomgången av de interna rapporterna och den återrapportering som sker från HK till butiken gör att svinnrisken under detta avsnitt är mycket liten.

Inventering/lagerredovisning

Inventeringen genomförs med stor noggrannhet och utgör en mycket liten felkälla. Den svinnsiffra som framkommer i lagerredovisningen måste anses vara tämligen säker, till skillnad från vad fallet var för herrekiperingen.

Resultat

	<u>Antal</u>	<u>Kronor</u>	<u>% av oms</u>
Totalt redovisat svinn	1 226	175 000	2,91

<u>Svinkällor</u>	<u>Grad av förekomst</u>
Varumottagning	Mycket liten
Inmatning i datan	Förekommer; osäker förekomst
Prismärkning	Mycket liten
Kassaregistrering	Liten
Rapportering	Mycket liten
Inventering	"-

---

Återstår att förklara Mindre än 2,91 %  
(troligen till stor del stölder)

#### 5.4.4 Prisundersökningar

Svinn i samband med felaktiga priser kan uppstå på grund av fel vid pris- och/eller omprismärkningar

- otydlig prismärkning
- prisetiketter saknas

- gamla priser, dvs. försenad uppföljning av nya priser
- dåligt fastsatta etiketter
- felaktiga prismeddelanden
- vägningsfel

Dessa fel uppstår oftast vid

- kampanjer/aktiviteter
- prisförändringar
- framtagande av nya prislistor

Den här typen av fel - dvs. att butikspriset (det pris som konsumenten möter) inte överensstämmer med det planerade och kalkylerade priset - har såvitt oss bekant inte närmare utretts tidigare. Vi har alltså genomfört specialstudier på detta område.

Prisfel i samband med kassaarbetet behandlas separat.

#### Metodik

För att komma åt denna svinnfaktor har vi genomfört prisinventeringar i V2, A1, A2 och A3. Vi har alltså jämfört de faktiska priserna på varorna direkt och i kassaregisterminnen med de "korrekta" eller planerade i lathundar, liggare och prislistor.

Populationen är i det här fallet alla enskilda artiklar som säljs i en butik under en viss tidsperiod. De säljs emellertid i väldigt olika omfattning och representerar väldigt olika värden. Vid urvalet måste man därför ta hänsyn till produktens relativa ekonomiska betydelse. Härvidlag har vi gått tillväga på 2 olika sätt.

1. Ett stratifierat slumpurval (gruppurval) där urvalsstorleken bestämts med hänsyn till respektive produktgrupps andel av butikens omsättning.
2. Ett rent slumpurval där vi helt enkelt valde ut var tionde artikel i hyllorna. Därefter har en vägning skett med hänsyn till den ungefärliga omsättningshastigheten. Denna metod använde vi för butik A3.

### Resultat

Nedanstående tabell sammanfattar resultatet (% av omsättningen)

	<u>Prisfel</u>
V2	0,423
A1	0,837
A2	0,645
A3	0,191

Förhållandet att man alltså inte omprismärker torde kosta ca 0,5 % av omsättningen. Det är en siffra att ta fasta på när man medvetet planerar att inte genomföra en planerad prisförändring även för det inneliggande lagret.

En mera detaljerad redovisning återfinns i bilaga U.

#### 5.4.5 Kassasvinn

Detta svinnslag uppstår när registrerat pris inte stämmer överens med det angivna priset. Det här svinnet kan vara av både medvetet och omedvetet slag och således både positivt och negativt.

Vid vår inventering av tidigare undersökningar har vi stött på fyra undersökningar som behandlade denna typ av svinn. De genomgås i korthet nedan.



1. Dagab: Svinnjakten
  2. KF: Kan kassafunktionen minimera svinnrisken?
  3. Seminarieuppsats vid Uppsala universitet: Omedvetet kassasvinn i dagligvaruhandeln
  4. NK-Åhléns AB: Redovisning av kassasvinnutredning 1979
1. Dagab-skriften utgör handledning för en kursverksamhet med avsikten att verka för minskat svinn. Den gäller grossiströrelsen men ett avsnitt om snabbgrossen kommer in på samma problematik som gäller för detaljhandeln. Inga resultat redovisas. Däremot ges goda råd och synpunkter på möjligheterna att nå ett lägre svinn.

Huvudpunkterna i Dagabs program gällande snabbgross är följande:

dubbelbemanning i kassorna  
 väskor och bags utanför kassorna  
 stöldbegärliga varor övervakas  
 prismärkning/märkning enligt prisbok skall ske omgående  
 prisetiketter placeras rätt  
 först in - först ut  
 tobaksvaror under lås  
 organisera penningtransporterna

2. KF har utfört en undersökning av svinnet i kassan och hur man skall kunna minimera detta. Mätningarna har skett i form av provköp i 65 varuhus samt större och mindre butiker. Antalet provköp uppgick till 196. Dessa har skett i något provocerande syfte varför resultatet justerats med hänsyn till köpvanorna, speciellt efter antal kollin på nedre delen av kundvagnen.

Det redovisade kassasvinnet uppgick till

exkl. backar/blöjor	- 0,32 %
inkl. "	- 0,49 %

I begreppet kassasvinn ingick i första hand följande moment:

- utebliven kassaregistrering
- felaktigt pris på grund av otydlig prismärkning
- felaktigt pris på grund av utebliven prismärkning
- felaktig växelåtergivning
- stöld ur kassan av kassapersonalen
- medveten prisnedsättning till vänner
- obehörigt utnyttjande av rabattkuponger
- utbyte av prislappar o.dyl.

I samband med provköpen var det speciellt de fem första svinnalternativen som noterades. Även kassörens arbete kontrollerades enligt givna instruktioner. Härvid förekom ett stort antal negativa avvikelser, dvs. kassören följde inte givna föreskrifter beträffande varu- och priskontroll.

3. Seminarieuppsats om omedvetet kassasvinn. Denna undersökning har genomförts i form av kvittokontroll av en grupp deltagare spridda över Svealand, med en viss koncentration till Uppsala. Antalet kontrollerade inköp uppgick till 253 med 3 165 poster och ett sammanlagt värde av 16.898,20. Undersökningen utfördes i början av 1979. Köparen jämförde kvittots noteringar med prismärkningen. På den använda blanketten angavs också priset på ej prismärkta varor.

Fem växlingsfel konstaterades varav två drabbade butiken. Samtliga uppgick till småbelopp.

Kassasvinnet (exklusive växlingsfel) fördelades på följande poster:

	<u>Kronor</u>	<u>%</u>
Till butikens fördel	+ 15,57	+ 0,09
"-                      nackdel	- 34,89	- 0,21
Netto	- 19,32	- 0,11

Cirka 2 % av samtliga registreringar var felaktiga och 18 % av samtliga kvitton uppvisade felaktigheter.

4. NK-Åhrléns undersökning. Även denna har utförts genom provköp enligt ett fast mönster i 14 varuhus. Resultatet har särredovisats på ej prismsmärkta varor.

	<u>Totalt</u>		<u>Ej prismsmärkta</u>	
Antal poster	5 054	st	3 046	st
Antal poster med avvikelser	259	st	171	st
Avvikelseprocent	5,1	%	5,9	%
Brutto köpbelopp	18 156,75	kr	8 579,00	kr
Registrerat köpbelopp	18 036,67	kr	8 545,89	kr
Kassadifferens	-	120,09 kr	-	33,11 kr
Kassavinn (%)	-	0,66 %	-	0,39 %

Andelen felaktiga poster är således högre för de ej prismsmärkta varorna medan det motsatta gäller värdet.

Särskilda framförda kommentarer: "Utsmugglade" varor på kundvagnarnas underreden ingår ej i det redovisade resultatet. Det anförs även att det är mycket lätt för en oärlig kund att obehörigt föra ut varor, en slutsats som även kan dras av KF:s resultat.

De högsta avvikelserna ligger på fredag/lördag, speciellt efter kl. 12.

Resultatet för NK-Åhléns visar ett högre kassasvinn än för KF och i Uppsalaundersökningen.

#### 5.4.6 Inventeringsdifferenser

Eftersom man i regel måste företa en fysisk inventering för att fastställa svinnet storlek är det av stor vikt att den utförs korrekt. Inventeringar utgör alltså en betydande felkälla. I syfte att få en uppfattning härom har genomförts ett antal stickprovskontroller vid inventeringen i ett stort varuhus (V1).

Inventeringen tillgick så att man förskrev inneliggande varor i lager och butik dagarna före vad gällde varuslag och priser. Dessa två variabler hölls därför oförändrade perioden före märktillfället. Vid detta gjorde sedan HUI-personal slumpvisa efterkontroller.

Totalt kontrollerades 875 produktgrupper. Av dessa uppvisade 76 felaktigheter i någon form. Det betyder att fel begåtts för knappt var tionde produkt (8,69 %). Då är emellertid att märka att drygt hälften av felaktigheterna (4,8 %) skulle ha minskat svinnet (dvs. haft en positiv inverkan) om felen inte begåtts. Knappt hälften av felaktigheterna (3,9 %) skulle däremot ha verkat i motsatt riktning, alltså ökat svinnet om inga felaktigheter inträffat.

Den ekonomiska påverkan på bruttovinst och svinn är i detta fall relativt liten på grund av att felaktigheterna tar ut varandra. Om inga fel begåtts skulle enligt denna undersökning svinnet varit 0,22 % lägre och bruttovinsten i motsvarande grad högre. Vilken typ av inventeringsfel som är vanli-

gast är omöjligt att uttala sig om. Däremot förefaller det rimligt att som hypotes peka på dessa fel som "positiva" ur svinnsynpunkt som resultatet från denna studie visar. Om man t.ex. antar att "positiva och negativa" fel i det långa loppet tar ut varandra, är detta neutralt ur svinnsynpunkt. Fall av glömska däremot påverkar alltid svinnet positivt. Om dessa fel inte begåtts skulle det utgående lagervärdet varit högre och följaktligen svinnet mindre.

En slutsats man kan dra av denna studie är att man alltid vid "onormala" svinnsiffror bör fråga sig om inventeringsfel kan ligga bakom. Så t.ex. upptäcktes ett fel vad gäller lagret av öl på inte mindre än 71 % av värdet. Inventeringsvärdet uppgavs till 16 203 kr. men borde ha varit 55 161 kr. Det sista felet ingick inte i den slumpmässiga undersökningen, varför beloppet inte ingår i denna redovisning. Storleksordningen på felet antyder emellertid att svinnsiffrorna kan påverkas i synnerligen hög grad.

Sammanfattningsvis visar resultaten av kontrollinventeringen:

1. Differenserna tar delvis ut varandra.
2. Det förekommer ganska mycket felaktigheter.

En mer detaljerad analys ges i bilaga Y.

#### 5.4.7 Fysiskt svinn

Med fysiskt svinn avses här en faktisk förstörelse som kan vara av många olika slag. Fysiskt svinn får alltid en negativ inverkan även rent bokföringsmässigt, såvida det inte registrerats fel. I det sistnämnda fallet är man inne på administrativt

svinn, som just beror på felaktigheter av olika slag.

Det fysiska svinnet gäller varan i sig och är till viss del ofrånkomligt. Härvid kan t.ex. pekas på sådana fenomen som avdunstning och uttorkning eller egen tillverkning. Delvis ofrånkomligt är även sådana kassationer som beror på puts av olika slag. Särskilt vid exempelvis frukt och grönsaker föreligger ett fysiskt svinn som kan variera på grund av butikens policy vad gäller utseende och/eller kvalitet.

Fysiskt svinn förekommer också på grund av felaktig hantering (även av kunderna) av varorna, oförsiktiga transporter och för demonstrationsvaror. Varor blir även inkuranta genom att de får ligga för länge och/eller får utgångna datum. För låg lageromsättnings-hastighet, som kan bero på affärsmässiga brister, indikerar alltså ett för högt fysiskt svinn.

De väsentligaste metoderna för att minska det fysiska svinnet har att göra med åtgärder i samband med varumottagning och hanteringen både i lager och butik. En planmässig och genomtänkt ankomstkontroll och bestämda regler och rutiner avseende varuvården är ägnat att minska svinnet.

Ungefär hur stort är det fysiska svinnet? Följande utredningar torde ge en uppfattning om den ungefärliga omfattningen.

1. KF: Den mest grundliga utredningen överhuvud taget har utförts inom Kooperationen. Utifrån ett slumpmässigt urval av kooperativa enheter (även varuhusen) har man kommit fram till att den fysiska förstörelsen uppgick till 0,4 % av omsättningen av livsmedel 1979.

Man gick tillväga på det sättet att man i de utvalda butikerna mätte upp det som hade kasserats (kastats). Avsikten var inte, att sådana prisnedsättningar som berodde på att varan riskerade att bli för gammal, skulle med. Det kan dock ha skett i vissa fall. S.k. "naturligt svinn", t.ex. vacuumsläpp och blödnings ingick inte heller i dessa siffror.

Den fysiska förstörelsen fördelade sig på följande produktgrupper:

charkuterier	21,7 %
kött och fläsk	28,3 "
frukt och grönt	18,3 "
bröd	16,7 "
övrigt	15,0 "
	<hr/> 100,0 "

Alla de fyra uppgivna produktgrupperna har en svinnandel som är större än andelen av omsättningen, ett förhållande som är naturligt med hänsyn till produkternas färskvarukaraktär

2. DAGAB: I samband med en lönsamhetsstudie utförd av företagets utredningsavdelning, har tämligen noggranna studier av svinnet genomförts. Det är en storstads- resp. landsortsbutik med packat- resp. lösviktsförsäljning av frukt och grönt som undersökts. Nedanstående tabeller redovisar vissa fakta om butikerna.

Tabell 9. "Teoretisk" försäljning, baserad på inköpsregistrering, dvs. före svinn (tkr. exkl. moms.)

	Lösvikt/lands- ortsbutik (LL)		Packat/stor- stadsbutik (PS)	
	tkr.	%	tkr.	%
Frukt	650	49	1 130	48
Grönsaker	490	37	813	34

Rotfrukter	84	6	132	6
Potatis	98	7	259	6
Exot. prod.	16	1	30	1

---

S:a frukt och grönsaker	1 338	100	2 364	100
% av butiksomsättning		8,6 %		9,1 %

Tabell 10. Teoretisk bruttovinst, dvs. före svinn (tkr. exkl. moms.)

	LL		PS	
	tkr.	%	tkr.	%
Frukt	184	28,3	334	29,6
Grönsaker	154	31,5	198	24,4
Rotfrukter	22	26,0	36	27,4
Potatis	17	17,0	37	14,3
Exotiska prod.	5	34,0	8	25,2
Summa frukt och grönsaker	382	28,5	613	25,9

Av de olika typer av svinn som kan förekomma har noga kartlagts en, nämligen putsnings- och kassations-svinnet (fysiskt svinn). Övrigt svinn har inte mätts exakt, utan antaganden har gjorts med utgångspunkt från insamlat material resp. från tidigare undersökningar. Generellt kan sägas att LL-butiken har ett högre vinn än PS-butiken. Detta gäller särskilt putsningssvinnet.

Tabell 11. Putsnings- och kassationssvinnets andel av resp. produktgruppers omsättning

	LL	PS
	%	%
Frukt	2,5	0,9
Grönsaker	5,4	1,6



Rotfrukter	1,8	0,1
Potatis	-	0,1
Exotiska prod.	10,6	6,3
	<hr/>	
	3,4	1,1

Av tabellen ovan kan man få uppfattningen att exotiska produkter svarar för den största delen av svinnet. Detta gäller endast relativt. Man kan dock inte bortse från att avocados, auberginer etc. är mer ömtåliga än t.ex. potatis och rotfrukter.

Betydligt större andel av svinnet än vad dess försäljningsandel motiverar har emellertid grönsakerna i båda butikerna, vilket framgår av diagrammen på nästa sida.

En analys av de olika varugrupperna visar att grönsaker svarar för den största delen av putsningssvinnet - 57 % i LL-butiken resp. 51 % i PS-butiken - medan frukt kommer på andra plats - 36 % resp. 41 %. Putsningen av rotfrukter i PS-butiken kommer inte ens upp till 1 % medan denna varugrupp svarar för 3 % av putsningssvinnet i LL-butiken.

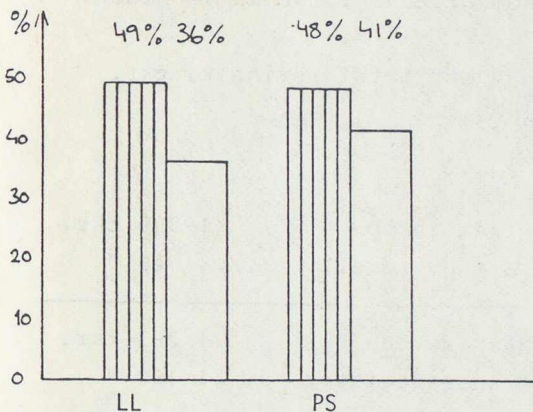
Att grönsaker och rotfrukter svarar för en större del av det totala svinnet i LL är helt rimligt med hänsyn till den förra butikens lösviktsförsäljning av dessa varugrupper.

Putsningssvinnets omfattning sammanhänger med butikens ambitioner. Har man som mål att kassera så litet som möjligt kan i stället avdelningens utseende och fräschör försämrast.

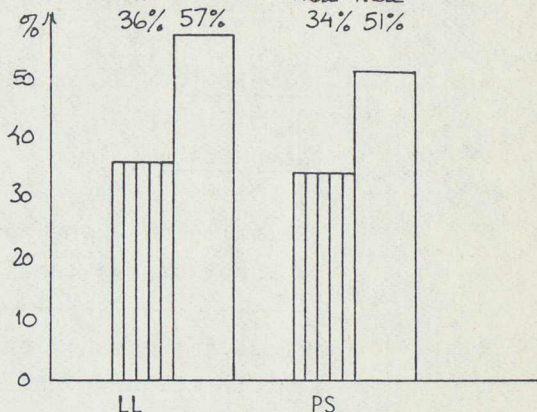
LL:s putsningssvinn är alltså 3,4 % av frukt- och gröntomsättningen, medan övrigt svinn är 10 %. Det sistnämnda kan vara av alla slag, t.ex. hanterings- svinn, lättnings-, vägnings- och stöldsvinn.

## RESPEKTIVE VARUGRUPPS ANDEL AV FÖRSÄLNING OCH SVINN

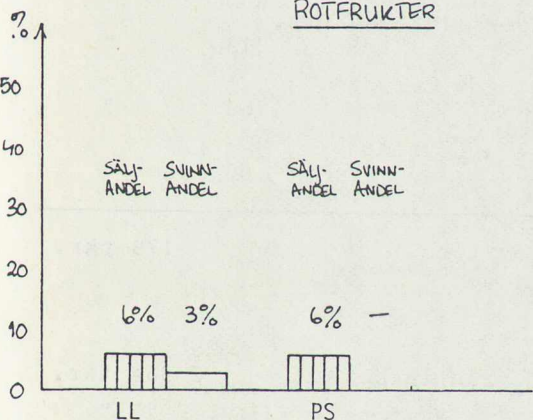
## FRUKT

SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
49% 36%SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
48% 41%

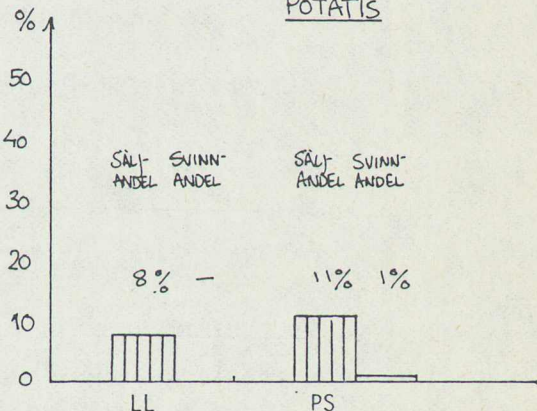
## GRÖNSAKER

SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
36% 57%SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
34% 51%

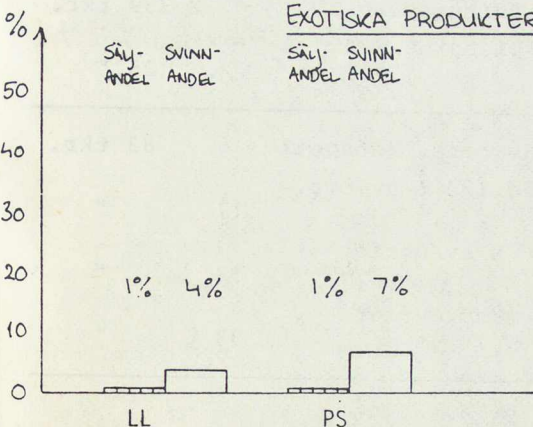
## ROTFRUKTER

SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
6% 3%SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
6% -

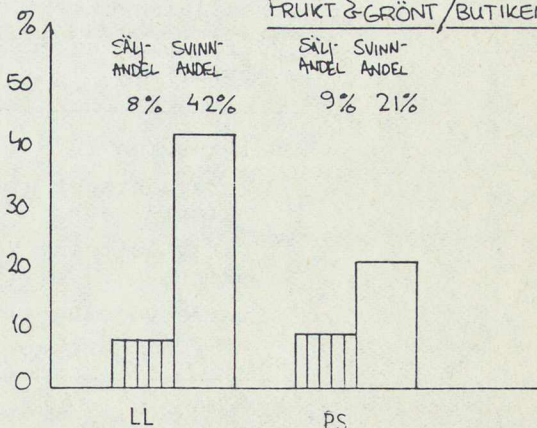
## POTATIS

SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
8% -SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
11% 1%

## EXOTISKA PRODUKTER

SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
1% 4%SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
1% 7%

## FRUKT &amp; GRÖNT / BUTIKEN TOT

SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
8% 42%SÄLJ-  
ANDEL SVINN-  
ANDEL  
9% 21%

PS, som har mest packade produkter, har ett putsningssvinn på 1,1 %. Övrigt svinn är i motsvarande mån mindre eller 3,5 %.

Ovanstående studier sammanfattas i tabell 12 nedan.

Tabell 12. Beräkning av det totala svinnet, tkr.

LL-butiken

Försäljning uppräknat från inköp	1 339 tkr.
./. putsningssvinn (3,4 % av förs.)	./. 46 "

Försäljning exkl. putsningssvinn	1 293 tkr.
./. försäljning enligt kassaregister	./. 1 160 "

Övrigt svinn (10 % av förs.)	133 tkr.
varav antaget stölder (10 % av övr. svinn)	13 "
varav lättning (45 % av övrigt svinn)	60 "
varav vägning (45 % av övrigt svinn)	60 "

Totalt svinn (13,4 % av förs.)	179 tkr.
--------------------------------	----------

PS-butiken

Försäljning uppräknat från inköp	2 364 tkr.
./. putsningssvinn (1,1 % av förs.)	./. 25 "

Försäljning exkl. putsningssvinn	2 339 tkr.
./. försäljning enl. kassareg. (1,1 % av förs.)	./. 25 "

Övrigt svinn (3,5 % av förs. antaget)	83 tkr.
varav antaget stöld (20 % av övr. svinn)	17 "
varav lättning (40 % av övrigt svinn)	33 "
varav vägning (40 % av övrigt svinn)	33 "

Totalt svinn eller putsning och övrigt svinn (4,6 % av förs.) 108 tkr.

3. SSLF. Hur mycket får köttet blöda?<sup>1)</sup> Det är en intressant fråga av ekonomisk betydelse för butiken. Köttsaften som sådan kan ju inte säljas. När butiken själv konsumentstyckar och packar, kan den genom ändamålsenligt rutiner, reducera svinnet till en del. Men åt köttsaften i leverantörernas vackförpackningar kan man inget göra - utom att möjligen reagera mot mängden. Det har också många butiker gjort, därför att man tycker att den är för stor, men också att kvantiteten varierar avsevärt mellan olika leveranser.

Förhållandet har uppmärksammats av SSLF:s kött- och charkkommitté, som låtit genomföra en undersökning i ett femtiotal butiker över hela landet. Organisationens kretskonsulenter har i samband med ankomstkontrollen genomfört en stickprovsundersökning.

Undersökningen visar att köttsaftavrinningen varierar betydligt mellan olika detaljer, men också att den för samma detalj skiftar avsevärt mellan olika leveranser och leverantörer.

För förpackningar med ryggbiff, innanlår och rostbiff uppmättes en köttsaftvolym som motsvarade 4 procent av den angivna vikten. Minsta mängden saft påträffades i påsar med högrev. I tabell 13 nedan redovisas resultaten.

---

1) LIVS 6-7/1980 sid. 6.

Tabell 13. Köttsaftsvolym i olika kött detaljer

Detalj	Antal prov	Angiven vikt, kg totalt	Andel kött-saft kg	Andel kött-saft %	Högsta värde %	Lägsta värde %
Innanlår	45	362,261	14,938	4,12	5,53	1,30
Entrecote	11	73,682	1,712	2,32	2,98	1,90
Fransyska	12	90,804	1,935	2,13	5,29	0,70
Ryggbiff	27	141,845	6,414	4,52	11,30	1,10
Rostbiff	9	85,497	3,452	4,03	8,33	0,50
Ytterlår	10	114,850	2,840	2,47	3,46	0,98
Högre	10	103,505	1,130	1,09	2,31	0
Märgpipa (bog)	7	55,290	1,070	1,93	3,43	0,77
Filé	12	72,383	2,338	3,23	5,59	0,30
Butiks-skinka	26	240,320	8,864	3,68	7,57	0,88

När så stora delar av det levererade köttet består av kött-saft, är det naturligtvis helt oacceptabelt och dessutom förördande för butikens lönsamhet att avgöra hur stor kött-saftavrinning som är godtagbar. Det är delvis beroende på vilken detalj det rör sig om. Men generellt hävdar SSLF att över 2 % får det inte vara. Är den det, skall butiken reklamera.

I det här fallet får butikerna lida ekonomisk skada av felaktig hantering i bakomliggande led. Det är brister i styckning, temperaturhållning, lagring och distribution, som leder till en oacceptabel stor kött-saftavrinning. Att den med bättre rutiner kan sänkas till tillfredsställande nivåer ger den här refererade undersökningen belägg för.

### 5.5 Slutsatser

De slutsatser som redovisas bygger på tidigare undersökningar, enkäter för denna studie och egna

butikundersökningar. De olika undersökningarna kommenteras i korthet nedan.

### 5.5.1 Delstudier

#### 1. Tidigare studier

- 1a. Elektronisk varuövervakning (avsnitt 5.2.1)  
Installation av elektroniska varuövervakningssystem för med sig en snabb nedgång av svinnet. Därefter sker en utplaning och ännu senare en svag uppgång.
- 1b. Sortimentsstudier (avsnitt 5.2.2)  
Butiksdatorerna medför en förbättrad svinnkontroll och ger dessutom en klar indikation på vilka varor som är svinnutsatta (ofta stöldbegärliga).  
Variationerna för olika varor är mycket stora.
- 1c. Allmänna svinnstudier (KF se avsnitt 5.2.3)  
1979 redovisar KF ett totalt svinn på 1,9 %. Här ingår stölder med 0,7 %.
- 1d. Allmänna svinnstudier (avsnitt 5.2.3).  
I denna ICA-studie kommer man högre för det totala svinnet - 2,67 %.

#### 2. Enkäter

##### 2a. Större detaljhandelsföretag (avsnitt 5.3.1)

Totalt tillämnar en dryg tredjedel av de tillfrågade företagen bruttokontroll, vilket är en förhållandevis låg siffra. Av delbranscherna är det förutom varuhusen (100 %) beklädnadsvaruhandeln som har bruttokontrollen mest utbyggd (63 %). I det sistnämnda fallet torde detta kunna förklaras av att styckredovisning är förhållandevis enkel och naturlig.

Vad gäller svinnets totala storlek, kan en mycket stor variationsbredd konstateras. Tänkbara förklaringar är härvidlag branschtillhörighet och/eller

geografisk belägenhet. Olika definitioner av svinn torde också kunna förklara differenserna.

#### 2b. Mindre detaljhandelsföretag (avsnitt 5.3.2)

Här är det mest frapperande hur litet man vet om svinnet.

#### 2c. Filialföretag (avsnitt 5.3.3)

Materialet tyder på att följande hypotes förefaller rimlig: Ju större handelscentrum (mängd butiker), desto högre svinn (mer stölder). Det är i och för sig naturligt att där antalet frestelser (möjligheter) är högst, där begås de flesta stölderna.

I sammanhanget kan man även peka på sådana viktiga faktorer som försäljningsform, exponeringsform och sortiment.

#### 2d. Byggvaruhus (avsnitt 5.3.4)

Svarsprocenten är relativt tillfredsställande. Utifrån de föreställningar utredarna haft och de svinntal som figurerat i debatten rörande denna bransch, framstår svinnet som relativt litet - 1,4 %. Fysiskt svinn ingår dock ej. Belägenhet och andelen privatkunder är starka svinnpåverkande faktorer.

#### 2e. Bensinstationer (avsnitt 5.3.5)

Svinnet på dagligvarusortimentet förefaller vara av "normal" omfattning. För drivmedel däremot är det i jämförelse med andra produkter ett lågt tal - 0,24 % av omsättningen. Smitningarna dominerar drivmedelsvinnet (två tredjedelar).

## 2f. Företagare (avsnitt 5.3.6)

Svarsdeltagandet är relativt tillfredsställande åtminstone bland de större företagen - 71,5 %.

Man rangordnar sig själva som svinnkälla relativt långt ned i skalan - åtta.

De oregistrerade uttagen varierar synnerligen kraftigt.

Den avgörande frågan är hur man tolkar de icke uppgiftslämnande företagen vad gäller oredovisade uttag (80 % av de svarande).

Alt 1 Denna grupp tar inget alls som ej registreras.

Alt 2 De betar sig som de svarande (dvs. de 20 procenten).

Alt 3 Deras oregistrerade uttag är större än de svarandes.

Om alternativ 1 är sant, hamnar man på knappt 100 milj. kr. i oregistrerade uttag. Om alternativ 2 är riktigt, hamnar man på en siffra närmare 400 milj. kr och för alternativ 3 kommer man självklart ännu högre.

## 2g. Personal (avsnitt 5.3.7)

Här måste man innan man diskuterar några siffror hålla i minnet den mycket låga svarsprocenten - drygt 18 %. Tyvärr har det visat sig omöjligt att komma högre på grund av ämnets känsliga karaktär och utredningens tidsplan.



Det är frapperande hur likartat företagare och personal bedömer svinnkällornas relativa betydelse. En skillnad i förhållande till företagarenkäten kan dock påpekas. I personalenkäten avser uppgifterna om stölder andra än den svarande. Så är ej fallet i företagarenkäten. Betydelsen av denna skillnad i uppläggning för resultaten är dock omöjligt att uttala sig bestämt om.

Efter ett antagande om ett mörkertal på 80 % och därefter bedömt på samma sätt som för företagarna hamnar man på följande alternativa svinntal:

- alt 1      200 milj. kr.
- alt 2      700 milj. kr.
- alt 3      mer än 700 milj. kr.

### 3.      Butiksundersökningar och interna företagsrapporter (avsnitt 5.4.3)

Först skall påpekas att det naturligtvis ej går att dra generella slutsatser av så få undersökningar.

#### 3a.      Varuhus

Ett relativt högt stöldsvinntal konstaterades, vilket kan ha sin förklaring i bl.a. det geografiska läget i en Stockholmsförort.

#### 3b.      Servicebutik

Även försiktigt bedömt kommer kundstölderna upp i över 5 %. Det utsatta läget i Stockholms innerstad torde utgöra förklaringen.

3c. Medelstor allivsbutik

Här ligger stöldsvinnet på ca 1,8 %. Det är ganska högt, men man bör komma ihåg att det är fråga om ett storstadsläge.

3d. Storlivsbutik

Denna enhet ligger inte i Stockholmsområdet. Oförklarad svinn eller stöldsvinn uppgår till 1,56 %.

3e. Herrekipering

Inventeringen har konstaterats vara en betydande felkälla. "Oförklarad" eller stöldsvinn ligger någonstans strax under 3 %.

3f. Damekipering

Stöldsvinnet är här lägre, vilket eventuellt beror på en mer noggrann inventeringsrutin.

3g. Sammanfattning av butiksstudier

"Oförklarad" eller stöldsvinn redovisas i nedanstående tabell.

varuhus	2,43 %
servicebutik	5,35 %
allivsbutik	1,80 %
storlivsbutik	1,56 %
herrekipering	< 3,03 %
damekipering	< 2,91 %

3h. Prisundersökningar (avsnitt 5.4.4)

På grund av att man, medvetet eller omedvetet, inte följer upp prishöjningar, uppstår ett svinn (eller påverkas bruttovinsten negativt) på mellan 0,2 och

0,8 %. Detta borde handeln ta fasta på och överväga en förändring av nuvarande metoder. Observeras bör dock att det är fråga om dagligvaruhandel. För fackhandeln är denna typ av svinn väsentligt mycket mindre eller förekommer överhuvud taget inte.

### 3i. Kassafel (avsnitt 5.4.5)

Även här finns en ofta negligerad svinnkälla, som enligt olika studier varierar mellan 0,11 och 0,66 %.

### 3j. Inventeringsdifferenser (avsnitt 5.4.6)

Det väsentligaste som kan konstateras är att det ofta förekommer fel, vilket kan förrycka resultaten. Emellertid tar felen ofta ut varandra.

### 3k. Fysiskt svinn (avsnitt 5.4.7)

Kassationerna kan bero på antingen slarv eller en medveten kvalitetsinriktning av företagets sortimentsprofil. Till viss del kan denna typ av svinn aldrig undvikas. Variationen mellan olika varugrupper är självfallet stor.

### Benägenheten att polisanmäla

Frekvensen att polisanmäla upptäckta snattare varierar kraftigt mellan olika företag och branscher. I nedanstående tabell sammanfattas enkätsvaren i denna fråga.

Tabell 14. Anmälningbenägenheten

Bransch	Antalet polisanmälda stöldar i % av antalet upptäckta stöldar
<u>Större detaljhandelsföretag:</u>	
Varuhus	67
Bok och papper	54
Beklädnad exkl. skor	29
Skor	35
Radio/TV	65
Foto	93
<u>Mindre detaljhandelsföretag</u>	9
<u>Bensinstationer</u>	19

## 5.5.2 Stöldsvinnet i detaljhandeln

Det totala svinnet enligt HUI:s beräkning har följande sammansättning:

administrativ och fysiskt svinn	1,2-1,4 % av omsättningen
<u>stöldsvinn</u>	<u>0,8-1,3 % "-</u>
totalt svinn	2,0-2,7 % "-

Vi har valt att ange ett intervall för att betona svårigheten i att göra en statistiskt säker bedömning. Inom detta intervall ligger med stor sannolikhet svinnet. Åtminstone understiger stöldsvinnet inte 0,8 % av omsättningen i detaljhandeln.

Tabell 15 (nästa sida) sammanfattar vår "försiktiga" bedömning av resultaten, vilka avser den egentliga detaljhandeln. Byggvaruhus och bensinstationer ingår alltså inte.

Tabell 15. Stöldsvinnet i detaljhandeln

<u>Branscher</u>	Omsättning 1980 <u>miljarder</u>	Redovisat svinn, %	<u>Miljoner kr.</u>
Varuhushandel	20,2	2,9	570
Dagligvaru- handel	55,0	2,0	1 081
Beklädnads- handel	13,0	1,9	244
Övrig fack- handel	25,0	1,5	365
<b>Totalt</b>	<b>113,0</b>	<b>2,0</b>	<b>2 260</b>

Svinnkällor

Prisdifferenser	0,3	339
Kassadifferenser	0,2	226
Inventeringsdifferenser	0,0	0
Administrativt och varumottagningssvinn	0,4	452
Fysiskt svinn	0,3	339
Stölder	0,8	904

härav utgör:

* oregistrerade företagaruttag	0,1	113
* personalstölder	0,2	226
* kundstölder och övriga stölder <sup>1)</sup>	0,5	565
<b>TOTALT</b>	<b>2,0</b>	<b>2 260</b>

1) Med övriga stölder avses stölder begångna av leverantörsrepresentanter, bevakningspersonal, städpersonal eller andra personer i butiken som inte tillhör den ordinarie personalen eller kunderna.

Det bör framhållas att ovanstående tabell ger uttryck för en försiktig bedömning av svinnet. För exempelvis personalen har vi hållit siffran så lågt ned som materialet "tillåter", detta beroende på att vi har så låg svarsfrekvens. Detta gäller även för de oregistrerade företagsuttagen.

Det bokföringsmässigt redovisade totala svinnet ligger på ca 2 %. Här får man hålla i minnet att svinn definieras olika. Det kan även konstateras att vissa butiksformer och orter verkar vara särskilt utsatta för högt svinn. Som exempel härpå kan nämnas:

- 1 Stockholm, Göteborg och Malmö centrum
- 2 Vissa förortscentrum
- 3 Centrumanläggningar av inomhuskaraktär
- 4 Butiker med dåliga varumottagningsförhållanden

Resultaten är inte och kan omöjligen bli fullständiga, men torde ändå bidra till att ge ökad kunskap om svinnets omfattning och beståndsdelar.

Här redovisade svinnsiffror är lägre än de som vanligen förekommer i debatten. Orsaken härtill är att denna undersökning avser hela landet. Det är möjligt att storstädernas problembutiker bidragit till en överdrift om svinnets omfattning. Det ska även påpekas att här redovisade svinntal endast avser svinnet i ett led - detaljhandelsledet.

I de totala siffrorna ingår inte bensinstationer eller byggnadsvaruhus eftersom de normalt inte räknas in i den egentliga detaljhandeln. Om dessa kategorier skulle inkluderas skulle detta inte påverka resultaten i nämnvärd grad, åtminstone inte i en ökning av svinntalen.



## 6.1 Inledning

De av HUI företagna svinnundersökningarna utgör en väsentlig grund för utredningens förslag till åtgärder. Tidigare har uppgifter om svinnets storlek och fördelning inom detaljhandeln grundats på bedömningar med mycket varierande underlag och säkerhet. De nu gjorda undersökningarna ger enligt stöldutredningen en god grund för en bedömning av svinnet inom detaljhandeln. HUI:s undersöknings- och analysmetoder har enligt utredningens uppfattning varit ändamålsenliga och givit bästa möjliga resultat inom de ramar utredningen haft att arbeta. En väsentlig svårighet vid kartläggningen av svinnet har legat däri att endast få av de undersökta företagen tillämpat redovisningssystem där svinnets storlek och fördelning har kunnat fastställas. Denna brist har utgjort ett av de största hindren när det gällt att få en fullständigare bild av svinnet i detaljhandeln och utgör sannolikt en av förklaringarna till de varierande uppgifter om svinnets storlek som framförts i den allmänna debatten.

Det bokföringsmässigt redovisade totala svinnet i detaljhandeln uppgår enligt de gjorda undersökningarna till ca 2 % av omsättningen. Vid en försiktig bedömning kan stöldsvinnet uppskattas till 0,8 % av omsättningen, drygt 900 miljoner kronor. Härav kan 0,3 % beräknas utgöra oregistrerade företagaruttag och personalstöder samt 0,5 %, eller ca 565 miljo-



ner kronor, kundstölder och stölder av leverantörsrepresentanter, bevaknings- och städpersonal samt andra som inte utgör ordinarie personal eller kunder. Det är av vikt att betona att de angivna talen utgör ett genomsnitt för hela landet. Skillnaderna mellan olika butiker är stora beroende på typ, varusortiment och geografiskt läge. Särskilt utsatta är storstäderna med förorter, där köpcentra och centrumanläggningar drabbas hårt av högt svinn. Stöldsvinnet kan i dessa fall vara upp till sex gånger högre än genomsnittet. En försiktig uppskattning av genomsnittsvärdet per tillgrepp kan med ledning av bl.a. Malmö-undersökningen och uppgifter från olika företag vara 2-300 kronor. Med en sådan beräkning blir det årliga antalet butikstillgrepp i landet mellan två och tre miljoner, varav mindre än 40.000 kommer till polisens kännedom.

Redan resultaten av HUI:s undersökningar motiverar åtgärder från handelns och samhällets sida. Undersökningsresultaten skall emellertid också ses tillsammans med de andra förhållanden som kartlagts under stöldutredningens arbete. Utredningen är av den uppfattningen att samhällets nuvarande sätt att reagera vid butikstillgrepp av allmänheten kommit att ses som föga allvarliga och av handeln som otillräckliga. Bl.a. detta kan förmodas ha medfört en viss passivitet vad gäller handelns egna åtgärder mot butikstillgrepp. Hos allmänheten har uppenbarligen också skett en attitydförändring, så att man numera i stor utsträckning anser butikstillgrepp obetydligt eller inte ens brottsligt. Det kan inte uteslutas att sådana attityder också negativt påverkar dem som arbetar inom handeln. Stöldutredningen har vidare kunnat konstatera att tillgreppen till sin art värdemässigt tycks ha övergått till att alltmera utgöra lyxtillgrepp av framför allt dyrare klädesplagg, mode- och kapitalvaror. Det är också påtagligt att butikstillgrepp i jämförelse med andra brott har en

hög andel kvinnor bland de ertappade och att brotts-  
typen är utbredd i alla åldrar. Dessa förhållanden  
får i kombination med attitydförändringarna ses som  
alivarliga. Stöldutredningen har därför funnit det  
påkallat att föreslå åtgärder för att bryta de näm-  
nda tendenserna och nedbringa tillgreppssvinnet.  
Stöldutredningen hyser därvid den uppfattningen att  
åtgärderna från handeln och samhället i många av-  
seenden är beroende av varandra för att få önskade  
effekter. En kombination av åtgärder bör således  
vara ägnad att medföra en begränsning av butikstill-  
greppens nuvarande omfattning.

## 6.2 Åtgärder från handeln

Framst genom HUI:s undersökningar och attitydunder-  
sökningarna har stöldutredningen erhållit ett brett  
underlag för förslag till åtgärder från handels  
sida. Utredningen har vidare från flera av handels  
organisationer fått förslag och synpunkter på olika  
lösningar från handels sida av problemen kring  
butikstillgreppen. Det är enligt utredningens upp-  
fattning inte påkallat eller ändamålsenligt att ge-  
nom lagstiftning förelägga handeln vissa åtgärder  
för att nedbringa svinnet. Utredningen har istället  
valt att framhålla sådana åtgärder som genom de  
företagna undersökningarna framstår som mest på-  
kallade för att begränsa tillgreppens omfattning.  
Åtgärderna kan, utöver dem som avser förbättringar  
vad gäller den totala svinnkontrollen i företagen,  
huvudsakligen hänföras till fyra syften. Dessa är  
att minska butikstillgrepp av tillfällighetsnatur,  
att i största möjliga mån förhindra och försvåra  
tillgrepp av dem som mera systematiskt utnyttjar  
möjligheterna att stjäla i butiker, att informera  
och utbilda personalen och bidra till upplysning av  
allmänheten betr. tillgreppsproblemen, samt slutli-  
gen att sträva efter så enhetliga handlingsnormer  
som möjligt då butikstillgrepp upptäckts. En viss åt-

gård kan självfallet ge effekt i flera av de nämnda avseendena.

#### 6.2.1 Allmänna rekommendationer

Genom HUI:s undersökningar har framkommit att endast en dryg tredjedel av de stora företagen, vilka är mest utsatta för butikstillgrepp, har redovisnings-system där svinnets storlek och fördelning kan fastställas. Flertalet av företagen har däremot begränsade möjligheter att få tillräcklig kunskap om svinnets storlek. Av de undersökta mindre företagen kunde inte något redovisa svinnets storlek. HUI:s prisundersökningar har visat att ett svinn på mellan 0,2 och 0,8 % kan uppstå enbart genom att man i dagligvaruhandeln inte tillräckligt bevakar prishöjningar. Sammantaget får svinnskontrollen i detaljhandeln bedömas som klart otillräcklig. Stöldutredningen ser förbättringar härvidlag som en avolut förutsättning för att detaljhandeln skall kunna få kontroll över det totala svinnet. Först härefter kan stöldsvinnets tillfredsställande bedömas och olika åtgärder vidtas i företagen med hänsyn till svinnets storlek och karaktär.

Härutöver kan allmänt sägas att utredningens undersökningar ger intrycket att lättheten att oupptäckt eller i vart fall ostraffat tillgripa varor i butiker är en av de väsentliga orsakerna till kundstöldrarna. En viktig uppgift för handeln måste därför vara att minska tillfällena och öka upptäcktsriskerna för butikstjuvarna. Så sker redan på många håll, men ytterligare åtgärder framstår som motiverade. En väl genomtänkt planering av försäljningsytorna ger en bättre överblick, varigenom tillgrepp försvåras. På flera håll inom handeln finns redan instruktioner och råd för utformning av butikslokaler med hänsyn till tillgreppsriskerna. Utredningen framlägger i detta avseende inte annat än generella synpunkter.

Betr. vissa affärstyper eller delar av större butiker kan ökad personaltäthet självfallet bidra till en minskning av tillgreppen. Ett särskilt problem utgör de enmansbetjänade butikerna som kommit att bli relativt vanliga och som ofta har längre öppet-hållande än annan detaljhandel. Det är uppenbart att enmansbetjäning i många fall kan innebära väsentligt ökade risker för tillgrepp eller andra brott.

#### 6.2.2 Varuexponering

Som utvecklats ovan (avsnitt 4.6) anser allmänheten att den främsta orsaken till butikstillgrepp utgörs av varornas lättåtkomlighet. Enligt utredningens mening kan man förmoda att detta avser såväl dem som lockas av exponeringen som dem som med ursprunglig avsikt att stjäla utnyttjar att varorna är lätt tillgängliga för tillgrepp. Vidare har konstaterats en tendens till stor tillgreppsfrekvens av små, lättgömda, attraktiva och dyra artiklar. Detta har redan lett till att t.ex. tobaksvaror och film ofta förvaras i låsta eller på annat sätt för kunderna otilgängliga utrymmen. Utredningen anser att man inom handeln bör öka skyddet av de lättgömda och stöldbegärliga varorna. Exempel på sådana är förutom de nämnda dyr kosmetika, skivor och kassetband. Det ligger också i sakens natur att massiv, lockande skyltning kombinerad med självbetjäning av sådana artiklar starkt ökar riskerna för tillgrepp. Det kan inte uteslutas att man ibland inom handeln väger tillgreppsriskerna mot chansen till ökad försäljning. Stöldsvinnet kan självfallet delvis reduceras genom inlåsning och manuell betjäning betr. de varutyper som visat sig särskilt utsatta för tillgrepp. Av dessa är flera av mode- eller lyxkaraktär. Utredningen anser att frestande exponering av sådana varor, bristfälligt skydd och den modebetonade inriktningen av produkterna utgör väsentliga orsaker till tillgreppens omfattning. En minskad exponering

och en ökad kontroll över sådana varor anser utredningen därför angelägen. En total återgång till manuell betjäning är dock av flera orsaker utesluten, bl.a. av kostnadsskäl. Detta bör dock inte hindra ett allvarligt övervägande inom detaljhandeln av en övergång till begränsad manuell betjäning betr. de särskilt stöldbegärliga varorna.

### 6.2.3 Tekniska hjälpmedel och bevakning

Den tekniska utvecklingen har medfört nya och ökade möjligheter att i detaljhandeln skydda utsatta varugrupper. Vissa av dessa tekniska stöldskydd är varken kostsamma eller komplicerade. Ett exempel på detta är prismärkning med etiketter som endast med stor svårighet kan avlägsnas. Eftersom byte av prisetiketter är en vanlig metod att tillskansas sig varor på oärligt sätt är detta ett tekniskt skydd som bör kunna användas i stor utsträckning. Tillgrepp genom att gömma varor i större förpackningar är också vanliga. Förutom en bättre kontroll av förpackningarna kan särskild försegling av större sådana innebära ett väsentligt försvårande av tillgrepp. Mer dyrbara är larmsystem i form av särskilda brickor eller i prisetiketter inlagda magnet-slingor som avger larm om de förs ut ur butiken förbi en kontroll utan att dessförinnan ha avmagnetiserats. Sådana system benämnes EVS, elektroniska varuövervakningssystem. De har hittills främst kommit att användas i textil-, bok-, livsmedels- och verktygsaffärer. I vissa fall har man inriktat EVS-systemen att endast omfatta vissa dyra och attraktiva varutyper.

Larmsystem av EVS-typ är emellertid inte helt användningsfria. Larm kan utlösas av misstag på grund av tekniska fel, vilket kan vara ägnat att inverka negativt på normalkunderna. Systemen kan sättas ur spel såväl genom att tjuven själv avlägsnar larm-

anordningen som genom att denna med olika tekniska manipulationer sätts ur funktion. Larmsystem måste också kompletteras med tillräcklig och utbildad personal som kan ingripa vid larm. Enligt de uppgifter som HUI kunnat inhämta har installation av EVS vanligen medfört en nedgång av svinnet, vilken dock inte tycks vara varaktig. Det förefaller således sannolikt att systemen kan motverka de mera tillfälliga tillgreppen, medan de förslagna tjuvarna tämligen fort lär sig att undgå larmen. Utredningen bedömer dock EVS lämpat för skydd av särskilt dyra och attraktiva varor.

En förutsättning för effektivitet är emellertid att personal finns tillgänglig, som kan hindra manipulationer med larmsystemets komponenter. Vad gäller t.ex. användning av EVS vid försäljning av kläder tycks systemet inte vara tillräckligt för att hindra planerade tillgrepp, varför kontroll vid provutrymmen o.dyl. måste ske för att ge god effekt åt larmsystemet. Vad gäller andra typer av dyrbara varor som radio, TV, dyrare verktyg, ur, guldvaror och optik finns på många håll förutom manuell betjäning även stöldlarm för de varor som exponeras. Denna kombination synes vara ett lämpligt sätt att nedbringa kundtillgreppen.

Som redan nämnts medför enligt utredningens uppfattning flertalet tekniska varuskyddssystem inte att personal automatiskt kan ersättas. På sina håll har TV-övervakning ansetts vara av begränsat värde, eftersom personal saknats såväl för monitorövervakning som för snabbt ingripande vid tillgrepp. Enligt utredningens uppfattning måste butiksövervakning med hjälp av butikskontrollanter fortfarande utgöra en väsentlig del av stöldskyddsverksamheten såväl vad gäller förebyggande som upptäckande av brott. Som påpekats från flera håll inom detaljhandeln måste vid denna typ av bevakning övervägas dels om buti-

kens storlek och sortiment motiverar sådan bevakning, dels om denna skall ha stickprovskaraktär eller vara mera varaktig. Betr. de större butiksenheterna i storstadsregionerna bör förutsättningar för positiva bevakningsresultat vara goda. Resultatet torde i sista hand vara beroende på den enskilde butikskontrollantens utbildning, skicklighet och motivation. För de större försäljningsanläggningarna i storstadsområden, s.k. köpcentra, är förhållandena ofta sådana att bevakning genom uniformerade vaktare är värdefull. Särskilt från brottsförebyggande synpunkt anses sådan bevakning vara av betydelse.

#### 6.2.4 Information till allmänhet och personal

Stöldutredningens attitydundersökningar visar att såväl allmänheten som de butiksanställda i många fall har otillräcklig kunskap om svinnproblemen och att attityderna inte sällan innebär en viss likgiltighet inför butikstillgreppen. Flera kampanjer för att öka kunskaperna om butikstillgreppen har skett från handelns sida. Utredningen ser dessa kampanjer som ett komplement till de åtgärder som bör vidtas från samhällets sida. Det bör emellertid påpekas att även omfattande kampanjer erfarenhetsmässigt endast har en relativt kortvarig effekt. Mest positiv anser utredningen upplysningsverksamhet av den typ som använts i det s.k. Täby-projektet vara. I projektet har handelns organisationer, enskilda företag, polisen och skolan gemensamt arbetat med att sprida kunskap om butikstillgrepp till skolungdom, som aktivt fått arbeta med svinnfrågorna. I informationen har ingått film och grupparbeten för skoleleverna. Samarbetet mellan handeln, polisens brottsförebyggande enheter och skolorna anser utredningen skapa goda förutsättningar för förmedling av kunskaper och utgöra grund för attitydbildning hos barn och ungdom. I den information som handeln bidrar att sprida ser utredningen som särskilt

viktigt att problemen kring och verkningarna av butikstillgreppen konkretiseras.

Utöver de nämnda möjligheterna till information till allmänheten får handeln anses ha ett stort ansvar för att sprida kunskap och utbildning till den egna personalen. De stora detaljhandelsorganisationerna har redan program för sådan informationsverksamhet. Med hänsyn till de upplysningar som erhållits från detaljhandeln och som framkommit genom attitydundersökningen avseende butikspersonal anser utredningen att det föreligger ett stort behov av information och utbildning. Fortlöpande information och ökad kunskap om det egna företagets svinnproblem bör därför vara av vikt för detaljhandeln. Lika väsentligt finner utredningen vara att personalen får konkreta uppgifter om och exempel på tillgreppssvinnet och de rutiner som företaget önskar genomföra, särskilt vad gäller ingripande vid tillgrepp. I sistnämnda avseende gäller frågan såväl vilka effekter som kan uppnås för att förebygga brott som att säkerställa lagliga och enhetliga rutiner vid ingripande. Stöldutredningen anser att även vad avser butikspersonalens känslan av likgiltighet och anonymitet utgör en fara. Det bör därför vara av största intresse för företagen att för sin personal förklara svinnproblemen, diskutera på vilka sätt den enskilda kan medverka till en förbättring och söka finna nya vägar till en minskning av svinnet. Härigenom kan de butiksanställda få klarhet i vad tillgreppen betyder för det egna företaget och därmed ytterst för personalens anställningstrygghet. Stöldutredningen har vid utvärdering av HUI:s undersökningar och kontakter med olika företrädare för näringslivet i detta avseende funnit att företag med god kunskap om hela svinnkomplexet också brukar ha kontroll över butikstillgreppen och en medveten och motiverad personal.



## 6.2.5 Åtgärder vid upptäckta tillgrepp

Som visats ovan (avsnitt 4.11) har företagen mycket varierande anmälningsrutiner vid upptäckta butikstillgrepp. De företag som anlitar bevakningsföretaget Prefera AB redovisar ett genomsnitt på 60-70 % polisanmälningar. Vid attitydundersökningen avseende butikspersonal uppgav emellertid endast ca 15 % av de svarande polisanmälan som vanligaste åtgärd vid upptäckta tillgrepp. Detta talar för att man i affärer utanför de största butikskedjorna är restriktiv med polisanmälan. Av HUI:s undersökningar framgår att anmälningsfrekvensen varierar mycket kraftigt mellan olika branscher. Så har beklädnads- och skobranscherna siffror under 40 % och bensinstationerna anmäler enligt de framtagna uppgifterna under 20 % av de upptäckta tillgreppen, medan de mindre företag som redovisats i HUI:s undersökningar endast uppgivit ca 9 % polisanmälningar vid upptäckta tillgrepp. HUI:s undersökningar bekräftar utredningens uppfattning att endast vissa större butiker och butiker med särskilt dyra varor mera regelmässigt anmäler de tillgrepp som upptäcks. I en stor del av detaljhandeln underlåter man emellertid av olika skäl att göra polisanmälan. Orsakerna kan vara många, t.ex. hänsyn till den enskilde kunden eller till butikens rykte, men sannolikt också uppfattningen att anmälan ändå inte medför några åtgärder från samhällets sida.

Stöldutredningen har funnit det olämpligt att genom lagstiftning begränsa målsägandens disposition över anmälan. Däremot föreslår utredningen i flera avseenden en viss utvidgning av samhällets reaktioner vid butikstillgrepp. Vidare föreslås sådana lagändringar att lagföring av tillgrepp skall kunna ske enklare och snabbare än f.n. Stöldutredningen anser att det därigenom bör framstå som mera meningsfullt att polisanmäla tillgrepp än vad som nu kan tyckas vara

fallet. Handeln kan väl hävda önskemål om att samhället på rimligt sätt och inom rimlig tid ingriper mot ertappade butikstjuvar. En förutsättning härför är att man i större utsträckning polisanmäler tillgreppen och låter samhället vidta de rättsliga åtgärder som bör följa. Självfallet kan handeln som hittills i en del fall själv lösa de problem som uppstår vid upptäckta tillgrepp utan att samhällets resurser behöver tas i anspråk. Särskilt kan detta vara fallet vid tillgrepp som förövats av barn och ungdomar. I sådana fall framstår det som angeläget att kontakt tas med föräldrarna.

### 6.3 Åtgärder från samhället

Enligt sina direktiv har stöldutredningen att bl.a. behandla frågorna om införande av straffavgift för snatteri att uttas av handel själv, om straffbeläggande av oaktsamma tillgrepp samt om skärpta påföljder för butikstillgrepp. Betr. strafflagstiftningens utformning skall också diskuteras om försök till snatteri bör straffbeläggas. Vad gäller påföljd för butikstillgrepp anser utredningen att ändring av straffskalorna kan övervägas, liksom om större likformighet vid påföljd för mindre tillgrepp kan uppnås. De övergripande frågorna om tillgreppsbrottens ställning sinsemellan och gentemot annan brottslighet, påföljdsvärdering m.m. ingår i förmögenhetsbrottsutredningens och fängelsestraffkommitténs utredningsuppdrag. Stöldutredningen går därför inte in på dessa frågor. Straffprocessuella problem som kan beröra butikstillgreppen torde delvis behandlas av rättegångsutredningen. Betr. butikstillgreppen skall stöldutredningen diskutera möjligheterna till en mera rationell och mindre kostsam handläggningsform för mindre tillgrepp. Utredningen syftar också till att på olika vägar försöka förändra attityderna till butikstillgrepp. Stöldutredningen har därvid funnit att det inom områdena rörande

rapporteftergift, åtalsunderlåtelse och registrering av sådana beslut finns vidsträckta möjligheter att avhjälpa de brister som finns i gällande regler och praxis.

### 6.3.1 Principfrågor om sanktionssystemet

#### Bakgrund till gällande rätt

Butikstillgrepp bestraffas efter sin art jämlikt bestämmelserna i 8 kapitlet brottsbalken som grov stöld, stöld eller snatteri. Lagrummen har efter brottsbalkens tillkomst inte förändrats i något avseende som påverkar bedömningen vid tillgrepp i butik. Däremot har praxis påverkats av penningvärdets fall och gränsen mellan snatteri och stöld resp. mellan stöld och grov stöld har höjts betydligt. 1968 års brottmålsutredning framlade 1971 förslag till ändring av påföljden för snatteri till enbart böter, men någon sådan ändring kom inte till stånd. Åtalsrättskommittén föreslog i betänkande 1976 en minskning av antalet åtal för mindre brott, däribland snatteri. Utredning och lagföring skulle enligt förslaget underlätas om det inte var påkallat med hänsyn till viktigt allmänt eller enskilt intresse. Inte heller detta förslag ledde till lagstiftning.

#### Civilrättslig eller straffrättslig påföljd

I utredningens direktiv omnämns bl.a. frågan om införandet av en straffavgift för butikssnatteri, som man från handelns sida själv skulle få ta ut. Vad gäller omfattningen av ett sådant system anser utredningen först uppenbart att en total avkriminalisering inte kan komma ifråga. Ett avgiftssystem skulle dock kunna omfatta mindre tillgrepp. Fördelarna med ett sådant skulle vara att sanktionen mot den ertappade kom omedelbart. Det kan också

förmodas att en uppgörelse med affären vanligen upplevs som mindre pressande av den ertappade än om polis och åklagare kopplas in. Vidare skulle man från handelns sida kunna se fördelar i att ta ut en avgift som delvis kunde täcka utgifter för t.ex. bevakning. Slutligen skulle också polis och åklagare slippa arbete med ett stort antal mindre butikstillgrepp. Ett privaträttsligt avgiftssystem skulle å andra sidan kunna medföra risk för otillbörligt utnyttjande av den ertappades beroende ställning och tillämpningen av ett avgiftssystem skulle knappast kunna lämnas helt utan kontroll från samhällets sida. Att upphäva straffsanktionen för ett tillgreppsbrott, även om detta är ringa, skulle enligt utredningen sannolikt leda till uppfattningen att samhället ser detta som mindre allvarligt.

1968 års brottmålsutredning behandlade ingående frågan om ett privaträttsligt avgiftssystem, men avisade tanken och anförde att i den mån ekonomiska sanktioner skulle sättas in mot dem som olovligen tillgrepp varor i butiker detta borde vara en uppgift för de rättsvårdande myndigheterna genom att böter utdömdes.

Stöldutredningen finner att nackdelarna med ett avgiftssystem är större än de fördelar som kan vinnas. Liksom brottmålsutredningen anser stöldutredningen att sanktioner vid butikstillgrepp skall vidtas av samhället och inte av privatpersoner eller företag. Stöldutredningen avvisar därför avkriminalisering och avgiftssystem vid mindre butikstillgrepp.

#### Straff för oaktsamt brott

Oaktsamt brott vid butikstillgrepp skulle innebära att den straffas som i butiken tar en vara och därefter, utan att ha uppsåt att stjäla, passerar kassalinje eller lämnar butiken utan att betala. Bort-

sett från fall av rena misstag innebär denna form av oaktsamhet närmast detsamma som ett strikt ansvar för kunden, dvs. den som inte betalat på vanligt sätt anses ha förfarit oaktsamt.

Det antal fall där oaktsamt brott skulle kunna påstås blir enligt utredningens mening begränsat. Utredningen ser det vidare svårt att motivera en helt ny princip om oaktsamma tillgrepp i situationer av det slag som är aktuella. Ett straffbeläggande av sådana förfaranden torde också i hög grad strida mot det allmänna rättsmedvetandet, då straff i realiteten skulle inträda vid vanliga fall av slarv, glömska eller förbiseende. Den enda praktiska fördelen med oaktsamt brott skulle vara att uppsåtsfrågan i en del fall skulle kräva mindre utredning, eftersom ett oaktsamt brott kunde tillgripas subsidiärt.

Brottmålsutredningen har i sitt betänkande SOU 1971:10 också övervägt frågan om införande av oaktsamt butikstillgrepp. Denna utredning övervägde möjligheterna att införa ett oaktsamt tillgreppsbrott enligt förebild av bestämmelserna om bedrägligt beteende i 9 kap. 2 § andra stycket brottsbalken. Brottmålsutredningen fann emellertid också att starka principiella skäl talade mot att bredda kriminaliseringen att omfatta oaktsamma beteenden och man avvisade tanken på straffbeläggning av oaktsamma tillgrepp.

Stöldutredningen finner med hänsyn till vad ovan sagts skälen mot införande av oaktsamma tillgreppsbrott så starka att utredningen inte finner anledning att ytterligare gå in på frågan. Utredningen avvisar tanken på en sådan lagstiftning.

### Straff för försök till snatteri

Svensk rätt saknar straffbarhet vid försök till de ringa förmögenhetsbrotten. I Danmark och Finland är däremot försök till snatteri straffbart. Stöldutredningen har funnit att den lösning som framkommit i praxis betr. fullbordanspunkten för snatteri i självbetjäningsbutik till stor del förtar intresset av en bestraffning av försök. Antalet fall där uppsåt kan visas redan innan fullbordat brott föreligger är begränsat. I en del av dessa föreligger sådana försvårande omständigheter att det fullbordade brottet oavsett det tillgripnas värde skall bedömas som stöld. I dessa fall föreligger straffbarhet redan vid försök. I övriga fall kan butikspersonalen självfallet ingripa med påpekande trots att straffbar handling inte föreligger. Vid en allmän bedömning av åtgärder från samhällets sida mot butikstillgrepp har stöldutredningen inte funnit någon utvidgning av det straffbara området påkallad.

### Påföljd för snatteri

Stöldutredningen har diskuterat möjligheten att införa penningböter som påföljd vid mindre butikstillgrepp. En delning av brottet snatteri i en svårare och en lindrigare form kan emellertid knappast komma ifråga. Vidare kan ifrågasättas om penningböter bör införas för ett visserligen mindre allvarligt men dock centralt brottsbalksbrott. Därtill kommer att såväl frågor om gripande som om andra tvångsmedel måste särregleras om ett rent bötesbrott tillskapas. Oaktat att penningböter som påföljd vid vissa snatteribrott kunde underlätta förenklad lagföring har stöldutredningen valt att avstå från att utveckla ett sådant förslag. Ett viktigt skäl har härvid också varit att utredningen velat undvika schablongränser mellan olika typer av påföljd för snatteri, då detta lätt kan uppfattas som uttryck för ett påtag-

ligt större eller mindre ogillande från samhället. De vinster som kan uppnås genom att göra snatteri helt eller delvis till ett bötesbrott anser utredningen kunna uppnås på annat sätt genom förändrade former för enklare handläggning. Stöldutredningen har därför inte funnit anledning att föreslå ändring i straffskalan för snatteri.

### 6.3.2 Förenklad handläggning av mindre brott

#### Bakgrund till gällande rätt

Redan vid införandet av nya rättegångsbalken förelåg behov att kunna handlägga enklare brottmål på annat sätt än genom en förhandling inför allmän domstol. För detta ändamål skapades institutet straffföreläggande.

Detta var från början tämligen snävt begränsat att omfatta endast de minsta och enklaste brottmålen. Brottsutvecklingen och behovet av mera rationell handläggning har därefter lett till en rad ändringar i bestämmelserna om straffföreläggande. Genom den senaste ändringen 1976 kan straffföreläggande utfärdas för brott varå kan följa böter eller fängelse i högst sex månader, varvid högst sextio dagsböter får föreläggas.

Lagen om ordningsbot tillkom 1966 efter förslag av trafikmålskommittén i betänkande SOU 1963:27. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1967 och intogs därefter 1968 i 48 kap. rättegångsbalken. Förutom vid trafikförseelser har ordningsbot kommit att tillämpas också vid lagföring av vissa brott av enkel beskaffenhet som lämpar sig för en schablonmässig bedömning. Enligt anvisningar från rikspolisstyrelsen utfärdar polisman föreläggande omedelbart på platsen eller i vissa fall i efterhand (s.k. kontorsföreläggande). Skriftligt godkännande sker van-

ligtvis genast. Det godkända föreläggandet redovisas till RPS och registrering sker betr. vissa uppgifter i körkortsregistret. För kamerala ändamål dokumenteras de godkända föreläggandena lokalt vid polisen. Ordningsföreläggande används i stor omfattning och f.n. utfärdas ca 180.000 förelägganden årligen. Högsta enskilda penningbot har fram till den 1 januari 1982 varit 300 kronor, därefter 600 kronor. Vid flera brott tillämpas särskilda sammanräkningsregler, varigenom bötesbeloppet numera kan bli högst 700 kronor.

Utöver de nämnda instituten har vid flera tillfällen föreslagits andra metoder för att förenkla handläggningen vid mindre brottmål. Brottmålsutredningen föreslog i betänkandet "Mindre brott" (SOU 1974:27) att skadestånd skulle få utdömas genom strafföreläggande, varigenom ytterligare mål skulle kunna undantas den dyrbara och långsammare behandlingen vid domstol. I samma betänkande föreslogs också förenklad process vid domstol i de fall där åtal väckts med anledning av att strafföreläggande inte godkänts. Dessa förslag till i flera avseenden mycket långtgående rationaliseringar ledde inte till lagstiftning. Frågan om s.k. jour-domstolar som ett annat sätt att uppnå snabb och enkel handläggning har under senare år ett flertal gånger aktualiserats, men avvisats. F.n. behandlas frågan av rättegångsutredningen. Utgångspunkten för gällande rätt är sålunda att förenklad lagföring kan ske endast genom strafföreläggande eller ordningsbot i vissa fall.

#### Handläggningsformer och tidsåtgång

Utvecklingen har lett till att en allt större del av de mindre brotten kan handläggas genom förenklat förfarande utanför domstol. År 1980 utfärdades i landet ca 3.300 strafförelägganden för butikssnatteri, medan för alla typer av butikstillgrepp åtal väcktes i ca



5.300 fall. Det är angeläget att utvecklingen mot ökad användning av förenklade handläggningsformer fortsätter. En sådan utveckling är nödvändig såväl med hänsyn till brottsutvecklingen som behovet av att minska polisens, åklagarnas och domstolarnas arbete med mindre brott.

Brottmålsutredningen redovisade i sitt betänkande 1971 tidsåtgång vid handläggning av butikssnatterier. Ovan under avsnitt 4.3 har stöldutredningen gjort en liknande undersökning. Jämförelsen visar att handläggningstiderna hos polisen minskat. 1979 hade omkring 90 % av ärendena slutligt handlagts inom tre månader jämfört med ca 60 % år 1968. Undersökningarna är av begränsad omfattning, men torde visa att handläggningstiderna förkortats avsevärt. Detta kan ha samband med att utformning av förundersökningsprotokoll blivit enklare och också att kraven på protokollens innehåll, särskilt vid ärenden som avgöres genom strafföreläggande, blivit mindre. Det måste dock hållas i minnet att de redovisade undersökningarna inte utesluter att handläggningstiderna kan variera kraftigt mellan olika polisdistrikt. Även handläggningstiderna vid åklagarmyndigheterna betr. butikstillgrepp har minskat väsentligt. 1979 hade i Malmö ca 95 % av ärendena handlagts inom sex månader, medan motsvarande andel 1966 var ca 75 %. Även här måste dock påpekas att de olika åklagarmyndigheternas rutiner kan variera och därmed påverka handläggningstiderna. Den utveckling som beskrivits betr. polis och åklagare har medfört att även handläggningen vid domstolarna blivit snabbare. Mer än två tredjedelar av de åtalade brotten avgörs inom sex månader och 90 % inom ett år.

Behovet av straffprocessuella förändringar

Med de positiva resultat som redovisats ovan betr. handläggningstider kan det förefalla som om det endast föreligger ett begränsat behov av ingrepp i straffprocesslagstiftningen. Utredningen anser emellertid att varje möjlighet att ytterligare förkorta tiden mellan gärning och påföljd måste tillvaratas. En snabb och konsekvent lagföring är ett verksamt sätt att påverka attityderna till butikstillgrepp. Samtidigt måste det ligga i den enskildes intresse med en snabb handläggning av ärendet. Det bör därvid anmärkas att en stor del av de misstänkta vid butikstillgrepp inte utgörs av kriminellt eller socialt belastade personer, utan har en mera genomsnittlig sammansättning vad gäller ålder, kön och sociala förhållanden. Stöldutredningen är av den uppfattningen att det faktum att någon påtaglig åtgärd snabbt vidtages vid butikstillgrepp är det väsentliga; sedan spelar det mindre roll om den utgår från domstol, åklagare eller polis. Det viktigaste med åtgärden är att den genom sin snabbhet blir verksam såväl individual- som allmänpreventivt. Ett krav är dock vid varje form av förenklad lagföring att den enskildes rättssäkerhet garanteras. Vidare anser utredningen att brottsutvecklingen påkallar ett ökat antal lagföringar för butikstillgrepp. Det måste emellertid därvid bli en balans mellan de kostnader samhället ådrager sig genom den ökade lagföringen och de skador tillgreppen vållar. Butikstillgrepp torde mera än många andra brott lämpa sig för snabb handläggning. Det är utredningens uppfattning att sådana förändringar vid lagföring skall kunna ske att man i större utsträckning än tidigare utnyttjar den polispersonal som handlägger ärendena och i mindre omfattning åklagare och domstolar. Härigenom bör resurser kunna frigöras för användning vid allvarigare och mera komplicerade brott. Mot denna bakgrund har stöldutredningen i det följande behandlat

frågan om ytterligare möjligheter till förenklad lagföring vid butikstillgrepp.

#### Handläggning vid domstol

Förslag till inrättande av s.k. jourdomstolar har, som inledningsvis nämnts, framställts vid flera tillfällen. Med jourdomstol menas vanligen en domstol som kort tid efter lagöverträdelserna kan träda in och hålla huvudförhandling och döma i målet. Ibland avses också en domstol verksam även kvälls- och nattetid för att lagföring skall kunna ske i omedelbar anslutning till brottet. Den senare typen av domstol lär inte kunna få något större ärendeunderlag i Sverige. Möjligen skulle man på detta sätt kunna skapa en väg att åstadkomma en snabb handläggning av enstaka brott, men förfarandet torde bli kostsamt. Det är inte troligt att en sådan domstol ens i de största städerna skulle få en målbeläggning som innebar ett effektivt utnyttjande av resurserna. Då det i första hand skulle bli enkla brott och förseelser som skulle kunna lagföras på detta sätt blir en stor kostnadsökning svår att försvara. Den först nämnda typen av domstolsverksamhet skulle kunna genomföras av en ordinarie brottmålsrotel vid underrätt där viss tid avsattes för snabbinstämde "jourbrott". Även här ter det sig emellertid osäkert vilket ärendeunderlag som skulle kunna förväntas. Olikheterna mellan storstad och landsbygd skulle säkerligen bli mycket stora. I båda de skisserade fallen finns två huvudinvändningar att göra. För det första krävs för en förenklad domstolsprocess att den misstänkte/tilltalade inställer sig till förhandlingen. Det är numera ganska vanligt att den misstänkte uteblir och hans närvaro kan i många fall säkerställas endast genom någon form av förvarstagande i avvaktan på rättegång. Vid mindre brott ter sig detta inte realistiskt. Särskilt påfallande blir de praktiska problemen i distrikt med låg

brottsfrekvens och långa avstånd. För det andra måste ett jourdomstolsförfarande ses i relation till de möjligheter till förenklad lagföring som redan finns enligt rättegångsbalken. Ärenden som inte kan avgöras genom strafföreläggande eller ordningsföreläggande torde endast i mycket få fall kunna avgöras genom domstolsförhandling i snabbare ordning än som nu sker. De som nu avgöres vid domstol är sådana där strafföreläggande inte kunnat delges, sådana där föreläggande bestritts och sådana där påföljdsskäl eller andra omständigheter lett till att åklagaren inte kan eller vill utnyttja strafföreläggande. I samtliga fall torde endast sällan föreligga möjligheter att snabbare än f.n. ta fram underlag för en omedelbar rättegång. Bevisning och uppgifter om personliga förhållanden måste klarläggas, vilket i många fall inte kan ske omedelbart. Stöldutredningen anser därför att frågan om enklare handläggning inte bör knytas till någon ny form av domstolsförfarande utan i stället bör inriktas på de redan befintliga instituten. Möjligheterna att ytterligare öka effektiviteten och snabbheten vid strafföreläggande och ordningsbot bör därför undersökas.

### Strafföreläggande

Strafföreläggande kan enligt gällande regler utfärdas i ett stort antal ärenden rörande butikstillgrepp. De vanligaste grunderna till att butikssnatteri inte slutligt kan handläggas genom strafföreläggande är, förutom att delgivning inte kunnat ske, att annan påföljd än högst sextio dagsböter bör utdömas och att målsäganden har ersättningsanspråk. Antalet bestridda butikstillgrepp är tämligen litet och de bestridanden som sker är ofta uppenbart ogrundade. Ett sätt att vidga ramen för strafföreläggandets tillämpningsområde är att tillåta att föreläggandet även upptar målsägandeanspråk. Då de före-

kommer är inte sällan de enskilda anspråken dock sådana att de kräver komplettering innan de kan föreläggas den misstänkte för godkännande. En alltför tidsödande kontrollfunktion läggs därvid enligt utredningens uppfattning på åklagaren. Det kan också med fog påstås att den misstänkte kommer i en beroende ställning. Han kan känna sig tvingad att välja mellan ett godkännande av strafföreläggande med skadestånd som han egentligen inte vill godta och ett bestridande följt av påfrestningen av en rättegång med risk för ökade kostnader och kanske samma slutresultat vad gäller påföljd och skadestånd.

1968 års brottmålsutredning föreslog i sitt betänkande 1974 att enskilt anspråk skulle få upptas i strafföreläggande om det understeg visst tämligen högt satt belopp, men förslaget ledde inte till lagstiftning. Stöldutredningen har övervägt värdet av en sådan förändring av förutsättningarna för utfärdande av strafföreläggande. Skadestånd lämpar sig emellertid enligt utredningen inte heller att handläggas summariskt. Någon nämnvärd vinst i form av snabbare handläggning skulle knappast uppkomma.

Vissa butikstillgrepp går till åtal av den anledningen att åklagaren anser att påföljden bör bestämmas till över sextio dagsböter. Ett sätt att avlasta domstolarna ytterligare butiksnatterier är följaktligen att höja gränsen för den påföljd som kan åläggas genom strafföreläggande. Även denna fråga behandlades av brottmålsutredningen, som föreslog en höjning av högsta dagsbotsantal vid strafföreläggande från femtio till sextio dagsböter. Denna höjning har skett. Tre av utredningens experter ansåg dock att gränsen kunde sättas vid åttio dagsböter. De fall som är aktuella för denna del av straffskalan är ibland av den arten att de väl skulle kunna avgöras genom strafföreläggande. En höjning av den övre gränsen för antalet dagsböter vid strafföre-

läggande skulle medföra att domstolarna inte behövd belastas med de snatterier där enbart det tillgripnas värde och inga andra omständigheter medför att ett högt antal dagsböter skall utdömas. De butikstillgrepp som leder till höga dagsböter av annan orsak än det tillgripnas värde är vanligen brott som antingen innebär återfall eller är försvårande på annat sätt eller är förövat av någon med sådana personliga förhållanden att domstolsförhandling bör ske. Dessa mål blir oavsett en höjning av dagsbotsgränsen föremål för åtal.

En höjning av straffmaximum vid strafföreläggande torde således medföra att snabbare handläggning uppnås betr. ett mindre antal av de butikssnatterier som nu handläggs vid domstol. Stöldutredningen anser dock inte detta utgöra tillräckligt skäl att föreslå en höjning av den övre påföljdsgränsen vid utfärdande av strafföreläggande.

Vad gäller handläggningstid för strafföreläggande har utredningen inte funnit några vägar att ytterligare påskynda handläggningen vid åklagarmyndigheterna. Det kan med hänsyn till åklagarmyndigheternas arbetsbörda inte undvikas att balanser ibland uppstår och utredningen anser inte att strafföreläggande betr. butikssnatteri kan anses så betydelsefulla jämfört med föreläggande betr. andra brott att de bör behandlas med förtur. Däremot har utredningen ansett att frågan om arbetsfördelningen mellan polis och åklagare bör undersökas. Utredningen har funnit att en förbättring härvid i första hand borde kunna ske genom ett ökat utnyttjande av ordningsbottsintitutet.

Ordningsföreläggande

Ordningsföreläggandet innebar en överflyttning av en del av strafföreläggandeområdet från åklagarna till polisen. Grunden till lagstiftningen var att polisen, åklagarna och domstolarna fått en starkt ökad arbetsbelastning varigenom behovet av ett nytt enkelt sätt för lagföring uppstått. Avsikten var att ordningsföreläggande skulle användas vid trafikförseelser.

Departementschefen anförde vid lagens införande att det blivit en alltmer angelägen uppgift att tillse att tillgänglig personal inom rättsvården utnyttjades effektivt. Särskilt viktigt var att man för handläggningsuppgifter av olika slag inte tog i anspråk mer kvalificerad personal än uppgiftens art krävde. Vidare framhölls som angeläget att tillvarata alla möjligheter att uppnå större snabbhet i handläggningen, så att påföljden blev fastställd snarast möjligt efter brottet. Om rättssäkerhetskravet uttalades att det redan vid rättegångsbalkens tillkomst framhållits att det ordinära domstolsförfarandet var anpassat för betydelsefulla och invecklade mål. Det skulle vara alltför betungande för den misstänkte och medföra onödiga kostnader för det allmänna om man skulle tillämpa samma förfarande för obetydliga erkända förseelser. Ett viktigt skäl för förenklingar i lagföringen var också önskemålet att bespara den enskilde kostnader och besvär som inte stod i proportion till sakens beskaffenhet. Vidare uttalade departementschefen följande.

Enligt min mening är värdet av snabbhet i rättsskipningen så stort att man måste ta tillvara alla möjligheter att förenkla handläggningsformerna så länge detta kan ske med bibehållande av tillräckliga garantier för att materiellt riktiga avgöranden blir meddelade. När det gäller brott av mindre allvarlig karaktär kan det inte anses rimligt att samhället anordnar ingående och dyrbara utrednings- och prövningsförfaranden, om den misstänkte själv inte gör

anspråk härpå utan är villig att i summarisk ordning erkänna vad som läggs honom till last och godtar det straff som kommer i fråga.

I sin kommentar till den föreslagna lagtexten anförde departementschefen vidare att det inte torde kunna anföras betänkligheter mot summarisk process vid lindrigare brott. Det kunde enligt departementschefen inte anses oförenligt med polisens ställning och uppgifter att utöva vad som företer vissa likheter med dömande verksamhet. Fog för principiella betänkligheter mot ett polisbötesystem på ett vidare område fanns därför inte.

Lagföringssystemet kom snabbt att accepteras och har fungerat väl. För såväl allmänheten som polisen har det blivit naturligt att erkända och okomplicerade brott kan bli föremål för bötesföreläggande omedelbart på platsen. Tillämpningen av ordningsföreläggande är vidare sådan att rättssäkerheten är väl tillgodosedd. Endast i sällsynta fall sker framställning om undanröjande av föreläggande. När så sker rör det sig mestadels om felräkningar och tekniska misstag vid utfärdandet. Begäran om undanröjande från den misstänktes sida är mycket ovanligt. Ordningsföreläggande har således övertagit en stor del av området för strafföreläggande, varigenom både erhållits en snabb lagföring och en betydande minskning av åklagarens arbetsbörda med mindre brott.

### 6.3.3 Införande av ordningsföreläggande vid butikssnatteri

De ovan refererade uttalandena vid ordningsbotslagens tillkomst gäller fortfarande. De goda erfarenheterna av ordningsboten har medfört att stöldutredningen anser att möjlighet att tillämpa ordningsbot vid vissa fall av okomplicerade snatterier nu bör övervägas. Skälet för detta är liksom vid tillkomsten av lagen om ordningsbot att behovet av snabb och billig hand-



läggning av enkla brott ökat. Vad avser mindre snatterier är samtliga de skäl som åberopats vid införandet av ordningsbot gällande. De okomplicerade, erkända snatteribrotten är också av sådan art att de lämpar sig för förenklad lagföring och ett regelbestämt påföljdsval. Lagföring genom föreläggande av ordningsbot skulle i väsentlig omfattning avlasta åklagarna arbete med strafförelägganden. Det skall också framhållas att ordningsföreläggande medför möjligheter till en väsentlig vinst betr. delgivningsförfarandet. I många fall bör föreläggandet kunna utfärdas och godkännas i omedelbar anslutning till brottet. Genom att svårigheterna vid normalt delgivningsförfarande härigenom i stor omfattning kan undvikas bör såväl åklagare som domstolar kunna besparas arbete med de mindre butikstillgreppen. Vid övervägande om ordningsföreläggande skall kunna komma till användning vid snatteri uppkommer främst frågor avseende påföljdens typ och uträkning, om begränsning av tillämpningsområdet för ordningsbot, om förundersökningen och om tekniska följder rörande bl.a. rapportering och registrering, samt om institutets fortsatta benämning.

#### Dagsböter vid ordningsföreläggande

Som ovan nämnts har stöldutredningen diskuterat möjligheten att föreslå införande av penningböter vid butikssnatterier av låga värden. Utredningen har inte funnit denna väg framkomlig. Om ordningsföreläggande skall kunna avse snatteri måste således begränsningen till penningböter vid ordningsbot frångås och möjlighet att ålägga dagsböter införas. Det kan tyckas att en sådan utvidgning av ordningsbotssystemet strider mot dess grundprinciper, nämligen att polismannen inte skall göra någon annan prövning än huruvida brottet föreligger och där efter påföra straff i enlighet med fastställd bötestaxa. Vid en närmare granskning kan emellertid

konstateras att det rör sig om en teoretisk och knappast någon praktisk fråga. Åsättande av dagsböter vid strafföreläggande sker f.n. i stor utsträckning genom tillämpning av strafftabeller, där i normalfallen t.ex. det tillgripnas värde vid snatteri svarar mot ett bestämt antal dagsböter. I ett flertal åklagardistrikt tillämpas tämligen strikt en sådan ordning. Det sagda gäller det stora antalet butikstillgrepp där saken är av enkel beskaffenhet och inga andra förhållanden än tillgreppsvärdet blir avgörande för påföljden. Bestämningen av dagsbotens storlek är redan centralt reglerad genom riksåklagarens cirkulär RÅC I:97. Åsättandet av dagsböter är enligt stöldutredningens kännedom således redan idag vid åklagarmyndigheter och ofta även i domstolarna schablonartat i en majoritet av ärendena.

#### Begränsningar för användning av ordningsföreläggande

För att begränsa området för tillämpningen av ordningsbot vid snatteri anser utredningen att hänsyn måste tas till det tillgripnas värde. Det är betr. brott avseende lågt värde som ökningen av antalet lagföringar kommer att bli mest påtaglig och det är alltså här som behovet av enkel och snabb lagföring blir särskilt stort. Dessa brott är vanligen okomplicerade och erkännande föreligger i flertalet fall. Utredningen anser därför att vid tillämpningen av ordningsföreläggande vid snatteri det tillgripnas värde inte bör överstiga en viss relativt låg värdegräns. Som tidigare uttalats ligger gränsen mellan snatteri och stöld vid omkring 400 kronor. En lämplig värdegräns för ordningsföreläggande anser utredningen vara hälften av detta belopp eller omkring 200 kronor. Denna gräns bör kunna ändras om förändring av penningvärdet eller andra förhållanden föranleder detta. Därutöver bör framhållas att varje förhållande som kan medföra att brottet skiljer sig från normalfallet skall utgöra hinder för handlägg-

ning genom ordningsföreläggande. Det är endast de erkända och okomplicerade brotten rörande mindre värden som skall kunna lagföras på detta sätt. De brott som inte uppfyller dessa krav skall överlämnas till åklagaren för strafföreläggande eller åtal.

#### Förundersökningen

Enkla butikssnatterier föranleder som ovan nämnts (avsnitt 2.1.2) oftast korta förundersökningsanteckningar. Formellt gäller reglerna i 23 kap. 18 § rättegångsbalken, vari bl.a. föreskrivs att den misstänkte efter förundersökningens slut skall få ta del av vad som framkommit och lämnas skäligen rådru. Innan detta har skett får åtal inte väckas. I praktiken önskar den misstänkte ofta inte ta del av förundersökningen. Då de uppgifter som skall föreläggas den misstänkte i de enkla fallen endast är anmälan, erkännandet av brottet och personuppgifter blir dock behovet av rådru normalt litet. Utredningen finner emellertid att även den begränsade förundersökningen vid de enkla snatterierna kan bidra till att minska effektiviteten i en omedelbar handläggning. Redan enligt reglerna om utfärdande av ordningsföreläggande i 48 kap. 16 § RB anges att den misstänkte om så erfordras skall lämnas rådru. Därigenom anser utredningen att den misstänktes rätt tillräckligt tas tillvara i ärenden av den typ som nu är aktuell. Den formella och något mera omfattande regleringen för dokumentation av förundersökning m.fl. regler som nu gäller även vid de enkla fallen av snatteri anser utredningen därför kan avvaras. Härigenom minskas arbetet för den handläggande polismannen till ett minimum, samtidigt som den misstänktes rätt inte åsidosätts. Ett undantag från bestämmelserna om krav på förundersökning bör därför enligt utredningens mening göras. Inskränkningen bör intas i 23 kap. 22 § RB och skall gälla endast de fall där polisman äger

rätt att utfärda ordningsföreläggande enligt de regler som utredningen föreslår.

### Straffskala vid ordningsföreläggande

Betr. de brott som således faller in under det tänkta tillämpningsområdet för ordningsföreläggande föreslår utredningen att dagsböter skall kunna åsättas. Den exklusiva användningen av penningböter vid ordningsföreläggande skulle alltså brytas. Liksom betr. nu gällande bestämmelser om ordningsbot anser utredningen att riksåklagaren skall fastställa det antal dagsböter som skall utgå vid de aktuella brotten. Utredningen har funnit att påföljden bör bestämmas till ungefär dubbla tillgreppsvärdet. Straffbestämmelserna skulle då vid en normal dagsbot om 10 kronor omfatta 20 dagsböter för tillgreppsvärde upp till 100 kronor, 25 dagsböter vid tillgreppsvärde mellan 101 och 150 kronor och 30 dagsböter mellan 151 och 200 kronor. Antalet dagsböter blir då likom tillgreppsvärdet vid ordningsföreläggande begränsat till hälften av vad motsvarande regler för strafföreläggande föreskriver. De av riksåklagaren fastställda dagsbotsgränserna skulle således gälla på samma sätt som nuvarande ordningsbotstaxa vid trafikbrott som t.ex. hastighetsöverträdelse. Även här är "värdet", hastigheten, avgörande för påföljden. Om brottet emellertid inte är okomplicerat kan det bli aktuellt med misstanke om vårdslöshet i trafik, varvid ärendet följaktligen överlämnas till åklagaren.

Stöldutredningens förslag skiljer sig således mycket litet i praktiken från de metoder som redan utvecklats och fungerar väl inom ordningsbotssystemet. Vad gäller storleken av varje dagsbot är detta redan reglerat av riksåklagaren. Dessa bestämmelser bör inte vara svårare att tillämpa än de nu gällande reglerna för sammanräkning av ordningsbot vid flera brott. Polismannen får från rikspolisstyrelsens person-

och belastningsregister inhämta uppgifter om ev. tidigare brottslighet som kan medföra att ordningsföreläggande inte kan utfärdas. Vid återfall i brott, flera brott vid samma tillfälle eller andra försvårande omständigheter skall det, som ovan uttalats, inte kunna bli aktuellt med lagföring genom ordningsföreläggande. Ärendet får i dessa fall istället överlämnas till åklagaren.

#### Ordningsföreläggande betr. unga lagöverträdare

Vid beslut om åtal och om utfärdande av strafföreläggande skall om svårare straff än böter är stadgat för brottet föras särskilt protokoll då prövning sker enligt lagen (1964:167) om unga lagöverträdare, dvs. då gärningsmannen är mellan 15 och 18 år vid brottets begående. Kravet på upprättande av protokoll föreskrivs för åklagaren i KK 1964:740 med föreskrifter för åklagare i vissa brottmål. Närmare regler för upprättande av protokoll har utfärdats av riksåklagaren. Bestämmelserna om protokollföring av åtalsprövning jml. LUL är knutna till det straff som är stadgat för brottet. Detta innebär att ett stort antal klara bötesbrott, där fängelse i och för sig ingår i straffskalan kräver protokoll vid åtal eller utfärdande av strafföreläggande. Exempel på sådana brott är, förutom snatteri, bedrägligt beteende, skadegörelse, ofredande, olovligt brukande samt inom specialstraffrätten varusmuggling och grov olovlig körning. Vid flera av dessa brott, däribland snatteri, är praxis sedan lång tid så väl utvecklad att det omedelbart brukar stå klart dels att böter skall följa på brottet, dels att anledning att höra sociala myndigheter saknas. Protokollföringen av åtalsprövningen enligt LUL har i dessa fall blivit en formalitet.

Vid en utvidgning av tillämpningsområdet för ordningsföreläggande uppkommer frågan om och hur den

prövning enligt LUL som nu göres av åklagare skall göras av polisman. Utredningen konstaterar att det med den föreslagna omfattningen av rätten för polisman att utfärda ordningsföreläggande för snatteri blir en principiell skillnad mellan de brott som kan handläggas av polisman och de som handlägges av åklagaren. De brott som kan bli föremål för ordningsföreläggande är genom den föreslagna lagstiftningen inskränkta till de värdemässigt lägsta och i övrigt okomplicerade fallen. Även om flertalet snatterier som bedöms av åklagare trots högre tillgreppsvärde oftast i praktiken är bötesbrott föreligger i dessa fall dock alltid möjligheten av försvårade omständigheter. Utredningen anser att den prövning som skall ske enligt LUL i dessa senare fall även i fortsättningen bör redovisas enligt nuvarande regler. Däremot kan utredningen inte finna att något motsvarande intresse eller behov kan finnas betr. de brott som skall kunna handläggas genom ordningsföreläggande. Någon motsvarighet till åklagarens skyldighet att föra protokoll över åtalsprövning enligt LUL m.m. bör därför enligt stöldutredningen inte åläggas polisman. Utredningen finner inte att någon särskild lagstiftning om undantag härvid är erforderlig.

#### Vissa tekniska frågor

Stöldutredningen har övervägt om åläggande av dagsböter genom ordningsföreläggande bör bedömas så principiellt annorlunda än det nuvarande ordningsbotssystemet att institutets benämning bör ändras. Beteckningen ordningsföreläggande skapades av trafikmålskommittén och kom snabbt att beteckna både den utfärdade handlingen och själva institutet. Benämningen ansågs då den infördes klargöra att det vid denna handläggningsform var fråga om förseelser av ordningskaraktär. Allmänheten torde numera vara införstådd med att vissa böter åläggs av polisen. Det

är osäkert om de bötfällda har kännedom om eller intresse av föreläggandets benämning. I flertalet fall ser den bötfällda säkerligen bötesbeloppets storlek som det väsentliga. Det bör dock inte förbises att benämningen ordningsbot vid snatteri kan leda till uppfattningen att samhället ser mindre allvarligt på sådant brott. Utredningen är av den uppfattningen att samtliga föreläggande av böter som sker av polisen lämpligen borde benämnas bötesföreläggande. En sådan förändring torde dock få övervägas i ett större sammanhang än det förevarande. Stöldutredningen föreslår därför inte någon ändring av benämningen ordningsbot i föreläggande av dagsböter för snatteri.

För utfärdande av dagsböter genom ordningsföreläggande krävs att nuvarande blankett ändras. Därvid får hänsyn tas till att registrering av sådana förelägganden skall ske i centralt polisregister såsom vid strafföreläggande. Utredningen har funnit att det föreslagna systemet med dagsböter vid ordningsbot inte i något väsentligt avseende skiljer sig från nu gällande regler för ordningsföreläggande. Utredningen har därför inte funnit anledning att föreslå ändrade behörighetsregler för utfärdande av sådant föreläggande.

#### Sammanfattning

Stöldutredningen anser att tillämpningen av ordningsbotsinstitutet givit så goda erfarenheter att detta nu bör kunna utnyttjas för beivrande av mindre butikssnatterier. Utredningen föreslår därför att dagsböter skall få åläggas genom ordningsföreläggande. Såväl antalet dagsböter som dessas storlek skall regleras genom särskilda bestämmelser. Den praktiska skillnaden från den nuvarande tillämpningen av ordningsbot blir därför obetydlig.

Förslaget innebär vidare att varje ärende som inte är av enkel natur, erkänt och faller inom den beloppsmässiga begränsningen för tillämpning av ordningsbot på vanligt sätt skall överlämnas till åklagare för fortsatt handläggning. Utredningen kan inte finna att de föreslagna ändringarna och utvidgningen av användningsområdet för ordningsbot innebär någon minskad rättssäkerhet eller är ägnade att påtagligt förändra uppgifterna för och kraven på den enskilde polismannen. Det finns anledning att tro att allmänheten kommer att acceptera ordningsföreläggande vid mindre snatterier som en snabb och för den enskilde förhållandevis skonsam form av lagföring. Lagföring av mindre butikstillgrepp genom ordningsföreläggande medför en väsentlig minskning av åklagarnas befattning med mindre tillgrepp. Förfarandet innebär också en förenkling av polisens arbete. Handlägningsformen bör totalt sett innebära en minskning av samhällets kostnader för lagföring av butikstillgrepp.

#### 6.3.4 Rapporteftergift

##### Bakgrund till gällande rätt

1968 års brottmålsutredningen uttalade i betänkandet SOU 1971:10 "Snatteri" att de straffrättsliga ingripandena borde begränsas vid mindre brott. Ett sätt att åstadkomma detta var att utvidga tillämpningsområdet för rapporteftergift, så att även snatteri skulle falla inom detta område. Förutsättningarna för rapporteftergift skulle enligt utredningen vara att brottsobjektets värde var lågt eller den lidna skadan obetydlig och att brottet kunde anses vara en tillfällig lagöverträdelse. I samband med sistnämnda rekvisit uttalade utredningen att den förutsatte att registrering skulle ske av såväl rapporteftergift som åtalsunderlåtelse. Brottmålsutredningen konstaterade vidare att någon nedre



gräns för straffbarhet inte fanns vid mindre förmögenhetsbrott. Utredningen ansåg emellertid att samhällets reaktion vid olovligt tillgrepp av saker med mycket ringa värde borde vara så utformad, att den dels uttryckte ett ogillande, dels förmådde lagöverträdaren att avhålla sig från brott i fortsättningen. Utredningen var av den uppfattningen att man kunde underlåta lagföring i dessa fall och att rapporteftergiften fyllde de uppställda kraven på en adekvat reaktion från samhället vid åtskilliga mera bagatellartade förmögenhetsbrott.

Brottmålsutredningens förslag ledde till lagstiftning om utvidgning av rapporteftergiftens tillämpningsområde. Registrering av rapporteftergift skedde i lokala polisregister.

#### 20-kronorsgränsen. Rapporteftergiften i praxis

Butikstillgreppen har som tidigare berörts ökat kraftigt. En av orsakerna härtill anser stöldutredningen vara att söka i de regler om rapporteftergift som infördes efter brottmålsutredningens förslag. Samtidigt med dessa regler utfärdades anvisningar, Cirk 1972:25, som stödde sig på de uttalanden som gjorts i brottmålsutredningens betänkande. Anvisningarna var en naturlig följd av lagstiftningen, då polisman som var förundersökningsledare behövde regler för tillämpningen av rapporteftergift inom det nya område som tillkommit. Därvid kom en värdegräns att te sig som den enklaste vägen att begränsa området. Denna gräns sattes till "omkring 20 kronor", som alltså blev den övre gränsen för tillämpning av rapporteftergift. Fem år senare framfördes genom allmänt meddelande från rikspolisstyrelsen att denna värdegräns fortfarande var i kraft, varvid påpekades att lokala höjningar av gränsen med hänsyn till penningvärdets fall eller av annan orsak inte var tillåtna. Detta förnyade

påpekande om de gällande reglerna var orsakat av den utveckling av rapporteftergiften som skett sedan 1972.

År 1980 meddelades i landet rapporteftergift betr. över 20 % av alla då handlagda butikstillgrepp och eftergifterna avsåg i uppskattningsvis 9-10 % av fallen tillgrepp rörande belopp som klart översteg omkring 20 kronor. Den tämligen måttliga användningen av rapporteftergift som brottmålsutredningen förespråkade kom således att bli vidsträckt. Mycket snart hade gränsen utvecklats inte till en övre gräns för rapporteftergift utan i de flesta fall en lägre gräns för anmälan till åklagare. Tillgrepp avseende mindre än 20 kronor har således med få undantag i praktiken blivit straffria. Det kan således konstateras att tillämpningen av rapporteftergift vid snatteri blivit extensiv.

Utvecklingen av rapporteftergiftens tillämpning ger anledning till övervägande av åtgärder för att åstadkomma en ändring av de rådande förhållandena. SCB:s attitydundersökning avseende allmänheten (se avsnitt 4.6) har visat att en majoritet av allmänheten saknar kunskap om att det är straffbart att stjäla för mindre än 20 kronor. Resultatet får anses bekräfta den oro för uppluckring av rättsmoralen som uttryckts i utredningens direktiv. Utredningen är av den uppfattningen att värdegränsen vid 20 kronor, dess tillämpning samt den delvis ovederhäftiga publicitet som värdegränsen erhållit påverkat allmänhetens kunskap om straffbarheten av mindre snatterier. Det kan vidare antas att man på sina håll inom handeln kommit att betrakta det som utan mening att polisanmäla tillgrepp rörande mindre värden.

Bibehållande av eftergiftsinstitut vid snatteri

Utredningen har övervägt frågan huruvida rapport-  
eftergift överhuvud bör behållas som institut.  
Stöldutredningen har utgått från att restriktivare  
och mindre schablonmässiga regler måste komma att  
tillämpas vid en bedömning om lagföring skall ske  
av de mindre tillgreppsbroten. Utredningen har  
även betr. åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st  
1 p rättegångsbalken, som redovisas nedan, förutsatt  
en ändring till en avsevärt mindre vidsträckt till-  
lämpning. Oaktat antalet ärenden som inte skall lag-  
föras bör bli begränsat, anser utredningen dock att  
flera skäl talar för ett bibehållande av polisens  
möjligheter att besluta att inte lagföra mindre  
tillgrepp.

Polisman tilläggs genom utredningens förslag befo-  
genhet att genom ordningsbot förelägga dagsböter  
för snatteri upp till visst värde. Det ter sig  
naturligt att samma handläggare också skall ha möj-  
lighet att betr. dessa ärenden fatta beslut att inte  
lagföra. De anvisningar som utfärdas för tillämp-  
ningen av den nya formen av eftergift bör utformas  
så, att de lätt kan tillämpas utan att gränsdrag-  
ningsproblem uppstår. Utredningen anser det vara av  
vikt, att ingripandet mot den ertappade butikstjuven,  
oavsett om därefter följer åtal, strafföreläggande,  
ordningsbot eller beslut om att inte lagföra, sker  
så omedelbart och samtidigt så skonsamt som möjligt.  
Genom vad utredningen erfarit från flera håll betrak-  
tas ovissheten och det utdragna beslutsförfarandet  
som en av de allvarligaste svagheter i det nuva-  
rande systemet, då ärendena går till åklagare för  
beslut.

Ett överförande till åklagarna av samtliga beslut  
att inte lagföra kunde möjligen ha fördelar då det  
gäller att åstadkomma en enhetlig praxis, men skulle

med säkerhet medföra relativt långa beslutstider. Det framstår också som mera rationellt att samma myndighet som utfärdar föreläggande (om ordningsbot) också kan meddela beslut om motsatsen, dvs. att ingen bötespåföljd skall åläggas. Rätt för polismyndighet att meddela eftergift av bötesstraff medverkar också till den omdelbarhet och snabbhet i förfarandet som utredningen eftersträvar och anser av stort värde.

#### Införande av böteseftergift. Förutsättningar

Enligt stöldutredningens uppfattning är en av de största svagheter hos de hittills gällande reglerna för rapporteftergift den fasta beloppsgränsen. Utredningen anser det klart att en sådan gräns lätt leder till missförstånd rörande själva straffbarheten. Stöldutredningen anser det oacceptabelt att frågan om lagföring av ett mindre tillgrepp bedöms i det närmaste helt schablonmässigt efter det tillgripnas värde och att därmed i realiteten skapas en nedre straffbarhetsgräns. Systemet blir direkt stötande om allmänheten dessutom får en sådan uppfattning om praxis att man ibland t.o.m. anpassar tillgreppen efter de schablongränser som uppsatts. Stöldutredningen föreslår därför att bestämmelserna i 12 § 3 st polisinstruktionen ändras, varigenom förutsättningarna för underlåtenhet att lagföra bestämmes annorlunda än som skett genom 1972 års lagändring. Härvid har ett första mål varit att undvika en fast värdegräns som huvudsaklig grund för bedömningen huruvida lagföring skall ske eller inte. Utredningens uppfattning av tillämpningen av rapporteftergift och åtalsunderlåtenhet är att då vid butikstillgrepp lagföring framstår som opåkallad värdet endast bör vara en av flera omständigheter vid bedömningen. Utredningen har därför låtit utgångspunkten för beslut vara en helhetsbedömning, varvid det tillgripnas värde inte tillmätas större betydelse än andra fakta. Utredningen har därmed

särskilt velat påpeka att någon generell nedre gräns för straffbarhet inte kan eller bör sättas. Området inom vilket polisen har rätt att underlåta lagföringsåtgärd bör enligt utredningen vidgas till att omfatta alla de brott för vilka polisen skall äga rätt att utfärda ordningsbot, dvs. tillgrepp där inga försvårande omständigheter föreligger och värdet av det tillgripna är högst 200 kronor. Fall av butikstillgrepp som normalt skulle överlämnas till åklagare för strafföreläggande eller åtal skall, även om särskilda omständigheter anses föreligga, inte bli föremål för eftergiftsbeslut av polisen utan lämnas till åklagaren för eventuellt beslut om åtalsunderlåtelse.

En förutsättning för att polisen skall få underlåta lagföring måste vara att erkännande föreligger. Utredningen vill härmed skärpa de nuvarande reglerna enligt vilka "det måste (dock) stå klart för polismannen att den misstänkte har begått gärningen och att denna är att bedöma som snatteri". (Cirk 1972:25) Stöldutredningen anser att eftergift inte får ske om brottet förnekas. Detta innebär att kraven på polismannen att göra en ibland tämligen svår bedömning bortfaller. I de fall där oklarhet om rättsläget föreligger eller gärningen eljest inte är lättbedömd skall polisen inte belastas med tillämpningsproblemen, utan ärendet överlämnas till åklagaren.

Inom ramen för polisens befogenheter att lagföra mindre butikstillgrepp bör sålunda trots den skärpning av praxis som utredningen föreslår finnas ett område för underlåtenhet att lagföra. Omständigheterna vid brottet skall då vara sådana att de påtagligt skiljer sig från normalfallen av butikstillgrepp, antingen betr. själva gärningen eller betr. den misstänktes person. Som nämnts är således lågt värde hos det tillgripna normalt inte tillräckligt att motivera en underlåtelse. Inte heller bör sär-

skilt låg eller hög ålder hos den misstänkte ensamt utgöra grunden för sådant beslut. Förhållandena måste sammantagna vara sådana att lagföring uppenbarligen är opåkallad och att erinran är en tillräcklig åtgärd för att förhindra återfall. Liksom 1968 års brottmålsutredning anser stöldutredningen att vissa förhållanden utesluter möjlighet att underlåta lagföring. Förutom vad ovan sagts om erkännande skall lagföring ske om den misstänkte förut erhållit eftergift eller åtalsunderlåtelse eller lagförts för förmögenhetsbrott. En period av fem år före det aktuella brottet kan därvid lämpligen beaktas. Lagföring skall inte heller underlåtas om vid brottet använts hjälpmedel eller omständigheterna på annat sätt är försvårande och inte heller om målsäganden har skadeståndsanspråk. Sammanfattningsvis avses de nya reglerna innebära en betydande inskränkning i förhållande till det område som i nuvarande praxis omfattas av rapporteftergift.

Redan tidigare kunde med fog diskuterats huruvida rapporteftergift var en adekvat benämning, eftersom endast rapport till åklagaren underläts. Eftersom polisen enligt utredningens förslag självständigt kommer att handlägga flertalet av de ärenden där underlåtelse av lagföring blir aktuell blir beteckningen rapporteftergift missvisande. Beslutet kommer att innebära en lagföringsunderlåtelse eller närmare bestämt en ordningsbotsunderlåtelse. Även om dessa beteckningar ger klarhet i beslutens innebörd lämpar de sig av praktiska skäl inte som arbetsbenämningar på beslutsformen. Utredningen har stannat för benämningen böteseftergift för polisens beslut om att underlåta att förelägga ordningsbot.

### Sammanfattning

Stöldutredningens förslag till ersättande av rapporteftergift med böteseftergift innebär, i vart fall inledningsvis, ett ökat antal lagföringar av mindre tillgreppsbrott. Utredningen anser denna åtgärd påkallad från flera synpunkter. Främst anser utredningen att en restriktiv tillämpning av böteseftergift - och åtalsunderlåtelse - är ett nödvändigt sätt att genom lagstiftning försöka hejda den allvarliga brottsutvecklingen. Därvid ser stöldutredningen allvarligt på det förhållandet att synen på tillgreppsbrott rörande mindre värden bland allmänheten förändrats därhän att halva befolkningen inte synes veta att brottet är straffbart. Tillämpningen av rapporteftergift och en viss passivitet från handelns sida torde ha bidragit till denna utveckling. Utredningen anser att samhället - såsom t.ex. vid narkotikaförseelser - har ett stort ansvar för att förhindra utbredning av mindre brott som lätt kan övergå till ökad och grövre kriminalitet hos framför allt unga lagöverträdare. En begränsning och förändring av reglerna för rapporteftergift vid snatteri är därför enligt stöldutredningen nödvändig.

#### 6.3.5 Åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken

### Bakgrund till gällande rätt

Genom lagändringar 1971 och 1972 förändrades förutsättningarna för tillämpning av åtalsunderlåtelse jml 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken avsevärt. Först vidgades området till att omfatta även fall där påföljden vid åtal skulle bli höga böter. Fortfarande skulle dock särskilda omständigheter föreligga i det enskilda fallet för att åtal skulle få underlätas. Därefter tillkom nya regler gällande

mindre förmögenhetsbrott. Syftet var att minska antalet åtal bl.a. för snatteri. Ringa straffvärde blev utgångspunkten för åtalsunderlåtelse och straffvärdet kom att knytas till det tillgripnas värde.

### Utveckling av praxis

Den tillämpning av 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken som föreskrevs av riksåklagaren kom att vålla svårigheter för åklagarna. Värdet kunde i många fall av åtalsunderlåtelse ligga över 20-kronorsgränsen enligt RÅ:s anvisningar, men därutöver utsades endast att brottet vid en samlad bedömning skulle ha ringa straffvärde. Förutsättningarna för åtalsunderlåtelse kom att variera starkt mellan olika åklagardistrikt. Dessa förhållanden föranledde riksåklagaren att företa en enkät bland landets åklagare för att skapa en bild av hur tillämpningen av åtalsunderlåtelse vid snatteri utvecklats. I RÅ-nytt den 15 juni 1979 redovisade riksåklagaren resultaten av undersökningen. Något mer än hälften av åklagardistrikt tillämpade en 20-kronorsgräns. Av de distrikt som tillämpade en högre gräns angav flertalet 50 kronor och ett fåtal mer än 50 kronor. Det högsta angivna värdet var 150 kronor. De flesta distrikt uppgav att man var restriktiv med åtalsunderlåtelser. Sådana meddelades endast då särskilda omständigheter som hög ålder, sjukdom eller liknande förelåg. Riksåklagaren hänvisade härefter till innehållet i cirkulär C 70 och anförde: "Med hänsyn till den penningvärdeförsämring som ägt rum efter cirkulärets tillkomst torde numera värdegränsen för åtalsunderlåtelse vid bagatellartade snatterier av engångsnatur kunna sättas inte obetydligt högre än gränsen för rapporteftergift (20 kronor). Från vissa distrikt har upplysts att värdegränsen för åtalsunderlåtelse satts till 50 kronor. Jag anser att en sådan praxis kan godtagas." Riksåklagarens uttalande innebär enligt utredningens uppfattning i prak-



tiken upprättande av en schablonggräns även för åtalsunderlåtelse. Några krav på att det skall föreligga några särskilda omständigheter i det enskilda fallet uttalas inte, varför beloppsgränsen torde gälla sådana fall av snatteri som är av engångskaraktär och där försvårande omständigheter inte föreligger. Syftet med riksåklagarens uttalande var främst att söka åstadkomma större likformighet vid tillämpningen av åtalsunderlåtelse.

Stöldutredningen har under sitt arbete tagit kontakt med ett 15-tal åklagarmyndigheter bl.a. för att efterhöra praxis vid och synpunkter på åtalsunderlåtelse vid snatteri. Myndigheterna är spridda geografiskt och omfattar såväl stora som små åklagardistrikt. Det föreligger en betydande variation mellan de ärenden som överhuvud redovisas till resp. åklagarmyndighet. I vissa distrikt förekommer aldrig att polisen redovisar protokoll avseende snatteri av lägre värde än 20 kronor, medan i andra distrikt polisen vidarebefordrar alla ärenden oavsett tillgreppsvärdet. Dessa båda ytterligheter återfinns hos hälften av de tillfrågade distrikten, medan man från den återstående hälften uppgivit att man endast sällan och då vid särskilda omständigheter, t.ex. återfall, får ärenden rörande tillgrepp under 20 kronor. Den värdegräns som tillämpas för åtalsunderlåtelse jml 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken ligger mellan 20 och 50 kronor, med övervikt för den övre delen av skalan. Något distrikt går över 50 kronor, medan ett par håller sin praxis omkring 20 kronor. Endast i ett distrikt uppges värdet vara ensamt avgörande. Vid många av de tillfrågade myndigheterna fordras dock tämligen starka skäl innan lagföring sker för belopp under 50 kronor. Från flera myndigheter sades att beloppen lätt tenderar att tillämpas slentrianmässigt. Vidare uttalades från många myndigheter missnöje med den höjda värdegränsen för åtalsunderlåtelse. Från

flera håll ifrågasattes direkt lämpligheten av nuvarande system med rapporteftergift och åtalsunderlåtelse. Av från rikspolisstyrelsen inhämtade uppgifter om lämnade åtalsunderlåtelse jml RB 20:7 p 1 framgår att rikssiffrorna 1980 för det tillgripnas värde i över 50 % av fallen ligger mellan 21 och 50 kronor. Ca 10 % ligger över 50 kronor och nära 20 % under 20 kronor. Antalet beslut avseende okänt värde är dock så högt som 17,5 %. Under tiden 1975-1980 har antalet distrikt som tillämpat 50-kronorsgränsen ökat. Anmärkningsvärt är att ungefär hälften av åtalsunderlåtelseerna avser personer mellan 19 och 59 år. Särskilda skäl att underlåta åtal betr. personer i dessa åldersgrupper borde vara tämligen ovanliga. Siffrorna måste tolkas så att en slentrianmässig bedömning endast efter det tillgripnas värde är betydligt vanligare än vad som uppgivits från åklagarmyndigheterna till RÅ.

#### Överväganden och riktlinjer för ändrad tillämpning

Stöldutredningen finner att den av RÅ 1979 publicerade värdegränsen påverkat åklagarnas tillämpning av åtalsunderlåtelse jml RB 20 kap. 7 § 1 st 1 p så att i realiteten en nedre gräns för åtal tillskapats. 50-kronorsgränsen uppges vara tillkommen för att utjämna skillnaderna i praxis mellan olika åklagarmyndigheter. RÅ:s rekommendationer om åtalsunderlåtelse torde ha medfört att endast särskilda omständigheter föranleder åklagarna att frångå anvisningarna och väcka åtal. Härigenom kommer den verkliga motiveringen bakom det enskilda beslutet om åtalsunderlåtelse att grundas enbart på tillgreppsbeloppet, vilket om detta understiger 50 kronor innebär att åtalsunderlåtelse meddelas om inte särskilda skäl talar mot detta. Är tillgreppsbeloppet över 50 kronor får åklagaren emellertid motivera sitt beslut med att särskilda omständigheter talar för åtalsunderlåtelse. Två typer av motive-

ringar får således komma till användning beroende på om tillgreppet ligger över eller under den utsatta värdegränsen.

Bagatellbrott av engångskaraktär får tolkas som brott avseende mindre än 50 kronor. Bagatellkaraktären torde förutom av beloppet endast bestämmas av frånvaron av försvårande omständigheter. Bedömningen av engångskaraktären kan göras endast om kontroll av tidigare brott verkligen är möjlig att göra. Eftersom endast tidigare lagföringar och i huvudsak inga åtalsunderlåtelse och aldrig rapporteftergifter är föremål för registrering blir värdegränsen i flertalet fall ensam avgörande. Resultatet av den rekommenderade tillämpningen av 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken vid snatteri blir därför enligt stöldutredningen just det som riksåklagaren i cirkulär C 67 särskilt uttalat måste undvikas. Utredningen kan nämligen inte finna annat än att åtalsunderlåtelse blivit så vanlig för en viss kategori gärningar (snatteri under 50 kronor) att allmänheten kan räkna med att undgå påföljd om man upptäcks. Åtalsunderlåtelse har blivit en direkt fortsättning på rapporteftergiften och praxis föregår därigenom på ett olyckligt sätt en avkriminalisering, som med hänsyn till svinn- och brottsutveckling enligt stöldutredningen inte är acceptabel. Även om riksåklagarens uttalande inte fått samma publicitet som 20-kronors-gränsen vid rapporteftergift har det dock bland allmänheten uppfattats som om det tillkommit en ännu högre gräns vid snatteri. Detta kan enligt utredningens mening inte ha undgått att få negativa verkningar såväl vad gäller allmänhetens attityder till och uppfattning om snatteribrottet som vad avser inställningen inom handeln till det meningsfulla i ingripande och polisanmälan vid butikstillgrepp.

Den föreslagna förenklade handläggningen av snatterier och det därtill knutna behörighetsområdet för polisen att besluta om underlåten lagföring genom meddelande av böteseftergift medför att området för åtalsunderlåtelse jml 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken vid snatteri blir litet. Redan genom dessa ändringar bortfaller den nuvarande 50-kronorsgränsen. Som redan utvecklats rörande rapporteftergiften och dess effekter anser utredningen det vara olyckligt med fasta värdegränser som grund att underlåta lagföring. En ny motsvarighet till den nuvarande 50-kronorsgränsen anser utredningen därför inte böra komma ifråga.

Utredningen noterar att betr. narkotikaförseelser försöken med värdegränser (mängdgränser) som grund för åtalsunderlåtelse lett till mycket dåliga resultat och att de "liberala" gränserna borttagits och ersatts med en avsevärt skärpt praxis. Stöldutredningen är av den uppfattningen att förhållandena vid snatteribrott är likartade. Det tillgripnas värde är enligt utredningens syn endast en av flera faktorer som skall sammanställas vid bedömningen huruvida åtalsunderlåtelse bör ske.

Det kan antas att handeln själv oftast reglerar anmälningarna på ett sådant sätt att de minsta och de ömmande fallen vid butikstillgrepp endast sällan kommer till polisens kännedom. För tillämpning av 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken vid snatteri bör enligt utredningen inte gälla generella särregler. Brottstypen och dess omfattning ger anledning till en restriktiv tillämpning av åtalsunderlåtelse. Det kan därvid inte bortses från att tillgreppsbrott utgör en gärningstyp som är central för brottsbekämpningen och att en eftergiven attityd vid lagföring av sådana brott kan få inte avsedda konsekvenser. Som uttalats i förslaget till bestämmelserna ang. böteseftergift bör även betr. åtals-

underlåtelse jml 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken gälla att presumptionen är starkt för lagföring och att endast fall som väsentligt skiljer sig från de sedvanliga skall undantas. Schablonmässiga bedömningar betr. värde, hög eller låg ålder bör undvikas och endast de särskilda förhållandena i det enskilda fallet påverka åtalsfrågan. En ökad möjlighet att erhålla uppgift om tidigare brottslighet bör även medverka till en sakligt riktig tillämpning.

Utredningen anser sammanfattningsvis att generell och slentrianmässigt tillämpad åtalsunderlåtelse vid snatteri måste undvikas. Därför anser utredningen att inte bara det värdemässiga schablontänkandet utan också uttalanden om en allmän restriktivitet betr. åtal för snatteri genom utvecklingen blivit inaktuella. Den av utredningen förordade tillämpningen av åtalsreglerna står däremot inte i något motsatsförhållande till den utvidgning av åtalsunderlåtelsens ram som skedde genom lagstiftningen 1971 och som behandlats i riksåklagarens cirkulär C 67. Tvärtom anser utredningen att det är av stort värde att denna form av dömande verksamhet kvarligger hos åklagaren, men förutsätter därvid att sådana omständigheter verkligen föreligger att det finns grund att underlåta åtal i varje enskilt fall.

En minskning av antalet rapporteftergifter och åtalsunderlåtelser leder till att antalet lagföringar åtminstone inledningsvis torde öka ganska avsevärt. Man kan anta att ökningen främst kommer att avse tillgrepp rörande värden under 100 kronor. Det kan erinras om att stöldutredningens undersökning betr. butikstillgrepp i Malmö utvisar att tillgreppsvärdena i flertalet fall avser måttliga värden, med ca 60 % av de anmälda tillgreppen avseende värden under 100 kronor. Utredningen gör den bedömningen att antalet lagföringar efter en tid kommer att minska till

följd av bl.a. en allmän kännedom om konsekvent och snabb lagföring av butikssnatterierna.

#### 6.3.6 Registrering

Övergången till ett centralt polisregistersystem medförde väsentliga fördelar genom att ett mera fullständigt och tillförlitligt uppgiftsunderlag kunde erhållas. Tidigare hade de lokalt förda registren varierat mycket i detta avseende. I de stora polisdistrikten fanns vanligen ett omfattande material med uppgifter även från andra distrikt, medan mindre distrikt kunde ha tämligen ofullständiga register. Många väsentliga uppgifter saknades samtidigt i det allmänna kriminalregistret. Vid införande av polisregisterlagen 1965 förutsattes att den lokala registreringen skulle fortsätta och i lagens förarbeten uttalade departementschefen bl.a. att han inte ansåg att innehållet i de lokala registren borde regleras i lag. En centralisering av uppgiftsförandet följde emellertid och systemet med ett centralt polisregister medförde avsevärda förändringar. De lokala registren kom att betraktas som mindre angelägna och år 1977 hade utvecklingen gått så långt att rikspolisstyrelsen utfärdade nya anvisningar om förandet av lokala polisregister. I anvisningarna (RPS FS 1977:131) uttalades inledningsvis: "Samtliga polisdistrikt har numera direktförbindelse med person- och belastningsregistret (PBR) samt med vissa andra centrala register. Därför finns inte längre behov av att i distrikten registrera uppgifter i samma omfattning som tidigare".

Genom de nya bestämmelserna kom en rad uppgifter att utgå ur registreringen, exempelvis anteckningar om rapporteftergift, skäligen misstanke om brott, ogillade åtal, olika typer av ingripanden samt åtalsunderlåtelse. Den vida ram för registrering av olika typer av åtgärder och beslut som departe-

mentschefen i förarbetena till polisregisterlagen 1965 förutsatte vara nödvändig för bekämpning av brott inskränktes därför kraftigt. Som utvecklats ovan betr. gällande rätt kvarstår registrering av åtalsunderlåtelse endast i vissa undantagsfall. Åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken står liksom rapporteftergift helt utanför den centrala registreringen. Möjligheten att utnyttja de lokala registeruppgifterna i mindre brottmål är avsevärt begränsad på grund av dessa registers utformning som samordningsregister och personbladssamling.

#### Behovet av registeruppgifter vid butikstillgrepp

Kungl. Maj:ts cirkulär (1972:25) om rapporteftergift för vissa snatteribrott nämner betr. kontroll av tidigare brottslighet: "Ger tillgängliga uppgifter eller omständigheterna i övrigt vid handen att den misstänkte förut har gjort sig skyldig till förnögenhetsbrott av liknande eller allvarligare slag, bör rapport avges". Det anges inte närmare hur kontroll av tidigare beslut skall ske. Det förefaller inte troligt att man vid tillkomsten av cirkuläret tänkt sig endast en begränsad kontroll och att i övrigt överlåta åt slumpen om "omständigheterna i övrigt", dvs. den enskilde polismannens eller åklagarens personkännedom skulle hindra oriktigt beslut om rapporteftergift. Brottmålsutredningen förutsatte vid förslaget till införande av rapporteftergift att sådan skulle registreras i det centrala polisregistret. Det kan således på goda grunder antas att brottmålsutredningen tog för givet att kontroll av tidigare uppgifter både skulle vara möjligt och skulle ske.

Tillämpningsområdet för 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken är betydligt vidare än det för rapporteftergift. Som ovan angivits har riksåklagaren i

cirkulär C 70 dragit upp riktlinjerna för tillämpning av åtalsunderlåtelse vid mindre förmögenhetsbrott. Även betr. sådan åtalsunderlåtelse görs inskränkning vad gäller återfall: "Åtalsunderlåtelse bör inte heller förekomma när omständigheterna tyder på att gärningen ingår i en serie av liknande brott eller att annan kriminalitet kan föreligga. Visar tillgängliga uppgifter, att den misstänkte förut har gjort sig skyldig till förmögenhetsbrott, bör åtal inte underlätas". Även i riksåklagarens cirkulär används termen "tillgängliga uppgifter" utan närmare precisering. Det lämnas inte några riktlinjer för varifrån dessa uppgifter bör hämtas. Det måste antas att riksåklagaren vid utfärdandet av cirkuläret 1972, liksom brottmålsutredningen, förutsatte att tidigare beslut om utebliven lagföring skulle finnas tillgängliga för åklagaren.

Då registrering av rapporteftergift och åtalsunderlåtelse bl.a. jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken för snatteri saknas har den beslutsfattande tjänstemannen vid polis- eller åklagarmyndighet vanligen endast begränsade uppgifter tillgängliga som underlag för beslutet. Tidigare beslut av liknande art kan endast eftersökas lokalt genom tidskrävande genomgång av personbladssamling eller brottmålsdiarium. Sådana kontroller är inte rationella och är oftast alltför tidsödande. Stöldutredningen har vid kontakter med ett flertal åklagarmyndigheter i landet kunnat konstatera att utdrag ur person- och belastningsregistret är den enda kontroll som bedöms rationell vid ärenden om eventuell åtalsunderlåtelse. I vissa distrikt underlåtes t.o.m. helt kontroll av tidigare kriminalitet. I andra kommer tidigare beslut om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse slumpvis att hindra nya liknande beslut endast i de fall då den ingripande polismannen, utredningsmannen eller åklagaren råkar ha personlig kännedom om den misstänkte.



Från näringslivet har till stöldutredningen vid ett flertal tillfällen påtalats det otillfredsställande i att eftergiftsbeslut meddelas utan hänsyn till att den misstänkte flera gånger tidigare undgått lagföring. Därvid har framhållits att inte bara underlåtelseinstitutens existens utan också vetskapen om att registrering saknas medfört en attitydförändring. Som ett extremt exempel kan nämnas att ett företag till utredningen ingivit uppgifter om snatterier vid företaget föröväde av en person vid över 40 tillfällen under en femårsperiod. Likväl, anför företaget, har det 42:a tillgreppet resulterat i åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken. Fallet utvisar svårigheterna för polis och åklagare att erhålla de behövliga uppgifterna för ett riktigt beslut. Vid stöldutredningens kontakter med olika företrädare för detaljhandeln har uppgivits att det i vissa ungdoms- och missbrukarkretsar i Stor-Stockholm förekommer regelrätta turnéer genom de olika distrikten, varvid gärningsmännen är klara över att de vid upptäckt löper liten risk att lagföras, eftersom kontakten mellan de olika polis- och åklagardistrikten är bristfällig och möjligheterna till registerslagning begränsade.

#### Registrering av ordningsföreläggande, böteseftergift och åtalsunderlåtelse

Stöldutredningen föreslår ovan att lagföring av mindre butikstillgrepp i vissa fall skall kunna ske genom föreläggande av ordningsbot. Utredningen anser att registrering av sådana förelägganden rimligen måste bli en direkt följd av förslaget. Vad härefter gäller beslut om underlåten lagföring har i stöldutredningens attitydundersökningar framförts önskemål om ökad lagföring, särskilt vid upprepade tillgrepp. Registrering av beslut om underlåten lagföring har därvid nämnts som ett sätt att förbättra beslutsunderlaget för polis och åklagare. Stöldut-

redningen har i sina överväganden förutsatt att de ytterligare uppgifter som föreslås registrerade skall ingå i rikspolisstyrelsens person- och belastningsregister.

Stöldutredningen anser nuvarande förhållanden betr. registrering av olika beslut vid butikstillgrepp/snatterier otillfredsställande. En skärpt praxis betr. underlåtenhet att lagföra mindre tillgrepp förutsätter att beslutsfattande tjänsteman kan få kunskap om den misstänkte förut erhållit böteseftergift eller åtalsunderlåtelse. De regler för meddelande av åtalsunderlåtelse och det nya institutet böteseftergift som stöldutredningen föreslår leder till färre fall av underlåten lagföring. Det minskade antalet sådana beslut är emellertid enligt stöldutredningens mening inte något skäl för att bibehålla ett bristfälligt registreringssystem, där slumpen kan avgöra vilka uppgifter som blir tillgängliga för den beslutande. Liksom vid förslaget till införande av rapporteftergift är registrering av besluten också f.n. en nödvändig förutsättning för en rättssäker och likformig tillämpning av böteseftergift och åtalsunderlåtelse. I fall av lagföring är dessa uppgifter dessutom av vikt vid bedömning av påföljden. Detta synsätt är inte begränsat till snatteribrott. Utredningen har emellertid inte ansett det ligga inom ramen för sitt uppdrag att framställa förslag om registrering av åtalsunderlåtelse för andra brott än butikstillgrepp.

De redovisade synpunkterna betr. böteseftergift och åtalsunderlåtelse medför att även beslut enligt andra lagrum än de förut nämnda påverkas. Detta gäller beslut om underlåten lagföring för snatteri jml. 20 kap. 7 § 1 st 4 p rättegångsbalken, 1 § och 6 § lagen om unga lagöverträdare och 31 § lagen om vård av missbrukare i vissa fall. Sådana beslut redovisas till rikspolisstyrelsen genom personalblads-

rutinen, men endast brott vilka skulle följts av allvarigare påföljd än böter införs i person- och belastningsregistret. Stöldutredningen anser att sådana beslut rörande snatteri inte bör fortsätta att undantas från registerredovisning. Särskilt anser utredningen viktigt att de beslut om åtalsunderlåtelse som meddelas jml. lagen om unga lagöverträdare bör finnas tillgängliga som beslutsunderlag för förundersökningsledaren. Utredningen finner detta motiverat av att snatteribrottsligheten är utbredd bland barn och ungdom och kan utgöra början på asocialitet och fortsatt kriminalitet. Det är otillfredsställande om registreringsreglerna betr. unga lagöverträdare skulle fortsätta att medföra att underlåtelsebeslut fattades utan att tidigare brott var kända vid beslutstillfället.

Sammanfattningsvis föreslår stöldutredningen att föreläggande av ordningsbot betr. butikssnatteri registreras på samma sätt som hittills skett med strafförelägganden. Vidare bör enligt utredningen böteseftergift och åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p och 4 p rättegångsbalken, 1 § och 6 § lagen om unga lagöverträdare samt 31 § lagen om vård av missbrukare föranleda anteckning i person- och belastningsregistret. Registrering av åtalsunderlåtelse bör inte längre hindras av att påföljden vid lagföring skulle ha stannat vid böter.

Vad gäller de beslut om underlåten lagföring som föreslås registrerade saknas skäl att låta uppgifterna kvarstå under mera än en relativt kort tid. Utredningen föreslår därför att uppgifterna om böteseftergift och åtalsunderlåtelse skall utgå ur registreringen efter fem år räknat från beslutet.

7 BEFOGENHETER FÖR BUTIKS- OCH BEVAKNINGS-  
PERSONAL M.M.

7.1 Översikt över gällande rätt

Gripande och återtagande av gods

Rättegångsbalkens 24 kapitel reglerar förutom häktning och anhållande också det personella tvångsmedlet gripande som vanligen föregår de förutnämnda tvångsmedlen. Lagstiftaren torde ha förutsatt att gripande skall göras av polisman. Bestämmelserna om polismand rätt att genomföra gripande skall här inte närmare behandlas. Det förutsågs emellertid vid lagstiftningen att även annan än polisman i vissa undantagsfall måste tilläggas viss rätt att gripa en person. Reglerna om det s.k. envarsgripandet är intagna i 24 kap. 7 § 2 st rättegångsbalken:

Träffas den som begått brott, varå fängelse kan följa, å bar gärning eller flyende fot, må han gripas av envar. Envar må ock gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Det är tre väsentliga regler som fastslås. Fängelse skall kunna följa på brottet, vilket innebär att envar inte kan gripa personer som tas på bar gärning vid bötesbrott. Något krav på anhållningsskäl enligt 24 kap. rättegångsbalken kan knappast uppställas, eftersom "envar", dvs. allmänheten, inte kan förutsättas ha djupare insikter om dessa regler. Däremot har "envar" inte några ytterligare medel att tillgripa till skillnad från polisman, som under vissa förutsättningar kan medtaga en person till förhör.

Vidare kan envarsgripande ske endast om man påträffar någon "å bar gärning eller flyende fot". Å bar gärning torde innebära en rumsmässig begränsning, dvs. att gärningsmannen skall påträffas på brottsplatsen medan brottet utföres eller då det just fullbordats. En enskild person som i andra hand får kännedom om att någon ertappats på bar gärning skulle således enligt bestämmelserna inte kunna ingripa med stöd av RB 24:7 2 st och företa ett envarsgripande. Ett ingripande i efterhand kan dock ske enligt lagrummets bestämmelser om den som är på flyende fot. Därmed torde avses en direkt flykt från brottsplatsen och inte någon flykt-situation senare, t.ex. sedan man kunnat utröna gärningsmannens identitet och denne flyr från sin bostad för att undgå ett ingripande. Slutligen skall den som gripits av en civilperson skyndsamt överlämnas till närmaste polisman. Gripande är såtillvida knutet till anhållande och häktning att ett brott för vilket vederbörande kan dömas till påföljd måste ha skett. En minderårig kan alltså inte lagligen gripas. (Se NJA 1978:67.)

Till bestämmelserna om gripande är knutna en viss rätt att bruka våld enligt 24 kap. 2 § 2 st 2 p. brottsbalken:

Rymmer fånge eller den som är häktad, anhållen eller eljest berövad friheten eller sätter han sig med våld eller hot om våld till motvärn eller gör han på annat sätt motstånd mot någon under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, må ock till rymningens hindrande eller ordningens upprätthållande brukas det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Om någon som skall häktas, anhållas eller eljest berövas friheten söker undkomma eller hindra den som äger verkställa åtgärden, må jämväl brukas våld enligt vad nu är sagt. Detsamma skall gälla därest, i fall som avses i detta stycke, motstånd övas av annan än förut nämnts.

Användandet av våld är begränsat till de fall där motvärn eller motstånd sker från den som är gripen eller skall gripas. Våldet måste dessutom alltid vara försvarligt och praxis torde härvidlag av hävd ha en

mycket restriktiv inställning. Det bör märkas att BrB 24:2 sista st. ger den som kommer till den våldsberättigades hjälp samma skydd som denne.

En mera vittgående rätt för enskild att ingripa vid brott föreligger jml 14 § brottsbalkens promulgationslag, p 3 övergångsbestämmelserna till Lag 1942:378:

Istället för vad 16 § punkt 6 förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall innehåller om rätt att återtaga stulet gods å färsk gärning skall gälla, att varje besittningsförhållande som någon utan rätt rubbat må å färsk gärning återställas av den vars besittning rubbats eller som är i hans ställe.

Denna bestämmelse ger målsäganden och hans ställföreträdare rätt att återta sitt gods. Vid butikstillgrepp ger detta således butiksägare och de anställda, som är i hans ställe, rätt att återta gods som tillgripits. I motsats till reglerna om gripande enligt RB 24:7 2 st. finns ingen begränsning till tillgrepp varå påföljd kan följa, utan besittningsrubbning utan rätt är tillräcklig för att grunda det laga återtagandet av godset. Således kan detta återtagande rikta sig även mot en minderårig.

Även rätten att återta gods å färsk gärning är förenat med viss rätt att använda våld. Reglerna härom finns intagna i 24 kap. 1 § brottsbalken om nödvärn:

Gärning som någon begår i nödvärn skall icke medföra ansvar. I nödvärn handlar den som söker ... betvinga den som med våld eller hot om våld eller på annat sätt hindrar att egendom återtages på bar gärning ... allt såvitt ej handlingen med hänsyn till angreppets beskaffenhet och det angripnas betydelse är uppenbart oförsvarligt.

Även vid utövande av nödvärn vid återtagande av gods är således rätten till våldsanvändning begränsad. Det kan vidare konstateras att nödvärnssituationen endast rör återtagande av gods på bar gärning. De förutnämnda

bestämmelserna om laga självtäkt i BrP avser "å färsk gärning", vilket får tolkas som ett inte oväsentligt vidare begrepp, tidsmässigt snarare än rumsmässigt till sin innebörd. Inte heller avser nödvärn våld vid återtagande av gods från den som är på flyende fot. Det skall slutligen tilläggas att den som ertappas på bar gärning och med våld å person sätter sig till motvärn då målsäganden söker återta sitt gods gör sig skyldig till rån, det s.k. motvärnsfallet. Även denna straffbestämmelse får i viss utsträckning anses utgöra ett skydd för den som med laga rätt söker återta sin egendom.

#### Befogenheter för bevakningspersonal

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår att butikspersonal i vanlig mening inte har några befogenheter som går utöver dem som tillkommer målsäganden, den som är i hans ställe eller envar. Det förekommer emellertid ofta att man i detaljhandeln anlitar särskild bevakningspersonal som i affärerna skall upptäcka butikstjuvar och ingripa mot dessa. I större affärscentra används ibland särskild personal för ordningshållning. Beroende på huvuduppgiften kan bevakningspersonal förekomma i civila kläder eller i uniform. Behovet av bevakningspersonal har medfört att flera företag specialiserat sig på olika typer av bevakning, bl.a. i detaljhandeln genom s.k. butikskontrollanter. Bevakningsföretagens verksamhet regleras genom lag (1974:191) om bevakningsföretag. Ordningshållande verksamhet utanför bevakningsföretagens uppgifter regleras genom lag (1980:578) om ordningsvakter.

Lagen om bevakningsföretag innehåller krav på auktorisation för alla som yrkesmässigt åtar sig att för andras räkning utföra bevakningsuppgifter. Vidare regleras godkännande av personal i bevakningsföretag, tillsyn över företagens verksamhet samt utbildning

och utrustning för bevakningspersonal. Den som är godkänd för anställning i ett auktoriserat bevakningsföretag och som har till uppgift att utföra bevakningstjänst, t.ex. att övervaka affärsverksamhet i avsikt att skydda mot tillgrepp, benämnes väktare. Väktare har skydd som avses i 17 kap. 5 § brottsbalken, vilket innebär att våld eller hot mot en väktare i hans tjänsteutövning bestraffas enligt de strängare straffbestämmelserna som gäller för förgripelser mot tjänstemän. Vad avser väktares befogenheter är dessa inte i något avseende andra än de som tillkommer vilken medborgare som helst när det gäller att ingripa eller använda våld vid gripande för brott. En väktare/butikskontrollant ingriper således med stöd av reglerna om envarsgripande i RB eller reglerna i BrP om laga självtäkt och han har samma rätt som andra medborgare vad gäller utövande av nödvärn.

Lagen om ordningsvakter begränsar det område inom vilket sådana vakter har att tjänstgöra samt ger regler om förordnande, kvalifikationskrav och allmänna åligganden. Den som, utan att vara anställd som polisman, av polisstyrelse förordnas att medverka till att allmän ordning upprätthålls vid i lagen bestämda tillfällen benämnes ordningsvakt. På grund av de ökade kraven på polisens resurser har ordningsvakter kommit att tjänstgöra inte bara vid offentliga tillställningar o.likn. utan också kommit att tas i anspråk för att upprätthålla ordning på bl.a. s.k. kvasi-allmänna platser som affärscentra, innetorg och centrumanläggningar. Ordningsvakt har liksom väktare skydd som tjänsteman enligt 17 kap. 5 § brottsbalken. Ordningsvakt har särskild befogenhet att omhänderta personer enligt 3 § LTO och enligt LOB. I vissa fall får ordningsvakt också bruka våld enligt reglerna för laga befogenhet i 24 kap. 2 § brottsbalken. Ordningsvakter har lika litet som väktare andra befogenheter än vanliga medborgare vad gäller ingripanden vid butikstillgrepp. Det kan förekomma att en väktare



samtidigt innehar förordnande som ordningsvakt, varigenom vederbörande har både bevakningsuppdrag och uppdrag att upprätthålla den allmänna ordningen på viss plats. Utöver de beskrivna befogenheterna har väktare och ordningsvakter inte rätt att vidta några tvångsåtgärder som t.ex. husrannsakan (visitation av väskor o.likn.) eller kroppsvisitationer. Rätt att utöva sådana tvångsmedel tillkommer endast polisman.

Som ovan redovisats under kapitel 3 är reglerna för envarsgripande och bevakningspersonalens befogenheter i utländsk rätt mycket likartade de svenska. Skillnad föreligger betr. rätten att företa husrannsakan i bagage och kroppsvisitation, vilket enligt dansk och norsk rätt kan ske efter den misstänktes samtycke. Enligt nederländsk rätt får envar vid gripande av misstänkt på bar gärning företa husrannsakan i bagage. I samtliga fall finns krav på ett skyndsamt överlämnande av den misstänkte till polisman. Det har vid förfrågan om utländska förhållanden framkommit att butiks- och bevakningspersonal i viss omfattning vidtar tvångsåtgärder utan lagstöd, varefter enligt vissa rättsordningar den misstänkte genom ett avtal med målsäganden kan skydda sig mot ett rättsligt ingripande.

## 7.2 Ingripande vid butikstillgrepp

### 7.2.1 Brottmålsutredningens bedömningar

1968 års brottmålsutredning har i sitt betänkande SOU 1971:10 (avsnitt 9.5.4, s. 111) behandlat såväl envarsgripande som andra former av ingripande vid butikstillgrepp. Utredningen anförde bl.a.:

Det ingripande som sker mot en misstänkt, då kontrollanten ber denne följa med till företagets kontor för närmare utredning, torde formellt inte betraktas som ett gripande i rättegångsbalkens mening. ---- Kontrollantens ingripande och uppmaning till den misstänkte att underkasta sig de åtgärder som påkallas betraktas från affärens sida närmast som en informell

rutin. Det torde också allmänt ligga i den misstänktes eget intresse att en sådan ordning upprätthålls. Väger denne att följa kontrollantens begäran eller saknas i övrigt förutsättningar för en informell handläggning av ärendet inom butiken, kan emellertid ett gripande i lagens mening aktualiseras. I dylikt fall måste den misstänkte överlämnas till polisen. Någon särskild prövning av anmälningsfrågan kommer då inte i fråga. ---- Enligt utredningens mening synes den praktiserade ordningen att utan omedelbart polis-ingripande försöka klarlägga saken i affären bära förordas. Därmed kan ingripandet göras så skonsamt som möjligt för den misstänkte, man kan undvika att händelsen väcker onödig uppmärksamhet och - vilket är av särskild betydelse - affärsledningen får möjlighet att överväga om polisanmälan är påkallad i det särskilda fallet. Härtill kommer att det inte kan vara av allmänt intresse att polisen tas i anspråk i alla dessa fall, då ett butikssnatteri uppdagats. ---- I den mån affären upptäcker att en kund förövat ett butikstillgrepp bör som allmän rekommendation gälla att affären inte kopplar in polisen förrän man övervägt om ett rättsingripande verkligen är nödvändigt i det särskilda fallet.

Brottmålsutredningens bedömning av ingripandets natur är anpassat till praktiska synpunkter. Uttalandena kan inte förstås annorlunda än att grundförutsättning för ingripande är ett tagande på bar gärning. Det följande ingripandet, som brottmålsutredningen inte anser omedelbart skall innebära ett envars-gripande, medför möjligheter att tillgodose affärens intresse av att reda ut händelsen, men samtidigt behålla beslutanderätten över om saken skall stanna vid ingripandet eller gå vidare till rättssak och eventuell lagföring. Genom den syn på ingripandets natur som brottmålsutredningen företräder blir också ett omedelbart utnyttjande av polisens resurser begränsat till de fall, där ett snabbt samhälls-ingripande av olika skäl anses påkallat.

### 7.2.2 Justitiekanslerns bedömningar

Justitiekanslern har i skrivelse 1980-02-19 uttalat sig ang. ingripande mot misstänkta butikssnattare. Skrivelsen har av regeringen överlämnats till stöldutredningen. JK:s skrivelse föranleddes av klagomål

av en privatperson mot polismästaren i Göteborg med anledning av de rutiner vid ingripande mot butiksnattare som tillämpades av bevakningsföretag. Klaganden lade polismästaren till last att han inte hade ingripit mot de, enligt klagandens uppfattning, olagliga rutinerna. JK sammanfattade klagomålen på följande sätt:

Dagligen grips ett stort antal personer i självbetjäningbutiker och varuhus på grund av misstanke om varutillgrepp med stöd av RB:s bestämmelser om envarsgripande. Under 1978 uppgick antalet sådana gripanden till över 25 000 enligt gjorda uppskattningar. En betydande del av dessa gällde barn under 15 år. Gripandena görs antingen av anställda i särskilt anlitade bevakningsföretag eller av personer som är anställda i affärsföretagen.

I normalfallet är proceduren denna. Den misstänkte ombeds att följa med till kontoret eller annat avskilt utrymme i affärslokalen. Där anmanas han att återlämna det tillgripna, att uppge och styrka sin identitet samt att lämna uppgift på sin bostadsadress och på arbetsplats. Han brukar också tillfrågas om han erkänner eller förnekar brottet. Sedan uppgifterna dokumenterats är den gripne fri att lämna lokalen. Polis tillkallas ej. Något överlämnande av den gripne på det sätt som föreskrivs i RB 24 kap 7 § andra stycket tredje punkten förekommer således inte. I det stora flertalet fall skickar affärsföretaget eller bevakningsföretaget en anmälan om tillgreppet till polismyndigheten inom loppet av någon eller några dagar.

Om det normala förfarandet av någon anledning inte kan följas - den gripne vägrar att följa med till kontoret eller vägrar att uppge sitt namn t.ex. - tillkallas polis som övertar gripandet.

Av redogörelsen för det tillämpade förfarings sättet har framgått att de rutiner som i normalfallen används vid gripande av dem som misstänks för butiks- eller varuhustillgrepp inte står i överensstämmelse med bestämmelserna om envarsgripande i RB. Enligt dessa skall den som verkställer envarsgripande skyndsamt överlämna den gripne till närmaste polisman, vilket innebär att polis skyndsamt skall tillkallas, men så sker ej. Man tillämpar ett slags extensiv lagtolkningsmetod som man anser befriar från överlämnandeskyldigheten. Detta förhållande är i hög grad otillfredsställande eftersom det medför att enskildas rättssäkerhet äventyras.

Vid utredningen hos JK inhämtades yttranden från rikspolisstyrelsen samt genom dess försorg från polisstyrelsen i Göteborgs polisdistrikt och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Polisstyrelsen anförde.

Då bestämmelserna om tvångsmedel i 24 kap rättegångsbalken (RB) tillkom på 1940-talet hade stölderna inom detaljhandeln inte nuvarande frekvens eller struktur. Sedan dess har den då förhärskande handeln över disk i stort omvandlats till olika former av snabbköp, där varorna expedieras på ett s k kundvänligt men tyvärr även "brottsvänligt" sätt. I vart fall torde en bidragande orsak till det nuvarande butikssnatteriets uppkomst och "utveckling" vara just detta detaljhandelns förändrade distributionssätt i sista ledet gentemot konsumenten.

Under motsvarande tid här emellertid bl a bestämmelserna om gripande i 24 kap 7 § RB kvarstått i stort sett i oförändrat skick. Den däri omnämnda rätten för envar att i vissa fall gripa den som begått brott torde otvivelaktigt ha avsetts som en sekundär undantagsrätt gentemot polismanns rätt att gripa för brott misstänkta personer. För denna uppfattning talar även skyldigheten för annan än polisman att skyndsamt överlämna den gripne till närmaste polisman.

I normalfallet, då en privatperson t ex gripit någon på gatan för stöld, fungerar den omnämnda lagtexten fortfarande fullt tillfredsställande. Polis kallas regelmässigt till platsen och den gripne överlämnas till polisen, som ansvarar för det fortsatta straffprocessuella förfarandet.

Lagstiftaren torde emellertid knappast ha förutsatt den ogynnsamma utveckling av tillgreppsbroten inom detaljhandeln - de s k butikssnatterierna - eller tillkomsten av de nuvarande större auktoriserade bevakningsföretagen med butikskontroll som en av sina verksamhetsformer. På grund härav är förevarande lagtext helt naturligt inte direkt anpassad till nuvarande förhållanden avseende det s k butikssnatteriet.

Man bör då ställa sig frågan om den gällande lagstiftningen ändå kan tillämpas på nuvarande förhållanden eller måste ändras och anpassas till den förändrade brottsstrukturen. Enligt polisstyrelsens uppfattning behövs lagstiftningen i sådant fall inte ändras om den utan rättsförluster kan tillämpas på de förändrade förhållandena i samhället. Såsom polisstyrelsen här nedan närmare kommer att utveckla synes

den lagstiftningen ur ovannämnda synpunkter tillfredsställande kunna tillämpas även under de ändrade förhållandena.

Envars gripande får ses som ett provisoriskt frihetsberövande i avvaktan på polisens beslut liksom polisens gripande är ett provisoriskt frihetsberövande i avvaktan på beslut om anhållande. På samma sätt förhåller sig anhållandet till häkteningen.

I det stora flertalet fall av snatteri får gärningsmannen lämna butiken efter samtal med väktaren och viss identitetskontroll. Något frihetsberövande i rättegångsbalkens mening sker då inte.

Själva den administrativa redovisningen av frihetsberövade snattare har i sina detaljer från tid till annan växlat något. Praktiska synpunkter har därvidlag ansetts få spela den avgörande rollen. Sedan en tid tillbaka redovisas emellertid frihetsberövade till polishuset införda snattare i ett av polisstyrelsen centralt fört gripnadiarium. Som regel frigges den misstänkte efter förhör och ev husrannsakan samt identitetskontroll. Eftersom anhållningsskäl då i regel bortfallit, kan gripandet hävas. Av gripnadiariet kan sålunda utläsas bl a hur många snattare som gripits av polisen i Göteborg under viss tidsperiod samt frihetsberövandenas längd m m. Det övervägande antalet snattare, som ej berövas friheten av polisen och i rättegångsbalkens mening ej heller av väktarna, förs givetvis ej heller in i det omnämnda gripnadiariet. Detta förfarande synes ej kunna leda till rättsförlust för någon. Beträffande rutinerna vid förande av gripnadiariet hänvisas till bifogad kopia av tjänsteföreskrift 441 med utgivningsnummer 7/72. Polisstyrelsen överväger att i klargörande syfte revidera tjänsteföreskriften något avseende den administrativa redovisningen av gripna snattare m.fl.

Ovannämnda rutiner, som tillämpas i Göteborgs polisdistrikt, synes vara helt i överensstämmelse med på området gällande lagstiftning och ej leda till rättsförlust för någon person. Några klagomål i sådan riktning har ej heller tidigare kommit till polisstyrelsens kännedom.

Vad därefter angår de auktoriserade bevakningsföretagens och de där anställda väktarnas befattning med ifrågavarande ärenden kan följande anföras.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har den 29 augusti 1979 (41.054-413-79) anfört vissa synpunkter på det auktoriserade bevakningsföretagets Preferas verksamhetsområde "butikskontroll". I detta länsstyrelsebeslut, som bifogas, är rikspolisstyrelsens uppfattning i frågan refererad på bl a följande sätt:

"En anmodan från väktare till en snattare att följa med till företagets kontor torde inte anses som ett gripande även om den som blir utsatt härför kanhända känner ett visst "psykiskt tvång" (Jfr SOU 1971:10 s 111). Följer inte snattaren denna anmodan torde i de flesta fall ett gripande göras och polis tillkallas."

Polisstyrelsen delar rikspolisstyrelsens uppfattning i frågan och finner ej anledning till ytterligare kommentarer.

Polisstyrelsen överväger att med auktoriserade bevakningsföretaget Prefera ta upp frågan om ev. översyn av företagets rutiner vid polisanmälan m m.

Länsstyrelsen anförde.

Länsstyrelsen utövar tillsyn över auktoriserade bevakningsföretaget Prefera AB. Med anledning av denna tillsynsskyldighet har länsstyrelsen undersökt vilka rutiner företaget tillämpar vid ingripande mot butiksnattare. Enligt länsstyrelsens uppfattning bör ingripande mot snattare av personal i bevakningsföretag ske i enlighet med vad som framgår av länsstyrelsens skrivelse till Prefera, daterad den 29 augusti 1979.

Länsstyrelsen har inte funnit skäl föreligga till vidare rättsutredning än vad som påkallas av tillsynsskyldigheten enligt lagen (1974:191) om bevakningsföretag.

RPS anförde.

Anmodad avge yttrande får rikspolisstyrelsen beträffande karaktären av butikskontrollants agerande mot person, som kan misstänkas för tillgreppsbrott i butik (snatteri), anförda följande. Arne Augustsson har hävdad att ett ingripande av en butikskontrollant alltid är ett gripande enligt 24 kap 7 § 2 st rättegångsbalken. Det äger sin riktighet att en butikskontrollant kan gripa en person som begått snatteri, förutsatt att det sker å bar gärning eller flyende fot. Att utifrån detta påstå att alla inqripanden av en målsägande eller dennes ställföreträdare (exempelvis en butikskontrollant) för att tillvarata sin rätt i samband med tillgreppsbrott i butik är att anse som gripanden enligt rättegångsbalken, kan enligt styrelsens mening inte vara en riktig tolkning av lagen. I flertalet fall får den kontakt, som är ofrånkomlig mellan en butikskontrollant och en person som misstänks för snatteri, anses vara en normal umgängesform, som är nödvändig för att återställa tillgripet gods och möjliggöra ett rättsligt förfarande. Det kan alltså inte anses vara otillåtet, varken att butikskontrollanten ber den misstänkte att följa med till viss plats för diskussion om vad som inträffat eller att butikskontrollanten ber vederbörande om namn och

adress. Skulle däremot den misstänkte vägra medfölja butikskontrollanten eller inte frivilligt vilja återlämna tillgripet gods, kan butikskontrollanten bli tvungen att företa ett s k envarsgripande. Detta förhållande, att butikskontrollanten i normalfallet ingriper mot en för tillgreppsbrott misstänkt person utan att för den skull företa ett frihetsberövande, är i och för sig inget enastående för butikssnatterier. I samhället förekommer hart när dagligen fall, där enskild person har rätt att gripa annan person för brott, men underlåter detta och stannar vid att - förutom att begära det tillgripna godset åter - diskutera det inträffade med gärningsmannen. I dessa vedertagna umgängesformer finns naturligtvis inget hinder mot att anteckna vad som därvid framkommer, exempelvis namn och andra persondata. Någon ovillkorlig skyldighet att kalla på polis i sådana fall eller att anmäla det inträffade till polisen föreligger inte.

Med hänsyn härtill finner styrelsen att Augustsson saknar stöd för sin uppfattning i denna fråga. 1968 års brottmålsutredning har i betänkandet "Snatteri" (SOU 1971:10) också anförts, att en anmodan till en person som olovligen tillgripit varor att följa med till företagets kontor eller liknande utrymme inte kan anses vara ett gripande i rättegångsbalkens mening.

JK uttalade som sin bedömning bl.a. följande.

Butikskontrollanternas verksamhet bedrivs på ett repressivt sätt. Man ingriper mot dem som misstänks för stöldbrott först när brottet är fullbordat, vilket som regel anses vara fallet när den misstänkte passerat kassalinen utan att betala för varan. Vid ingripande mot brottsmisstänkta tillämpar butikskontrollanterna ett tillvägagångssätt som utbildats och fastlagts med tiden och som, åtminstone i huvuddrag, torde vara enhetligt över hela landet. Om den mot vilken ingripandet görs, godvilligt återlämnar det tillgripna samt tillhandahåller begärda uppgifter och kan styrka sin identitet, tillkallas inte polis utan den misstänkte får lämna butiken eller varuhuset så snart proceduren genomförts. Det är frågan huruvida dessa ingripanden - ingripandena i normalfallet - är att anse som gripanden enligt RB 24:7 andra stycket, envarsgripande, eller ej som är den centrala frågan i detta ärende.

Från strikt juridisk synpunkt kan jag inte finna att RPS resonemang är hållbart. Vad som faktiskt inträffar - oavsett hur ingripandet genomförs - är att personer berövas friheten, låt vara helt kortvarigt, på grund av och med stöd av brottsmisstanke. Förutom att återta det tillgripna är syftet med ingripandena att säkerställa ett efterföljande rättsligt förfarande mot den misstänkte. Ingripandena får därmed ofrånkomligen karaktären av straffprocessuellt tvångsmedel. Huruvida den misstänkte frivilligt underkastar sig ingripandet

eller ej kan vid sådant förhållande inte tillmätas någon avgörande betydelse. För övrigt är nog fri-villigheten tämligen illusorisk. Om den misstänkte inte gör som han blir tillsagd, kan han vara ganska säker på att bli utsatt för fysiskt tvång.

Med det förda resonemanget ligger det nära till hands att påstå att ingripanden av butikskontrollanter alltid bör betraktas som gripanden i RB:s mening, vilket innebär att polis i alla fall skall tillkallas. En sådan slutsats skulle emellertid leda till oönskade konsekvenser i olika avseenden, bl a följande. Polisen har generellt sett inte sådana resurser att man snabbt kan komma till platsen vid varje ingripande mot misstänkta snattare, och det skulle vara utomordentligt olyckligt om snatterimisstänkta kvarhölls längre än vad syftet med själva ingripandet kräver. Strävandena att göra ingripandena så skonsamma och kortvariga som möjligt är självfallet högst angelägna. Barn under 15 år får inte gripas. Med betraktelsesättet att butikskontrollanters ingripande alltid är att anse som gripande skulle därför följa att in-skridandena mot sådana barn fick begränsas till att avse endast återtagande av det tillgripna, något som bl a med hänsyn till brottspreventionen svårligen kan godtas.

Av det anförda följer att starka praktiska skäl talar för RPS betraktelsesätt. Men från rättsäkerhetssynpunkt måste det anses otillfredsställande att för-farandet, som dock har prägeln av ett straffproces-suellt tvångsmedel, inte är rättsligt reglerat och tillämpas utan någon slags kontroll från det allmännas sida.

Det är tydligt att man kommer i ett dilemma vilken ståndpunkt man än intar i den aktuella frågan. Orsaken är enligt min mening ganska uppenbar. När bestämmelserna i 24 kap RB tillkom för länge sedan hade detaljhandeln en helt annan struktur än vad den numera har och butikstillgreppen var fåtaliga. Det var inte heller möjligt för lagstiftaren att förutse den utveckling som skulle ske. Jag kan inte tillhandahålla lösningar på de frågor som inställer sig.

### 7.3 Stöldutredningens överväganden

Vid en bedömning av de motstridiga intressen och synpunkter som redovisas i brottmålsutredningens och JK:s uttalanden måste först en principiell ståndpunkt intas i frågan om någon typ av ingripande utöver envars-gripande eller - vilket inte i någon större utsträckning ovan berörts - laga självtäkt överhuvud lagligen



får ske. Om sådana övriga ingripanden inte accepteras uppstår frågan om behov av lagändring för att vid envars gripande bättre anpassa rättegångsbalkens krav till vad som är möjligt och rimligt att genomföra från företagets och bevakningspersonalens sida. Om andra typer av ingripanden än de angivna accepteras som lagliga uppstår likaledes frågan om behov av lagstiftning för att dels klarlägga förhållandena, dels förhindra att för samhället och den enskilde oacceptabla förfaranden utvecklas.

Inledningsvis får konstateras att ett primärt syfte med ingripande av butiks- eller bevakningspersonal vid butikstillgrepp torde vara att återta det tillgripna godset. Som ovan sagts krävs för ett sådant återtagande - laga självtäkt - inte att ett brott förövats, utan endast att besittningen till godset rubbats utan rätt. Detta innebär bl.a. att återtagandet kan ske även från den som inte är straffmyndig. Den laga självtäkten får som nämnts också förenas med användning av visst försvarligt våld enligt bestämmelserna i 24 kap. 1 § brottsbalken. Det är att märka att den misstänkte vid laga självtäkt står under hotet att göra sig skyldig till rånbrott för det fall han med våld motsätter sig återtagandet. Återtagandet av gods innebär inte automatiskt ett gripande och åtgärden kan inte sägas vara straffprocessuellt tvångsmedel, oaktat frivilligheten vid återlämnandet kan påverkas av straffhotet vid motvärn. Rätten att utöva laga självtäkt medför således inte något tvång för rättsinnehavaren att samtidigt företa ett envars gripande, vilket för övrigt inte lagligen kan ske betr. de straffomyndiga. Som bl.a. angivits i JK:s skrivelse sker i normalfallen inte återtagande av gods direkt på den plats i affären där besittningsrubbningen skett. Av hänsyn till den misstänkte och i någon mån också till affären söker man undvika onödig uppmärksamhet varför den misstänkte ombedes följa med till ett kontor eller annan avskild plats i affären

där återtagandet av godset bättre kan ske. En sådan uppmaning till den misstänkte att medfölja kan enligt stöldutredningens uppfattning inte innebära att ett envarsgripande föreligger. Fortfarande är fråga om utövandet av en laga rätt att återta godset och det förhållandet att denna rätt främst av hänsyn till den ertappade inte sker inför allmänhetens ögon kan inte rimligen innebära att den laga självtakten övergår till ett gripande i rättegångsbalkens mening. Utredningen kan således inte se någon grund för påstående att den ertappade frihetsberövats. Om ett gripande skulle anses föreligga i denna situation leder detta till att den laga självtakten endast skulle kunna utövas under former som för såväl allmänheten som målsägande och misstänkt måste uppfattas som stötande. Det måste i det övervägande antalet fall, framför allt för den ertappade, vara att föredra att avslöjandet av förfarandet och begäran om återfående av godset sker under så litet uppseendeväckande former som möjligt. Att den ertappade vid vägran att medfölja bl.a. riskerar att formellt gripas, eventuellt med våld, kan inte heller förändra den ursprungliga åtgärdens karaktär av laga självtakt.

Om den ertappade vägrar att lämna ifrån sig tillgripet gods föreligger, förutom möjligheten att avstå från det laga återtagandet, två alternativ. Godset kan återtas med användande av det våld som tillåtes enligt 24 kap. 1 § brottsbalken eller den misstänkte kan, oavsett om återtagande av godset sker, gripas enligt bestämmelserna i 24 kap. 7 § 2 st rättegångsbalken. Sedan tillgripet gods återlämnats eller återtagits har den laga självtakten verkställts. Enligt den praxis som vanligen tillämpas sker herefter förfrågan om den ertappades identitet, och ofta också om brott erkännes eller förnekas. Inte heller att den misstänkte på anmaning lämnar sådana uppgifter att hans identitet kan fastställas kan enligt utredningens mening innebära att ett gripande nu ägt rum, än mindre

kan själva framställandet av frågan föranleda en sådan bedömning. Det beskrivna förfarandet, anser utredningen, måste utgöra en naturlig följd av det lagstadgade förfarandet varigenom godset återtagits. Att uppge sin identitet torde i dagens samhälle i de flesta sammanhang anses som en vardaglig och naturlig företeelse. Sedan gods återtagits från en person som tagits på bar gärning vid tillgrepp skulle det te sig stötande om målsäganden eller hans företrädare inte skulle ha möjlighet att tillfråga gärningsmannen om dennes identitet utan att de i förhållande till brottet ofta oproportionellt kraftiga effekterna av ett formellt gripande måste inträda. Om målsägandens möjligheter att vidta åtgärder utan inträde av envars gripande skulle bedömas så snävt blir hans rätt att disponera över följderna av händelsen i det närmaste skenbar. Valet skulle då stå mellan att antingen endast återta godset eller gripa den ertappade och tillkalla polis. Förutom att detta skulle beröva målsäganden möjlighet att anpassa sina åtgärder efter den misstänktes person och övriga omständigheter skulle minderåriga inte kunna identifieras. Ett sådant förhållande får anses oacceptabelt. Utredningen anser sig böra gå längre och hävda den uppfattningen att även en begäran om identitetsuppgifter som sker vid ett samtal där den ertappade får klart för sig att en vägran kan leda till ett annat mera påtagligt ingripande inte kan anses innebära något otillåtet och inte heller att ett gripande enligt rättegångsbalken skett. Utredningen kan inte heller se annat än att en fråga om brott erkännes eller förnekas i detta sammanhang måste te sig naturlig och vara ett led i målsägandens bedömning om det inträffade bör medföra ytterligare åtgärder utöver återtagande av godset. Något förhör med den ertappade får däremot självfallet inte hållas och ett sådant kan inte ses som något normalt led i förhållandet mellan affären och den misstänkte. Sammanfattningsvis anser stöldutredningen att den praxis som nu under lång tid utvecklats betr. in-

gripande vid butikstillgrepp inte är lagstridig, och att denna väl svarar mot vad som kan anses försvarbart och rimligt i förhållandet mellan butikerna och dem som ertappas med butikstillgrepp. Stöldutredningen delar därvid den uppfattning som brottmålsutredningen och rikspolisstyrelsen uttalat och som refererats ovan. Utredningen förväntar slutligen inte att en fortsatt tillämpning av nuvarande ingripandep Praxis kommer att leda till ett minskat antal åtgärder som innebär gripande av den misstänkte. Tendenserna i gjorda undersökningar talar snarare för att antalet polisanmälningar ökar och utredningen förutsätter att de föreslagna möjligheterna till omedelbar lagföring av butikstillgrepp genom ordningsföreläggande kommer att leda till att envars gripande i enlighet med rättgångsbalkens regler kommer att ske i ökad omfattning.

Vad härefter gäller behovet av lagstiftning på det aktuella området måste självfallet rättssäkerhetskraven ställas högt betr. åtgärder som rör den enskildes person. Med den ståndpunkt som utredningen intagit betr. vilka åtgärder som kan anses tillåtna vid ingripande vid butikstillgrepp blir frågan närmast om de regler och begränsningar vid ingripande som berörts bör lagfästas. Därutöver kan också ifrågasättas om ingripande vid butikstillgrepp kräver lagstiftning för att skydda den enskilde mot otillbörliga förfaranden. Rätten att be en ertappad butikstjuv att följa med till en mindre offentlig del av affären, liksom rätten att efterfråga identitet och principiell inställning till det inträffade kan, oaktat utredningen inte kan finna åtgärderna innebära något frihetsberövande, i och för sig lagfästas t.ex. genom ett tillägg till bestämmelserna om laga självtäkt. En sådan lagstiftning skulle dock få vittgående konsekvenser utanför det nu aktuella området. Stöldutredningen hyser den uppfattningen att den Praxis som tillämpas till sitt innehåll är så naturlig att särskild reglering i lag är opåkallad. Inte heller finner

utredningen att någon kontrollverksamhet betr. ingripanden vid butikstillgrepp är påkallad från samhällets sida. Det är utredningens uppfattning att en sådan kontroll svårligen skulle kunna genomföras på ett effektivt sätt. Därtill kommer att en sådan kontrollverksamhet skulle bli kostsam för såväl samhället som handeln. Med hänsyn till rättsområdets karaktär anser utredningen självklart att samhället fortlöpande bör följa utvecklingen. Genom de bestämmelser i brottsbalken som reglerar bl.a. olaga frihetsberövande, ofredande och egenmäktigt förfarande anser utredningen att den enskilde f.n. har ett gott skydd mot otillbörliga åtgärder. Den praxis som tillämpas synes för övrigt inte under lång tid, såvitt utredningen kunnat utröna, ha föranlett annat än ett fåtal fall av otillbörliga förfaranden. Stöldutredningen anser därför inte att det finns behov av ny lagstiftning.

Vad till sist angår befogenheterna för butiks- och bevakningspersonal har utredningen funnit det uppenbart att butikspersonal inte bör tilläggas andra befogenheter än sådana som redan nu tillkommer målsäganden och den som är i hans ställe. Betr. bevakningspersonalen anser utredningen att det principiellt är av stor vikt att man i största möjliga utsträckning undviker att ge polisiära befogenheter åt annan än polisman. Det är endast betr. tvångsmedel i form av husrannsakan (visitation av bagage) som en sådan ordning överhuvudtaget ter sig tänkbar. Utredningen har dock inte kunnat finna några vägande skäl som talar för att ge sådana befogenheter åt bevakningspersonal. Utredningen anser således inte att de befogenheter som enligt gällande rätt tillkommer bevakningspersonal bör förändras. Inte heller i detta avseende ser stöldutredningen således anledning att föreslå lagstiftning.

## 8.1 Förslag till ändring i rättegångsbalken

### 23 kapitlet 22 §

Paragrafen reglerar i vilka fall förundersökning skall ske. Undantag görs för bötesbrott samt vissa särskilda brott, bl.a. rättegångsförseelse. Snatteri skall, även om böter i praktiskt taget alla fall utdömes för brottet föranleda förundersökning. Denna blir dock vanligen enkel och kortfattad. Förundersökningen innebär att en rad bestämmelser i 23 kap. RB blir tillämpliga betr. även de enkla snatteri brotten. Genom den föreslagna ändringen vill utredningen från förundersökning undanta okomplicerade snatterier rörande mindre värden, där de omfattande reglerna om förundersökning inte fyller någon funktion. Även enkla brott kan dock föranleda att den misstänkte påfordrar en förundersökning för att få utrett att misstanken är ogrundad eller felaktig. Det är därför viktigt att en begränsning av förundersökningsbestämmelserna inte inskränker den misstänktes rätt. En lämplig väg att göra avgränsningen är att knyta an till de fall av snatteri som enligt utredningens förslag skall kunna handläggas genom ordningsföreläggande enligt de nya bestämmelserna i 48 kap. 13 § RB. Härigenom kommer endast de enkla, erkända snatterierna avseende ett begränsat värde att undantas från kravet på förundersökning. Detta innebär att omedelbar lagföring genom ordningsföreläggande kan ske med ett minimum av arbete för handläggande polisman, samtidigt som den miss-

tänkte liksom vid vanliga bötesbrott har rätt till rådrum enligt bestämmelserna om utfärdande av ordningsföreläggande. I de fall föreläggande eller bötes- eftergift inte blir aktuellt föreligger krav på förundersökning, om än kortfattad sådan, vilken skall tjäna till underlag för beslut av åklagaren i åtalsfrågan.

#### 48 kapitlet 13 §

Den nya bestämmelsen i paragrafen reglerar det område där dagsböter skall kunna åläggas genom föreläggande av ordningsbot. Dagsböter skall kunna åläggas endast i de fall som regleras särskilt enligt bestämmelserna i 48 kap. 14 § rättegångsbalken, dvs. de fall där riksåklagaren bestämt påföljdens storlek. Utredningen har föreslagit en gräns vid ett tillgreppsvärde av högst 200 kronor. Andra fall av snatteri än butikssnatteri skall falla utanför tillämpningsområdet. Med butikssnatteri avser utredningen olovligt kundtillgrepp under eller i omedelbar anslutning till öppethållande för allmänheten i försäljningslokal av vara som saluhålles där. Vidare skall dagsböter genom föreläggande av ordningsbot endast förekomma vid ensamt brott. Detta innebär att flera butikssnatterier eller ett butikssnatteri och ett eller flera brott varå penningböter skall följa inte får upptas i föreläggande av ordningsbot. Sådana fall skall som nu resultera i rapport till åklagaren.

Genom att området för ordningsbot vid butikstillgrepp begränsats på detta sätt blir skillnaden mot nuvarande system med penningböter liten. Såväl antalet dagsböter som uträkningen av dessas storlek regleras. Bestämmelserna torde inte vara svårare att tillämpa än dem som nu gäller för utfärdandet av ordningsbot.

Möjligheten till lagföring genom ordningsbot innebär att ett stort antal mindre butikstillgrepp kan hand-

läggas utan att annan än ingripande polisman tas i anspråk. Utredningen anser det väsentligt att man om möjligt utnyttjar den tjänsteman som har den första kontakten med den misstänkte vid lagföring för mindre brott. Förutom att åklagare och domstol kan befrias från ett betydande antal mindre butikstillgrepp är det också av stor vikt att lagföringen sker så snabbt och effektivt som möjligt. Att utnyttja polisman för detta ändamål har tidigare genom ordningsbottsinsti- tuten visat sig mycket framgångsrikt. En enhetlig lag- föring som dessutom sker omedelbart anser utredningen vara värdefull. Det föreslagna systemet innebär att lagföring i enkla fall kan ske direkt i samband med tillgreppet. Detta är ägnat dels att understryka att samhället reagerar snabbt, dels att minska de psykiska påfrestningarna för den misstänkte, som slipper att vänta på besked i åtals- eller påföljdsfrågan. Även i de fall där utfärdande av ordningsföreläggande av olika skäl inte kan ske i direkt anslutning till brottet bör lagföring genom föreläggande av ordnings- bot kunna ske betydligt snabbare än genom strafföre- läggande. Genom omedelbarheten i förfarandet undviks också det merarbete som annars kan uppstå vid delgiv- ning av strafföreläggande och stämningsansökan. Ut- redningen bedömer det sannolikt att ett avsevärt an- tal mindre butikssnatterier genom snabbheten och omedelbarheten vid ordningsföreläggande kan lagföras utan att ärendena fördröjs genom delgivningshinder. Därigenom bör en inte obetydlig vinst uppnås genom att arbetet för åklagare och domstol minskas.

## 8.2 Förslag till ändring i polisinstruktionen (1972:511)

### 12 § 3 st

Genom den föreslagna lydelsen av tredje stycket för- ändras förutsättningarna för polisens beslut att inte låta ärende om butikssnatteri gå vidare till lagfö-



ring. Bestämmelsen avser det som hittills benämnts rapporteftergift och som enligt utredningen framdeles bör benämnas böteseftergift.

Den som äger rätt att fatta beslut är enligt paragrafen inte längre polisman som är förundersökningsledare utan den polisman som har rätt att utfärda föreläggande om ordningsbot för brottet. Härigenom åstadkommes två effekter. För det första blir det möjligt att meddela skriftlig erinran omedelbart vid tillgreppet, eftersom krav på att annan polisman än den ingripande skall fatta detta beslut inte föreligger. Inte heller om beslutet om skriftlig erinran fattas senare krävs att någon annan än den ingripande polismannen eller utredningsman vid polisen fattar beslutet. För det andra begränsas det område över vilket polismannen beslutsmässigt disponerar till de fall där han har rätt att utfärda ordningsföreläggande enligt reglerna i 48 kap. 13 § rättegångsbalken. Härigenom blir området för ordningsföreläggande och beslut om böteseftergift detsamma, vilket utredningen bedömt som väsentligt.

Genom den nya lydelsen understryks de förändrade kraven för att lagföring skall kunna underlåtas. Sedan utredningen fått klarlagt allmänhetens bristande kännedom om straffbarheten vid mindre butikstillgrepp är ett av de främsta målen för den föreslagna lagstiftningen att avskaffa beloppsgränser som utgångspunkt för beslut om underlåten lagföring. Främst vill utredningen därvid klargöra att 20-kronorsgränsen bortfaller och att lagföring i regel skall ske även om värdet av det tillgripna understiger 20 kronor. Utredningen uttalar att särskilda omständigheter skall föreligga och att dessa därtill skall vara sådana att lagföring uppenbarligen är opåkallad. Därmed vill utredningen betona att de fall där ordningsföreläggande skall underlåtas genom beslut om böteseftergift påtagligt måste skilja sig från normalfallet.

Det är således inte avsett att några generella undantag från lagföring skall ske betr. vissa ålderskategorier, betr. vissa typer av varor, tillgreppsställen eller liknande. Bestämmelsen om böteseftergift bör tillsammans med en på motsvarande sätt förändrad tillämpning av reglerna i 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken medverka till att klargöra att lagföring i regel följer på butikstillgrepp. Till skillnad från gällande rätt föreslås att det direkt i författningstexten utsägs att erinran vid böteseftergift skall vara skriftlig. Däremot anser utredningen inte att benämningen böteseftergift här behöver intas i författningstexten. Genom införandet av de nya bestämmelserna i 12 § tredje stycket förlorar Cirk 1972:25 om rapporteftergift vid vissa snatteribrott sin giltighet. Cirkuläret upphävs vid ikraftträdandet av den nya lydelsen av 12 § tredje stycket. Närmare anvisningar för tillämpningen av böteseftergift bör utfärdas av rikspolisstyrelsen.

### 8.3 Förslag till ändring i polisregisterkatalogen (1969:38)

#### 2 § 1 p

Sedan möjlighet införts att ålägga böter för vissa snatteribrott genom föreläggande av ordningsbot skall i 2 § 1 p intagas även denna form av lagföring, för att böter ådömda i denna ordning inte skall falla utanför registrering. Området omfattar påföljdsmissigt det område där strafföreläggande nu medför registrering.

#### 2 § 4 p och 5 p

Stöldutredningen anser att beslut om underlåten lagföring för butikstillgrepp utgör presumtion för att sådant beslut inte skall ske betr. nytt sådant brott. Grunden till att underlåtelsebeslut enligt gällande

rätt inte får registreras annat än i undantagsfall (nuvarande 2 § 4 p vid kriminalregisterpåföljd) synes i första hand vara att man förutsatt att åklagare skulle ha tillgång till erforderliga uppgifter genom lokala polisregister. Sedan dessa nu i praktiken inte längre spelar någon roll har någon ändring av bestämmelserna för central registrering likväl inte skett. Beslut att inte åtala enligt 20 kap. 7 § 1 st 1 p rättegångsbalken och beslut om rapporteftergift (enligt utredningens förslag böteseftergift) registreras överhuvud inte. Utredningen anser att dessa förhållanden motverkar polisregistrets syfte att genom sina uppgifter medverka till en riktig rättstillämpning vid återfall i brott och ge effektivitet vid brottsbekämpandet. Frågan om central registrering av beslut om underlåten lagföring behandlades senast av åtalsrättskommittén i betänkandet SOU 1976:47, men kommitténs förslag i denna del ledde inte till någon åtgärd. Stöldutredningen anser att frågan nu bör lösas. Utredningen kan inte se annat än att uppgift om tidigare brott, för vilka lagföring inte skett, måste vara tillgänglig för polis och åklagare om reglerna för åtalsunderlåtelse och böteseftergift skall kunna tillämpas på ett rättvist och tillfredsställande sätt. Det ter sig uppenbart att dessa uppgifter inte skall intas i det allmänna kriminalregistret, utan uteslutande tjäna till beslutsunderlag för polis och åklagare genom att uppgifterna intas i person- och belastningsregistret. Vid åtal kan åklagaren självfallet inte betagas möjligheten att meddela rätten förekomsten av tidigare underlåtelsebeslut.

Betr. beslut jml. 20 kap. 7 § 1 st 4 p rättegångsbalken, 1 § eller 6 § lagen om unga lagöverträdare och 31 § lagen om vård av missbrukare i vissa fall anser utredningen att den nu gällande påföljdsspärren för registrering bör tagas bort betr. snatteribrott. Detta är motiverat av att det vid sådant brott ofta är särskilt betydelsefullt att uppgift om tidigare

beslut kan erhållas för bedömningen av vilka åtgärder som skall vidtas med den misstänkte. Upprepad snatteribrottslighet av psykiskt abnorma, unga lagöverträdare eller missbrukare ger anledning till noggrant övervägande av vilka rättsliga åtgärder som är lämpligast för ett tillrättaförande. Särskilt framträdande är kravet på fullständiga uppgifter betr. de unga lagöverträdarna, vilka genom en förhållandevis måttlig åtgärd som ordnings- eller strafföreläggande bör kunna avhållas från fortsatt brottslig verksamhet. En förutsättning härför är dock att det finns möjlighet att åstadkomma en sådan lagföring så tidigt att den underåriges brottslighet inte hunnit bli omfattande eller övergått i grövre kriminalitet. Utredningen anser att undantagsbestämmelsen i 2 § 4 p kan begränsas att omfatta brott som avses i 8 kap. 2 § brottsbalken, då återfallssituationerna vid andra brott som normalt föranleder böter mera sällan är av intresse. Det bör påpekas att den varningseffekt som åtalsunderlåtelse och böteseftergift innebär kan bedömas bli förstärkt om gärningsmannen har kännedom om att beslutet registreras centralt.

Även om antalet beslut om åtalsunderlåtelse och böteseftergift vid snatteri och butikstillgrepp kan förmodas bli mindre är det väsentligt att reglerna tillämpas med likformighet och att besluten fattas på ett fullständigt underlag. Såväl åtalsunderlåtelse som böteseftergift bygger för övrigt på förutsättningen att tidigare likartade beslut skall finnas tillgängliga för den beslutsfattande. Genom att registrering av sådana beslut införs i 2 § 5 p kan lagstiftningens förutsättningar verkligen uppfyllas.

#### 14 § sista stycket

Den registrering som tidigare förutsattes ske i lokala register och som nu föreslås ske centralt bör få begränsad omfattning, så att registreringen inte blir

mer omfattande än vad polisens och åklagarens behov av uppgifter kräver. Utredningen anser därför att registreringen av underlåtelsebesluten bör underkastas en tidsbegränsning. Utredningen är därvid med ledning av uppgifter om den praxis som tillämpas av den meningen att anteckning om underlåten lagföring enligt de föreslagna bestämmelserna skall utgå efter fem år från beslutsdagen. Bestämmelserna om denna tidsbegränsning bör intas sist i 14 §.

# Riksåklagaren



## CIRKULÄR C 67

Reviderat den  
4 januari 1980

### Åtalsunderlåtelse

Chefen för justitiedepartementet har efter Kungl Maj:ts bemyndigande 27.11.1970 tillkallat sakkunniga för utredning av frågan om underlåtande av åtal m m (åtalsrättskommittén). Delvis på förslag av mig och Svenska kommunförbundet har vissa delfrågor redan nu lett till lagstiftning. Riksdagen har antagit proposition 1971:100, innefattande ändring av 20 kap 7 § första stycket 1 rättegångsbalken och 1 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Lagändringarna är avsedda att träda i kraft 1.7.1971. Vad som förekommit i lagstiftningsärendet samt mina iakttagelser om tillämpningen av nu gällande bestämmelser ger mig anledning till följande uttalanden.

### **20 kap 7 § första stycket 1 RB**

Ändringen innebär inte något frångående av principen att en straffbelagd gärning regelmässigt skall följas av en påföljd. Den yttre ramen för åtalsunderlåtelse vidgas emellertid något genom att åklagaren får rätt att underlåta åtal, även om straffet vid lagföring skulle bli höga böter. Finns det någon tvekan om att annat straff än böter skulle ädömas, finns däremot inte utrymme för åtalsunderlåtelse.

En grund för lagändringen är nödvändigheten att utnyttja tillgängliga resurser för brottsbekämpning på bästa möjliga sätt. Åtalsunderlåtelse medför i det enskilda fallet lättad i åklagarnas och domstolarnas arbete. För att även polisens arbetsbelastning skall minskas i någon mån, måste åklagarna i vissa fall nöja sig med kortfattade utredningar, som främst tar sikte på den misstänktes inställning till brottet och övriga förhållanden som kan vara av betydelse vid åklagarens ställningstagande till frågan om åtalsunderlåtelse. Den fullständigare utredning som måste vara en förutsättning för åtals väckande och utförande kan undvaras, när beslutet blir åtalsunderlåtelse. Det torde få förutsättas, att sådana kortfattade utredningar inte förekommer i andra fall än där polisen med viss grad av sannolikhet kan bedöma att åtalsunderlåtelse kommer att meddelas.

En annan grund för lagändringen har varit den kriminalpolitiska synpunkten, att det är önskvärt att undvika att personer genom åtal och dom blir stämplade som tillhörande en viss brottslingskategori. En sådan identifiering har i många fall ansetts kunna till exempel motverka rehabiliteringen av narkotikamissbrukare.

## C 67:2

I cirkulär C 43<sup>1</sup> och C 56<sup>1</sup> har bl a berörts åtalsunderlåtelse i narkotikamål. Som där anförts är det angeläget att inte genom ingripande med åtal spolia möjligheten att ge narkotikamissbrukare nödvändig vård. Å andra sidan måste, som departementschefen framhållit i det nu aktuella lagstiftningsärendet, beaktas att överlåtelse av narkotika är att bedöma som en mycket allvarlig och samhällsfarlig brottslighet. Åtal bör underlåtas endast vid mindre allvarliga narkotikabrott, till exempel innehav av en mindre mängd narkotika för egen förbrukning eller överlåtelse av en mindre mängd i samband med konsumtion. Det missbrukarklientel som systematiskt finansierar sitt eget missbruk genom att sälja narkotika i små portioner bör normalt inte komma i åtnjutande av åtalsunderlåtelse. Samhällets ingripanden bör anpassas så att de inte motverkar utan understöder ansträngningarna att ge narkotikamissbrukare erforderlig vård. Om en åtalsunderlåtelse bedöms kunna bidra härtill, bör utrymmet för sådan underlåtelse vara något mindre begränsat än hittills. Detsamma gäller i viss utsträckning när lagföring av någon, som redan underkastat sig vård för sitt missbruk, kan antas få negativa effekter på hans inställning till vården. Tillämpningen måste dock alltid ske med beaktande av de allvarliga och inte sällan förödande verkningar som narkotikabrottsligheten kan medföra. Riksdagens justiteutskott, som understrukit sist anförda synpunkt, har särskilt framhållit att den vidgade möjligheten till åtalsunderlåtelse avser endast brott som kan antas föranleda bötesstraff. Enligt 1964 års lag föreligger dock ytterligare möjligheter när det gäller ungdomar.

En förutsättning för åtalsunderlåtelse är att "lagföring ej finnes påkallad ur allmän synpunkt". Detta rekvisit tolkas på sina håll på ett sätt som leder till en alltför restriktiv tillämpning av åtalsunderlåtelse. Under förarbetena till brottsbalken (prop 1962:10 del C s 153) angavs att bedömningen får ske med hänsyn såväl till brottets art och straffets syfte som till omständigheterna vid brottets begående; det borde även tas sociala hänsyn exempelvis till målsäganden. Begreppet innesluter hänsynstagande till allmän laglydnad. Tillämpningen måste ske under beaktande av principen om allas likhet inför lagen. Avstegen får inte kännas oriktiga eller orättvisa. Samtidigt måste man hålla i minnet att det inte finns två fall som är helt identiska.

Hänsyn skall alltid tas till brottslingens person. Om en 40-åring och en 80-åring begår objektivt sett alldeles likadana brott, kan detta hänsynstagande leda till att 40-åringen åtalas medan åtalsunderlåtelse meddelas för 80-åringen. Det kan vara ytterst besvärande för en person att bli avslöjad, också när det är fråga om en bagatellartad förseelse. Åtal och rättegång kan i sådana fall framstå som ett oproportionerligt strängt ingripande, även om domstolen sedan tillämpar 33 kap 4 § tredje stycket brottsbalken. Det förtjänar påpekas, att för sådana och många övriga fall strafföreläggande är den smidigaste handläggningsformen och inte kan uppfattas som något avsteg från principen om allas likhet inför lagen, vilket däremot kan bli fallet när åtal underlåts av hänsyn till den brottsliges person.

<sup>1</sup> Cirkulär C I:94 ersätter cirkulären C 43 och C 56

C 67:3

En bedömning av de enskilda fallet kan leda till att åtalsunderlåtelse meddelas exempelvis för ringa fall av misshandel som provocerats av annan eller för ringa fall av förmögenhetsbrott. Det måste dock föreligga särskilda omständigheter i det enskilda fallet för att åtal skall underlätas. Åtalsunderlåtelse får inte bli så vanlig för vissa kategorier av gärningar, att allmänheten kan räkna med att undgå påföljd första gången man upptäcks. Än mindre får stadgandet tillämpas på sådant sätt, att en hel brottstyp inte beivras. Om lagföring för visst slags gärning regelmässigt framstår som opåkallad, får lagändring övervägas. Det är inte åklagarens sak att föregripa en sådan utveckling.

Allmänt kan sägas, att förutsättningar för åtalsunderlåtelse ofta föreligger vid brott som gör intryck av att vara engångsföreelser. Det kan inte gärna komma i fråga att beträffande alla föreelser särskilt utreda om den brottslige tidigare begått liknande föreelse. Hänsynen till allmän laglydnad leder emellertid till att även engångsföreelser inte sällan måste beivras, i förekommande fall genom strafföreläggande.

Den huvudregel som inte får tappas ur sikte vid tillämpningen av 20 kap 7 § första stycket 1 RB är att brott föranleder lagföring. Detta gäller i motsats till de särskilda åtalsregler som finns på flera håll i brottsbalken och specialstraffrätten, där det föreskrivs att åtal inte får ske med mindre detta är påkallat ur allmän synpunkt. I sådana fall är meningen att åtal normalt inte skall ske. Vid prövningen enligt RB råder däremot presumtion för åtal. Detta kan också uttryckas så, att åklagare har laglig möjlighet att underlåta åtal vid alla brott, som inte skulle föranleda annat än böter, men att denna möjlighet bör utnyttjas med återhållsamhet och att möjligheten inte får utnyttjas när åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Under erinran om denna princip, som ligger fast, vill jag framhålla vikten från processekonomiska och kriminalpolitiska synpunkter av att åtalsunderlåtelse efter lagändringens ikraftträdande meddelas i vidgad omfattning.

#### **1 § 1964 års lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare**

Uttryckssätten i 20 kap 7 § RB och 1 § 1964 års lag är desamma, nämligen att åklagare under vissa omständigheter må besluta att icke tala å brott. Trots detta måste i vart fall numera lagstiftarens mening sägas vara att åtal normalt inte skall anställas mot den som vid brottets begående inte fyllt 18 år. Med de alltmer ökande resurserna och de större möjligheterna till nyanserade åtgärder inom barnavårdens område kan den angivna principen i allt högre grad komma till uttryck i åklagarnas praxis.

Den nu vidtagna ändringen i 1 § 1964 års lag innebär att hjälp- och stödåtgärd kan jämte övriga förutsättningar vara tillräcklig grund för ett beslut att ej tala å brott. Hel kongruens med 26 § barnavårdslagen har inte avsetts. Varning kan i och för



## C 67:4

sig inte betecknas som en sådan hjälp- eller stödåtgärd som bör berättiga till åtalsunderlåtelse. I barnavårdsnämndernas praxis är det emellertid vanligt, att varning förbinds med hjälpande eller stödjande åtgärd av något slag. Om så sker finns förutsättning för åtalsunderlåtelse. Av denna anledning är det angeläget, att barnavårdsnämnderna noga redovisar för åklagaren vilka åtgärder som har vidtagits eller kommer att vidtas.

Utgångspunkten är att åtalsunderlåtelse skall äga rum så snart barnavårdsnämnden vidtar den åtgärd som är lämpligast för den unge lagöverträdaren. Åtal kan efter lagändringen underlätas även om något formellt beslut om ingripande enligt barnavårdslagen inte meddelas, förutsatt att den unge rent faktiskt har blivit föremål för hjälp- och stödåtgärd från barnavårdsnämndens sida. Även samtal med den unge och frivillig kontakt från hans sida med nämnden kan vara sådan åtgärd som möjliggör åtalsunderlåtelse, naturligtvis under förutsättning att kontakten innebär råd och stöd. Även åtgärd, som vidtagits av annan än barnavårdsnämnden, skall beaktas vid åtalsprövningen.

Om brottet uppenbarligen har skett av okynne eller förhastande, kan liksom hittills åtal underlätas även utan att särskild åtgärd vidtagits. Det måste emellertid noggrant övervägas om ett brott verkligen kan sägas ha skett uppenbarligen av okynne eller förhastande; så kan det i allmänhet inte anses när det är fråga om ett stort antal brott eller brottslighet som varat under en längre tidrymd. För åtalsunderlåtelse i sådana fall erfordras att någon hjälp- och stödåtgärd vidtas.

Tvekan råder på vissa håll i fråga om i vilken utsträckning åklagare skall remittera ärenden till barnavårdsnämnd. I 3 § 1964 års lag förutsätts nämndens yttrande innan åklagaren fattar beslut, med undantag för "ringa" brott. Uttrycket ringa har inte samma innebörd som i brottsbalken. Undantagsvis kan åklagare utan nämndens hörande besluta att ej tala å brott som är något allvarligare än exempelvis bedrägligt beteende eller undandräkt. Någon form för inhämtande av yttrande från barnavårdsnämnd finns inte föreskriven. I enkla fall kan det vara tillräckligt att per telefon fråga en företrädare för nämnden, om den unge är känd. Svaret på denna fråga kan belysa åtminstone grunden "okynne och förhastande".

När det gäller beivrande av bötesbrott, såsom trafikbrott och överträdelse av ordningsföreskrifter, bör de unga som regel ej inta någon särställning utan åläggas böter, lämpligen i form av strafföreläggande. Hänsynen till allmän laglydnad påkallar lagföring även vid flera slags engångsföreseelser, t ex smuggling. Om åtalsunderlåtelse anses böra förekomma i sådant fall, skall 20 kap 7 § första stycket 1 RB tillämpas.

Rattfylleri och rattonykterhet är en typ av brott där hänsynen till allmän laglydnad väger särskilt tungt. När sådant brott förövats av någon som inte fyllt 18 år, bör

C 67:5

åtal i regel väckas. Även i dessa fall kan dock åtal underlåtas, om barnavårdsnämnden vidtagit åtgärder som måste anses tillräckliga för den unges tillrättaförande.

Skadegörelse är ofta ett uttryck för okynne, när gärningen begås av unga. Åtal för åverkan kan i regel inte anses påkallat ur allmän synpunkt. Om sådan brottslighet på någon ort får stor omfattning och ger intryck av att vara satt i system, kan det dock finnas anledning att väcka åtal. På bedömandet kan inverka den unges beredvillighet att ersätta den skada han åstadkommit. Även när gärningen är att bedöma som skadegörelse, kan åtal underlåtas ehuru i mer begränsad omfattning. Vad som sagts om åverkan gäller också de bagatellartade förmögenhetsbrotten såsom "plankning" vid nöjeställning eller "tjuvåkning" på tunnelbana.

Hinder mot upprepad åtalsunderlåtelse föreligger inte enligt lagen. I detta hänseende har tidigare (se t ex RÅs cirkulär nr 141)<sup>2</sup> framhållits, att åklagaren måste se till att det blir en skärpning av samhällsåtgärderna och att, om inte barnavårdsnämnden ingriper med strängare åtgärd än förut, åtal som regel skall ske. En generell tillämpning av detta uttalande skulle leda till att åtal väcks i alltför stor omfattning. Frågan har tagits upp till behandling i det nu aktuella lagstiftningsärendet. Därvid har framhållits, att åtal i allmänhet bör kunna underlåtas, när åtal inte skulle leda till andra åtgärder än sådana som kan anordnas i samband med åtalsunderlåtelse. Detta innebär att de barna- och ungdomsvårdande organen i viss utsträckning får svara för unga lagöverträdarens tillrättaförande även i återfallssituationer. Utgångspunkten för bedömningen av frågan om en förnyad åtalsunderlåtelse bör komma till stånd bör vara att den åtgärd som har vidtagits alltförst är lämpligast för den unges tillrättaförande. Självfallet kommer även i fortsättningen att finnas fall där åklagaren har skäl att kräva att barnavårdsnämnden prövar en annan och mer ingripande åtgärd mot den unge för att åtalsunderlåtelse skall komma i fråga.

Stockholm den 15 juni 1971.

HOLGER ROMANDER

/ Sture Holmbergh

<sup>2</sup> Cirkulär nr 141 har inte tryckts om



## Riksåklagaren



### CIRKULÄR C 70

Reviderat den  
1 september 1979

#### Åtalsunderlåtelse för mindre förmögenhetsbrott

Kungl Maj:t har den 18 februari 1972 förordnat om ändringar i åklagarinstruktionen och polisinstruktionen samt utfärdat cirkulär till polismyndigheterna om rapportteftergift för vissa snatteribrott (SFS 1972:23—25). De nya bestämmelserna, som träder i kraft den 1 april 1972, innebär ett genomförande av några av huvudprinciperna i det av 1968 års brottmålsutredning avgivna betänkandet Snatteri (SOU 1971:10). I betänkandet framhålls bl a att rättsvårdens resurser måste fördelas mera rationellt och att straffrättsingripanden därför bör begränsas vid mindre brott. Det påpekas också att ett straffrättsligt förfarande med polisförhör, åtal och eventuell domstolshandläggning ibland kan föra med sig personligt lidande och obehag som inte står i rimlig proportion till överträdelsens art.

Den beslutade ändringen i åklagarinstruktionen medför att distriktsåklagare och kammaråklagare får generell behörighet att enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare samt 20 kap. 7 § första stycket 1 och 4 rättegångsbalken besluta att inte tala å brott som avses i 8 kap. 2 §, 9 kap. 2 § och 10 kap. 2 § brottsbalken samt att åklagare, som fullgjort minst två års tjänstgöring som åklagare efter det att han förvärvat behörighet till åklagartjänst, blir behörig att utfärda strafföreläggande för samma slags brott.<sup>1</sup> Ändringen i polisinstruktionen innebär att polisman som är förundersökningsledare äger underlåta att vidarebefordra rapport till åklagare och i stället låta saken bero vid erinran, om snatteri med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter är obetydligt. Närmare anvisningar härom ges i cirkuläret till polismyndigheterna om rapportteftergift för vissa snatteribrott.

Syftet med de nya bestämmelserna är som förut framhållits att begränsa de straffrättsliga ingripandena vid mindre förmögenhetsbrott. Främst avses butikssnatterier, dvs tillgrepp i affärslokal av varor som hålls till salu under sådana former att de är lätt tillgängliga för kunden. Som exempel kan nämnas tillgrepp i snabbköpsbutiker och varuhus med självbetjäning eller i andra affärslokaler med liknande försäljningssystem, som fallet är bl a inom bokhandeln.

<sup>1</sup> Behörighetsreglerna numera ändrade (SFS 1974:910)

C 70:2

Erkännande utgör inte någon nödvändig förutsättning för att åtal skall kunna underlåtas. Beslut att underlåta åtal för snatteri får exempelvis meddelas även om den misstänkte förnekar tillägnelseuppsåt. Det måste dock stå klart för åklagaren att den misstänkte begått gärningen och att denna är att bedöma som snatteri.

Meningen är att underlåtelse av åtal för i synnerhet snatteri skall förekomma i större utsträckning än hittills. Åtal bör i många fall underlåtas även då värdet av det tillgripna ligger över gränsen för att rapporttefergift skall kunna meddelas (enligt cirkuläret till polismyndigheterna om rapporttefergift för vissa snatteribrott ligger denna gräns vid omkring 20 kronor). Som exempel på sådana fall kan nämnas att lagöverträdaren är gammal eller sjuk, att brottet begåtts i en psykiskt pressad situation eller att gärningen förövats under andra speciella förhållanden. Sammanfattningsvis kan sägas att åtal bör underlåtas om brottet vid en samlad bedömning kan anses ha ringa straffvärde. Så är i regel inte fallet om den misstänkte använt hjälpmedel eller samarbetat med andra personer. Åtalsunderlåtelse bör inte heller förekomma när omständigheterna tyder på att gärningen ingår i en serie av liknande brott eller att annan kriminalitet kan föreligga. Visar tillgängliga uppgifter, att den misstänkte förut har gjort sig skyldig till förmögenhetsbrott, bör åtal inte underlåtas. Hänsyn skall dock inte tas till förhållanden som ligger långt tillbaka i tiden.

Om åtalsunderlåtelse inte anses kunna meddelas, skall strafföreläggande alltid utfärdas när förutsättningar härför är för handen.

Stockholm den 21 februari 1972.

HOLGER ROMANDER

*/ Thorsten Cars*

## BILAGA C

I denna bilaga redovisas tabeller, vilka utgör ett urval ur den offentliga kriminalstatistiken. Källor är Statens offentliga statistik och Rättsstatistisk årsbok.

Tabell C:1. Antalet anmälda brott mot brottsbalken samt andra brott med fängelse i straffskalan jämfört med anmälda tillgreppsbrott (8 kap. BrB).

År	Anm brott	Ökn/minskn	8 kap. BrB	8 kap. BrB % av totala antalet brott
1950	195.261		110.660	56,6
1951	232.252	+ 36.991 = + 18,9 %	134.324	57,8
1952	225.169	- 7.083 = - 3,0 %	131.530	58,4
1953	208.632	- 16.537 = - 7,3 %	138.365	66,3
1954	218.391	+ 9.759 = + 4,6 %	142.909	65,4
1955	243.786	+ 25.395 = + 11,6 %	163.723	67,1
1956	255.106	+ 11.320 = + 4,6 %	172.849	67,7
1957	277.945	+ 22.839 = + 8,9 %	194.060	69,8
1958	301.135	+ 23.190 = + 8,3 %	213.385	70,8
1959	300.291	- 844 = - 0,2 %	207.998	69,2
1960	297.874	- 2.417 = - 0,8 %	204.144	68,5
1961	308.952	+ 11.078 = + 3,7 %	209.426	67,7
1962	322.316	+ 13.364 = + 4,3 %	219.802	68,1
1963	338.626	+ 16.310 = + 5,0 %	233.135	68,8
1964	367.649	+ 29.023 = + 8,5 %	255.674	69,5
1965	448.619	+ 80.970 = + 22,0 %	285.691	63,6
1966	473.397	+ 24.778 = + 5,5 %	291.698	61,6
1967	505.237	+ 31.840 = + 6,7 %	309.945	61,3
1968	567.063	+ 61.826 = + 12,2 %	335.469	59,1
1969	611.265	+ 44.202 = + 7,7 %	330.059	53,9
1970	656.042	+ 44.777 = + 7,3 %	392.034	59,7
1971	713.822	+ 57.780 = + 8,8 %	454.733	63,7
1972	691.129	- 22.693 = - 3,1 %	449.567	65,0
1973	655.383	- 35.746 = - 5,1 %	396.849	60,5
1974	675.276	+ 19.893 = + 3,0 %	405.435	60,0
1975	755.405	+ 80.129 = + 11,8 %	467.732	61,9
1976	799.228	+ 43.823 = + 5,8 %	504.164	63,0
1977	844.360	+ 45.132 = + 5,6 %	523.957	62,0
1978	803.275	- 41.085 = - 4,8 %	496.828	61,8
1979	816.108	+ 12.833 = + 1,6 %	490.108	60,0
1980	928.277	+ 112.169 = + 13,7 %	517.577	55,7

Tabell C:2. Anmälda butikstillgrepp 1970-1980

År	Tot antal	Ökn/minskn	%
1970	23.174		
1971	23.182	+ 8 =	+ 0,0
1972	27.248	+ 4.066 =	+ 17,5
1973	30.784	+ 3.536 =	+ 12,9
1974	27.381	- 3.403 =	- 11,0
1975	26.566	- 815 =	- 2,9
1976	27.323	+ 757 =	+ 2,8
1977	31.489	+ 4.166 =	+ 15,2
1978	31.344	- 145 =	- 0,4
1979	31.411	+ 77 =	+ 0,2
1980	35.142	+ 3.731 =	+ 11,9

Tabell C:3. Brott mot brottsbalken. Anmälningar storstäderna - riket i övrigt. Procentuell andel av brottsligheten. 1975-1980.

År	Stockholm	Göteborg	Malmö	Övr riket	S:a
1975	152.149 23,7 %	57.307 8,9 %	55.628 8,6 %	378.321 58,8 %	643.405
1976	182.561 26,7 %	64.524 9,4 %	55.693 8,2 %	380.501 55,7 %	683.279
1977	190.548 26,6 %	68.355 9,5 %	53.130 7,4 %	404.334 56,5 %	716.367
1978	169.492 24,8 %	74.301 10,9 %	55.431 8,1 %	384.422 56,2 %	683.646
1979	180.516 25,9 %	73.810 10,6 %	54.820 7,8 %	389.025 55,7 %	698.171
1980	194.670 25,6 %	77.480 10,2 %	55.669 7,3 %	433.092 56,9 %	760.911

Tabell C:4. Brott mot 8 kap BrB. Anmälningar storstäderna - riket i övrigt. Procentuell andel av brottsligheten. 1975-1980.

År	Stockholm	Göteborg	Malmö	Övr riket	S:a
1975	112.606 24,1 %	41.134 8,8 %	43.204 9,2 %	270.788 57,9 %	467.732
1976	140.391 27,9 %	47.950 9,5 %	43.093 8,5 %	272.730 54,1 %	504.164
1977	144.497 27,6 %	51.727 9,9 %	40.793 7,8 %	286.940 54,7 %	523.957
1978	124.446 25,1 %	56.700 11,4 %	42.852 8,6 %	272.830 54,9 %	496.828
1979	128.942 26,3 %	55.467 11,3 %	38.100 7,8 %	267.599 54,6 %	490.108
1980	135.194 26,1 %	54.113 10,5 %	37.341 7,2 %	290.909 56,2 %	517.557

Tabell C:5. Butikstillgrepp (snatteri och stöld). Anmälningar storstäderna - riket i övrigt. Procentuell andel av brottsligheten. 1975-1980.

År	Stockholm	Göteborg	Malmö	Övr riket	S:a
1975	7.085 26,6 %	3.509 13,2 %	2.554 9,6 %	13.418 50,5 %	26.566
1976	8.174 29,9 %	3.894 14,2 %	2.726 9,9 %	12.529 45,8 %	27.323
1977	8.763 27,8 %	4.715 14,9 %	2.409 7,6 %	15.602 49,5 %	31.489
1978	9.797 31,3 %	3.365 10,7 %	2.575 8,2 %	15.607 49,8 %	31.344
1979	8.677 27,6 %	3.925 12,5 %	3.555 11,3 %	15.254 48,6 %	31.411
1980	9.350 26,6 %	4.272 12,2 %	3.807 10,8 %	17.713 50,4 %	35.142



Tabell C:6. Misstänkta för brott (brottsdeltaganden).  
Åldersfördelning 1979. Brott mot BrB, brott mot  
8 kap BrB, butikstillgrepp. Åldersandel, totalt  
och i %.

Ålder	BrB	8 kap BrB	Butikstillgrepp
15-19	48.937 31,8 %	33.881 45,4 %	3.041 18,2 %
20-29	57.835 37,6 %	23.741 31,8 %	5.220 31,2 %
30-39	29.432 19,1 %	9.894 13,3 %	3.817 22,8 %
40-49	10.722 7,0 %	4.096 5,5 %	2.424 14,5 %
50-59	5.055 3,3 %	1.947 2,6 %	1.270 7,6 %
60-	1.896 1,2 %	1.076 1,4 %	950 5,7 %

Tabell C:7. Fördelning män/kvinnor. Åtalsunderlåtelse,  
strafförelägganden och domar 1978.

Brottsbalksbrott

	Åtalsunderlåtelse %	SF	%	Domar	%	Totalt %
Män	12.229 87,2	7.919	72,0	30.996	89,0	51.144 85,4
Kv	1.798 12,8	3.085	28,0	3.828	11,0	8.711 14,6
Tot	14.027 100,0	11.004	100,0	34.824	100,0	59.855 100,0

8 kap BrB

Män	8.494 86,9	4.941	64,0	12.149	87,6	25.584 81,6
Kv	1.284 13,1	2.783	36,0	1.720	12,4	5.787 18,4
Tot	9.778 100,0	7.724	100,0	13.869	100,0	31.371 100,0

## BILAGA D

I denna bilaga redovisas resultat från en undersökning omfattande alla till Malmö polisdistrikt anmälda tillgrepp i butik under tiden 1980-10-01--1981-09-30.

Anmälningarna avser 1.041 identifierade och 22 oidentifierade män samt 92 identifierade minderåriga pojkar, totalt 1.155 män, vidare 664 identifierade och 13 oidentifierade kvinnor samt 48 identifierade minderåriga flickor, totalt 725 kvinnor. 213 anmälningar avser okända gärningsmän och 32 anmälningar avser flera brott, totalt 574 st. Sammantaget innehåller materialet 2.093 misstänkta personer och anmälningar om 2.648 brott. Materialet har sammanställts av assistenten Gun-Britt Malmros, Malmö polisdistrikt.

Tabell D:1. Snatteri och stöld 1980-10-01--1981-09-30. Malmö polisdistrikt. Ålders- och könsfördelning, totalt och i %.

Ålder	Män	%	Kvinnor	%	Totalt	%
15-19	148	14,2	110	16,6	258	15,1
20-29	318	30,5	160	24,1	478	28,1
30-39	205	19,7	123	18,5	328	19,2
40-49	125	12,0	63	9,5	188	11,0
50-59	100	9,6	76	11,4	176	10,3
60-69	85	8,2	61	9,2	146	8,6
70-	60	5,8	71	10,7	131	7,7
	1.041	100,0	664	100,0	1.705	100,0

Tabell D:2. Minderårigas tillgrepp.

Ålder	Pojkar	Flickor
5	1	0
6	0	0
7	0	0
8	3	0
9	3	0
10	2	1
11	10	6
12	11	13
13	20	8
14	42	20
	92	48

Tabell D:3. Antal varor/tillgrepp. Män, kvinnor, totalt och i %.

	Män	%	Kvinnor	%	Totalt	%
1 vara	439	41,5	242	36,1	681	39,4
2 varor	219	20,7	138	20,6	357	20,6
3 varor	112	10,6	74	11,0	186	10,7
4 varor	83	7,8	60	8,9	143	8,3
5 varor	47	4,4	34	5,1	81	4,7
mer än 5	159	15,0	123	18,3	282	16,3
	1.059	100,0	671	100,0	1.730	100,0

Tabell D:4. Värde/tillgrepp. Män, kvinnor, totalt och i %.

Värde	Män	%	Kvinnor	%	Totalt	%
0-20	346	30,1	164	17,9	510	24,7
21-50	233	20,2	143	15,7	376	18,2
51-100	182	15,8	135	14,8	317	15,4
101-400	254	22,1	274	30,0	528	25,6
401-1.000	81	7,0	171	18,7	252	12,2
1.001-10.000	49	4,3	24	2,6	73	3,5
10.001-	6	0,5	3	0,3	9	0,4
	1.151	100,0	914	100,0	2.065	100,0

Tabell D:5. Samtliga varugrupper. Antal varor, tillgrepp samt värde.

	Antal	Tillgrepp	Värde
Fisk/kött	896	423	15.758
Frukt/grönt	70	42	227
Konserver	168	77	1.852
Mejeri	196	131	1.603
Bröd/bakverk	41	27	239
Kaffe/te	177	37	2.556
Öl/läsk	196	51	822
Konf. cockt.	556	277	3.418
Hälsokost	81	52	677
Övr.	138	92	1.009
Verktyg	88	36	7.681
Sport	127	58	12.956
Damunderkl.	204	77	5.418
Blus/jumper	205	155	31.126
Klänn., kjol, byxor	290	213	66.525
Strumpor	287	71	3.842
Herrunderkl.	78	25	2.322
Skjortor	282	206	38.539
Kostym, byxor	111	67	47.370
Guld, silver	360	57	150.826

Ytterkläder	164	114	186.534
Barnkonf.	189	86	11.214
Väskor	73	66	10.731
Skor	151	92	19.390
Papper/böcker	470	127	8.973
Bijouteri/parfym	913	329	22.077
Tobak	112	30	5.152
El.-art.	123	88	12.086
Textil	214	67	27.131
Hushållsart.	295	115	10.958
Kem. tekn.	45	33	926
Leksaker	78	27	1.566
Möbler, trä, prydn.	214	119	200.347
Kassetband/skivor	229	81	77.416
Byggart.	423	44	106.491
Radio/bandspelare	54	45	132.429
Övr.	1.331	349	182.549
	9.629	3.986	1.410.736

Tabell D:6. Vissa varugrupper. Antal tillgrepp, antal varor samt värde. Män och kvinnor.

Varugrupp	MÄN		KVINNOR			
	tillgrepp	antal art.	värde	tillgrepp	antal art.	värde
Fisk/kött	278	595	11.971	138	284	3.929
Sport	35	84	6.672	9	9	1.071
Damblus/jumper	4	7	1.250	138	180	27.230
Klänn, kjol, byx	8	16	3.724	189	236	49.815
Herrskjortor	99	154	21.426	93	111	13.258
Kostym, byx	59	96	42.516	2	2	1.324
Guld, silver	37	240	69.331	2	2	6.033
Ytterkläder	43	59	33.980	43	51	30.622
Barnkonf.	8	22	3.451	77	163	7.493
Väskor	12	16	2.963	48	51	4.518
Skor	28	31	5.736	58	110	12.539
Textil	15	30	4.054	46	167	16.896
Möbl, trä, prydn.	52	71	30.826	26	34	4.307
Radio/bandsp.	12	12	24.815	2	2	446
Övriga varor	137	476	45.358	112	267	11.688
	827	1.909	308.073	983	1.669	191.169

I ovanstående tabell har inte medtagits ett par omfattande tillgreppsserier, vilka har bedömts göra statistiken missvisande.

Tabell D:7. Mat, kläder och övrigt. Antal tillgripna artiklar och värde, män och kvinnor.

<u>Män</u>	Artiklar	%	Värde	%
Mat	1.577	37,5	19.574	5,6
Kläder	553	13,2	97.164	27,7
Övrigt	2.073	49,3	233.521	66,7
	4.203	100,0	350.259	100,0

<u>Kvinnor</u>	Artiklar	%	Värde	%
Mat	870	23,6	8.478	3,9
Kläder	1.251	33,9	150.914	69,3
Övrigt	1.571	42,5	58.428	26,8
	3.692	100,0	217.820	100,0

Totalt, samtliga tillgrepp, även oidentifierade och minderåriga.

Mat	2.519	26,8	28.161	2,1
Kläder	1.961	20,9	409.627	31,2
Övrigt	4.910	52,3	872.948	66,6
	9.390	100,0	1.310.736	100,0

I tabellen har inte medtagits ett tillgrepp omfattande 239 artiklar under Övrigt (byggvaror) med ett värde av 100.000 kronor.

Tabell D:8. Vissa varugrupper. Antal tillgrepp, artiklar och värde, totalt och i %. Värde/art, värde/tillgrepp. Samtliga anmälda brott.

Varugrupp	till- grepp	antal art.	värde	%	värde/ art	värde/ tillgrepp
Fisk/kött	423	896	15.758	1,1	17:60	37:20
Sport	58	127	12.956	0,9	102:00	223:40
Damblus/jumper	155	205	31.126	2,2	151:80	200:80
Klänn,kjol	213	290	66.525	4,7	229:40	312:30
Herrskjortor	206	282	38.539	2,7	136:70	187:10
Kostym,byxor	67	111	47.370	3,4	426:80	707:00
Guld,silver	57	360	150.826	10,7	419:00	2.646:10
Ytterkläder	114	164	186.534	13,2	1.137:40	1.636:30
Barnkonf.	86	189	11.214	0,8	59:30	130:40
Väskor	66	73	10.731	0,8	147:00	162:60
Skor	92	151	19.390	1,4	128:40	210:80
Bijout/parfym	329	913	22.077	1,6	24:20	67:10
Textil	67	214	27.131	1,9	126:80	404:90
Möbl/prydn	119	214	200.347	14,2	936:20	1.683:60
Radio/bandsp.	45	54	132.429	9,4	2.452:40	2.942:90
Övrigt	349	1.331	182.549	12,9	137:10	523:10
Kassettb/skivor	81	229	77.416	5,5	338:10	955:70
Ej upptagna grupper	1.369	3.826	177.818	12,6	34:00	129:90
	3.986	9.629	1.410.736	100,0	-	-

## BILAGA E

I denna bilaga redovisas statistiska uppgifter från undersökning vid åklagarmyndigheten i Malmö avseende år 1979 vid myndigheten handlagda ärenden rörande butikstillgrepp. Undersökningen har avsett samtliga domar, strafförelägganden samt åtalsunderlåtelse jml. 20 kap. 7 § 1 st 1 p. rättegångsbalken. I undersökningen ingår inte tillgrepp för vilka meddelats åtalsunderlåtelse jml. lagen om unga lagöverträdare, jml. övriga punkter i 20 kap. 7 § rättegångsbalken eller andra lagrum.

Det undersökta materialet omfattar domar rörande 422 butikstillgrepp, varav betr. 13 åtalet ogillats. Dessa 13 "tillgrepp" ingår betr. handläggningstider, men inte i övrigt i materialet. Brottsrubricering i domarna har varit snatteri, försök till stöld, stöld och grov stöld. Från denna del av materialet har borttagits tre fall av omfattande, systematiska butikstillgrepp, vilka bedömts medföra missvisning i uppgifterna. Dessa tre ärenden har avsett minst 60 tillgreppstillfällena och ett godsvärde av 219.170 kronor. Dessa tillgrepp har förövats av två män och en kvinna.

378 tillgrepp har beivrats genom utfärdande av strafföreläggande, vilka godkänts. Åtalsunderlåtelse jml. RB 20:7 p. 1 har meddelats betr. 68 tillgrepp.

Tabell E:1. Åldersfördelning totalt. Stöld och snatteri. 1979 och 1969.

Ålder	Stöld	Snatteri	Snatteri
	1979	1979	1969
	Tot %	Tot %	Tot %
15-19	7,8	9,2	9,1
20-29	55,2	29,2	27,3
30-39	24,7	20,6	18,2
40-49	1,9	11,7	24,0
50-59	8,5	15,1	14,9
60-69	1,3	7,9	4,9
70-	0,6	6,3	1,6
	100,0	100,0	100,0



Materialet från 1969 i tabellerna E:1-3 avser 308 hos polisen i Göteborg augusti - oktober 1969 misstänkta butikssnattare. Av detta material har här inte redovisats 14 misstänkta som varit under 15 år. Materialet 1979 avser 698 snatterier och 154 stölder. (Betr. 1969 se vidare SOU 1971:10 s. 176.)

Tabell E:2. Fördelning på ålder och kön. Snatteri och stöld. 1979 och 1969.

Ålder	Stöld		Snatteri		Stöld		Snatteri	
	Män	%	Män	Män	Kv	%	Kv	Kv
	1979		1979	1969	1979		1979	1969
			%	%			%	%
15-19	3	4,7	10,7	7,1	9	10,0	6,8	15,7
20-29	47	73,4	30,8	26,1	38	42,2	26,9	31,4
30-39	12	18,7	22,2	20,2	26	28,9	18,2	11,4
40-49	1	1,6	11,5	25,6	2	2,2	12,2	18,6
50-59	1	1,6	14,5	15,1	12	13,4	15,8	14,3
60-69	0	0	6,7	4,2	2	2,2	9,7	7,2
70-	0	0	3,6	1,7	1	1,1	10,4	1,4
	64	100,0	100,0	100,0	90	100,0	100,0	100,0

Tabell E:3. Tillgreppsobjekt och kön. Endast snatteri. 1979 och 1969.

Varu- typ	Män		Kvinnor		Totalt	
	1979 %	1969 %	1979 %	1969 %	1979 %	1969 %
Mat	34,9	64,3	35,1	43,8	35,0	58,3
Kläder	27,4	10,8	33,3	38,4	29,8	16,5
Övrigt	27,0	24,0	24,4	17,8	25,9	24,9
Okänt	10,7	0	7,2	0	9,3	0,3

Jämförelsematerialet för 1968 i tabell E:4 avser 160 ärenden från brottmålsutredningens undersökningar i Malmö under 2 månader 1967 - 1968 (SOU 1971:10, bilaga 6). Materialet från 1966 i tabell E:5 avser 417 ärenden vid åklagarmyndigheten i Stockholm (SOU 1971:10, s. 182).

Tabell E:4. Tid mellan brottet och överlämnande av ärendet från polisen till åklagarmyndigheten.

Tid	Till åtal	Till åtals- underl.	Till SF	Till dom, beslut %	Till SF %	Totalt 1979 %	Totalt 1968 %
- mån	207	19	117	46,4	31,0	39,7	42,5
1-2 mån	99	32	188	26,9	49,7	36,9	8,8
2-3 mån	58	12	52	14,4	13,8	14,1	7,5
3-4 mån	24	1	12	5,2	3,2	4,3	4,4
4-5 mån	13	0	3	2,7	0,8	1,8	0
5-6 mån	2	3	0	1,0	0	0,6	3,1
6-7 mån	3	0	0	0,6	0	0,3	2,5
7-8 mån	2	1	4	0,6	1,0	0,8	3,7
8-9 mån	3	0	2	0,6	0,5	0,6	11,9
9-10 mån	0	0	0	0	0	0	9,4
10-11 mån	1	0	0	0,2	0	0,1	3,1
11-12 mån	0	0	0	0	0	0	1,2
12 mån -	7	0	0	1,4	0	0,8	1,9
	419	68	378	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell E:5. Tid från brott till slutlig handläggning vid åklagarmyndigheten.

Tid	Till åtal	Till åtals- underl.	Till SF	Till dom, beslut %	Till SF %	Totalt 1979 %	Totalt 1966 %
1 dag	0	0	0	0	0	0	0,5
2 d-1 vecka	20	0	0	4,1	0	2,3	1,9
1-2 veckor	17	2	0	3,9	0	2,2	4,6
2 v-1 mån	71	6	3	15,8	0,8	9,2	8,4
1-3 mån	188	55	254	49,9	67,2	57,5	29,0
3-6 mån	90	3	106	19,1	28,0	23,0	27,1
6 mån-1 år	29	2	15	6,4	4,0	5,3	24,2
1 år	4	0	0	0,8	0	0,5	4,3
	419	68	378	100,0	100,0	100,0	100,0



## BILAGA F

Här intagna tabeller härrör från ett storföretag med flera butiker och varuhus i ett storstadsområde (1:a kvartalet 1980) (tabell F:1) och från bevakningsföretaget Prefera AB (tabell F:2).

Tabell F:1. Ålder och kön hos ertappade, totalt och i %.

	Män	%	Kvinnor	%	Totalt	%
-15	28	7,5	31	12,6	59	9,5
15-19	74	21,4	42	19,5	116	20,7
20-29	101	29,2	37	17,2	138	24,6
30-39	57	16,5	24	11,2	81	14,4
40-49	29	8,4	24	11,2	53	9,4
50-59	39	11,3	32	14,9	71	12,7
60-69	32	9,2	29	13,5	61	10,9
70-	14	4,0	27	12,5	41	7,3
	346 (374)		215 (246)		561 (620)	

11 okända män

9 okända kvinnor

Totalt 385 män (60,2 %) och 255 kvinnor (39,8 %)

Tabell F:2. Åldersfördelning hos ertappade 1976-1979.

	1976	1977	1978	1979	S:a	%
-15	2.561	2.639	2.590	1.946	9.736	19,8
16-19	1.000	1.217	1.035	1.324	4.576	9,3
20-29	1.797	2.055	1.701	1.684	7.237	14,7
30-59	3.734	4.003	3.912	3.750	15.399	31,2
60-	2.402	2.797	3.082	2.942	11.223	22,8
okänt	156	283	336	307	1.082	2,2



## BILAGA G

I denna bilaga redovisas statistik grundad på uppgifter från rikspolisstyrelsen angående meddelade beslut om bl.a. rapporteftergift och åtalsunderlåtelse för butikstillgrepp under tiden 1975 - 1980.

Tabell G:1. Rapporteftergift, åtalsunderlåtelse, övriga brottsuppklarande beslut - strafföreläggande och åtal 1975 - 1980. Hela riket. Absoluta tal och i %.

År	Re	Åu	Övr	S:a	SF	Åtal	S:a	Totalt
1975	2.924	703	4.115	7.742	2.776	5.127	7.903	15.645
1976	2.959	794	3.986	7.739	2.861	6.024	8.885	16.624
1977	3.302	698	3.506	7.506	2.723	5.844	8.567	16.073
1978	3.588	761	4.019	8.368	3.958	6.005	9.963	18.331
1979	3.901	955	3.760	8.616	3.660	5.158	8.818	17.434
1980	3.806	1.077	3.725	8.608	3.334	5.365	8.699	17.307
%								
1975	18,7	4,5	26,3	49,5	17,7	32,8	50,5	100,0
1976	17,8	4,8	24,0	46,6	17,2	36,2	53,4	100,0
1977	20,6	4,3	21,8	46,7	16,9	36,4	53,3	100,0
1978	19,6	4,1	21,9	45,6	21,6	32,8	54,4	100,0
1979	22,4	5,5	21,5	49,4	21,0	29,6	50,6	100,0
1980	22,0	6,2	21,5	49,7	19,3	31,0	50,3	100,0

Tabell G:2. Rapporteftergift, åtalsunderlåtelse - strafföreläggande och åtal 1975 - 1980. Hela riket. Absoluta tal och i %.

År	Re	Åu	S:a	SF	Åtal	S:a	Totalt
1975	2.924	703	3.627	2.776	5.127	7.903	11.530
1976	2.959	794	3.753	2.861	6.024	8.885	12.638
1977	3.302	698	4.000	2.723	5.844	8.567	12.567
1978	3.588	761	4.349	3.958	6.005	9.963	14.312
1979	3.901	955	4.856	3.660	5.158	8.818	13.674
1980	3.806	1.077	4.883	3.334	5.365	8.699	13.582

%							
År	Re	Åu	S:a	SF	Åtal	S:a	Totalt
1975	25,3	6,1	31,4	24,1	44,5	68,6	100,0
1976	23,4	6,3	29,7	22,6	47,7	70,3	100,0
1977	26,3	5,5	31,8	21,7	46,5	68,2	100,0
1978	25,1	5,3	30,5	27,6	42,0	69,6	100,0
1979	28,5	7,0	35,5	26,8	37,7	64,5	100,0
1980	28,0	7,9	35,9	24,6	39,5	64,1	100,0

Tabell G:3. Rapporteftergift, åtalsunderlåtelse, övriga brottsuppklarande beslut - strafföreläggande, åtal. Stockholm, Göteborg och Malmö 1975 - 1980. Absoluta tal och i %.

#### Stockholm

År	Re	Åu	Övr	S:a	SF	Åtal	S:a	Totalt
1975	510	173	746	1.429	567	1.600	2.167	3.596
1976	522	215	760	1.497	591	2.022	2.613	4.110
1977	627	176	739	1.542	583	1.938	2.521	4.063
1978	655	173	832	1.660	858	2.000	2.858	2.518
1979	666	225	607	1.498	689	1.678	2.367	3.865
1980	485	280	640	1.405	529	1.590	2.119	3.524

#### Göteborg

1975	673	84	568	1.325	393	689	1.082	2.407
1976	869	61	522	1.452	397	732	1.129	1.581
1977	1.003	45	501	1.549	466	771	1.237	2.786
1978	694	32	464	1.190	488	585	1.073	2.263
1979	719	36	505	1.260	522	630	1.152	2.412
1980	838	65	494	1.397	480	619	1.099	2.496

#### Malmö

1975	193	35	324	552	361	357	718	1.270
1976	146	46	287	479	338	545	882	1.362
1977	149	18	178	345	201	409	610	955
1978	215	46	260	521	408	414	822	1.343
1979	320	57	281	658	399	473	872	1.530
1980	288	43	243	574	288	526	814	1.388

%

## Stockholm

År	Re	Åu	Övr	S:a	SF	Åtal	S:a	Totalt
1975	14,2	4,8	20,7	39,7	15,8	44,5	60,3	100,0
1976	12,7	5,2	18,5	36,4	14,4	49,2	63,6	100,0
1977	15,4	4,3	18,2	37,9	14,4	47,7	62,1	100,0
1978	14,5	3,8	18,4	36,7	19,0	44,3	63,3	100,0
1979	17,2	5,8	15,7	38,8	17,8	43,4	61,2	100,0
1980	13,8	7,9	18,2	39,9	15,0	45,1	60,1	100,0

%

## Göteborg

1975	28,8	3,5	23,6	55,1	16,3	28,6	44,9	100,0
1976	33,7	2,4	20,2	56,3	15,4	28,3	43,7	100,0
1977	36,6	1,6	18,0	55,6	16,7	27,7	44,4	100,0
1978	30,7	1,4	20,5	52,6	21,6	25,8	47,4	100,0
1979	29,8	1,5	20,9	52,2	21,7	26,1	47,8	100,0
1980	33,6	2,6	19,8	56,0	19,2	24,8	44,0	100,0

%

## Malmö

1975	15,2	2,8	25,5	43,5	28,4	28,1	56,5	100,0
1976	10,7	3,4	21,1	35,2	24,8	40,0	64,8	100,0
1977	15,6	1,9	18,6	36,1	21,1	42,8	63,9	100,0
1978	16,0	3,4	19,4	38,8	30,4	30,8	61,2	100,0
1979	20,9	3,7	18,4	43,0	26,1	30,9	57,0	100,0
1980	20,8	3,1	17,5	41,4	20,7	37,9	58,6	100,0

Tabell G:4. Antal rapporteftergifter/distrikt. Hela riket 1975 - 1980.

Antal	0	1-5	6-10	11-20	21-50	50-
1975	20	37	14	20	17	10
1976	25	33	19	15	17	9
1977	26	39	16	21	14	12
1978	13	39	7	23	25	11
1979	18	31	15	14	25	15
1980	15	23	18	26	19	17



Tabell G:5. Rapporteftergift, hela riket 1975 - 1980. Tillgreppsvärde.

År	0-10 kr	11-20 kr	Okänt	S:a	21-50 kr	51- kr	S:a	Tot
1975	1.643	921	0	2.564	337	23	360	2.924
1976	1.344	949	99	2.392	488	79	567	2.959
1977	1.270	1.129	303	2.702	550	50	600	3.302
1978	1.379	1.288	351	3.018	447	123	570	3.588
1979	1.535	1.418	395	3.348	459	94	553	3.901
1980	1.492	1.355	472	3.319	430	57	487	3.806
%								
1975	56,2	31,5	0	87,7	11,5	0,8	12,3	100,0
1976	45,4	32,1	3,3	80,8	16,5	2,7	19,2	100,0
1977	38,5	34,2	9,2	81,9	16,6	1,5	18,1	100,0
1978	38,4	35,9	9,8	84,1	12,5	3,4	15,9	100,0
1979	39,3	36,4	10,1	85,8	11,8	2,4	14,2	100,0
1980	39,2	35,6	12,4	87,2	11,3	1,5	12,8	100,0

Tabell G:6. Rapporteftergift, hela riket 1979 - 1980. Tillgreppsvärde.

År	0-10 kr	11-20 kr	okänt	S:a	21-30 kr	31- kr	S:a	Tot
1979	1.598	1.473	414	3.485	403	184	587	4.072
%	39,2	35,2	10,2	85,6	9,9	4,5	14,4	100,0
1980	1.492	1.355	472	3.319	376	111	487	3.806
%	39,2	35,6	12,4	87,2	9,9	2,9	12,8	100,0

Tabell G:7. Rapporteftergift, storstäderna 1979 - 1980. Tillgreppsvärde.

År	0-10 kr	11-20 kr	Okänt	S:a	21-30 kr	31- kr	S:a	Tot
Stockholm								
1979	235	277	51	563	100	38	138	701
1980	162	184	42	388	81	16	97	485
Göteborg								
1979	277	252	45	574	137	42	179	753
1980	349	263	87	699	124	15	139	838
Malmö								
1979	170	133	3	306	7	8	15	321
1980	168	108	2	278	8	2	10	288

%

## Stockholm

År	0-10 kr	11-20 kr	Okänt	S:a	21-30 kr	31- kr	S:a	Tot
1979	33,5	39,5	7,3	80,3	14,3	5,4	19,7	100,0
1980	33,4	37,9	8,7	80,0	16,7	3,3	20,0	100,0

## Göteborg

1979	36,8	33,4	6,0	76,2	18,2	5,6	23,8	100,0
1980	41,6	31,4	10,4	83,4	14,8	1,8	16,6	100,0

## Malmö

1979	53,0	41,4	0,9	95,3	2,2	2,5	4,7	100,0
1980	58,3	37,5	0,7	96,5	2,8	0,7	3,5	100,0

Tabell G:8. Antal åtalsunderlåtelse/distrikt. Hela riket 1975 - 1980 (118 distrikt).

Antal	0	1-5	6-10	11-20	21-50	50-
1975	40	54	11	7	4	2
1976	33	62	7	7	6	3
1977	41	52	10	9	4	2
1978	35	50	19	6	7	1
1979	35	47	19	7	7	3
1980	23	57	15	11	9	3

Tabell G:9. Åtalsunderlåtelse. Könsfördelning. Hela riket 1975 - 1980.

1975	Män	452 = 64,3 %	Kvinnor	251 = 35,7 %	S:a	703
1976		522 = 65,7 %		272 = 34,3 %		794
1977		449 = 64,3 %		249 = 35,7 %		698
1978		456 = 59,9 %		305 = 40,1 %		761
1979		566 = 59,3 %		389 = 40,7 %		955
1980		627 = 58,2 %		450 = 41,8 %		1.077

Tabell G:10. Värdefördelning och kön vid åtalsunderlåtelse. Hela riket 1975 - 1980.

Kr	År	Män	Kvinnor	Totalt	%
0-20	1975	307	106	413	58,8
	1976	291	98	389	49,0
	1977	185	63	248	35,5
	1978	166	68	234	30,8
	1979	157	65	222	23,2
	1980	142	62	204	18,9
21-50	1975	109	101	210	29,9
	1976	145	121	266	33,5
	1977	151	103	254	36,4
	1978	172	150	322	42,3
	1979	282	217	499	52,3
	1980	329	255	584	54,2
51-100	1975	21	35	56	8,0
	1976	29	24	53	6,7
	1977	30	40	70	10,0
	1978	27	37	64	8,4
	1979	33	32	65	6,9
	1980	27	46	73	6,8
101-	1975	13	9	22	3,1
	1976	13	17	30	3,8
	1977	20	17	37	5,3
	1978	17	15	32	4,2
	1979	13	19	32	3,4
	1980	11	17	28	2,6
okänt	1975	2	0	2	0,2
	1976	44	12	56	7,0
	1977	63	26	89	12,8
	1978	74	35	109	14,3
	1979	81	56	137	14,3
	1980	118	70	188	17,5

Tabell G:11. Åldersfördelning. Åtalsunderlåtelse jämförd med samtliga snatterier i Malmö 1979-1981 (%).

20:7 p. 1	Snatterier 1979		Snatterier 1980-81	
15-18 4,2	15-19 9,2	15-19 14,6		
19-29 13,2	20-29 29,2	20-29 25,9		
30-39 11,8	30-39 20,6	30-39 18,2		
40-49 11,7	40-49 11,7	40-49 11,6		
50-59 11,5	50-59 15,1	50-59 11,3		
60- 47,6	60- 14,2	60- 18,4		

Jämförelsematerialet 1979 avser snatterier handlagda vid åklagarmyndigheten i Malmö (se vidare bilaga E). Snatterier 1980-81 avser Malmöundersökningen redovisad under bilaga D.



## BILAGA H

I denna bilaga redovisas det huvudsakliga resultatet av den attitydundersökning statistiska centralbyrån företagit avseende allmänheten. Frågeformuläret och SCB:s tekniska rapport rörande undersökningen följs av en redovisning av de viktigaste svarsresultaten för de enskilda frågorna.

Frågeformuläret

## FRÅGOR OM SNATTERI

Nu kommer några frågor kring butikstillgrepp som en statlig utredning vill ställa. Utredningen ska bland annat försöka ta reda på hur vanligt butikssnatteri är. Man vill också få reda på litet om vad människor i allmänhet känner till om gällande lag på området, om vad man har för åsikter om butikstillgrepp, om hur vanligt man tror att det är med sådana tillgrepp och om man tycker det behövs några åtgärder eller förändringar.

FRÅGA 3 Tror Du det är straffbart att snatta en vara som kostar mindre än 20 kronor?

- 1  Ja
- 2  Nej
- 3  Vet ej/osäker

Med straffbart menar vi att snattaren kan åtalas

FRÅGA 4	Olika skäl har framförts till att folk snattar och några nämns här nedanför. Sätt ett kryss för det skäl Du tror är viktigast!
	<sup>26</sup> 1 <input type="checkbox"/> Folk snattar för de har dåligt med pengar 2 <input type="checkbox"/> Folk snattar för att de inte räknar med någon påföljd om de blir upptäckta 3 <input type="checkbox"/> Folk snattar för varorna är lätta att ta 4 <input type="checkbox"/> Folk snattar för de tycker det är spännande 5 <input type="checkbox"/> Vet ej/inget uppräknat skäl viktigast
FRÅGA 5	Finns det något viktigt skäl till att folk snattar som vi glömt att räkna upp?
	<sup>27</sup> 6 <input type="checkbox"/> Nej 7 <input type="checkbox"/> Ja. Vilket? -----
FRÅGA 6	Hur vanligt tror Du att butikssnatteri är i Sverige?
	<sup>28</sup> 1 <input type="checkbox"/> Mycket vanligt 2 <input type="checkbox"/> Ganska vanligt 3 <input type="checkbox"/> Ganska ovanligt 4 <input type="checkbox"/> Mycket ovanligt 5 <input type="checkbox"/> Vet ej
FRÅGA 7	Skulle Du ingripa om Du ser någon snatta i en butik och ingen annan har sett det?
	<sup>29</sup> 1 <input type="checkbox"/> Ja 2 <input type="checkbox"/> Ja, kanske 3 <input type="checkbox"/> Nej, det tror jag inte 4 <input type="checkbox"/> Nej
	Med ingripa menar vi till exempel att Du säger till butikspersonalen eller snattaren
FRÅGA 8	Anser Du att samhället bör göra mer eller mindre än man gör nu för att hindra snatteri?
	<sup>30</sup> 1 <input type="checkbox"/> Samhället borde öka insatserna mot butikstillgrepp → FRÅGA 9 2 <input type="checkbox"/> Det är bra som det är nu 3 <input type="checkbox"/> Samhället borde minska insatserna mot butikstillgrepp → FRÅGA 10 4 <input type="checkbox"/> Vet ej/kan inte ta ställning
FRÅGA 9	Vilken åtgärd tycker Du borde vidtas i första hand? ----- -----

## 1 INLEDNING

I SCBs Omnibussundersökningar delar flera kunder på frågerymmet, vilket ger lägre kostnader än vid en engångsundersökning. Undersökningarna genomförs reguljärt en gång per kvartal (ibland förekommer extrabussar) och kunder är normalt olika kommittéer, utredningar och myndigheter. Den reguljära urvalsstorleken är ca 800 personer dragna slumpmässigt ur riket. Data insamlas med hjälp av först postenkäter och sedan telefonintervjuer med ett urval av personer som ej besvarat enkäten.

Buss 804 är den andra Omnibussundersökningen som SCB genomför med postenkäten som huvudsaklig datainsamlingsmetod. Frågerymmet delas av SIDA med bland annat frågor om U-hjälp och av stöldutredningen med frågor kring butikstillgrepp.

## 2 URVAL

Urvalet drogs från registret över totalbefolkningen (RTB) bland personer 16-74 år gamla och kyrkobokförda i riket, med lika urvalssannolikhet för alla. Urvalet drogs systematiskt för att garantera att fördelningen på ålder och kön skulle överensstämma med populationens (med urval menas här nettourval, dvs en övertäckning<sup>1</sup> på 4 personer är frånräknad). Urvalet till telefonintervjuerna omfattade 116 personer och drogs slumpmässigt bland de som ej besvarat postenkäten (hälften av enkätbortfallet slumpades till att ingå i telefonurvalet).

## 3 FÄLTARBETE

Fältarbetet genomfördes under vecka 45 - vecka 49 med först postenkät + påminnelser till hela urvalet och sedan en intervju-fas där man försökte telefonintervjua en slumpmässig hälft av enkätbortfallet. I storstäderna genomfördes även besöksintervjuer om så erfordrades. Resultatet av fältarbetet framgår av tabell 1.

TABELL 1 Resultat av fältarbetet i Omnibuss 804

Kategori	Antal	% av urvalet
Enkätvarande direkt	197	24,3
Enkätvarande efter påminnelse	391	48,3
Telefonintervjuade	66	8,1
Besöksintervjuade	0	0,0
Bortfall, ej utvalda till intervju	106	13,1
Bortfall, utvalda till intervju	50	6,2
varav vägrare	29	3,6
Urval	810	100,0

<sup>1</sup> Det kan föreligga en ytterligare övertäckning på några personer.



Av tabell 1 framgår att 588 personer besvarat frågorna per post och att ytterligare 66 personer medverkat vid en intervju. Inom utvaldes endast hälften av enkätbortfallet till intervju och bortfallsnivån är alltså ur representativitetssynpunkt lägre - varje intervjusvarande motsvarar två personer. Den vägda svarsprocenten uppgår då till 89 % och den vägda bortfallsprocenten alltså till 11 %.

#### 4 SVARANDE OCH BORTFALL

För att i någon mån belysa hur väl de svarande i undersökningen kan anses representera hela urvalet jämförs i tabell 2 de svarande med urvalet i några registervariabler där vi alltså känner värdena för hela urvalet.

Vid procentberäkningarna för de svarande har dessa vägts på samma sätt som vid resultatredovisningen i övrigt (dvs de som medverkat vid intervju får en större vikt, se vidare avsnitt 5).

TABELL 2 Procentuell fördelning på värden i några registervariabler för de svarande och för urvalet

Variabel	Svarande %	Urvalet %
<u>Kön</u>		
Män	53	51
Kvinnor	47	49
	100	100
<u>Ålder</u>		
16-24	16	15
25-34	22	22
35-54	31	32
55-74	31	31
	100	100
<u>Boenderegion</u>		
Storstäder	30	33
Övriga större städer	32	32
Övriga riket	38	36
	100	100

Av tabell 2 framgår att endast små avvikelser föreligger för de studerade registervariablerna mellan procentskattningarna baserade på de svarande och motsvarande procenttal för hela urvalet.

Det partiella bortfallet (= antalet som inte svarar på en viss fråga, men som medverkar i undersökningen) redovisas i tabell 3.

TABELL 3

Fråga nummer	Part bortf i procent	Eventuell kommentar
1.1-1.7	1	
2	1	
3	1	
4	11	→ En del människor tyckte frågan var svår att svara på
5	12	→ Se ovan samt att de som inte kom på någon skäl hoppade ibland över
6	0	
7	1	
8	2	
10.1-10.12	1-6	→ Högst för 10.11, 10.12 och 10.15
12	1	
13	2	
14	1	

## 5 ESTIMATION

Vid estimationen vägs intervjuvaren upp till att svara mot hela enkätsbortfallet och estimationen av procenttal görs enligt formel (1)

$$\frac{100}{n} \cdot (x_s + \frac{n_b}{n_{bs}^i} \cdot x_{bs}^i) \quad (1)$$

där

$n$  är nettourvalets storlek

$x_s$  är summan av enkätsvaren

$n_b$  är antalet som ej besvarat enkäten

$n_{bs}^i$  är antalet svarande i subsamplet

$x_{bs}^i$  är summan av svaren i subsamplet.

Uppräknade absoluta tal för riket erhålls genom att multiplicera en procentskattning med populationsstorleken 6,06 miljoner.

Vad är nu skillnaden mellan formel (1) och den enklaste metoden där alla svar räknas lika oavsett datainsamlingsmetod? Om vi antar att medelvärdet för de enkätsvarande i undersöknings-

variabeln ungefär lika mycket liknar medelvärdet för enkätbortfallet som medelvärdet för de intervjusvarande gör så får man en något mindre varians med den enklare metoden. Denna är då att föredra. Å andra sidan är detta antagande ofta inte realistiskt - man har i en hel del fall skäl att tro att de som svarar först efter en intensiv bearbetning eller inte svarar alls kan ha avvikande medelvärden i undersökningsvariabeln.

Anta att medelvärdet för de som medverkar först vid en intervju ligger mitt emellan medelvärdet för de som medverkar i enkäten och medelvärdet för det slutliga bortfallet. I så fall är formel (1) klart överlägsen den enkla metoden eftersom formel (1) ger ett lägre systematiskt bortfallsfel<sup>1</sup>.

Vi har gjort den sammanfattande bedömningen att en något högre varians för procentskattningarna är ett pris väl värt att betala för att få skattningar som fungerar någorlunda även i en hel del situationer då bortfallet avviker från de svarande.

## 6 GUIDE I ATT LÄSA TABELLERNÄ

I tabellerna presenteras procentskattningar. Skattningarna är framtagna på det i avsnitt 5 beskrivna sättet<sup>2</sup>. Urvalet är inte stort och man måste vara medveten om att procenttal och absoluta tal kan variera beroende på slumpen - inte särskilt mycket när hela urvalet är till exempel bastalet (= nämnaren) i en procentskattning, men ganska mycket om bastalet är lågt (till exempel män i storstäder).

Som en hjälp för att bedöma osäkerheten i resultaten som beror på att de bygger på ett urval ges i tabell 4 approximativa standardavvikelser för olika procentskattningar och bastalet. Observera att man vid beräkningen av dessa standardavvikelser inte kan ta hänsyn till systematiska mätfel (till exempel att man frågar fel) eller till eventuella systematiska bortfallsfel.

<sup>1</sup> Se vidare Bergman L.R:

Postenkäten som datainsamlingsmetod. SCB, I/UI, Metodproblem i individ- och hushållsstatistik, Nr 4.

<sup>2</sup> Det partiella bortfallet (dvs bortfallet för en viss fråga bland de svarande i undersökningen) har i skattningarna antagits ha samma medelvärde som de som besvarat frågorna.

TABELL 4 Approximativa standardavvikelser i procent för några olika procentskattningar i bastal<sup>1</sup>

Procentskattning	Bastal i % av hela urvalet				
	100	75	50	25	10
5 (95)	1,0	1,1	1,4	2,0	3,1
10 (90)	1,4	1,6	1,9	2,7	4,3
25 (75)	2,0	2,3	2,8	3,9	6,2
50 (50)	2,3	2,6	3,2	4,5	7,1

<sup>1</sup> Inget bortfallsbias antas föreligga.

Hur man läser ut tabell 3 förklaras enklast med ett exempel:

Antag att vi har en procentskattning på 30% för en variabel som baserar sig på halva urvalet (t ex män). Vi går då in på raden "25 (75)", eftersom 30 ligger närmast 25 och söker upp kolumnen "50". Vi avläser då standardavvikelsen 2,8%. Eftersom det skattade procenttalen är approximativt normalfördelat kan vi då vi känner dess standardavvikelse uttrycka osäkerhetsmarginalen i sannolikhetsstermer. Till exempel så kan vi med 95% säkerhet mot slumpfel säga att intervallet  $30 \pm 2 \cdot 2,8\%$  dvs 24,4 - 35,6% innehåller procenttalen för populationen.

SvarsfördelningFråga 3

Tror Du det är straffbart att snatta en vara som kostar mindre än 20 kr? Med straffbart menar vi att snattaren kan åtalas.

## a) Hela undersökningsmaterialet - %

Ja	41,0
Nej	38,6
Vet ej	20,4

## b) Svar/könsfördelning - %

	Män	Kvinnor
Ja	43,9	37,7
Nej	39,7	37,4
Vet ej	16,4	24,9

Fråga 4

Olika skäl har framförts till att folk snattar och några nämns här nedanför. Sätt ett kryss för det skäl Du tror är viktigast!

1. Folk snattar för att de har dåligt med pengar
2. Folk snattar för att de inte räknar med någon påföljd om de blir upptäckta
3. Folk snattar för att varorna är lätta att ta
4. Folk snattar för att de tycker det är spännande
5. Vet ej/inget uppräknat skäl viktigast

## a) Hela undersökningsmaterialet - %

Alt 1	12,0
Alt 2	12,6
Alt 3	47,8
Alt 4	17,0
Alt 5	10,5

## b) Åldersfördelning mot undersökningsvariabler - %

Ålder	16 - 24	25 - 34	35 - 54	55 - 74
Alt 1	16,0	15,0	9,5	10,5
Alt 2	10,2	7,0	15,4	15,0
Alt 3	38,3	37,4	50,2	57,7
Alt 4	29,8	20,1	17,3	8,2
Alt 5	5,7	20,5	7,5	8,6

Fråga 5

Finns det något viktigt skäl till att folk snattar som vi glömt att räkna upp?

## a) Hela undersökningsmaterialet - %

Nej	67
Ja. Vilket?	33

## b) Den öppna delen av frågan: "Vilket?" (skäl)

Denna del av frågan har bearbetats av utredningens sekreterare. De 150 svaren har först lagts upp över en tämligen vidsträckt skala av angivna orsaker till snatteri. Dessa har sedan sammanförts till fem grupper, nämligen:

1. Sjukdom o.dyl.	(19 = 12,7 %)
2. Moral, uppfostran o.dyl.	(82 = 54,7 %)
3. Sociala orsaker	(23 = 15,3 %)
4. Affärernas försäljningssystem	( 9 = 6,0 %)
5. Samhällets reaktioner och regler	(12 = 8,0 %)
Övrigt ej klassificerbart	( 5 = 3,3 %)
	<hr/>
	150 100,0 %

Fråga 6

Hur vanligt tror Du att butikssnatteri är i Sverige?

## a) Totalpopulationen - %

Mycket vanligt	56,7
Ganska vanligt	36,4
Ganska ovanligt	2,4
Mycket ovanligt	0,0
Vet ej	4,5

Fråga 7

Skulle Du ingripa om Du ser någon snatta i en butik och ingen annan har sett det? Med ingripa menar vi till exempel att Du säger till butikspersonalen eller snattaren.

## a) Hela undersökningsmaterialet - %

Ja	33,3
Ja, kanske	41,1
Nej, det tror jag inte	17,9
Nej	7,7

## b) Åldersfördelning mot undersökningsvariabler - %

Ålder	16 - 24	25 - 34	35 - 54	55 - 74
Alt 1	13,6	28,3	41,3	38,8
Alt 2	47,9	47,9	43,1	30,8
Alt 3	27,6	18,8	10,7	19,6
Alt 4	10,8	5,0	4,8	10,8

Fråga 8

Anser Du att samhället bör göra mer eller mindre än man gör nu för att hindra snatteri?

1. Samhället borde öka insatserna mot butikstillgrepp
2. Det är bra som det är nu
3. Samhället borde minska insatserna mot butikstillgrepp
4. Vet ej/kan inte ta ställning

a) Hela undersökningsmaterialet - %

Alt 1	52,9
Alt 2	10,2
Alt 3	0,8
Alt 4	36,0

### Fråga 9

För dem som besvarat fråga 8 med "Samhället borde öka insatserna mot butikstillgrepp" har tillkommit ytterligare en fråga:

Vilka åtgärder tycker Du borde vidtas i första hand?

52,9 % (standardavvikelse 48,3 - 57,5 %), dvs ungefär hälften av de tillfrågade har som ovan redovisats ansett att samhället borde göra mera. Någon statistisk beräkning av representativiteten hos svaren på fråga 9 har inte gjorts. Med ovägda tal kan sägas att av de 654 personer som medverkat i undersökningen har 348 lämnat svar på fråga 9.

Svaren är spridda över ett stort fält av åtgärder och synpunkter. Några svar har varit dubbla, dvs. innehållit flera åtgärdsförslag. En bedömning har i dessa fall gjorts av vilket svar som får förmodas ha varit avsett i första hand. Antalet dubbla svar har varit litet. De olika svarstyperna har sammanförts till ett par huvudgrupper för att ge en allmän uppfattning om de huvudsakliga åtgärdsförslagen.

Huvudgrupperna är följande:

#### 1. Samhällsåtgärder

a) Moral- och attitydbildning	33 svar
b) Information och upplysning	28 svar
c) Strängare straff, konsekventare lagföring	86 svar
	<hr/>
	147 svar



2. Åtgärder av handeln	
a) Ökad kontroll, märkning, vakter	105 svar
b) Mera butikspersonal	11 svar
c) Mindre lättillgängliga varor, minskad exponering	35 svar
d) Manuell betjäning	<u>13 svar</u>
	164 svar
3. Förändring av sociala faktorer	
ökad sysselsättning, bättre resursfördelning	8 svar
4. Övrigt	10 svar
5. Vet ej, eller inadekvata svar	19 svar

## BILAGA J

I denna bilaga redovisas det huvudsakliga resultatet av den av statistiska centralbyrån genomförda attitydundersökningen avseende butikspersonal.

Bilagan innehåller först frågeformuläret och SCB:s tekniska beskrivning över undersökningen. Härefter redovisas de viktigaste svarsresultaten för de olika frågorna. De resultattabeller som uppställts avser för varje fråga dels arbetsledning, dels anställda. Svarsprocenten för de senare redovisas inom klammer / / .

## FRÅGOR OM BUTIKSTILLGREPP

FRÅGA 1	Till vilken av följande grupper hör Du?	<sup>21</sup> 1 <input type="checkbox"/> Föreståndare/arbetsledning 2 <input type="checkbox"/> Bevakningspersonal 3 <input type="checkbox"/> Butiksanställd (ej chef) med kundkontakter 4 <input type="checkbox"/> Annan grupp. Vilken? .....
FRÅGA 2	Har Du sett kunder snatta i Din affär/på Din avdelning?	<sup>22</sup> 1 <input type="checkbox"/> Nej, aldrig eller nästan aldrig 2 <input type="checkbox"/> Ja, ibland 3 <input type="checkbox"/> Ja, ofta
FRÅGA 3	Tillhör de som snattat i Din affär/på Din avdelning ofta någon viss åldersgrupp?	<sup>23</sup> 1 <input type="checkbox"/> Ungefär lika vanligt med alla åldrar 2 <input type="checkbox"/> Ja, Vilken åldersgrupp? ..... 3 <input type="checkbox"/> Vet inte
FRÅGA 4	Är det lika vanligt med snattare av bägge könen?	<sup>24</sup> 1 <input type="checkbox"/> Lika vanligt med bägge könen 2 <input type="checkbox"/> Vanligast med män 3 <input type="checkbox"/> Vanligast med kvinnor 4 <input type="checkbox"/> Vet inte
FRÅGA 5	Hur stor andel av snattarna tror Du blir upptäckta vid tillgreppet?	<sup>25</sup> 1 <input type="checkbox"/> 10 % eller mindre 2 <input type="checkbox"/> Kring 20 % 3 <input type="checkbox"/> Kring 30 % 4 <input type="checkbox"/> Kring 50 % 5 <input type="checkbox"/> Mer än 50 % 6 <input type="checkbox"/> Vet inte
FRÅGA 6	Ingriper kunder när de ser någon snatta?  <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content;">             Med ingriper menar vi t ex att de säger till butikspersonalen eller snattaren           </div>	<sup>26</sup> 1 <input type="checkbox"/> Aldrig eller nästan aldrig 2 <input type="checkbox"/> Ibland 3 <input type="checkbox"/> Ofta 4 <input type="checkbox"/> Alltid eller nästan alltid 5 <input type="checkbox"/> Vet inte

FRÅGA 7	Ingriper butikspersonalen när de ser någon snatta?	27	1 <input type="checkbox"/> Aldrig eller nästan aldrig
			2 <input type="checkbox"/> Ibland
			3 <input type="checkbox"/> Ofta
			4 <input type="checkbox"/> Alltid eller nästan alltid
			5 <input type="checkbox"/> Vet inte
FRÅGA 8	Vad gör man oftast i Din affär med en snattare som upptäckts?	28	5 <input type="checkbox"/> Snattaren får endast en tillsägelse
			6 <input type="checkbox"/> Snattaren antecknas
			7 <input type="checkbox"/> Snattaren polisanmäls
			8 <input type="checkbox"/> Vet inte
	Vill Du tillägga något till Ditt svar på fråga 8?		
FRÅGA 9	Finns det någon grupp snattare som <u>inte</u> brukar polisanmälas när de ertappas i Din affär/på Din avdelning?	29	1 <input type="checkbox"/> Nej
			2 <input type="checkbox"/> Ja. Vilken eller vilka grupper? .....
			3 <input type="checkbox"/> Vet inte
FRÅGA 10	Olika skäl har framförts till att folk snattar och några nämns här. Sätt ett kryss för det skäl Du tror är viktigast!	30	1 <input type="checkbox"/> Folk snattar för de har dåligt med pengar
			2 <input type="checkbox"/> Folk snattar för att de inte räknar med någon påföljd om de blir upptäckta
			3 <input type="checkbox"/> Folk snattar för varorna är lätta att ta
			4 <input type="checkbox"/> Folk snattar för de tycker det är spännande
			5 <input type="checkbox"/> Vet ej/inget uppräknat skäl viktigast
FRÅGA 11	Finns det något viktigt skäl till att folk snattar som vi glömt att räkna upp?	31	1 <input type="checkbox"/> Nej
			2 <input type="checkbox"/> Ja. Vilket? .....
FRÅGA 12	Anser Du att samhället bör göra mer eller mindre än man gör nu för att hindra snatteri?	32	1 <input type="checkbox"/> Samhället borde öka insatserna mot butikstillgrepp → FRÅGA 13
			2 <input type="checkbox"/> Det är bra som det är nu
			3 <input type="checkbox"/> Samhället borde minska insatserna mot butikstillgrepp
			4 <input type="checkbox"/> Vet ej/kan inte ta ställning
FRÅGA 13	Vilken åtgärd tycker Du borde vidtas i första hand?		
	.....		

Nu är Du klar. Tack för hjälpen! Ge intervjuaren frågeblanketten. Du ska inte skriva Ditt namn på den.

## 1 INLEDNING

SCB fick i november 1980 i uppdrag av stöldutredningen att undersöka butikspersonalens attityder till butikstillgrepp och vad man gjorde med ertappade snattare. Undersökningen bestod av två delar. Dels fick en representant för arbetsledningen på varje utvalt arbetsställe fylla i en kort frågeblankett och dels fick en anställd på varje utvalt arbetsställe fylla i en Tikadan frågeblankett. Blanketten bifogas som bilaga 1.

Ursprungligen var det tänkt att dra urvalet av arbetsställen från centrala företagsregistret (CFR). Ca 50 arbetsställen och ungefär 12 anställda från varje arbetsställe skulle då ingå i urvalet. Vid diskussioner mellan SCB och stöldutredningen framkom det att en central frågeställning var ledningarna vid arbetsställets attityder till snatteri och bedömningar av vad man gjorde med ertappade snattare. Ett urval på 50 arbetsställen är otillfredsställande lågt för denna problemställning och vi kom då överens om att utnyttja urvalet för konsumentprisindex (KPI). När intervjuarna ändå besöker arbetsställen i KPI-urvalet för prisinsamling så får de även samla in uppgifter till föreliggande undersökning. På så vis ryms ett betydligt större urval av arbetsställen inom de ekonomiska ramarna (292 mot annars ca 50). En anställd per arbetsställe med anställda utvaldes av ekonomiska och datainsamlingstekniska skäl. Vissa estimationstekniska problem uppkom genom att KPI-urvalet utnyttjades, men dessa vägde lätt mot den vinst i precision som gjordes genom att urvalet av arbetsställen kunde sexdubblas.

## 2 FÄLTARBETE

Fältarbetet genomfördes i samband med insamlingen av KPI-uppgifter i februari 1981 (9-13 februari). För varje utvalt arbetsställe så fick en representant för arbetsledningen och en slumpmässigt utvald anställd fylla i var sin kort frågeblankett (bifogas som bilaga 1). Blanketterna var identiska för bägge personalkategorierna. Intervjuaren fyllde själv i en styrblankett. Denna bifogas som bilaga 2. Instruktionerna till intervjuarna bifogas som bilaga 3. Tidigare hade ledningen vid varje utvalt arbetsställe fått ett introduktionsbrev där undersökningen beskrevs och vi bad om deras medverkan (bifogas som bilaga 4).

Det sammanfattande intrycket av fältarbetet var att undersökningen mottogs positivt och att de allra flesta medverkande försökte fylla i blanketten noggrant. Många anställda tyckte en del frågor var svåra, vilket är naturligt då vissa frågor främst riktade sig till arbetsledningen (t ex frågorna 8 och 9). Man kan kanske tycka att det skulle varit naturligt med olika frågeblanketter till de olika personalkategorierna. Vi valde att använda samma blankett därför att arbetsledningen då direkt visste vad den anställde skulle svara på - vi tror att detta verkade bortfallssänkande.

## 3 SVARANDE OCH BORTFALL

I registervariabler och bakgrundsdata förekom praktiskt taget inget bortfall. Antal svarande och bortfall beträffande frågeformulärdata framgår av tabell 2.

TABELL 2

Svarande och bortfall bland arbetsledning och anställda

	Svarande	Bortfall	Bortfall %
Arbetsledning	268	24	8,2
Anställda	256	17	6,2

Not. Alla tal är ovägda tal räknade direkt på urvalet.

Av tabell 2 framgår att bortfallet för arbetsledningen låg kring 8 % och för de anställda kring 6 %. Dessa låga bortfallsnivåer får betraktas som mycket tillfredsställande. Det partiella bortfallet (= bortfallet på en enskilda fråga för en person som i övrigt besvarat frågeformuläret) framgår av tabell 3. Man ser att det varierar mellan frågor och är högre för arbetsledningen än för de anställda.

TABELL 3

Partiellt bortfall för de olika frågorna

Fråga nummer	Partiellt bortfall i % av urvalet	
	Arbetsledning	Anställda
1	1	0
2	1	0
3	4	3
4	4	2
5	4	2
6	4	3
7	4	3
8	7	5
9	6	4
10	4	1
11	7	5
12	3	1

Det framgår av tabell 3 att det partiella bortfallet genomgående är lågt. De något högre bortfallsfrekvenserna för frågorna 9 och 11 verkar bero på att några uppgiftslämnare tycker att frågorna redan blivit besvarade i och med deras svar på föregående fråga. Även fråga 8 tycks en del haft svårt att svara på. Eventuellt saknar man en ytterligare svarskategori.

## 4 URVAL

## 4.1 Urvalsram

Urvalet utgjordes, som tidigare nämnts, av ett delurval från det urval som används för fastställande av konsumentprisindex (KPI). Detta är i sin tur draget ur Centrala Företagsregistret (CFR) vid SCB. Genom detta förfarande kunde ett betydligt större urval dras än vad som annars skulle varit möjligt, eftersom datainsamlingen kunde ske samtidigt med KPI-undersökningens datainsamling.

## 4.2 Urvalsstorlekar

KPI använder ett urval som omfattar ca 1200 butiker i olika branscher. Från detta drogs ett delurval på 301 butiker för snatteriundersökningen. Urvalsstorleken varierade i olika branscher enligt nedan beroende på om dessa planerades att särredovisas eller ej.

Bransch	Urvalsstorlek (antal butiker)
Varuhus	63
Livsmedel	63
Konfektion	63
Färger, tapeter m m	8
Parfymvaror m m	8
Tobaksvaror	8
Blommor	8
Skodon	8
Päls- och skinnkläder	8
Möbler	8
Handverktyg, järn- och metallmanufaktur	8
Radio- och TV	8
Elektriska hushållsmaskiner	8
Glas, porslin och husgeråd	8
Fotografiska artiklar	8
Cyklar och sportartiklar	8
Musikinstrument, gramfonskivor	8
Bruttourval	301
Bortgår övertäckning (affärer som upphört)	9
Nettourval	292

## 4.3 Urvalsförfarande

KPI-urvalet är inom varje bransch draget med urvalssannolikheter proportionella mot antalet "årsheltidsanställda" (dvs antalet arbetade timmar sammanlagt i företaget under ett år dividerat med antalet timmar en heltidsanställd arbetar ett år) i företaget. Från detta drogs med systematiskt urval de 301 butikerna i snatteriundersökningen, varvid även dessa fick urvalssannolikheter proportionella mot antal årsheltidsanställda. Detta urval användes dels direkt vid undersökandet av butiksledningens uppfattning av snatteriförekomst, dels som första steg i ett två-

stegsurval där det andra steget innebär att man i varje butik slumpmässigt<sup>1</sup> valde en anställd som hade dagliga kundkontakter.

## 5 ESTIMATION

I undersökningen skattas procenttal  $\bar{p}$  i population och redovisningsgrupper. Tabellframställningen gjordes med Utredningsinstitutets standardprogram KOTAB 2<sup>2</sup>.

### 5.1 Definitioner av totaler och procenttal

A. Undersökning av företagsledningens attityder till snatterri (enstegsurvalet).

Totala antalet objekt (företagsledare) som har en viss egenskap kan skrivas

$$X = \sum_{h=1}^H \sum_{i=1}^{N_h} x_{hi} \quad (1)$$

där  $x_{hi}$  är en variabel med egenskapen

$$x_{hi} = \begin{cases} 1 & \text{om objekt "i" i stratum "h" har egenskapen} \\ 0 & \text{annars} \end{cases}$$

och

$H$  = antalet strata

$N_h$  = antal objekt i stratum "h".

Totala antalet objekt,  $N$ , i populationen kan skrivas ( $x_{hi}=1$  för alla objekt i formel (1))

$$N = \sum_{h=1}^H N_h \quad (2)$$

Andelen, i procent, objekt som har en speciell egenskap kan skrivas

$$P_A = 100 \cdot X/N = 100 \cdot \sum_{h=1}^H \sum_{i=1}^{N_h} x_{hi} / \sum_{h=1}^H N_h \quad (3)$$

<sup>1</sup> Urvalet var informellt slumpmässigt på så vis att den första i alfabetisk ordning enligt efternamnet utvaldes.

<sup>2</sup> Resultattabellerna har framtagits av Göran Råbäck.



B. Undersökning av anställdas attityder till snatteri (tvåstegsurvalet).

Totala antalet objekt (anställda) med en viss egenskap skrivs

$$Y = \sum_{h=1}^H \sum_{i=1}^{N_h} \sum_{j=1}^{A_{hi}} y_{hij} \quad (4)$$

där

$y_{hij}$  är en variabel med egenskapen

$$y_{hij} = \begin{cases} 1 & \text{om objekt "j" i butik "i" i stratum "h" har} \\ & \text{egenskapen} \\ 0 & \text{annars} \end{cases}$$

och

$A_{hi}$  = antalet anställda med dagliga kundkontakter i butik "i" i stratum "h".

Totala antalet anställda, A, skrivs

$$A = \sum_{h=1}^H \sum_{i=1}^{N_h} A_{hi} \quad (5)$$

Andelen, i procent, objekt som har en speciell egenskap kan skrivas

$$P_B = 100 \cdot Y/A = 100 \cdot \sum_{h=1}^H \sum_{i=1}^{N_h} \sum_{j=1}^{A_{hi}} y_{hij} / \sum_{h=1}^H \sum_{i=1}^{N_h} A_{hi} \quad (6)$$

## 5.2 Skattningsformler för procenttal

A. Undersökning av företagsledningens attityder till snatteri (enstegsurvalet).

Procentandelen,  $P_A$ , objekt som har en speciell egenskap skattas med

$$\hat{P}_A = 100 \sum_{h=1}^H \frac{N_h}{N^2} \cdot \frac{M_{h0}}{n_h} \sum_{i=1}^{n_h} \frac{x_{hi}}{M_{hi}} \quad (7)$$

där

$M_{hi}$  = antalet årsheltidsanställda i butik "i", stratum "h"

$M_{h0} = \sum_{i=1}^{n_h} M_{hi}$  = antalet årsheltidsanställda i stratum "h"

$n_h$  = antal objekt i urvalet i stratum "h".

B. Undersökning av butikanställdas attityder till snatteri (tvåstegsurvalet).

Procentandelen,  $P_B$ , objekt som har en speciell egenskap skattas med

$$\hat{P}_B = 100 \cdot \sum_{h=1}^H \frac{N_h}{N} \left( \sum_{i=1}^{n_h} \frac{A_{hi}}{M_{hi}} \cdot y_{hi} / \sum_{i=1}^{n_h} \frac{A_{hi}}{M_{hi}} \right) \quad (8)$$

Samtliga beteckningar definierade ovan.

### 5.3 Skattning av procenttal i en redovisningsgrupp

För skattning i redovisningsgrupper (t.ex. storstadslän/icke storstadslän eller olika varubranscher) definieras variabeln

$$d_{hi} = \begin{cases} 1 & \text{om objekt "i" i stratum "h" tillhör redovisningsgruppen} \\ 0 & \text{annars} \end{cases}$$

A. Undersökning av företagsledares attityder till snatteri.

Procentandelen,  $P_{AR}$ , som har en viss egenskap i redovisningsgruppen R skattas med

$$\hat{P}_{AR} = \sum_{h=1}^H \frac{N_h}{N} \left( \sum_{i=1}^{n_h} \frac{x_{hi} \cdot d_{hi}}{M_{hi}} / \sum_{i=1}^{n_h} \frac{d_{hi}}{M_{hi}} \right) \quad (9)$$

Beteckningar enligt ovan.

B. Undersökning av butikanställdas attityder till snatteri.

Procentandelen,  $P_{BR}$ , som har en viss egenskap i redovisningsgruppen R, skattas med

$$\hat{P}_{BR} = \sum_{h=1}^H \frac{N_h}{N} \left( \sum_{i=1}^{n_h} \frac{A_{hi}}{M_{hi}} y_{hi} d_{hi} / \sum_{i=1}^{n_h} \frac{A_{hi}}{M_{hi}} d_{hi} \right) \quad (10)$$

Beteckningar enligt ovan.

## 6 SKATTNINGARNAS OSÄKERHET

På grund av det komplicerade urvalsförfarandet är det svårt och dyrbart att beräkna standardavvikelser för skattningarna. Vi har genomfört approximativa beräkningar av standardavvik-

elser för frågorna 8 och 10<sup>1</sup>. Standardavvikelseerna framgår av tabell 4 och 5 för skattningarna för arbetsledningen och för de anställda. En uppdelning har där gjorts efter klumpad KPI-bransch för att ge en mer detaljerad information.

TABELL 4 A

Approximativa standardavvikelser i procent för fråga 8 efter klumpad KPI-bransch. Procentskattningarna för arbetsledningen

	Svarskod på fråga 8			
	5	6	7	8
Varuhus	-	4,9	5,2	2,4
Livs	6,0	6,2	5,7	5,0
Konfektion	6,6	3,5	6,3	6,1
Övriga	5,9	3,8	4,4	5,8
TOTALT	3,2	2,4	2,5	2,9

TABELL 4 B

Approximativa standardavvikelser i procent för fråga 8 efter klumpad KPI-bransch. Procentskattningarna för de anställda

	Svarskod på fråga 8			
	5	6	7	8
Varuhus	-	5,2	6,4	4,4
Livs	4,6	9,1	11,0	8,3
Konfektion	8,0	4,6	10,8	14,5
Övriga	8,4	5,9	7,6	7,5
TOTALT	3,2	5,2	6,5	5,1

<sup>1</sup> Beräkningarna har gjorts av Göran Råbäck med hjälp av programmet VTAB - VP 3.

TABELL 5 A

Approximativa standardavvikelser i procent för fråga 10 efter klumpad KPI-bransch. Procentskattningarna för arbetsledningen

	Svarskod på fråga 10				
	1	2	3	4	5
Varuhus	2,8	5,7	4,7	2,5	5,1
Livs	3,6	6,4	5,2	3,1	5,7
Konfektion	3,7	6,5	3,3	2,7	6,4
Övriga	2,9	5,7	4,9	4,0	5,1
TOTALT	1,7	3,2	2,7	2,0	2,9

TABELL 5 B

Approximativa standardavvikelser i procent för fråga 10 efter klumpad KPI-bransch. Procentskattningarna för de anställda

	Svarskod på fråga 10				
	1	2	3	4	5
Varuhus	5,0	6,3	8,4	2,1	6,9
Livs	1,7	10,4	3,8	1,6	8,8
Konfektion	5,6	11,0	4,3	2,2	13,3
Övriga	3,5	7,3	7,9	2,2	8,3
TOTALT	1,3	6,3	2,7	1,0	5,1

När man vill bilda ett konfidensintervall för en skattning för fråga 8 eller 10 så söker man upp motsvarande standardavvikelse i tabell 4 eller 5. Den erhållna skattningen + 1,96 gånger standardavvikelsen ger ett approximativt 95 % konfidensintervall för skattningen. Två exempel klargör: För fråga 10, anställda, finner vi från de vanliga resultattabellerna att 9,8 % skattas till kod 1 (= folk snattar för att de har dåligt med pengar). Ett approximativt 95 % konfidensintervall ges då av

$$9,8 \% \pm 1,96 \cdot 1,3 \%, \text{ dvs } 7,3 - 12,3 \%$$

(1,3 % togs från tabell 5 B).

För fråga 8, arbetsledning, finner vi att 67,4 % får kod 7 (= snattaren polisanmäls) bland varuhus. Vi går in i tabell 4 och avläser standardavvikelsen 5,2, dvs konfidensintervallet blir

$$67,4 \% \pm 1,96 \cdot 5,2 \%$$

eller mellan 57,2 - 77,6.

För andra frågor kan man anta att standardavvikelseerna är av samma storleksordning och man kan få en ungefärlig uppfattning om dessa genom att titta i tabellerna 4 och 5.

Utöver den osäkerhet i skattningarna som uppkommer genom att föreliggande undersökning är en urvalsundersökning och som diskuterats ovan så finns också en osäkerhet som uppkommer genom att det föreligger mätfel. Frågorna är få och i allmänhet enkla och man kan förmoda att de i allmänhet fungerat ganska bra.

Beträffande arbetsledningen kan det finnas en risk för att en del uppgiftslämnare medvetet eller omedvetet styrt något eller några svar mot vad de bedömt som önskvärt för att driva på utredningen. Min bedömning är dock att denna risk är ganska liten och att skattningarna inte nämnvärt påverkats av sådana faktorer.

SvarsfördelningFråga 2

Har Du sett kunder snatta i Din affär/på Din avdelning?

1. Nej, aldrig el. nästan aldrig
2. Ja, ibland
3. Ja, ofta

a) Bransch och arbetskategori - %

	Varuhus	Livs	Konfektion	Övrigt	S:a
1.	6,4 /27,9/	32,6 /26,1/	46,7 /37,5/	38,1 /53,6/	37,0 /34,4/
2.	62,9 /56,0/	54,0 /62,6/	50,9 /62,5/	57,5 /44,6/	56,0 /56,5/
3.	30,7 /16,1/	13,4 /11,3/	2,4 / 0 /	4,4 / 1,8/	6,9 / 9,1/

b) Länstyp - arbetskategori - %

	Storstad	Övrigt
1.	19,4 /30,6/	53,5 /37,0/
2.	70,5 /50,1/	42,5 /60,9/
3.	10,1 /19,3/	3,9 / 2,1/

Fråga 3

Tillhör de som snattat i Din affär/på Din avdelning ofta någon viss åldersgrupp?

1. Ungefär lika vanligt med alla åldrar
2. Ja, vilken åldersgrupp?.....
3. Vet inte

## a) Bransch och arbetskategori - %

	Varuhus	Livs	Konfektion	Övrigt	S:a
1.	76,4 /70,0/	55,7 /61,9/	42,2 /47,0/	17,5 /23,0/	29,6 /53,2/
2.	18,7 /17,9/	38,9 /17,3/	13,8 / 8,6/	54,3 /28,4/	46,1 /19,2/
3.	5,0 /12,1/	5,4 /20,8/	44,0 /44,5/	28,2 /48,7/	24,4 /27,5/

## b) Länstyp - arbetskategori - %

	Storstad	Övrigt
1.	21,9 /58,2/	36,7 /50,1/
2.	64,7 /12,3/	28,6 /23,7/
3.	13,4 /29,5/	34,7 /26,2/

## c) Vilken åldersgrupp?

Totalt är det arbetsledningen som dominerar svaren på frågan. Enligt tabellen under a) "S:a" har arbetsledningen 46,1 % mot anställdas 19,2 %. Skillnaden är statistiskt säkerställd. 131 svar, varav 7 dubbla, har givits på frågan. Detta utgör 25 % av de 524 svarande i hela undersökningen. Svaren har genomgått och kunnat fördelas på följande sätt.

1) Barn i olika åldrar och intervaller	
upp till 15 år	24 svar
åldrar upp till 18 år	18 svar
samlingsbegrepp: Yngre, tonåringar, skolungdom, ungdom	<u>23 svar</u>
	S:a 65 svar
2) Åldrar i olika intervaller	
ca 18 till 40 år	35 svar
under 40 år	<u>3 svar</u>
	S:a 38 svar
3) Åldrar 40 - 60 år, över 40	S:a 5 svar

4) Åldrar över 70, medelålders, övre medelåldern	7 svar
äldre pensionärer	<u>14 svar</u>
	S:a 21 svar
5) Övrigt ej klassificerbart	S:a 2 svar

Fråga 4

Är det lika vanligt med snattare av bägge könen?

1. Lika vanligt med bägge könen
2. Vanligast med män
3. Vanligast med kvinnor
4. Vet inte

a) Bransch och arbetskategori - %

	Varuhus	Livs	Konfektion	Övrigt	S:a
1.	79,0 /73,9/	69,8 /68,3/	27,6 /32,2/	37,8 /34,8/	44,3 /57,9/
2.	5,7 / 5,0/	1,1 / 5,5/	0,9 / 9,6/	33,6 /16,5/	22,7 / 8,5/
3.	13,7 /10,7/	16,1 / 6,8/	33,2 /25,5/	5,5 / 7,7/	10,8 / 9,9/
4.	1,7 /10,4/	13,0 /19,4/	38,2 /32,7/	23,1 /40,9/	22,2 /23,7/

b) Länstyp - arbetskategori - %

	Storstad	Övrigt
1.	34,9 /57,2/	53,0 /58,3/
2.	41,5 /12,7/	5,4 / 5,8/
3.	7,7 / 6,6/	13,7 /12,0/
4.	15,9 /23,4/	28,0 /23,9/



Fråga 5

Hur stor andel av snattarna tror Du blir upptäckta vid tillgreppet?

- |                      |                |
|----------------------|----------------|
| 1. 10 % eller mindre | 4. Kring 50 %  |
| 2. Kring 20 %        | 5. Mer än 50 % |
| 3. Kring 30 %        | 6. Vet inte    |

## a) Bransch och arbetskategori - %

	Varuhus	Livs	Konfektion	Övrigt	S:a
1.	79,2 /42,6/	55,5 /36,0/	49,8 /33,1/	65,7 /43,0/	62,0 /39,1/
2.	6,6 /20,3/	19,8 / 6,4/	6,3 / 8,6/	3,3 / 3,6/	7,3 / 9,5/
3.	5,2 / 5,9/	7,8 /18,8/	10,7 / 1,1/	4,9 / 3,3/	6,1 / 9,9/
4.	0 / 3,9/	2,7 / 3,7/	0,4 / 5,6/	0,5 / 1,3/	0,9 / 3,3/
5.	0 / 1,6/	0 / 2,0/	0 / 1,9/	2,1 / 0,4/	1,4 / 1,5/
6.	9,0 /25,8/	14,2 /33,2/	32,8 /49,7/	23,7 /48,4/	22,3 /36,7/

## b) Länstyp - arbetskategori - %

	Storstad	Övrigt
1.	67,3 /35,2/	57,0 /41,7/
2.	7,5 /10,9/	7,1 / 8,6/
3.	7,9 /11,9/	4,5 / 8,5/
4.	0 / 6,9/	1,8 / 1,0/
5.	2,0 / 1,0/	0,7 / 1,8/
6.	15,2 /33,9/	28,9 /38,4/

Fråga 6

Ingriper kunder när de ser någon snatta?

1. Aldrig eller nästan aldrig
2. Ibland
3. Ofta
4. Alltid eller nästan alltid
5. Vet inte

## a) Branschttyp - arbetskategori - %

	Varuhus	Livs	Konfektion	Övrigt	S:a
1.	30,7 /32,0/	57,9 /21,9/	37,2 /54,0/	39,0 /46,1/	42,8 /33,6/
2.	68,8 /60,2/	33,2 /60,7/	37,2 /24,8/	42,5 /20,3/	40,3 /47,1/
3.	0,5 / 2,4/	0 / 1,6/	0 / 1,0/	0,5 / 0 /	0,3 / 1,4/
4.	0 / 0 /	4,5 / 4,6/	0 / 0 /	4,0 / 0,9/	3,6 / 2,1/
5.	0 / 5,3/	4,5 /11,2/	25,6 /20,2/	14,0 /32,6/	12,9 /15,8/

## b) Länstyp - arbetskategori - %

	Storstad	Övrigt
1.	38,0 /30,2/	47,3 /35,9/
2.	50,7 /51,4/	30,6 /44,3/
3.	0,5 / 3,5/	0,2 / 0 /
4.	1,1 / 2,0/	6,0 / 2,1/
5.	9,6 /13,0/	15,9 /17,7/

Fråga 7

Ingriper butikspersonalen när de ser någon snatta?

1. Aldrig eller nästan aldrig
2. Ibland
3. Ofta
4. Alltid eller nästan alltid
5. Vet inte

## a) Branschttyp - arbetskategori - %

	Varuhus	Livs	Konfektion	Övrigt	S:a
1.	2,4 / 2,4/	9,7 / 1,0/	10,5 / 0,2/	4,3 / 5,5/	6,1 / 2,3/
2.	22,9 /28,6/	22,9 /18,9/	4,0 / 9,1/	30,5 /13,4/	25,9 /19,2/
3.	25,5 /17,0/	8,9 /19,1/	20,1 / 2,4/	18,0 / 7,2/	16,3 /14,1/
4.	49,2 /52,0/	50,8 /58,0/	42,6 /61,5/	34,0 /58,5/	38,9 /56,9/
5.	0 / 0 /	7,7 / 3,0/	22,9 /26,8/	13,3 /15,3/	12,8 / 7,5/

## b) Länstyp - arbetskategori - %

	Storstad	Övrigt
1.	3,5 / 0,8/	8,5 / 3,4/
2.	34,6 /10,7/	17,8 /24,8/
3.	25,2 /16,0/	8,0 /12,8/
4.	23,6 /62,5/	53,2 /53,1/
5.	13,1 /10,0/	12,5 / 5,8/

Fråga 8

Vad gör man oftast i Din affär med en snattare som upptäcks?

1. Snattaren får endast en tillsägelse
2. Snattaren antecknas
3. Snattaren polisanmäls
4. Vet inte

Vill du tillägga något till Ditt svar på fråga 8?

a) Branschtyp - arbetskategori - %

	Varuhus	Livs	Konfektion	Övrigt	S:a
1.	0 / 7,2/	38,5 /33,4/	48,9 /24,3/	60,3 /39,8/	53,3 /27,1/
2.	30,5 /33,5/	24,6 /31,6/	5,4 /20,4/	4,8 / 2,5/	9,8 /23,8/
3.	67,4 /23,4/	13,0 /13,7/	18,3 /17,7/	15,3 /13,7/	15,9 /16,7/
4.	2,1 /35,9/	23,8 /21,3/	27,3 /37,6/	19,6 /43,9/	21,0 /32,5/

b) Länstyp - arbetskategori - %

	Storstad	Övrigt
1.	65,2 /26,5/	41,7 /27,5/
2.	5,1 /31,3/	14,4 /18,7/
3.	9,5 /12,3/	22,2 /19,7/
4.	20,2 /29,9/	21,8 /34,2/

c) Den öppna delen av fråga 8

Denna fråga har besvarats i 98 fall. Under den öppna frågan har i huvudsak följande svarsgrupper kunnat konstateras:

1. Tillägg till viss åtgärd (19 svar)
2. Grunder för polisanmälan (37 svar)
3. Beskrivning av handläggningsrutiner (25 svar)
4. Andra synpunkter (17 svar)

Under tillägg har angivits kontakt med föräldrar och skola när snatteri förövats av barn och ungdom. Som grund för polisanmälan har angivits främst brottets grovhet, andra särskilda omständigheter vid brottet samt gärningsmannens ålder. Beskrivningar av handläggningrutiner torde sakna intresse i den aktuella undersökningen. Bland övriga synpunkter kan nämnas att 10 svar innehållit att man aldrig anträffat någon snattare och att två svar innehållit att polisanmälan är meningslös och därför aldrig sker.

### Fråga 9

Finns det någon grupp snattare som inte brukar polisanmälas när de ertappas i Din affär/på Din avdelning?

1. Nej
2. Ja, vilken eller vilka grupper?
3. Vet inte

#### a) Branschtyp - arbetskategori - %

	Varuhus	Livs	Konfektion	Övrigt	S:a
1.	5,9 /15,5/	24,7 /24,2/	33,7 /18,6/	31,0 /22,2/	29,3 /20,8/
2.	88,9 /38,1/	58,7 /37,1/	24,9 /29,9/	33,4 /16,7/	39,7 /31,8/
3.	5,2 /46,4/	16,6 /38,7/	41,4 /51,5/	35,6 /61,0/	31,0 /47,4/

#### b) Länstyp - arbetskategori - %

	Storstad	Övrigt
1.	25,0 /16,7/	32,9 /23,6/
2.	57,7 /42,9/	24,7 /24,2/
3.	17,3 /40,4/	42,4 /52,2/

c) Den öppna delen av svarsalternativ 2. 175 svar har lämnats på den öppna delen av fråga 2, vilket utgör ca 33 % av de totalt lämnade svaren i undersökningen. De grupper vilka således inte brukar polisanmälas kan efter svaren indelas efter de angivna grunderna, som är ålder, omständigheter vid brottet, omständigheter kring snattarens person samt andra principiella grunder. Svaren har efter indelning efter detta system fördelat sig på följande sätt.

Barn (under 15 år)	(103)	112 svar (64 % av
Ungdomar	(9)	lämnade svar)
Barn och åldringar	(3)	
Under 10, över 75	(1)	
Under 15, över 67	(6)	
Över 70	(1)	20 svar (11 % av
Åldringar	(3)	lämnade svar)
Pensionärer	(5)	
Äldre	(1)	
Under 50 kr	(2)	
Engångssnattare	(4)	
Mindre förseelser	(4)	14 svar
Erkända med leg.	(2)	
Då varan återlämnas	(2)	
Berusade, knarkare	(3)	
Berusade, drogade, barn	(1)	7 svar
Kända missbrukare	(1)	
Zigenare	(2)	
Ingen brukar polisanmälas		20 svar (11 % av
		lämnade svar)
Övrigt		2 svar

Fråga 10

Olika skäl har framförts till att folk snattar och några nämns här. Sätt ett kryss för det skäl Du tror är viktigast!

1. Folk snattar för att de har dåligt med pengar
2. Folk snattar för att de inte räknar med någon påföljd om de blir upptäckta
3. Folk snattar för att varorna är lätta att ta
4. Folk snattar för de tycker det är spännande
5. Vet inte/inget uppräknat skäl viktigast

## a) Branschttyp - arbetskategori - %

	Varuhus	Livs	Konfektion	Övrigt	S:a
1.	4,0 /13,6/	15,2 / 4,1/	5,0 / 8,4/	5,3 /16,3/	7,7 / 9,8/
2.	50,8 /18,9/	30,2 /15,3/	55,8 /25,3/	27,3 /12,8/	31,1 /16,6/
3.	15,0 /25,1/	25,4 /23,0/	3,8 /28,1/	16,9 /12,7/	17,8 /21,7/
4.	5,2 / 6,6/	3,4 /15,3/	2,4 / 9,6/	36,8 / 8,0/	24,6 /10,8/
5.	24,9 /35,9/	25,8 /42,3/	33,1 /28,5/	13,8 /50,2/	18,8 /41,1/

## b) Länstyp - arbetskategori - %

	Storstad	Övrigt
1.	0,9 / 9,4/	14,0 /10,0/
2.	19,2 /10,9/	41,8 /20,6/
3.	19,7 /23,5/	16,0 /20,4/
4.	43,3 / 7,9/	7,7 /12,8/
5.	16,9 /48,3/	20,6 /36,1/

Fråga 11

Finns det något viktigt skäl till att folk snattar som vi glömt att räkna upp?

1. Nej
2. Ja. Vilket?

Svaren skiljer sig inte åt betr. arbetsledning och anställda i någon omfattning varken betr. bransch eller länstyp. Det saknas därför anledning till detaljredovisning. Totalsiffror:

Alt 1	77,4 %
	/82,2/ %
Alt 2	22,6 %
	/17,8/ %

Liksom betr. allmänheten har butikspersonalens svar kunnat indelas i några klart urskiljbara huvudgrupper.

	Allmänheten	Butikspersonal
1. Sjukdom o.dyl.	19 (12,7 %)	17 (13,5 %)
2. Moral, uppfostran o.dyl.	82 (54,7 %)	44 (35,0 %)
3. Sociala orsaker	23 (15,3 %)	39 (31,0 %)
4. Affärernas försäljningssystem	9 (6,0 %)	7 (5,5 %)
5. Samhällets reaktioner och regler	12 (8,0 %)	4 (3,15 %)
6. Övrigt	5 (3,3 %)	15 (11,85 %)
	150 100,0	126 100,0

Fråga 12

Anser Du att samhället bör göra mer eller mindre än man gör nu för att hindra snatteri?

1. Samhället borde öka insatserna mot butikstillgrepp
2. Det är bra som det är nu



3. Samhället borde minska insatserna mot butikstillsallgrepp

4. Vet ej/kan inte ta ställning

a) Branschttyp - arbetskategori - %

	Varuhus	Livs	Konfektion	Övrigt	S:a
1.	91,3 /61,9/	66,6 /66,6/	66,8 /39,5/	46,1 /39,6/	54,2 /56,4/
2.	0 / 6,4/	13,0 / 1,2/	4,0 / 2,4/	6,7 / 3,7/	8,0 / 3,2/
3.	0,7 / 1,3/	0 / 0 /	0 / 0 /	1,3 / 0 /	0,8 / 0,3/
4.	8,0 /30,4/	20,3 /32,3/	29,2 /58,1/	45,9 /56,7/	37,0 /40,1/

b) Länstyp - arbetskategori - %

	Storstad	Övrigt
1.	51,9 /65,8/	56,3 /49,9/
2.	0 / 3,3/	15,3 / 3,1/
3.	0 / 0,8/	1,6 / 0 /
4.	48,0 /30,1/	26,8 /47,0/

### Fråga 13

För dem som valt alternativ 1 på fråga 12 följer här en fortsättningsfråga:

Vilken åtgärd tycker Du borde vidtas i första hand?

Liksom betr. allmänheten är svaren spridda över ett tämligen stort fält. En del svar har varit dubbla och innehållit två förslag. Såsom vid föregående undersökning har svaren sammanförts till ett par huvudgrupper. 343 svar har givits, varav 24 dubbla. Detta motsvarar ca 65 % av alla avgivna svar.

## Huvudgrupper:

1. Samhällsåtgärder	
a) Moral- och attitydbildning, information i hem, skola, TV	100 svar
b) Konsekventare lagföring, minskade åtalsunderlåtelse	72 svar
(Avskaffande av beloppsgränser: 49 svar)	
c) Strängare påföljd	96 svar
	<hr/>
	268 svar
2. Åtgärder av handeln	
a) Ökad kontroll, vakter, märkning m.m.	42 svar
b) Mera personal	4 svar
c) Minskad varuexponering	11 svar
d) Manuell betjäning	1 svar
	<hr/>
	58 svar
3. Förändring av sociala faktorer	7 svar
4. Övrigt	9 svar



## Svinnanalys på varugrupsnivå

VARUGRUPP	SVINNPROCENT	
	1979	1980
TIDNINGAR, TIDSKRIFTER	ej uppmätt	
FISK, SKALDJUR	0,44	0,77
KÖTTKONSERVER	0,45	0,73
BARNVÄLLING, BARNMAT	0,23	0,22
SÅSER, MATOLJA	0,82	0,68
GRÖNSAKER, SVAMP	0,33	0,33
SOPPOR, STUVNINGAR	0,65	0,58
EFTERRÄTTER, TORKAD FRUKT	0,40	0,35
FRUKT, BÄRPRODUKTER	0,50	0,31
KAFFETILLBEHÖR	0,14	0,14
KÖTT, CHARK	ej uppmätt	
OST, MESVAROR	0,78	0,97
SKÅNEDELIKATESSER	1,18	1,86
RÖKT FISK	2,22	-
SILLINLÄGGNINGAR	-	0,10
FRUKT, GRÖNT	ej uppmätt	
POTATIS	0,02	-
MJÖLK, GRÄDDE	0,003	0,04
YOUGHURT	0,007	0,56
JUICE	0,01	0,37
MATFETT	0,001	0,29
ÄGG	0,06	0,16
FÄGEL, DJUPFRYST	0,84	0,50
FISK, SKALDJUR, DJUPFRYST	0,42	0,31
KÖTTRÄTTER, DJUPFRYST	0,54	0,27
GRÖNSAKER, DJUPFRYST	0,19	0,29
JUICE, DJUPFRYST	0,96	0,02

VARUGRUPP	SVINNPORCENT	
	1979	1980
GLASS	0,19	0,05
BAKVERK, DJUPFRYST	1,73	0,56
DIVERSE BRÖD	0,55	-
ÖL, LÄSK	0,005	0,04
NON FOOD	1,24	0,66
TE, CACAO	0,29	0,27
KONFEKTYRER	2,72	2,13
KEX, FLINGOR	0,41	0,36
GRYNER, MIXER	0,30	0,40
MJÖL, SOCKER, SALT	0,24	0,21
BAK, KRYDDOR, TORRMJÖLK	1,13	1,29
HÄLSOKOST	2,70	1,55
DJURARTIKLAR	0,68	0,52
FINTEKNISKT, KOSMETIKA	1,43	1,65
TVÄTTMEDEL	0,46	0,31
BLOMJORD, VÄXTNÄRING	2,35	1,06
TOBAK	0,07	0,05
JULVAROR	0,31	0,20
	0,48	0,38






**HANDELNS UTREDNINGSIKSTITUT**

Detta frågeformulär insändes till HUI - i bifogat lösenkuvert senast 18 september 1981.

Eventuella frågor besvaras av A Schlyter eller P Nelledad  
Tel: 08/24 12 70.

Handelns Utredningsinstitut (HUI)  
Box 1720  
111 87 STOCKHOLM

Byggvaruhus - frågeformulär

FRAGOR TILL FÖRETAG OCH PERSONAL I BYGG- OCH TRÄVARUHANDELN

NAMN BEHÖVER EJ UPPGIVAS

SVARANDE:  Ägare (Besvara samtliga frågor)

Anställd (Besvara samtliga frågor utom nr 9)

**FRAGA 1. TYP AV FÖRETAG**

(Markera med ett eller flera kryss vad som närmast representerar verksamheten)

- BRÄDGÅRD  
 HÄMTLAGER  
 BYGGVARUHUUS/SHOP

**FRAGA 2. FÖRSÄLJNINGSFÖRM**

(Markera med ett eller flera kryss vad som närmast representerar verksamheten)

- I HUVUDSAK UMLEVERANS  
 FRAMPLOCKNING OCH AVHÄMTNING  
 KUND PLOCKAR VAROR OCH GÅR GENOM KASSA  
 KUND KAN TA MED EGEN BIL IN PÅ OMRÅDET OCH LASTA

**FRAGA 3. FÖRETAGET BELÄGET I**

- STOCKHOLMSREGIONEN  
 GÖTEBORGSREGIONEN  
 MALMÖ/LUND/TRELLEBORGS-REGIONEN  
 KOMMUN MED FLER ÄN 75 000 INVANARE (ej Sthlm, Gbg, Malmö)  
 KOMMUN MELLAN 25 000-75 000 INVANARE  
 ÖVRIGA KOMMUNER



FRÅGA 4. FÖRETAGETS STORLEK M M 1980:

- A. FÖRETAGETS TOTALOMSÄTTNING; CA ..... kr
- B. HUR STOR ANDEL AV TOTALOMSÄTTNINGEN GAR TILL  
PRIVATKUNDER; CA ..... %
- C. GENOMSNITTLIGT ANTAL ANSTÄLLDA, HEL- OCH DELTID, I  
FÖRETAGET; ..... personer

FRÅGA 5. VILKA VAROR ÄR MEST UTSATTA FÖR SNATTERI/STÖLD/BEDRÅGERI  
(Sätt 1 för mest utsatta, 2, 3, osv)

- TRÄVAROR
- SNICKERIER
- JÄRNVAROR
- CEMENT
- ISOLERINGSMATERIAL
- ANNAT BYGGMATERIAL
- FÄSTDON, BESLAG
- ELVERKTYG
- VERKTYG
- FÄRG, MÅLNINGSUTRUSTNING
- V.V.S.
- ELMATERIAL
- ANNAT:

.....

.....

FRAGA 6. VILKA SVINNKÄLLOR TROR DU ÄR VANLIGAST HOS ER:  
(Sätt 1 för vanligaste, 2, 3, osv)

- BRIST I MOTTAGNINGSKONTROLL
- FÖRSTÖRDA VAROR
- REDOVISNING - FAKTURERINGSSYSTEM
- OMEDVETEN FELMÄTNING/RÄKNING/REGISTRERING
- KASSAREGISTRERING
- INTERNA STÖLDER
- "KOMPIS"- RABATTER
- KUNDSTÖLDER
- ANDRA:

.....  
.....

FRAGA 7. VILKA KATEGORIER HAR DU SETT SOM ORSAKAR FLEST STÖLDER:  
(Sätt 1 osv)

- PRIVATKUNDER
- FASTA STORKUNDER
- PROFFSLIGOR
- MISSBRUKARE
- EGEN PERSONAL
- LEVERANTÖRER
- UTTRANSPORT PERSONAL/AKARE
- ANDRA:

.....  
.....

FRÅGA 8. VILKA TILLVÄGAGANGSSÄTT ANVÄNDS VANLIGEN VID STÖLDER:  
(Sätt 1 för vanligaste 2, 3, osv)

- MEDVETEN FELRÄKNING
- BYTA PRISLAPPAR/ÄNDRA PRIS
- STOPPAT VARA PÅ SIG
- GÖMT VARA I ANNAN FÖRPACKNING
- FLYTTAT UT VARA GENOM OBEVAKAD UTGÅNG
- GÖMT VARA I ELLER PÅ BIL
- MEDVETET SKADAT VARA FÖR EXTRA RABATT
- INTERN MEDHJÄLP
- UNDANHALLIT VARA VID PASSERANDE AV KASSA
- ÄNDRAT PÅ FÖLJESEDEL ELLER NOTA
- ÄNDRA TILLVÄGAGANGSSÄTT:

.....  
.....

FRÅGA 9. HUR STORT VAR ELLER UPPSKATTAR DU SVINNET SAMT SNATTERI/STÖLDER  
TILL I DITT FÖRETAG UNDER 1980:

- A. TOTALA SVINNET I % AV OMSÄTTNINGEN .....%  
(Inkl stölder)
- B.1 UPPSKATTAT ANTAL STÖLDER/SNATTERIER .....
- B.2 UPPSKATTAT VÄRDE AV STÖLDER/SNATTERIER .....kr

FRÅGA 10. ANDRA SYNPUNKTER PÅ STÖLDER/SNATTERIER:

.....  
.....  
.....  
.....

BYGGVARUHUS - TABELLER

Tabell 1

BYGG- OCH TRÄVARUHANDELN, SVINNUTREDNINGEN 1981

TOTALT

MEAN VALUE	COLUMN : 1 TYP AV FÖRETAG					
	1	2	3	4	5 TOTAL	
TRÄVAROR	2.8	6.0	4.2	4.8	2.0	4.1
SNICKERIER	5.1	8.6	9.2	8.1	0.0	7.2
TRÄVAROR	5.3	5.3	4.6	5.1	2.5	4.9
CEMENT	4.7	7.0	7.1	6.9	0.0	6.4
ISOLERINGSMATERIAL	4.9	8.3	7.1	7.2	5.0	6.6
ANNAT BYGGMATERIAL	3.0	6.8	5.3	5.0	1.0	4.7
FÄSTODH, BESLAG	2.4	2.9	3.2	2.7	0.0	2.8
ELVERKTYG	3.8	2.7	3.4	3.0	3.0	3.2
VERKTYG	2.6	1.6	2.1	1.9	2.5	2.0
FÄRG, MALINGSUTRUSTNING	3.2	5.0	5.5	5.5	0.0	5.0
V.V.S	4.4	3.4	3.9	6.3	0.0	4.6
ELMATERIAL	4.3	3.9	4.2	4.5	0.0	4.2
ANNAT	3.0	5.8	4.6	6.5	4.0	5.1

ROW : 5 UTSATTA FÖR SVARTERI/STJÖL  
 COLUMN : 1 TYP AV FÖRETAG  
 1 : BRÄDGÅRD, HÄMTLAGER, BRÄDGD+HÄMTL  
 2 : BYGGVARUHUS/SHOP  
 3 : BYGGVH+HÄMTL, BYGGVH+BRÄDGD  
 4 : BRÄDGÅRD+HÄMTLAGER+BYGGVARUHUS  
 5 : EJ SVAR

BYGG- OCH TRÄVARUINDELN, SVINNUTREDNINGEN 1981

TOTALT

RÖN : 5 UTSATTA FÖR SNATTERI/STULÖ	COLUMN : 3 FÖRETAGET BELAGET I					
	1	2	3	4	5	6 TOTAL
HEAR VALUE						
TRÄVAROR	3.4	3.3	4.7	4.3	4.0	4.3
SHICKERIER	7.1	5.1	7.7	7.5	7.4	7.9
JÄRNVAROR	2.7	4.7	5.3	5.5	4.6	5.6
CEMENT	5.2	7.1	7.5	6.7	6.7	6.4
ISOLERINGSMATERIAL	7.7	6.4	9.8	6.8	6.1	6.8
ANNAT BYGGMATERIAL	6.1	3.9	6.0	4.4	4.6	4.7
FÄSTÖJN, BESLAG	3.5	1.8	3.9	2.9	2.8	2.5
ELVERKTYG	3.8	2.9	3.2	2.8	3.3	3.1
VERKTYG	2.5	1.8	2.5	2.1	1.9	1.6
FÄRG, MALINGSUTRUSTNING	8.7	3.4	4.7	4.3	5.0	6.5
M.V.S	3.1	0.0	4.9	5.4	4.1	5.9
ELMATERIAL	5.6	5.0	4.3	3.9	3.8	5.4
ANNAT	0.0	3.0	11.5	5.2	5.2	3.7

1 : STOCKHOLMSREGIONEN  
 2 : GÖTTEBORGSREGIONEN  
 3 : MÄLMÖ/LUND/TRELLEBORGSREGIONEN  
 4 : FLER ÄN 75000 INV  
 5 : MELLAN 25000-75000 INV  
 6 : ÖVRIGA KOMMUNER

BYGG- OCH TRÄVARUINDELN, SVINNUTREDNINGEN 1981  
 TOTALT  
 COLUMN : 3 FÖRETAGET BELAGET I  
 1 : STOCKHOLMSREGIONEN  
 2 : GÖTTEBORGSREGIONEN  
 3 : MÄLMÖ/LUND/TRELLEBORGSREGIONEN  
 4 : FLER ÄN 75000 INV  
 5 : MELLAN 25000-75000 INV  
 6 : ÖVRIGA KOMMUNER

BYGG- OCH TRÄVARUHANDELN, SVINNUTREDNINGEN 1981

TOTALT

RÖJ : 6 VANLIGASTE SVINNHÄLLORNA

COLUMN : 1 TYP AV FÖRETAG

- 1 : BRXDGARD, HÄMTLAGER, BRXDG+HÄMTL
- 2 : BYGGVARUHUS/SHOP
- 3 : BYGGVH+HÄMTL, BYGGVH+BRXDG
- 4 : BRXDGARD+HÄMTLAGER+BYGGVARUHUS
- 5 : EJ SVAR

HEAV VALUE	1	2	3	4	5	TOTAL
BRIST I MOTTAGNINGSKONTROLL	3.7	4.7	3.9	4.0	0.0	4.0
FÄRDSTORÅ VARJR	2.1	2.7	2.4	2.6	0.0	2.4
REDJVISN-FAKTURERINGSSYST.	4.8	4.8	4.5	5.4	0.0	4.9
OMEDV FELHÄTN/RAKNI/REGISTR.	2.1	3.0	3.0	3.1	0.0	2.8
KASSAREGISTRERING	6.6	5.9	7.0	6.4	0.0	6.5
INTERNA STJOLDER	5.3	5.7	4.6	5.7	1.5	5.2
KLIPES-RABATTER	4.0	3.7	3.1	3.8	0.0	3.6
KUNDSTJOLDER	2.4	1.5	1.7	2.0	1.3	1.9
ANDRA	7.0	4.0	2.3	5.9	0.0	4.0

## BYGG- OCH TRÄVARUHANDELN, SVINNUTREDNINGEN 1981

## TOTALT

RÖM : 6 VANLIGASTE SVINNKÄLLORNA

COLUMN : 3 FÖRETAGET BELÅGET I

1 : STOCKHOLMSREGIONEN  
 2 : GÖTEBORGSREGIONEN  
 3 : MALMÖ/LUND/TRELLEBORGSGRREGIONEN  
 4 : FLEP ÅN 75000 INV  
 5 : MELLAN 25000-75000 INV  
 6 : HVRIKA KOMMUNER

NEAN VALUE	1	2	3	4	5	6	TOTAL
BRIST I MOTTAGNINGSKONTROLL	2.3	4.7	4.3	4.0	3.8	4.6	4.0
FÄRSTÖRDA VÄRDER	2.2	2.7	3.2	2.6	2.3	2.3	2.4
REDOVISNING-FAKTURERINGSSYST.	4.7	5.5	6.4	4.9	4.6	5.0	4.9
OMDEV FELTYTT/IRKKVREGISTER.	2.6	2.0	4.1	2.8	2.8	2.8	2.8
KASSAREGISTRERING	5.0	5.8	6.5	6.5	6.7	5.7	6.5
INTERNA STJULDER	4.1	5.0	5.2	5.2	5.3	5.8	5.2
KONDIS-RABATTER	2.0	3.8	3.4	4.0	3.4	3.9	3.6
KUNDSTJULDER	1.5	1.6	1.3	2.2	2.1	1.6	1.9
ANDRA	0.0	0.0	0.0	3.0	4.2	4.0	4.0

BYGG- OCH TRÄVARUHANDELN, SVINNUTREDNINGEN 1981

1982:39

BYGG- OCH TRÄVARUHANDELN, SVINNUTREDNINGEN 1981

TOTALT

RÖK : 7 ORSAKAR FLEST STÖLDER

COLUMN : 1 TYP AV FÖRETAG

- 1 : BRÄDGÅRD, HÄMTLAGER, BRÄDG+HÄMTL
- 2 : BYGGVARUHUS/SHOP
- 3 : BYGGVH+HÄMTL, BYGGVH+BRÄDG
- 4 : BRÄDGÅRD+HÄMTLAGER+BYGGVARUHUS
- 5 : EJ SVAR

MEAN VALUE	1	2	3	4	5	TOTAL
PRIVATKUNDER	1.5	1.1	1.4	1.3	1.0	1.3
FASTA STJRKUNDER	2.5	2.2	2.4	2.2	1.5	2.3
PROFFSLIGOR	5.1	3.8	3.1	4.1	1.5	4.0
MISSBRUKARE	4.2	3.3	3.6	4.4	0.0	4.1
EGEN PERSONAL	4.2	4.4	3.5	4.1	0.0	4.0
LEVERANTÖRER	4.1	4.7	4.8	5.7	0.0	4.9
UTTRANSPORT PERSONAL/AKARE	3.6	4.4	3.4	4.6	0.0	4.0
ANDRA	1.6	1.0	1.8	2.4	0.0	1.9



BYGG- OCH TRÅVARUHANDELN, SVINJUTREDNINGEN 1981

TOTALT

MEAN VALUE	COLUMN : 3 FÖRETAGET BELÄGGET I					
	1	2	3	4	5	6 TOTAL
PRIVATKJÖNDER	1.8	1.6	1.8	1.3	1.2	1.1
FASTA STORKJÖNDER	2.3	1.6	1.6	2.4	2.5	2.3
PROFFSFLIGOR	2.9	4.5	4.7	4.4	4.4	2.3
VISSBRUKARE	2.2	4.0	4.3	4.6	3.8	4.3
EGEN PERSONAL	3.8	3.9	4.2	4.2	3.9	4.0
LEVERANTÖRER	3.3	5.7	4.4	5.4	4.6	5.4
UTTRANSPORT PERSONAL/ÅKARE	2.8	5.3	4.3	3.9	3.9	4.6
ANDRA	0.0	0.0	0.0	2.5	1.8	1.0

1 : STOCKHOLMSREGIONEN  
 2 : GÖTEBORGSREGIONEN  
 3 : MÅLMBY/LUND/TRELLEBORGSREGIONEN  
 4 : FLER ÅN 75000 INV  
 5 : MELLAN 25000-75000 INV  
 6 : ÖVRIGA KOMMUNER

SUB : 1 : ISSTÄMMA ÅFÖRÅ 1982

JULVI

BÄRO- OCH TRÅVARUHANDELN I SVINJUTREDNINGEN 1981

Tabell 7

BYGG- OCH TRÄVARUHANDELN, SVINUTREDNINGEN 1981

TOTALT

ROW : 8 TILLVÄGANGSSÄTT VID STYLD COLUMN : 1 TYP AV FÖRETAG

1 : BRÄDGÅRD, HÅMTLAGER, BRÄDGE+HÅMTL  
 2 : BYGGVARUHUS/SHOP  
 3 : BYGGVH+HÅMTL, BYGGVH+BRÄDGE

4 : BRÄDGÅRD+HÅMTLAGER+BYGGVARUHUS  
 5 : EJ SVAR

MEAN VALUE	1	2	3	4	5	TOTAL
MEDVETEN FÖLJKNING	2.7	4.9	3.4	4.1	0.0	3.6
BYTA PRISLAPPAR/ANDRA PRIS	5.9	3.9	4.7	5.5	0.0	5.0
STOPPAT VARA PÅ SIG	2.5	1.5	1.8	2.1	1.0	1.9
GRIT I ANNAN FÖRPACKNING	4.2	3.7	5.0	4.9	0.0	4.6
FLYTTAT UT GYM OBEVAKAD UTG	3.4	3.9	3.1	3.8	0.0	3.6
GRIT VARA I ELLER PÅ BIL	1.0	2.8	2.4	2.4	1.0	2.3
MEDVETET SKADAT - EXTRA RABATT	5.6	5.6	7.2	7.4	0.0	6.6
INTERN MEDHJÄLP	6.0	7.9	7.1	7.7	0.0	7.2
UNDANHÅLLIT VID KASSAN	3.0	2.8	2.7	3.1	2.0	2.9
ANDRAT FÖLJESEDEL, NOTA	4.9	3.2	7.6	7.7	0.0	7.0
ANDRA TILLVÄGANGSSÄTT	1.0	1.5	2.8	4.7	0.0	3.1

BYGG- OCH TRÄVARUHANDELN, SVÄNUTREDNINGEN 1981

TOTALT

BOM : 8 TILLVÄGAGANGSSÄTT VID STÖLD	COLUMN : 3 FÖRETAGET BELÄGGET I					
	1	2	3	4	5	6 TOTAL
MEAN VALUE						
MEDVETEN FELÄKNING	4.1	3.7	4.8	3.7	3.2	4.2 3.6
BYTA PRISLAPPAR/ANDRA PRIS	3.7	4.5	5.0	5.8	4.8	4.5 5.0
STÖPPAT VARA PÅ SIG	1.8	1.9	1.4	2.3	1.8	1.7 1.9
GRANT I ANNAN FÖRPACKNING	3.3	4.8	3.9	4.9	4.7	4.9 4.6
FLYTTAT UT GNM ÖBEVAKAD UTG	2.9	2.9	4.3	3.9	3.4	3.4 3.6
GRANT VARA I ELLER PÅ BIL	2.5	2.0	2.4	2.2	2.5	2.1 2.3
MEDVETET SKADAT - EXTRA RABATT	5.0	7.8	7.1	6.6	6.6	6.6 6.6
INTERN MEDHJÄLP	5.8	7.8	8.5	7.3	7.0	6.9 7.2
UNDANHÄLLIT VID KASSAN	3.1	2.8	3.0	2.8	2.8	3.2 2.9
ANDRAT FÖLJESEDEL, NOTA	4.5	7.8	8.4	6.7	7.0	8.3 7.0
ANDRA TILLVÄGAGANGSSÄTT	0.0	0.0	0.0	1.0	3.6	1.0 3.1

1 : STOCKHOLMSREGIONEN  
 2 : GÖTTEBORGSREGIONEN  
 3 : MALMÖ/LUND/TRELLEBORGSREGIONEN  
 4 : FLER ÄN 75000 INV  
 5 : MELLAN 25000-75000 INV  
 6 : ÖVRIGA KOMMUNER

## BYGG- OCH TRÄVARUJANDELN, SVINUTREDNINGEN 1981

TABLE 13

ÅGARE  
1 TYP AV FURETAG  
9A TOTALA SVINNET I PROCENT  
MEAN VALUE

1.28 BRÄDGÅRD, HÄMTLAGER, BRÄDG+HÄMTL  
1.42 BYGGVÄRDUUS/SHUP  
1.67 BYGGVH+HÄMTL, BYGGVH+BRÄDG  
1.08 BRÄDGÅRD+HÄMTLAGER+BYGGVÄRDUUS  
0.00 EJ SVAR  
1.36 TOTAL

TABLE 14

ÅGARE  
2 FÖRSÄLJNINGSFÖRM  
9A TOTALA SVINNET I PROCENT  
MEAN VALUE

0.00 I HUVUDESÅK UTLEVERANS  
1.25 FRÅMPLOCKNING OCH AVHÄMTNING  
1.70 GENOM KASSA+LASTA PÅ OMRÅDET  
1.67 UTLEVERANS+FRÅMPLOCKNING,AVH  
1.00 UTLEV+GENOM KASSA+LASTA PÅ OMR  
1.41 FRÅMPL,AVK+GENOM KASSA+LASTA  
1.13 SAMTLIGA ALTERNATIV  
.10 EJ SVAR  
1.36 TOTAL

TABLE 15

ÅGARE  
3 FURETAGET BELKGET I  
9A TOTALA SVINNET I PROCENT  
MEAN VALUE

2.00 STOCKHOLMSREGIONEN  
1.00 GÖTEBORGSREGIONEN  
1.00 MÅLMB/LUND/TRELLEBORGREGIONEN  
1.44 FLER ÅN 75000 INV  
1.52 MELLAN 25000-75000 INV  
.80 ÖVRIGA KOMMUNER  
1.36 TOTAL

TABLE 16

ÅGARE  
4A TOTALOMSÄTTNING  
9A TOTALA SVINNET I PROCENT  
MEAN VALUE

1.43 -10 MILJ  
1.56 10.1-20 MILJ  
1.11 20.1-50 MILJ  
1.62 50.1-  
.10 EJ SVAR  
1.36 TOTAL

BYGG- OCH TRÄVARUHANDELN, SVINNUTREDNINGEN 1981

TABLE 17

KGÅRE  
43 GAR TILL PRIVATKUNDEN  
9A TOTALA SVINNET I PROCENT  
MEAN VALUE

1.00	-20	PROCENT
1.18	20.1-40	PROCENT
2.13	40.1-50	PROCENT
1.41	50.1-	PROCENT
.53	EJ SVAR	
1.36	TOTAL	

## BYGG- OCH TRÄVARUHANDELN, SVINHUSTRÄDDNINGEN 1981

TABLE	18	TABLE	19
XGARE		XGARE	
1 TYP AV FÖRETAG		2 FÖRSÄLJNINGSFÖRM	
9B ANTAL STÖLDER/SNATTERIER		9B ANTAL STÖLDER/SNATTERIER	
MEAN VALUE		MEAN VALUE	
30.3 BRÄDGDARD, HÄMTLAGER, BRÄDGD+HÄMTL		0.0 I HUVUDSAK UTLEVERANS	
0.0 BYGGVARIHUUS/SHOP		100.0 FRAMPLOCKNING OCH AVHÄMTNING	
352.3 BYGGVH+HÄMTL, BYGGVH+BRÄDGD		365.4 GENOM KASSA+LASTA PÅ OMRÅDET	
280.3 BRÄDGDARD+HÄMTLAGER+BYGGVARIHUUS		0.0 UTLEVERANS+FRAMPLOCKNING, AVH	
0.0 EJ SVAR		90.7 UTLEV+GENOM KASSA+LASTA PÅ OMR	
217.4 TOTAL		252.5 FRAMPL, AVK+GENOM KASSA+LASTA	
		163.0 SAMTLIGA ALTERNATIV	
		0.0 EJ SVAR	
		217.4 TOTAL	

TABLE	20	TABLE	21
XGARE		XGARE	
3 FÖRETAGET BELXGET I		4A TOTALOMSÄTTNING	
9B ANTAL STÖLDER/SNATTERIER		9B ANTAL STÖLDER/SNATTERIER	
MEAN VALUE		MEAN VALUE	
0.0 STOCKHOLMSREGIONEN		216.2 -10 MILJ	
100.0 GÖTEBORGSREGIONEN		127.9 10.1-20 MILJ	
0.0 MALM/LUND/TRELLEBORG/SREGIONEN		181.3 20.1-50 MILJ	
499.1 FLER ÄN 75000 INV		445.4 50.1- MILJ	
153.8 MELLAN 25000-75000 INV		150.0 EJ SVAR	
111.7 ÖVRIGA KOMMUNER		217.4 TOTAL	
217.4 TOTAL			

## BYGG- OCH TRÄVARJANDELN, SVINHUSTRÄDNINGEN 1981

TABLE KATEGORI	22	23
48 GAR TILL PRIVATKUNDER		1 TYP AV FÖRETAG
93 ANTAL STÖLDER/SNATTERIER		93 VÄRDE AV STÖLDER/SNATTERIER
MEAN VALUE		MEAN VALUE
131.3	-20 PROCENT	102421.1
400.0	20.1-40 PROCENT	243750.0
93.1	40.1-50 PROCENT	166236.8
233.3	50.1- EJ SVAR	88312.5
150.0		0.0
217.4	TOTAL	129181.0

TABLE KATEGORI	24	25
2 FÖRSÄLJNINGSFORM		3 FÖRETAGET BELÄGET I
93 VÄRDE AV STÖLDER/SNATTERIER		93 VÄRDE AV STÖLDER/SNATTERIER
MEAN VALUE		MEAN VALUE
0.0	I HUVUDSAK UMLEVERANS	300000.0
20000.0	FRÄMPLÖCKNING OCH AVKÄNTNING	41666.7
180166.7	GEMEN KASSA+LASTA PÅ ÖMPÅDET	225000.0
130000.0	UTLEVERANS+FRÄMPLÖCKNING, AV4	124727.3
41250.0	UTLEV+GENOM KASSA+LASTA PÅ ÖMP.	148196.4
131562.5	FRÄMPL, AVK+GENOM KASSA+LASTA	51909.1
89332.4	SÄTTLIGA ALTERNATIV	
0.0	EJ SVAR	
129181.0	TOTAL	129181.0

forts Tabell 11

BYGG- OCH TRIVARU HANDELN, SVININSTRÖMMINGEN 1981

TABLE 26	TABLE 27
MGARE	MGARE
4A TOTALOMVÄRTNING	4B GR TILL PRIVATKUNDER
QC VÄRDE AV STÖLDER/SNATTERIER	QC VÄRDE AV STÖLDER/SNATTERIER
MEAN VALUE	MEAN VALUE
48559.7	89352.0
176000.0	142025.0
115421.0	147016.7
190200.0	117142.9
33000.0	269000.0
	EJ SVAR
129181.0	129181.0
TOTAL	TOTAL
	-20 PERCENT
	20.1-40 PERCENT
	40.1-50 PERCENT
	50.1- PERCENT
	EJ SVAR







HANDELNS UTREDNINGSIKSTITUT

## BENSINSTATIONER - FRÅGEFORMULÄR

SVINN/SNATTERIUNDERSÖKNING  
BENSINSTATIONER

Telefon:.....

Kontaktperson.....

## 1. STATIONSTYP? (mer än ett kryss (x) kan förekomma)

Drivmedel

- Betjäning
- Självbetjäning
- Sedelautomat
- Kontoautomat
- Butik
- Kiosk
- Verkstad

## 2. ANTAL ANSTÄLLDA?

- Heltid.....personer
- Deltid.....personer
- Extra.....personer

## 3. OMSÄTTNING? Notera vilket år uppgiften gäller.....

Drivmedel,

bensin liter/år.....

kr/år.....(exkl moms)

diesel liter/år.....

kr/år.....(exkl moms)

Verkstad.....kr/år

Kioskvaror.....kr/år

Livsmedel.....kr/år

Tillbehör.....kr/år

Övrigt.....kr/år

4. REDOVISNING, KONTROLL?

Antal varugrupper i kassaredovisningen.....

Bruttovärdekontroll

(fråga din bokföringsbyrå/  
revisor om oklart)

Ja

Nej

Bruttovärdekontroll = inköp och lager framräknade till inköps- och försäljningsvärde, ställt mot faktisk försäljning

5. PERSONALRABATT?

i %

Kioskvaror.....

Livsmedel.....

Tillbehör.....

Övriga varor.....

Hur betalas/redovisas personalköp?

.....  
.....

Hur sker kontroll av personalköp?

.....  
.....

6. HUR KONTROLLERAS DRIVMEDELSMOTTAGNING/DEPALEVERANS?

Normalt (oftast) sker leverans och kontroll enligt

Fackmetoden - med krönt fack i tankbilen före och efter påfyllning och bestämd volym.

Plomberad tankbil

Leverans enligt mätarmetod

Du lägger ut egen nota

Tankbilens nota används

Hur sker kontroll före påfyllning?

.....  
.....

Hur sker kontroll efter påfyllning?

.....  
.....

7. HUR OFTA PEJLAR DU CISTERNERNA?

Antal gånger/månad.....

Hur/när utföres drivmedelsavstämning?

.....  
.....

8. HUR STORT VAR DITT DRIVMEDELSSVINN FÖREGÅENDE ÅR?

Diesel.....Liter (alt.....kr/år)

Bensin.....Liter (alt.....kr/år)

9. ANTAL DRIVMEDELSKUNDER SOM SMITER FRÅN BETALNING:

Antal gånger/vecka.....

Genomsnittbelopp:.....kr

Vilken dag/period/tidpunkt är det vanligast med smitningar?

.....  
.....

## 10. HUR STORT VAR DITT TOTALT REDOVISADE SVINN 1980?

.....kr

Varav uppskattad andel (k)snatterier/stölder

- Kioskvaror.....kr  
 Livsmedel.....kr  
 Tillbehör.....kr  
 Övrigt.....kr

## 11. VILKA TILLVÄGAGÅNGSSÄTT ANVÄNDES VANLIGEN VID SNATTERIER?

(sätt 1 för det Du tror är vanligast, 2 näst vanligast osv)

- Byta prislapp  
 Byta förpackning  
 Gömma i kläderna  
 Intern medhjälp  
 .....  
 .....

12. UPPTÄCKTA STÖLDER

Antal/år.....

ANTAL POLISANMÄLDA

Antal/år.....

UPPTÄCKTA OCH POLISANMÄLDA SMITNINGAR

Antal/år .....

## 13. SYNUNKTER RÖRANDE SVINN/SNATTERIPROBLEMET

(vilka tidpunkter är snatteri vanligast, vilka kategorier, vilka varuslag etc)

.....  
 .....  
 .....

## 14. ÖNSKEMÅL RÖRANDE MOTÅTGÄRDER.

.....  
 .....  
 .....

Det ifyllda formuläret insädes senast 29 / 9 - 1981 i bifogade lösenkuvert till  
 Handelsns Utredningsinstitut.

FÖRETAGARENKÄT - FRÅGEFORMULÄR  
FÖRETAGARENKÄT - SVINNUTREDNINGEN

Detta frågeformulär insänds till  
Handelns Utredningsinstitut  
Box 1720  
111 87 STOCKHOLM  
i det förfrankerade svarskuvertet  
senast den 24 september 1981

Om företaget består av fler än  
en butik gäller frågorna huvud-  
butiken

Samtliga frågor utom 2B, 5, 10,  
14 och 15 besvaras genom att Ditt  
svarsalternativ markeras med  
kryss (x).

ALLMÄNNA FRÅGOR

Fråga 1A

I vilken typ av bransch är Du  
verksam?

- 1  Varuhushandel
- 2  Livsmedelshandel
- 3  Beklädnadshandel
- 4  Radio/TVhandel
- 5  Järnvaruhandel
- 6  Annan bransch

Vilken?.....

Fråga 1B

Är företaget organiserat som

- 1  Enskild firma
- 2  Kommandit- eller handels-  
bolag
- 3  Aktie-/fåmansbolag
- 4  Övriga aktiebolag
- 5  Annan organisationsform

Vilken?.....

Fråga 2A

Hur mycket omsatte Ditt företag  
(samtliga filialer) 1980?

- 1  Högst 5 miljoner kronor
- 2  5 - 15 miljoner kronor
- 3  15 - 30 miljoner kronor
- 4  30 - 50 miljoner kronor
- 5  Mer än 50 miljoner kronor

Fråga 2B

Ungefär hur många personer sysselsätter Du (inkl filialer) i genomsnitt under 1980?

- 1 Tillsvidadreanställda.....
- 2 Visstidsantällda.....

Fråga 3

I vilken av följande sex kommuntyper/regioner ligger Ditt företag/företagets huvudbutik?

- 1  Stockholm/Södertäljeregionen
- 2  Göteborgsregionen
- 3  Malmö-/Lund-/Trelleborgsregionen
- 4  Kommun med mer än 75.000 invånare (ej Stockholm, Gtbg eller Malmö enligt ovan)
- 5  Kommun med mellan 25.000 och 75.000 invånare
- 6  Annan kommun

Fråga 4

På vilket av följande sätt upptäcks vanligtvis personalstölder?  
(endast ett alternativ kryssas)

Personal blir upptäckt

- 1  Av bevakningspersonal
- 2  Av någon i butiksledningen
- 3  Av någon arbetskamrat
- 4  Genom hemgångskontroll
- 5  På annat sätt

Vilket?.....

.....

.....

Fråga 5

Butikssvinnet kan indelas i ett flertal olika slag. Vill du försöka rangordna de olika svinnkällorna efter deras storlek? (sätt 1 för den svinnkälla Du tror är störst, 2 näst störst osv)

- Dålig varumottagningskontroll
- Kundstölder
- Kassasvinn <sup>a)</sup>
- Dåliga fakturakontrollrutiner
- Personalstölder
- Oregistrerade företagaruttag
- Stölder begångna av andra än personal och företagare (leverantörer, städpersonal mm)
- Prissättningsvinn <sup>b)</sup>
- Inventeringssvinn
- Fyiskt svinn (viktsvinn, kassationer mm)

Fråga 6

Finns det fastslagna regler för hur skadade varor skall behandlas?

- 1  Ja
- 2  Nej

OM JA !

Vilka är reglerna?.....  
 .....  
 .....  
 .....  
 .....

a) Med kassasvinn avses omedveten registrering av fel pris och/eller felvägning samt bortglömd registrering, registrering flera gånger mm.

b) Med prissättningsvinn avses svinn förorsakat av att felaktigt pris är angivet på varan, i prislistan eller i kassans prisminne.



## PERSONALKÖP

Fråga 7

Har personalen möjlighet att inköpa varor inom företagets sortiment?

- 1  Ja  
2  Nej

OM JA!

Tillämpas enhetliga rabattsatser dvs samma procentuella rabatt över hela sortimentet?

- 1  Ja  
2  Nej

OM JA!

Vilken rabattsats?.....%

OM NEJ!

Vilken rabattsats är vanligast förekommande?

- 1  Mindre än 5%  
2  5 - 10%  
3  10 - 15%  
4  15 - 20%  
5  Mer än 20%

Fråga 8

Hur stor omfattning har personalinköpen på Ditt företag?

- 1  Samtlig personal utnyttjar denna möjlighet  
2  Åtminstone 75% utnyttjar denna möjlighet  
3  Åtminstone 50% utnyttjar denna möjlighet  
4  Åtminstone 25% utnyttjar denna möjlighet  
5  Mindre än 25% utnyttjar denna möjlighet

Fråga 9

Tillämpas en enhetlig personalrabatt bland såväl tillsvidareanställd som visstidsanställd personal?

- 1  Ja  
2  Nej

OM NEJ!

Vilka olika personalrabatter förekommer?

	Mindre än 5%	5-10%	10-15%	15-20%	Mer än 20%
Tilssvidareanställda	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Visstidsanställda	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Fråga 10

Hur informeras personalen om inköpsreglerna vid personalinköp?

Informationssätt?.....  
.....  
.....

Fråga 11

Hur sker personalinköpen?  
(Fler än ett alternativ kan markeras)

- 1  Vid särskild tidpunkt  
2  I särskild del av lokalen. Särskild disk.  
3  Betalning sker i kassa med omedelbart rabattavdrag  
4  Full betalning i kassa med rabattavdrag senare  
5  Personalinköpen görs på särskilt kontokort. Avdrag görs på lönen. Köpet/köpen redovisas på lönespecifikationen  
6  Annat sätt!  
Vilket?.....  
.....  
.....

Fråga 12

Sker någon granskning av personalens utnyttjande av inköpsmöjligheterna?

- 1  Ja  
2  Nej

## EGNA UTTAG

Fråga 13

Sker ägarns/ägarnas varuuttag enligt samma regler som vid personalinköp?

- 1  Ja  
2  Nej

Fråga 14

Hur stor omfattning hade ägarens/ägarnas varuuttag 1980?

Ägarens/äg- Varav helt eller delvis  
arnas varu- oregistrerade varuuttag  
uttag

kronor/år

.....

Fråga 15

Hur stor andel av de helt eller delvis oregistrerade varuutagen var avsedda för eget bruk resp som bytesobjekt?

Avsedda för eget bruk (%)	Avsedda som bytesobjekt (%)	Summa helt eller del- vis oreg- strerade varuutta- (%)
---------------------------------	-----------------------------------	---

Helt eller delvis oregistrerade varuuttag gjorda av ägaren/ägarna

.....	.....	100,0
-------	-------	-------

Fråga 16

Hur pass vanligt förekommande är det enligt Din mening att företagare byter varor med varandra för eget bruk? (Även vara mot tjänst)

- 1  Mycket vanligt förekommande  
2  Vanligt förekommande  
3  Förekommer  
4  Förekommer sällan  
5  Förekommer mycket sällan

Tack för Ditt samarbete!

Bengt Sundewall, SKFB

Per Nelledav och Anders Schlyter, HUI

## FÖRETAGARENKÄT - SVINNUTREDNINGEN 1981

TABLE 1  
1A BRANSCH

0	0.0	VARIHUSHANDEL
76	49.0	LIVSMEDELSHANDEL
25	16.1	BEKLÄDNADSHANDEL
7	4.5	RADIO/TVHANDEL
5	3.2	JÄRNVARUHANDEL
42	27.1	ANNAN BRANSCH
155	100.0	TOTAL

TABLE 3  
2A ÖMSÄTTNING 1980

7	4.5	HÖGST 5 MILJ KR
62	40.0	5-15 MILJ KR
46	29.7	15-30 MILJ KR
23	14.8	30-50 MILJ KR
15	9.7	MER ÄN 50 MILJ KR
2	1.3	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

TABLE 5  
2B VISSTIDSANSTÄLLDA

23	14.8	-5 ST
12	7.7	6-10 ST
2	1.3	11-15 ST
6	3.9	16- ST
112	72.3	INGA, EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

TABLE 2  
1B ORGANISERAT SOM

8	5.2	ENSKILD FIRMA
9	5.8	KOMMANDIT-, HANDELSBOLAG
111	71.6	AKTIE-, FÄMANSBOLAG
26	16.8	ÖVRIGA AKTIEBOLAG
1	.6	ANNAN ORGANISATION
155	100.0	TOTAL

TABLE 4  
2B TILLSVIDAREANSTÄLLDA

83	53.5	-25 ST
36	23.2	26-50 ST
9	5.8	51-75 ST
6	3.9	76-100 ST
7	4.5	101- ST
14	9.0	INGA, EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

TABLE 6  
2B TILLSVIDAREANSTÄLLDA

39.4	MEAN VALUE
68.4	STANDARD DEVIATION
5.8	STANDARD ERROR
19.5	MEDIAN
1.0	MIN VALUE
600.0	MAX VALUE
141	TOTAL

## FÖRETAGAREHKT - SVINNUTREDNINGEN 1981

TABLE 7	TABLE 8
23 VISSTIDSANSTÄLLDA	3 FÖRETAGET LIGGER I
10.3 MEAN VALUE	22 14.2 STHLM/SÖDERTÄLJEREGIONEN
17.0 STANDARD DEVIATION	20 12.9 GÖTEBORGSREGIONEN
2.5 STANDARD ERROR	5 3.2 MALMÖ/LUND/TFLEBORGSGREGIONEN
5.0 MEDIAN	28 18.1 KOMMUN MED MER ÄN 75000 INV
1.0 MIN VALUE	46 29.7 KOMMUN MELLAN 25000 OCH 75000
100.0 MAX VALUE	29 18.7 ANNAN KOMMUN
43 TOTAL	5 3.2 EJ SVAR
	155 100.0 TOTAL

TABLE 9
4 HUR ÖPPRÄCKTS PERSONALSTÖLDER
15 9.7 AV BEVAKNINGSPERSONAL
72 46.5 AV HÄGON I BUTIKSLEDNINGEN
63 40.5 AV HÄGON ARBETSKAMRAT
12 7.7 GENOM HEMGANGSKONTROLL
14 9.0 PÅ ANNAT SÄTT
13 8.4 EJ SVAR
155 100.0 TOTAL

TABLE 10

## 5 DALIG VARUMOTTAGNINGSKONTROLL

8	5,2	ETT
26	16,8	TVA
24	15,5	TRE
17	11,0	FYRA
12	7,7	FEM
11	7,1	SEX
11	7,1	SJU
7	4,5	ATTA
2	1,3	NIO
2	1,3	TIO
35	22,6	EJ SVAR
155	100,0	TOTAL

## FÖRRETAGAREKÄKT - SVINHUUTREDNINGEN 1981

TABLE 11  
5 KUNDSTÖLDER

108	69.7	ETT
15	9.7	TVÅ
10	6.5	TRE
6	3.9	FYRA
5	3.2	FEM
2	1.3	SEX
1	0.5	SJU
1	0.6	ÅTTA
0	0.0	NIO
0	0.0	TIO
7	4.5	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

TABLE 12  
5 KASSASVINN

5	3.2	ETT
14	9.0	TVÅ
15	9.7	TRE
23	14.8	FYRA
18	11.6	FEM
15	9.7	SEX
8	5.2	SJU
9	5.8	ÅTTA
6	3.9	NIO
3	1.9	TIO
39	25.2	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

TABLE 13  
5 DALIGA FAKTURAKONTR. RUTINER

2	1.3	ETT
9	5.3	TVÅ
7	4.5	TRE
9	5.8	FYRA
11	7.1	FEM
23	14.3	SEX
11	7.1	SJU
12	7.7	ÅTTA
14	9.0	NIO
5	3.2	TIO
52	33.5	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

TABLE 14  
5 PERSONALSTÖLDER

4	2.6	ETT
24	15.5	TVÅ
20	12.9	TRE
16	10.3	FYRA
11	7.1	FEM
17	11.0	SEX
7	4.5	SJU
6	3.9	ÅTTA
11	7.1	NIO
6	3.9	TIO
33	21.3	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

FÖRETAGARENKÄNT - SVINNUTREDNINGEN 1981

TABLE 15

5 REGISTRERADE FÖRETAGARUTTAG

0	0.0	ETT
3	1.0	TVA
1	0.3	TRE
9	5.8	FYRA
3	3.2	FEM
2	1.3	SEX
9	5.8	SJU
9	5.8	ÅTTA
14	9.0	NIO
30	23.2	TIO
64	41.3	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

TABLE 16

5 STJLDER BEGANGNA AV ANDRA

3	1.9	ETT
14	9.0	TVA
15	9.7	TRE
12	7.7	FYRA
15	9.7	FEM
7	4.5	SEX
12	7.7	SJU
18	11.6	ÅTTA
8	5.2	NIO
5	3.2	TIO
46	29.7	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

TABLE 17

5 PRISSÄTTNINGSSVINN

3	1.0	ETT
21	13.5	TVA
23	14.3	TRE
17	11.0	FYRA
12	7.7	FEM
13	8.4	SEX
17	11.0	SJU
6	3.9	ÅTTA
6	3.9	NIO
0	0.0	TIO
37	23.0	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

TABLE 18

5 INVENTERINGSSVINN

0	0.0	ETT
5	3.2	TVA
6	3.9	TRE
8	5.2	FYRA
5	3.2	FEM
7	4.5	SEX
12	7.7	SJU
18	11.6	ÅTTA
28	18.1	NIO
13	8.4	TIO
53	34.2	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL



TABLE 19

## 5 FYSISKT SVINN

14	9,0	ETT
21	13,5	TVA
16	10,3	TRE
12	7,7	FYRA
12	7,7	FEM
8	5,2	SEX
6	3,9	SJU
7	4,5	ATTA
3	1,9	NIO
8	5,2	TIO
48	31,0	EJ SVAR
155	100,0	TOTAL

FHRETAGARENKINT - SVINNUTREDNINGEN 1981

TABLE 20  
6 REGLER FÖR SKADADE VAROR

126	81.3	JA
28	18.1	NEJ
1	.6	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

TABLE 21  
6 MILKA REGLER

1	.8	SVINNJ - KASTAS
1	.3	SVINNJ - SALJS
45	35.7	SVINNJ - GAR I RETUR
35	27.3	SVINNJ - KASTAS, SALJS, RETUR
9	7.1	SVINNJ - ÖVRIGT
3	2.4	EJ SVINNJ - KASTAS
5	4.0	EJ SVINNJ - SALJS
7	5.6	EJ SVINNJ - GAR I RETUR
5	4.0	EJ SVINNJ - KASTAS, SALJS, RETUR
14	11.1	EJ SVINNJ - ÖVRIGT
1	.8	EJ SVAR
126	100.0	TOTAL



FÖRETAGARENKÄNT - SVINNUTREDNINGEN 1981

TABLE 23  
7 ENHETLIGA RABATTSATSER

110	73.8	JÄ
33	24.2	NEJ
3	2.0	EJ SVAR
149	100.0	TOTAL

TABLE 24  
7 VILKEN RABATTSATS

13.0	MEAN VALUE
9.1	STANDARD DEVIATION
.9	STANDARD ERROR
10.0	MEDIAN
3.0	MIN VALUE
40.0	MAX VALUE
104	TOTAL

TABLE 25  
7 RABATTSATS, ENHETLIG

1	0	1-4	PROCENT
50	45.5	5-9	PROCENT
14	12.7	10-14	PROCENT
4	3.5	15-19	PROCENT
35	31.8	20-	PROCENT
0	5.5	EJ SVAR	
110	100.0	TOTAL	

TABLE 26  
7 VANLIGASTE RABATTSATSEN

0	0.0	MINDRE ÄN 5	PROCENT
8	22.2	5-10	PROCENT
5	13.9	10-15	PROCENT
8	22.2	15-20	PROCENT
13	36.1	MER ÄN 20	PROCENT
2	5.6	EJ SVAR	
36	100.0	TOTAL	

TABLE 27  
8 ÖMFATTNING PERSONALINKÖP

07	62.6	SÄMMLIGA	
41	26.3	ÄRMINSTONE 75	PROCENT
7	4.5	ÄRMINSTONE 50	PROCENT
1	0.5	ÄRMINSTONE 25	PROCENT
4	2.6	MINDRE ÄN 25	PROCENT
5	3.2	EJ SVAR	
155	100.0	TOTAL	

TABLE 28  
9 ENHETLIG RABATTSATS

117	75.5	JÄ
31	20.0	NEJ
7	4.5	EJ SVAR
155	100.0	TOTAL

## FÖRETAGARENKÄT - SVINNUTREDNINGEN 1981

TABLE 29	TABLE 30
9 TILLSVIDAREANSTÄLLDA	9 VISSTIDSANSTÄLLDA
4 12.9 MINDRE ÄN 5 PROCENT	4 12.9 MINDRE ÄN 5 PROCENT
7 22.6 5-10 PROCENT	5 16.1 5-10 PROCENT
3 9.7 10-15 PROCENT	7 22.6 10-15 PROCENT
4 12.9 15-20 PROCENT	4 12.9 15-20 PROCENT
8 25.8 MER ÄN 20 PROCENT	1 3.2 MER ÄN 20 PROCENT
5 16.1 EJ SVAR	10 32.3 EJ SVAR
31 100.0 TOTAL	31 100.0 TOTAL

TABLE 31	TABLE 32
10 INFORMATIONSSÄTT	11 HUR SKER PERSONALINKÖPEN
35 22.6 VID ANSTÄLLNING	22 14.2 VID SÄRSKILD TIDPUNKT
20 12.9 SKRIFTLIGT	2 1.3 I SÄRSKILD DEL AV LOKALEN
38 24.5 MUNTligt	67 43.2 I KASSA MED OMEDELBART RABAVDR
12 7.7 SKRIFTLIGT OCH MUNTligt	41 26.5 RABATTAVDRAG SENARE
28 18.1 VID ANST, SKRIFTL EL MUNTl	27 17.4 SÄRSKILT KONTOKORT
6 3.9 ÖVRIGA SVAR	34 21.9 ANNAT SÄTT
16 10.3 EJ SVAR	4 2.6 EJ SVAR
155 100.0 TOTAL	155 100.0 TOTAL

TABLE 33
12 SKER GRANSKNING
77 49.7 JA
72 46.5 NEJ
6 3.9 EJ SVAR
155 100.0 TOTAL

TABLE 34

## 13 SAMMA INKÖPSREGLER FÖR ÅGAREN

95	61,3	JA
51	32,9	NEJ
9	5,8	EJ SVAR
155	100,0	TOTAL



Bilaga R  
PERSONALENKÄT - FRÅGEFORMULÄR

PERSONALENKÄT - SVINNUTREDNINGEN

HANDELNS UTREDNINGSPÄRSONALINSTITUT (HUI)

Box 1720

111 87 STOCKHOLM

TEL: 08-24 12 70

Samtliga frågor utom 8, 9, 10A 10B  
12 och 13 besvaras genom att Ditt  
svarsalternativ markeras med kryss (x)

Det ifyllda formuläret insänds  
till Notarius Publicus i bifogat  
kuvert senast inom 10 dagar.

Tack för Ditt samarbete  
Jan Jerlén (HAF), Lars Nerenius  
(HTF), Per Nellevad och  
Anders Schlyter (HUI)

Fråga 1

Vilken är Din huvudsakligaste  
arbetsuppgift i butiken?  
(endast ett alternativ  
kryssas)

- 1  Arbetsledande uppgifter
- 2  Ställa samman order och beställa varor
- 3  Ta emot varor i lagret
- 4  Plocka upp och kontrollera mottagna varor
- 5  Märka, väga och paketera varor
- 6  Hämta varor från lagret och fylla på i hyllor och diskar
- 7  Sälja över disk
- 8  Betjäna kunder i övrigt (svara på frågor, hjälpa till vid provning mm)
- 9  Kassaarbete
- 10  Ta hand om returglas, avfall och returförpackningar
- 11  Annan, vilken?.....  
.....

Fråga 2A

Är Du tillsvidareanställd eller  
visstidsanställd

- 1  Tillsvidareanställd
- 2  Visstidsanställd

Fråga 2B

Hur många timmar arbetar Du för  
närvarande i genomsnitt per  
vecka?

- 1  Mindre än 20 timmar/vecka
- 2  20 - 34 timmar/vecka
- 3  Minst 35 timmar/vecka



Fråga 3

I vilken typ av butik arbetar  
Du?

- 1  Varuhus - livmedelsavdelning
- 2  Varuhus - övrig avdelning
- 3  Livsmedelsbutik
- 4  Beklädnadsaffär
- 5  Radio/TV-affär
- 6  Järnaffär
- 7  Affär i annan bransch

Vilken?.....

.....

Fråga 4

I vilken av följande sex kommun-  
typer/regioner ligger den butik  
Du arbetar i

- 1  Stockholm-/Södertäljeregionen
- 2  Göteborgsregionen
- 3  Malmö-/Lund-/Trelleborgsregionen
- 4  Kommun med mer än 75 000 invånare  
(ej Stlm, Gtbg eller Malmö eller  
ovan)
- 5  Kommun med mellan 25 000 och  
75 000 invånare
- 6  Annan kommun

Fråga 5

Markera kön

- 1  Man
- 2  Kvinna

Fråga 6

Hur gammal är du?

- 1  15-20 år
- 2  21-35 år
- 3  36-50 år
- 4  51- år

Fråga 7

På vilket av följande sätt tror  
Du att personalstölden vanligt-  
vis upptäcks?  
(endast ett alternativ kryssas)

Personal blir upptäckt

- 1  Av bevakningspersonal
- 2  Av någon i butiksledningen
- 3  Av någon arbetskamrat
- 4  Genom hemgångskontroll
- 5  På annat sätt

Vilket?.....

Fråga 8

Butikssvinnet kan delas in i ett flertal olika slag.

Vill Du försöka rangordna de olika svinnkällorna efter deras storlek?

(sätt 1 för den svinnkälla Du tror är störst, 2 näst störst osv)

a) Med kassasvinn avses omedveten registrering av fel pris och/eller felvägning samt bortglömd registrering, registrering flera gånger.

b) Med prissättningssvinn avses svinn förorsakat av att fel pris är angivet på varan, i prislistan eller i kassans prisminne.

- Dålig varumottagningskontroll
- Kundstölder
- Kassasvinn<sup>a)</sup>
- Dåliga fakturakontrollrutiner
- Personalstölder
- Företagarstölder
- Stölder begångna av andra än personal och företagare (leverantör, städpersonal mm).
- Prissättningssvinn<sup>b)</sup>
- Inventeringssvinn (viktsvinn, kassationer mm).

Fråga 9

Kan Du ge exempel på åtgärder Du skulle vilja föreslå för att minska personalstölderna?

Exempel på åtgärder.....  
 .....  
 .....

Fråga 10 A

Genom att tyst åse en kamrat som tillgriper varor eller pengar på arbetsplatsen förvärrar Du arbetskamratens situation. Det är att ta otillbörlig hänsyn att inte säga ifrån. Ge exempel på situationer där Du som arbetskamrat kan ingripa.

Exempel på situationer.....  
 .....  
 .....

Fråga 10 B

Vad kan Du göra för att hjälpa en kamrat som i något avseende inte handlar korrekt/ärligt i arbetet?

Åtgärder.....  
 .....  
 .....

Fråga 11

Hur pass omfattande tror Du att tillgrepp gjorda av kamrater på Din arbetsplats är under ett år (1980) ?

Enligt min åsikt har på min arbetsplats varor och/eller pengar tillgripits i ungefär följande omfattning under loppet av ett år, 1980.	Antal tillgrip			Tillgreppens genomsnittliga storlek (kr)			
	1-10	10-50	50-	0-10	10-250	250-2000	2000-
Varor							
- Livsmedel	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
- Andra dagligvaror <sup>a)</sup>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
- Kläder och skor	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
- Hemutrustningsvaror <sup>b)</sup>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
- Andra varor	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Pengar	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

a) Med andra dagligvaror avses tobak, tidningar, tidskrifter, kemisk-/tekniska artiklar och blommor.

b) Med hemutrustning v. avses möbler, hemtextilier, radio-TV, grammofon, bandspelare, grammofonskivor, järnhandelsvaror, belysningsartiklar, husgeråd odyl varor.

Fråga 12

Tillgrepp av varor och/eller pengar gjorda av kamrater kan ske på ett flertal olika sätt. Vill Du försöka rangordna tillvägagångssätten efter hur pass vanligt förekommande Du tror att de är. (sätt 1 för det vanligast förekommande tillvägagångssättet, 2 för det näst vanligaste osv)

- |   |  |
|---|--|
| <input type="checkbox"/> Utförs vanligtvis utan medhjälp                | <input type="checkbox"/> Utförs vanligtvis tillsammans med någon leverantörsrepresentant (extern försäljare odyl)                    |
| <input type="checkbox"/> Utförs vanligtvis tillsammans med arbetskamrat | <input type="checkbox"/> Utförs vanligtvis tillsammans med någon i butiksledningen   |
| <input type="checkbox"/> Utförs vanligtvis tillsammans med kund         | <input type="checkbox"/> Utförs vanligtvis tillsammans med annan person som utför arbete i butiken (ex städare, bevakningspersonal). |

Fråga 13

Om du har några synpunkter på problemet med butikssvinn vilka inte framkommit i denna undersökning kan Du framföra dessa här. Övriga synpunkter.....

.....

PERSONALENKÄT - TABELLER

Tabell 1

PERSONALENKÄT - SVINNUTREDNINGEN 1981

TABLE 1	1	2	TABLE 2
1	HUVUDSAKLIG ARBETSUPPGIFT	2A	ANSTÄLLNING
40	10.3	ARBETSLEDANDE UPPGIFTER	490 84.2
53	9.1	STÄLLA SAMMAN ORDER, BESTÄLLA	66 11.3
6	1.0	TA ENOT VAROR I LAGRET	26 4.5
32	5.5	PLUCKA UPP OCH KONTROLLERA	592 100.0
30	5.2	VRKA, VRGA, PAKETERA	TOTAL
39	6.7	FYLLA PÅ I HYLLOD O DISKAR	
98	16.8	SÄLJA ÖVER DISK	
40	6.9	BETJÄNA KUNDER I HVRIGT	
143	24.0	KASSAARBETE	
4	0.7	RETIJGLAS, AVFALL, RETURER	
71	12.2	ANNAN	
6	1.0	EJ SVAR	
582	100.0	TOTAL	

TABLE 3	4	TABLE 4		
2B	ARBETADE TIMMAR/VECKA	3	BUTIKSTYP	
37	6.4	127	21.8	VARUHUS-LIVSMEDELSAVD
282	48.5	66	11.3	VARUHUS-BYRIG AVDELNING
263	45.2	293	48.6	LIVSMEDELSRUTIK
0	0.0	29	5.0	BEKLÄDNADSAFFÄR
592	100.0	3	0.5	RADIO/TV-AFFÄR
		14	2.4	JÄRNAFFÄR
		55	9.5	AFFÄR I ANNAN BRANSCH
		5	0.9	EJ SVAR
		582	100.0	TOTAL



Table 8

## 7 HUR UPPTÄCKTS PERSONALSTÖLDER

77	13,2	AV BEVAKNINGSPERSONAL
120	20,6	AV NÅGON I BUTIKSLEDNINGEN
269	46,2	AV NÅGON ARBETSKAMRAT
77	13,2	GENOM HEMGANGSKONTROLL
11	1,9	PÅ ANNAT SÄTT
28	4,8	EJ SVAR
582	100,0	TOTAL

## PERSONALENKIT - SVINHUSTRÄDNINGEN 1981

TABLE 9

## 8 DALIG VARUMJTTAGNINGSKONTR.

45	7.7	ETT
86	14.8	TVA
67	11.5	TRE
53	9.1	FYRA
46	7.0	FEM
26	4.5	SEX
31	5.3	SJU
27	4.5	ATTÅ
17	2.0	NIO
184	31.5	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

TABLE 10

## 8 KUNDSTÖLDER

428	73.5	ETT
45	7.7	TVA
30	5.2	TRE
13	2.2	FYRA
7	1.2	FEM
6	1.0	SEX
2	.3	SJU
1	.2	ATTÅ
0	0.0	NIO
50	8.6	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

TABLE 11

## 8 KASSAGVINN

12	2.1	ETT
46	7.0	TVA
56	9.6	TRE
56	9.6	FYRA
51	8.8	FEM
57	9.8	SEX
56	9.6	SJU
42	7.2	ATTÅ
21	3.6	NIO
185	31.8	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

TABLE 12

## 8 DALIGA FAKTURAKONTP.ROUTINER

12	2.1	ETT
45	7.7	TVA
51	8.8	TRE
45	7.7	FYRA
43	7.4	FEM
49	8.4	SEX
35	6.0	SJU
58	10.0	ATTÅ
40	6.9	NIO
204	35.1	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

## PERSONALENKBT - SVINNUTRÆDNINGEN 1981

TABLE 13  
8 PERSONALSTÖLDER

4	0.7	ETT
51	8.8	TVA
42	7.2	TRE
33	5.7	FYRA
46	7.9	FEM
38	6.5	SEX
43	7.4	SJU
56	9.6	ÅTTA
72	12.4	NIO
107	33.8	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

TABLE 14  
8 FÖRETAGARSTÖLDER

11	1.9	ETT
28	4.8	TVA
25	4.3	TRE
28	4.8	FYRA
33	5.7	FEM
38	6.5	SEX
57	9.8	SJU
63	10.8	ÅTTA
87	14.9	NIO
212	36.4	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

TABLE 15  
9 STÖLDER BEGANGNA AV ANDRA

6	1.0	ETT
67	11.5	TVA
49	8.4	TRE
57	9.8	FYRA
58	10.0	FEM
55	9.5	SEX
49	8.4	SJU
32	5.5	ÅTTA
19	3.3	NIO
190	32.9	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

TABLE 16  
8 PRISSÄTTNINGSSVINN

15	2.6	ETT
80	13.7	TVA
79	13.6	TRE
62	10.7	FYRA
43	7.4	FEM
42	7.2	SEX
37	6.4	SJU
30	5.2	ÅTTA
23	4.0	NIO
171	29.4	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL



Table 17	
8	INVENTERINGSSVINN
19	8,8 ETT
58	10,0 TVA
38	6,5 TRE
46	7,9 FYRA
55	9,5 FEM
46	7,9 SEX
43	7,4 SJU
43	7,4 ATTA
45	7,7 NIO
189	32,5 EJ SVAR
582	100,0 TOTAL

TABLE 18	
9 ÅTGÄRDER MOT STÖLDER	
316	INGEN ÅTGÄRD
122	HEMGÅNGSKONTROLL
2	LIKA BEHANDLING
99	KONTROLL AV PERSONALKÖP
31	INFORMATIONEN ÖKAS
7	GE PERSONALRABATT
5	FÖRBÄTTRADE PERSONALRELATIONER
582	TOTAL

TABLE 19	
10A EXEMPEL PÅ SITUATIONER	
412	INGET SVAR
86	STÖLD UPPMÄRKS-TALA TILL RÄTTA
22	BUTIKSLEDNING KONTAKTAS
17	KONTROLL OM VAROR ÄR BETALDA
26	KOMPISKÖP
2	ÖKA INFORMATIONEN
17	UPPM-TALA TILLR-KONTBLEDDNING
582	TOTAL

TABLE 20	
10B HUR HJÄLPA OÄRLIG KAMRAT	
243	INGEN ÅTGÄRD
264	TALA TILL RÄTTA
4	OMEDELBAR UPPSÄGNING
19	KONTAKTA BUTIKSLEDNING
49	TALA TILLR EL KONT BUTIKSLEDN
3	INFORMATIONEN BÖR ÖKAS
582	TOTAL

PERSONALENKIT - SVENHUTREDNINGEN 1981

FREQÜENCIES	COLUMNS : 11 LIVSMEDEL				TOTAL	3 : 50 - 4 : EJ SVAR	TILGREGP
	1 : 1 - 10 2 : 10 - 50	10 TILGREGP	20 TILGREGP	30 TILGREGP			
LIVSMEDEL	163	73	63	283	582		
ANDRA DAGLIGVAROR	124	61	38	360	582		
KLÄDER OCH SKO	98	24	13	447	582		
TEKNIKTILLGÅNGSVAROR	105	20	14	434	582		
ANDRA VAROR	95	34	19	434	582		
PENGAR	123	15	8	436	582		
INITIAL PERCENT							
LIVSMEDEL	27.0	12.5	10.8	48.6	582		
ANDRA DAGLIGVAROR	21.3	10.3	6.5	61.9	582		
KLÄDER OCH SKO	16.8	4.1	2.2	76.8	582		
TEKNIKTILLGÅNGSVAROR	18.0	5.0	2.4	74.6	582		
ANDRA VAROR	16.3	5.8	3.3	74.6	582		
PENGAR	21.1	2.6	1.4	74.9	582		

1982:39

PERSONALENKVÄRT - SVINNETREDDNINGEN 1981

ROT 1 - 11 TILLGR GEMENSAM STORLEK

COLUMN 1 - 11 LIVSMEDEL

1 : 0- 10 KR  
 2 : 10- 250 KR  
 3 : 250-2000 KR

4 : 2000-  
 5 : EJ SVAR

KR

FREKVENSIER	1	2	3	4	5	TOTAL
LIVSMEDEL	100	112	36	14	37	299
ANDRA DAGLIGVAROR	72	04	20	7	10	222
KLÄDER OCH SKOR	47	41	19	10	18	135
HEHUTRUSTHJUGSVAROR	34	47	22	13	12	148
ANDRA VAROR	58	48	19	7	16	148
PENGAR	63	43	10	12	9	146

HORIZONTAL PERCENT

LIVSMEDEL	33.4	37.5	12.0	4.7	12.4	299
ANDRA DAGLIGVAROR	32.9	42.3	13.1	3.2	8.6	222
KLÄDER OCH SKOR	34.8	33.4	14.1	7.4	13.3	135
HEHUTRUSTHJUGSVAROR	36.5	31.8	14.0	8.8	8.1	148
ANDRA VAROR	39.2	32.4	12.8	4.7	10.8	148
PENGAR	43.2	39.5	13.0	8.2	6.2	146

## PERSONALENKÄT - SVINNUTREDNINGEN 1981

TABLE 23  
12 UTAN MEDHJÄLP

380	65.3	ETT
29	5.0	TVA
7	1.2	TRE
2	.3	FYRA
2	.3	FEM
0	0.0	SEX
162	27.8	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

TABLE 24  
12 TILLS MED ARBETSKAMRAT

31	5.3	ETT
155	26.6	TVA
66	11.3	TRE
21	3.6	FYRA
21	3.6	FEM
9	1.5	SEX
279	47.9	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

TABLE 25  
12 TILLS MED KUND

10	1.7	ETT
81	13.9	TVA
77	13.2	TRE
44	7.6	FYRA
50	8.6	FEM
31	5.3	SEX
289	49.7	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

TABLE 26  
12 TILLS MED LEV. REPR

14	2.4	ETT
36	6.2	TVA
47	8.1	TRE
87	14.9	FYRA
69	11.9	FEM
21	3.6	SEX
308	52.9	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

## PERSONALERKNT - SVINUTREDNINGEN 1981

TABLE 27  
12 TILLS MED BUTIKSLEDNING

4	0.7	ETT
14	2.4	TVA
18	3.1	TRE
30	5.2	FYRA
49	8.4	FEM
154	25.6	SEX
313	53.3	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL

TABLE 28  
12 TILLS MED ANNAN PERSON

7	1.2	ETT
32	5.5	TVA
68	11.7	TRE
71	12.2	FYRA
62	10.7	FEM
39	6.7	SEX
303	52.1	EJ SVAR
582	100.0	TOTAL



Butiksstudier - varuhus

6/4 - 12/4 (studieperiod)

Försäljning: 241 762 kronor

	<u>Procent av omsättning</u>	
<u>Redovisat svinn</u> enl bokföring		2,87
varav:		
konstaterade kundstöder	0,01	
inleveranser som ej krediteras	0,01	
prisavvikelser (specialstudie)	<u>0,42</u>	<u>0,44</u>
Oförklarat		2,43

Övriga svinnfaktorer (ej redovisat som svinn)

Redovisade kassationer med 90 % säkerhet	2,54 %
Redovisade prisändringars värde av försäljningen	0,58 %
Redovisade rabattkupongers värde	0,23 %
Positiva kassadifferensers värde	0,37 %
Värdet av personalförsäljningen	3,60 %



Bokföringsuppgifter för hela studiemånaden

Total försäljning	3.134,9	tkr
varav textil	1.140,6	"
livs	1.994,3	"
Krediterade inleveransavvikelser	4,8	tkr
i procent	0,2	%
Inleveranser som ej kan krediteras (mindre än 90 kr)	0,4	tkr
i procent	0,01	%
Återköp totalt	36,3	tkr
i procent	1,15	%
varav livs (returglas)	14,4	tkr
i procent av livsoms	0,72	%
varav textil (öppet köp)	21,9	tkr
i procent av textiloms	1,92	%
Felslag, totalt	33,9	tkr
i procent	1,08	%
Kassadifferens, pluspost	0,5	tkr
i procent	0,02	%
Personalrabatter	40,4	tkr
i procent	1,29	%
Returer (kundernas)	0,2	tkr
i procent	0,006	%
Inlösta presentkort	26,3	tkr
i procent	0,84	%

## BUTIKSSTUDIER - PRISINVENTERING

ARTIKEL	AVD/ART	PRIS PA AVD.	PRIS I PRISBOK	(+) DIFFERENS		(-) DIFFERENS		Summa rabatter pga Extra priser	Netto diff
				KR	%	KR	%		
Cigaretter	721	128:80	128:80	-	-	-	-		
Städ och disk	731	62:05	62:05	-	-	-	-		
Kaffe	741	177:85	177:85	-	-	-	-		
Te, chocklad	742	30:60	30:60	-	-	-	-		
Ris, gryn	743	84:65	84:65	-	-	-	-	7:75	
övr. kolonial	744, 745, 746	99:87	99:87	-	-	-	-		
Hund och kattmat	747, 749	18:55	18:55	-	-	-	-		
Konfekt, godis	751	59:50	59:50	-	-	0,30	0,504		-0,30 0,504
Öl, dryckor	752	36:39	36:39	-	-	-	-		
Kex	753	109:87	109:87	-	-	-	-		
Bröd, blommor	754, 759	59:35	59:35	-	-	-	-	11:50	
Frukt och grönt	761	100:65	100:65	-	-	-	-		
Fryst	765	158:75	158:75	-	-	-	-		
Kött	771	951:35	960:00	-	-	8,65	0,909	16:85	-8,65 0,909
Köttprodukter	772	639:95	636:65	3,90	0,609	0,60	0,094		+3,30 0,516
Sallader, skaldjur	773, 774	224:75	224:75	-	-	-	-		
Mejeri	777	190:55	190:65	0,10	0,052	0,20	0,105		-0,10 0,052
Ost	778	374:00	372:80	1,20	0,321	-	-		+1,20 0,321
Summa		3.507:48	3.512:03	5,20	0,148	9,75	0,278	36:10	-4,55 0,130

ARTIKEL	AVD/ART NR	PRIS		PRIS I PRISBOK		(+) Differens		(-) Differens		Summa rabatter pga Extra priser	Netto diff.	
		PA AVD.	PRIS	KR	%	KR	%	KR	%		KR	%
Elektronik	342, 343, 461, 462	9.128:60	9.123:60	5:00	0,055	-	-	-	-	28:25	+5:00	0,055
Dam och barnkläder	121, 122, 123, 131 132, 134, 138, 139, 281.	1.242:20	1.245:20	-	-	3:00	0,242	-	-	30:75	-3:00	0,242
Herr avd.	181, 182, 183, 191, 192	1.369:45	1.388:75	0:70	0,051	20:00	1,460	-	-	-	-19:30	-
Läder	112, 162, 163	461:05	460:05	1:65	0,357	-	-	-	-	-	+1:65	0,357
Damunderkläder	161, 171, 172	97:55	103:00	0:55	0,564	6:00	6,151	-	-	-	-5:45	5,587
Perfume	362, 363, 381	572:55	571:55	1:00	0,175	-	-	-	-	-	+1:00	0,175
Skor	442	221:50	231:50	-	-	10:00	4,515	-	-	17:80	-10:00	4,515
Badrum	141, 142	270:00	270:00	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tyg, garn	143, 211, 151, 212	601:60	620:45	6:50	1,080	25:35	4,214	-	-	59:00	-18,85	3,133
Elartiklar	312, 341, 344	1.508:65	1.508:35	0:30	0,020	-	-	-	-	-	+0:30	0,020
Husgeråd	311, 421, 431	533:55	533:55	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Verktyg, fritid	321, 322, 323, 352, 353	743:90	773:95	-	-	30:05	4,040	-	-	-	-30:05	4,040
Leksaker	391	167:75	167:75	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kontorsmaterial	411, 412	214:05	218:50	-	-	4:45	2,079	-	-	-	-4:45	2,079
Förbrukningsmaterial	714	84:80	84:80	-	-	-	-	-	-	2:05	-	-
	Summa	17.217:85	17.301:00	15:70	0,091	98:85	0,574	-	-	137:85	-83:15	0,483
	Från sid 1	3.507:48	3.512:03	5:20	-	9:75	-	-	-	-	-4:55	-
	Sammanställning	20.725:33	20.813:03	20:90	0,101	108:60	0,524	-	-	173:95	-87:70	0,479

ARTIKEL	AVD/ART NR	PRIS PA AVD.	PRIS I PRISBOK	DIFFERENS		Summa rabatter pga Extra priser	Netto diff†	
				(+) DIFFERENS	(-) DIFFERENS		KR	%
Mejeri		127:40	127:40	-	-	2:58	-	-
Tbak		64:00	63:80	0:20	0,313	-	+ 0:20	0,313
Drycker, öl, läsk		19:31	19:46	-	0:15	0,777	- 0:15	0,777
Djupfryst		110:08	113:66	-	3:58	3,252	- 3:58	3,252
Kem. tekn, förbrukn.art		114:30	114:30	-	-	7:75	-	-
övr. kolonial		368:82	373:42	0:85	0,230	7:45	- 4:60	1,247
Kött		1296:40	1295:40	31:70	2,445	52:35	+ 1:00	0,077
Ost		254:20	268:40	1:65	0,649	11:30	-14:20	5,586
Bröd		130:82	130:87	-	-	1:21	- 0:05	0,038
Frukt o grönt		233:80	238:90	10:00	4,277	11:45	- 5:10	2,181
Textil		29:75	29:75	-	-	5:00	-	-
Järn		234:65	233:15	3:50	1,492	18:70	+ 1:50	0,639
	Sammanställning	2983:53	3008:51	47:90	1,605	128:38	-24:38	0,837

AVDELNING/ARTIKEL	PRIS PÅ AVD.	PRIS I PRISBOK	(+)		(-)		Summa rabatter pga Extrapriser	Netto diff <sup>±</sup>	
			KR	%	KR	%		KR	%
Mejeri	153:32	153:87	-	-	0:55	0,4	-	0:55	-0,4
Bröd	121:56	124:00	0:32	0,3	0:46	0,4	2:30	0:14	-0,1
Kött och chark	1.511:77	1.541:77	2:80	0,2	9:30	0,6	23:50	6:50	-0,4
Djufrost	154:13	160:00	0:22	0,1	1:04	0,7	-	0:87	-0,5
Läsk och öl	24:50	24:50	-	-	-	-	-	-	0,0
Ost	385:14	397:13	1:10	0,3	13:09	3,4	-	11:99	-3,1
Fisk	311:33	350:28	-	-	-	-	38:95	-	0,0
Frukt och grönt	157:65	158:80	-	-	1:15	0,7	-	1:15	-0,7
Övr. kolonial	549:86	553:81	-	-	-	-	3:65	-	0,0
Kemtekn och förbrukning	181:15	183:20	-	-	0:40	0,2	1:65	0:40	-0,2
Special	53:25	53:25	-	-	-	-	-	-	0,0
Cigaretter	60:55	58:50	2:15	3,6	0:10	0,2	-	2:05	+3,4
Total	3.669:21	3.758:81	6:59	0,2	26:14	0,7	70:05	23:65	-0,6

A3

Oms. hast. ggr/år	Värde på avd	Värde i prisbok	Vägt värde	(+)		(-)		Netto diff		Vägt diff	
				kr	%	kr	%	kr	%	kr	%
100 (övriga)	129,72	130,01	12 972,00	1		30				29	
50	469,71	470,30	23 485,50	34,50	64					29,50	
35	129,16	128,84	4 520,60	18,20	7					11,20	
20	621,19	624,15	12 423,80	22,80	82					59,20	
10	344,50	344,72	2 445,00	18	20,20					2,20	
Jutiken totalt			56 846,90	94,50	203,20	0,17	0,36			108,70	0,19



BUTIKSSTUDIER - INVENTERINGSDIFFERENSER

Belopp <sup>1)</sup> (kr)	Pos diff <sup>2)</sup> (kr)	Neg diff <sup>3)</sup> (kr)	Diff <sup>4)</sup> (kr)	Diff netto <sup>5)</sup> (kr)
3958,65	81,15	280,00	361,15	- 198,85
4605,00		150,00	150,00	- 150,00
3334,00		56,00	56,60	- 56,60
5166,30		24,80	24,80	- 24,80
4483,20		33,50	33,50	- 33,50
4771,85	105,00		105,00	105,00
4856,99	316,20	0,70	316,90	315,50
2737,25	115,40	0,20	115,60	115,20
1018,97	684,25	22,15	706,40	662,10
5893,56	110,95	137,80	248,75	- 26,85
1987,60	10,65		10,65	10,65
37965,91		316,26	316,26	- 316,26
8312,30	64,00		64,00	64,00
20670,60		579,00	579,00	- 579,00
5282,15	2095,50	49,80	2145,30	2045,70
9899,25		306,00	306,00	- 306,00
6905,18		20,00	20,00	- 20,00
12990,60				
14351,30		1372,00	1372,00	-1372,00
10729,70				
10216,25				
17112,75				
21156,25				
51264,50				
4870,80				
7272,35	1130,40		1130,40	1130,40
7569,90				
20783,40		198,00	198,00	- 198,00
10100,25	218,25	261,00	479,25	- 42,75
3784,70	369,00		369,00	369,00
511,65	98,00		98,00	
7902,90				
4357,10	119,00		119,00	119,00
4535,05		117,00	117,00	- 177,00
10432,20		390,00	390,00	- 390,00
3670,95	117,50	78,50	196,00	39,00
2477,65	36,90	19,40	56,30	17,50
1287,15	51,70	208,08	259,78	- 156,38
493056,53	5723,85	4620,79	10344,64	1103,06

TABELL 1 AVVIKELSER I KRONOR



Belopp <sup>1)</sup> (kr)	Pos diff <sup>2)</sup> (kr)	Neg diff <sup>3)</sup> (kr)	Diff <sup>4)</sup> (kr)	Diff netto <sup>5)</sup> (kr)
3958,65	2,05	7,07	9,12	- 5,02
4605,00		3,26	3,26	- 3,26
3334,00		1,70	1,70	- 1,70
5166,30		0,48	0,48	- 0,48
4483,20		0,75	0,75	- 0,75
4771,85	2,20		2,20	2,20
4856,99	6,51	0,014	6,52	6,49
2737,25	4,22	0,007	4,22	4,21
1018,97	67,15	2,17	69,32	64,98
5893,56	1,88	2,34	4,22	- 0,46
1987,60	0,54		0,54	0,54
37965,91		0,83	0,83	- 0,83
8312,30	0,77		0,77	0,77
20670,60		2,80	2,80	- 2,80
5282,15	39,67	0,94	40,61	38,73
9899,25		3,09	3,09	- 3,09
6905,18		0,29	0,29	- 0,29
12990,60				
14351,30		0,96	0,96	- 0,96
10729,70				
10216,25				
17112,75				
21156,25				
51264,50				
4870,80				
7272,35	1,59		1,59	1,59
7569,90				
20783,40		0,95	0,95	- 0,95
10100,25	2,16	2,58	4,74	- 0,42
3784,70	9,74		9,74	9,74
511,65	1,92		1,92	1,92
7902,90				
4357,10	1,50		1,50	- 1,50
4535,05		2,58	2,58	- 2,58
10432,20		3,74	3,74	- 3,74
3670,95	3,20	2,14	5,34	1,06
2477,65	1,49	0,78	2,27	0,71
1287,15	4,02	16,17	20,19	- 12,15
493056,53	1,16	0,94	2,10	0,22

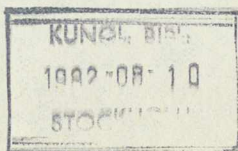
TABELL 2 INVENTERINGSDIFFERENSERNAS ANDEL AV INVENTERAT BELOPP

Antal inventerade poster	Positiv 2)		Negativ 3)		Differenser 4)	
	st	%	st	%	st	%
25	2	8	1	4	3	12
25	-	-	1	4	1	4
25	-	-	4	16	4	16
25	-	-	2	8	2	8
25	-	-	1	4	1	4
25	1	4	-	-	1	4
25	1	4	1	4	2	8
25	2	8	1	4	3	12
25	2	8	2	8	4	16
25						
25	2	8	-	-	2	8
25	-	-	1	4	1	4
25	1	4	-	-	1	4
25	-	-	4	16	4	16
25	2	8	1	4	3	12
25	-	-	1	4	1	4
25	-	-	1	4	1	4
25	-	-	-	-	-	-
25	-	-	1	4	1	4
125	13	10	-	-	13	10
25	-	-	1	4	1	4
25	5	20	2	8	7	28
25	2	8	-	-	2	8
25	2	8	-	-	2	8
25	-	-	-	-	-	-
25	1	4	-	-	1	4
25	-	-	1	4	1	4
25	-	-	1	4	1	4
25	2	8	1	4	3	12
25	1	4	1	4	2	8
25	1	4	3	12	4	16
875	42	5	34	4	76	9

$$\frac{42}{875} = 4,8\% \quad \frac{34}{875} = 3,89\% \quad \frac{76}{875} = 8,69\%$$

TABELL 3 AVVIKANDE POSTER AV INVENTERADE POSTER (ST OCH %)

- 1) = Värdet av de kontrollinventerade varorna vilka anges i kr per kontrollerad inventeringslista
- 2) = Felaktigheter som om de varit korrekta skulle ha minskat svinnet, dvs haft en positiv inverkan
- 3) = Felaktigheter som om de varit korrekta skulle ha ökat svinnet, dvs haft en negativ inverkan
- 4) = 2) + 3) = lika med felaktigheter överhuvud taget
- 5) = 2) - 3) = den reella inverkan felaktigheterna fått på svinnet



# Statens offentliga utredningar 1982

## Kronologisk förteckning

---

1. Real beskattning. B.
  2. Real beskattning. Bilaga 1-3. B.
  3. Real beskattning. Bilaga 4-6. B.
  4. Tandvården under 80-talet. S.
  5. De förtroendevalda i kommuner och landstingskommuner. Kn.
  6. Sockernäringsen. Jo.
  7. Talböcker-utgivning och spridning. U.
  8. Videoreklamfrågan. Ju.
  9. Ny plan- och bygglag. Remissammanställning. Bo.
  10. Sanering efter industrinredläggningar. Bo.
  11. Den långsiktiga tillgången och efterfrågan på läkararbetskraft. S.
  12. Statlig fondförvaltning m. m. E.
  13. Kommunalföretaget. Kn.
  14. Tillväxt eller stagnation. E.
  15. Internationella företag i svensk industri. I.
  16. Skatt på energi. B.
  17. Skatt på energi. Bilagor. B.
  18. Förvärsarbete och föräldraskap. A.
  19. Handikappade elever i det allmänna skolväsendet. U.
  20. Kommunerna och näringslivet. Kn.
  21. Ett effektivare vite. Ju.
  22. Svensk amatörboxning och skadeverkningarna. Jo.
  23. Fritidsboende. Bo.
  24. Vidgad länsdemokrati. Kn.
  25. Översyn av rättegångsbalken 1. Processen i tingsrätt. Del A. Lagtext och sammanfattning. Ju.
  26. Översyn av rättegångsbalken 1. Processen i tingsrätt. Del B. Motiv m. m. Ju.
  27. Svensk industri i utlandet. I.
  28. Löntagarna och kapitaltillväxten 9. E.
  29. KOMVUX-kommunal utbildning för vuxna. U.
  30. Information om arbetsmiljörisker. A.
  31. Information om arbetsmiljörisker. Bilaga 1. Värdering av risker i arbetsmiljön. A.
  32. Information om arbetsmiljörisker. Bilaga 2. Arbetsmiljöinformation-påverkan, behov och utbud. A.
  33. Information om arbetsmiljörisker. Sammandrag. A.
  34. Pristutveckling inom bostadsbyggandet och dess orsaker. Del 1. Bo.
  35. Pristutveckling inom bostadsbyggandet och dess orsaker. Del 2. Bilagor. Bo.
  36. Enklare föräldraförsäkring. S.
  37. Kommunal planering i förändring. Kn.
  38. Fakta för konsumenter. H.
  39. Stöld i butik. Ju.
-

# Statens offentliga utredningar 1982

## Systematisk förteckning

---

### Justitiedepartementet

Videoreklamfrågan. [8]  
Ett effektivare vite. [21]  
Rättegångsutredningen. 1. Översyn av rättegångsbalken 1. Processen i tingsrätt. Del A. Lagtext och sammanfattning. [25]  
2. Översyn av rättegångsbalken 1. Processen i tingsrätt. Del B. Motiv m. m. [26]  
Stöld i butik. [39]

### Socialdepartementet

Tandvården under 80-talet. [4]  
Den lågsiktiga tillgången och efterfrågan på läkararbetskraft. [11]  
Enklare föräldraförsäkring. [36]

### Ekonomidepartementet

Statlig fondförvaltning m. m. [12]  
Tillväxt eller stagnation. [14]  
Löntagarna och kapitaltillväxten 9. [28]

### Budgetdepartementet

Realbeskattningsutredningen. 1. Real beskattning. [1] 2. Real beskattning. Bilaga 1-3. [2] 3. Real beskattning. Bilaga 4-6. [3]  
Energiskattekommittén. 1. Skatt på energi. [16] 2. Skatt på energi. Bilagor. [17]

### Utbildningsdepartementet

Talböcker-utgivning och spridning. [7]  
Handikappade elever i det allmänna skolväsendet. [19]  
KOMVUX-kommunal utbildning för vuxna. [29]

### Jordbruksdepartementet

Sockernäringsen. [6]  
Svensk amatörboxning och skadeverkningarna. [22]

### Handelsdepartementet

Fakta för konsumenter. [38]

### Arbetsmarknadsdepartementet

Förvärsarbete och föräldraskap. [18]  
Utredningen rörande information om risker i arbetsmiljön. 1. Information om arbetsmiljörisker. [30] 2. Information om arbetsmiljörisker. Bilaga 1. Värdering av risker i arbetsmiljön. [31] 3. Information om arbetsmiljörisker. Bilaga 2. Arbetsmiljö-information-påverkan, behov och utbud. [32] 4. Information om arbetsmiljörisker. Sammandrag. [33]

### Bostadsdepartementet

Ny plan- och bygglag. Remissammanställning. [9]  
Sanering efter industrinedläggningar. [10]  
Fritidsboende. [23]  
Byggprisutredningen. 1. Prisutveckling inom bostadsbyggandet och dess orsaker. Del 1. [34] 2. Prisutveckling inom bostadsbyggandet och dess orsaker. Del 2. Bilagor. [35]

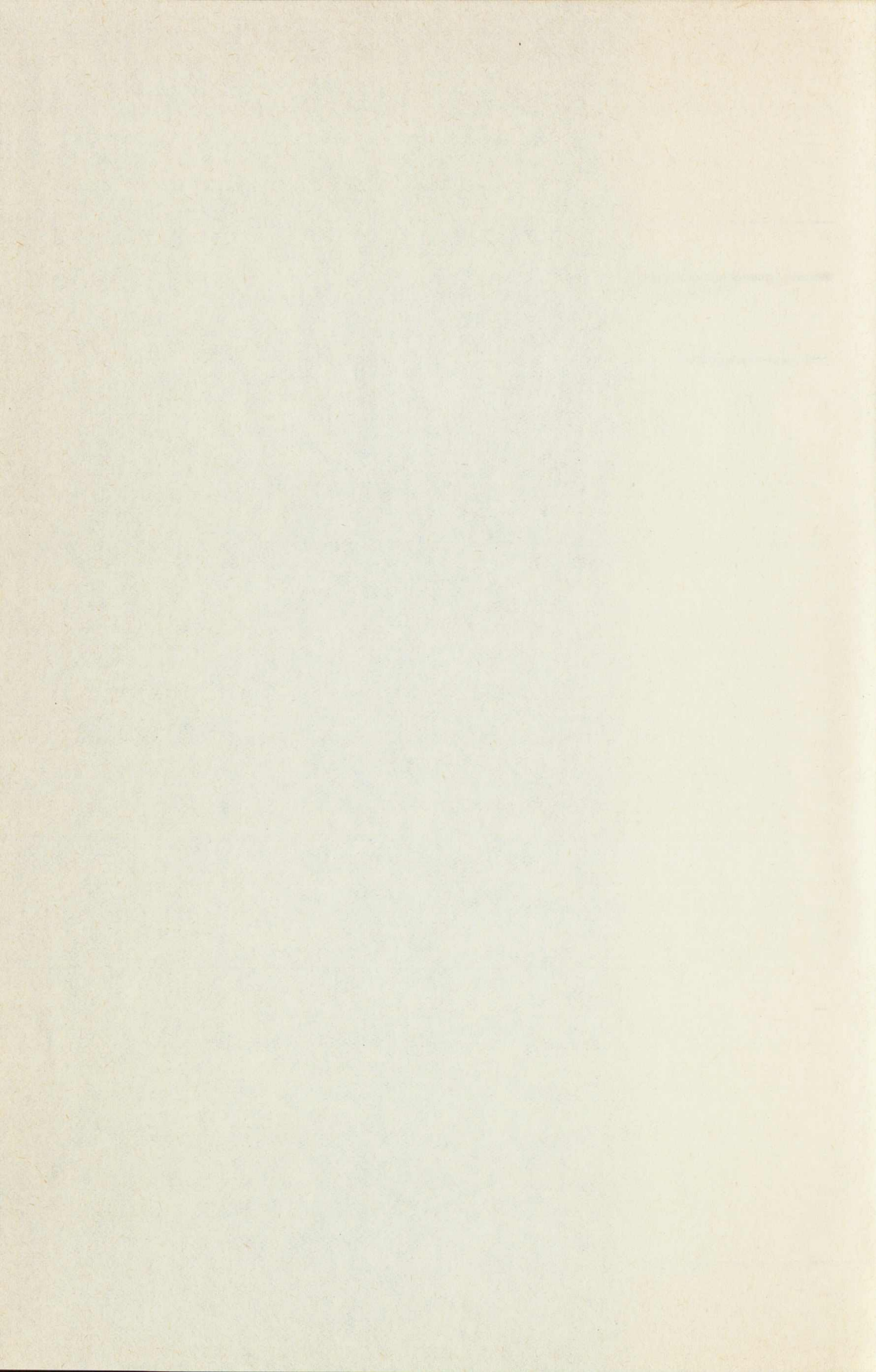
### Industridepartementet

Direktinvesteringskommittén. 1. Internationella företag i svensk industri. [15] 2. Svensk industri i utlandet. [27]

### Kommundepartementet

De förtroendevalda i kommuner och landstingskommuner. [5]  
Kommunalföretaget. [13]  
Kommunerna och näringslivet. [20]  
Vidgad länsdemokrati. [24]  
Kommunal planering i förändring. [37]









---

 **Liber**  
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-07081-2  
ISSN 0375-250X